

Hii ni Nakala ya Mtandao (Online Document)

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA ISHIRINI

Kikao cha Thelathini na sita – Tarehe 27 Julai, 2005

(Mkutano Ulianza saa Tatu Asubuhi)

D U A

Spika (Mhe. Pius Msekwa) Alisoma Dua

HATI ZILIZOWASILISHWA MEZANI

Hati zifuatavyo ziliwasilishwa Mezani na:-

WAZIRI WA VIWANDA NA BIASHARA:

Taarifa ya Mwaka na Hesabu za Halmashauri ya Biashara ya Nje kwa Mwaka ulioishia tarehe 30 Juni, 2003 *(The Annual Report and Accounts of the Board of External Trade (BET) for the year ended 30th June, 2003)*

Taarifa ya Mwaka na Hesabu za Wakala wa Usajili wa Biashara na Leseni kwa Mwaka ulioishia tarehe 30 Juni, 2003 *(The Annual Report and Accounts of the Business Registrations and Licensing Agency (BRELA) for the year ended 30th June, 2003).*

WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII:

Taarifa ya Mwaka na Hesabu za Mamlaka ya Hifadhi ya Ngorongoro kwa mwaka 2004 *(The Annual Report and Account of the Ngorongoro Conservation Authority for the year 2004).*

Taarifa ya Mwaka na Hesabu zilizokaguliwa za Bodi ya Utalii Tanzania kwa Mwaka ulioishia tarehe 30 Juni, 2004 *(The Annual Report and Audited Accounts of the Tanzania Tourist Board for the year ended 30th June, 2004).*

Taarifa ya Mwaka na Hesabu zilizokaguliwa za Taasisi ya Utafiti wa Uvuvi Tanzania kwa Mwaka ulioishia tarehe 30 June, 2004 *(The Annual Report and Audited*

Accounts of the Tanzania Fisheries Research Institute for the year ended 30th June, 2004).

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA:

Hotuba ya Bajeti Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kwa Mwaka wa Fedha 2005/2006.

MWENYEKITI WA KAMATI YA MAMBO YA NCHI ZA NJE:

Maoni ya Kamati ya Mambo ya Nchi za Nje kuhusu Utekelezaji wa Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kwa Mwaka wa Fedha uliopita, pamoja na Maoni ya Kamati ya Kuhusu Makadirio ya Matumizi ya Wizara hiyo kwa Mwaka 2005/2006.

MSEMAJI MKUU WA KAMBI YA UPINZANI BUNGENI:

Maoni ya Kambi ya Upinzani kuhusu utekelezaji wa Wizara ya Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kwa Mwaka wa Fedha uliopita, pamoja na maoni ya Kambi hiyo kuhusu makadirio ya Matumizi ya Wizara hiyo kwa mwaka 2005/2006.

MASWALI NA MAJIBU

Na. 343

Barabara Wilayani Serengeti

MHE. PROF. JUMA MIKIDADI (K. n. y. DR. JAMES M. WANYANCHA)

aliuliza:-

Kwa kuwa, barabara muhimu Wilayani Serengeti kama vile barabara ya Nata – Mugumu; Mto Mara – Mugumu; Sirari Simba – Rung’abure; Mugumu – *Fort Ikoma*; Iramba – Mara ni za udongo na zinaharibika sana wakati wa mvua za masika:-

- (a) Je, ni lini Serikali itazitengeneza kwa kiwango cha lami, changarawe barabara hizo ili kuwaondolea kero ya usafiri wa maeneo hayo?
- (b) Je, kazi hiyo itaanza na kukamilika lini na itagharimu fedha kiasi gani?
- (c) Je, ni fedha kiasi gani kimetumika kuzitengeneza barabara hizo katika kipindi cha kuanzia mwaka 2000 – 2005 ikitajwa kila barabara.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Dr. James Munanka Wanyancha, Mbunge wa Serengeti, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

- (a) Mheshimiwa Spika, barabara za Mugumu - *Fort Ikoma* na Mugumu – Iramba zenye jumla ya kilometa 60 ziko chini ya uangalizi wa Halmashauri ya Wilaya ya Serengeti, na barabara za Silori Simba – Rung’abure, Nata – Mugumu na Mto Mara – Mugumu zenye jumla ya urefu wa kilometa 113 ziko chini ya uangalizi wa *TANROADS* Mkoa wa Mara. Barabara zote hizo ni za kiwango cha changarawe na udongo na kutokana na uwezo uliopo wa kifedha, kwa sasa Serikali haina mpango wa kuzitengeneza barabara hizo kwa kiwango cha lami.
- (b) Mheshimiwa Spika, gharama ya kujenga kilometa moja kwa kiwango cha changarawe ni shilingi milioni 18 – 20 na kwa kiwango cha lami nyembamba *yaani surface dressing* ni shilingi milioni 200. Kwa kujenga barabara zenye urefu wa kilometa 173, zitahitajika shilingi bilioni 3.46 kuzijenga kwa kiwango cha changarawe na shilingi bilioni 34.6 kuzijenga kwa kiwango cha lami nyembamba. Kiasi hiki ni kikubwa sana na Serikali haina uwezo wa kukitenga kwa sasa.
- (c) Mheshimiwa Spika, ili kupunguza kero hii kwa wananchi wanaotumia barabara hizi, Serikali imekuwa ikizifanyia matengenezo ya aina mbalimbali yakiwemo matengenezo ya sehemu korofi kwa kuziwekea changarawe kadri ya hali ya fedha ilivyoruhusu kati ya mwaka 2000 hadi sasa kama ifuatavyo:-

Barabara ya Bukabwa – Sirari Simba – Rung’abure , imetumika jumla ya shilingi 344,209,000, barabara ya Tarime – Mugumu – Natta ni shilingi 595,016,000, barabara ya Mugumu – Fort Ikoma jumla ya shilingi 52,988,000 na barabara ya Mugumu (Nyansurura) – Iramba (Majimoto) shilingi 44,305,000.

Kwa maelezo niliyoyatoa hapo juu yanaonyesha ni jinsi gani barabara za Wilaya ya Serengeti zinavyopewa umuhimu katika kuzifanyia matengenezo ili ziweze kupitika licha ya ufinyu wa Bajeti. Kwa upande wa *TANROADS*, mipango na utekelezaji katika matengenezo ya barabara haufuati mipaka ya kiutawala ya Wilaya bali hufuata mpangilio wa mtandao na urefu wa barabara husika kwani barabara yaweza kupita kwenye Wilaya mbili au zaidi. Hivyo, gharama zilizoonyeshwa hapo juu ni za urefu wa barabara yote inayohusika.

Kwa barabara ya Mugumu hadi Iramba sehemu inayoshughulikiwa na Halmashauri ni kutoka Nyansurura hadi Majimoto. Sehemu zilizobaki zinashughulikiwa na Wakala wa barabara yaani *TANROADS*.

Mheshimiwa Spika, kwa kuokoa muda nitampatia Mheshimiwa Mbunge nakala ya mchanganuo wa mwaka hadi mwaka kwa kila barabara iliyohusika kama alivyoomba katika kipindi alichohitaji.

MHE. PROF. JUMA MIKIDADI: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri napenda kuuliza maswali mawili madogo ya

nyongeza kutokana na ufinyu wa bajeti na kutokana na hali ngumu za Halmashauri zetu kama vile ilivyokuwa ya Serengeti kushindwa barabara ya kutoka Nata mpaka Mugumu na Mto Mara mpaka Mugumu na hivyo hivyo basi katika Wilaya nyingine kwa mfano Wilaya yangu ya Rufiji kutoka Muhoro mpaka Mbwele kwa sababu ya madaraja ya Kipoka na Mberambe. Je Mheshimiwa Naibu Waziri haoni kwamba kuna ulazima wa hizi Halmashauri zetu zisaidiwe na Serikali Kuu hasa hasa Mfuko wa Barabara ili kutngeneza barabara hizo?

Pili, je kutokana na kushindwa Halmashauri pia na kuomba msaada kutoka Serikali Kuu na mara kwa mara jambo hilo haliwezekani, haionekani kwamba kuna umuhimu sasa ili kizipa Halmashauri hizi nguvu za kuweza kukusanya mapato katika mambo yake na uchumi wake ili kuweza kufanya kazi nzuri ambayo inaweza ikasaidia kutngeneza barabara hizo?

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Spika, kama nilivyoeleza katika maelezo ya msingi, fedha ambazo zinatumiwa kutengeneza barabara nyingi hapa nchini ni sehemu ya mchango wa Serikali kupitia Mfuko wa Barabara, kwa hiyo kwa kadiri mfuko huu utakavyokuwa unakuwa kwa maana ya kukua kwa uchumi Serikali itaendelea kuongeza uwezo wa Halmashauri ili kuziwezesha kutoa huduma nzuri zaidi kwa upande wa barabara.

Kuhusu swali la pili, ni kweli kwamba Halmashauri hizi zikiwezesha kukusanya mapato mengi zaidi zinaweza zikasaidia kuboresha mazingira yao kwa miundo mbinu na mambo mengine hata huduma za jamii kwa kiasi kikubwa, lakini tatizo hili la kifedha limekuwepo hata kabla hatujaondoa ushuru na baadhi ya kodi. Serikali imeendelea kutoa huduma ya kifedha kwa kuwa tunajua Halmashauri hizi hata zikiachiwa kiasi gani maadamu uchumi wetu bado ni mdogo, haujawa mpana kiasi cha bado tatizo hili litaendelea kuwepo. Kwa hiyo nadhani dhamira ya Serikali ni sahihi zaidi kuendelea kuzipa *support* mpaka hapo tutakapokuwa tumewezesha kutoa huduma ambayo ni bora zaidi.

Na. 344

Tume ya Kushughulikia Kero za Walimu

MHE. MWANNE I. MCHEMBA (K.n.y. MHE. MARIAM S. MFAK)
aliuliza:-

Kwa kuwa, Serikali imefanya kazi ya kuunda Tume ya Kushughulikia Kero za Walimu na kwamba, tume hiyo imepita katika Halmashauri zote na kuonana na walimu na viongozi wa Halmashauri hizo jambo lililowapa walimu imani kwamba, haki zao sasa zinashughulikiwa; na kwa kuwa, watumishi wa sekta na idara mbalimbali nao wanazo kero zinazofanana na zile za walimu wakiwemo na Makatibu Tarafa.

Je, Serikali itashughulikia lini kero za watumishi walioko katika sekta na idara mbalimbali kama Makatibu Tarafa, Afya, Kilimo, Maji na Mifugo, Maendeleo ya Jamii, Ushirika na kadhalika ili kuhakikisha kuwa haki zao zinalipwa.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, MENEJIMENTI YA UTUMISHI WA UMMA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimia Mariamu Salum Mfaki, Mbunge Viti Maalum, ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Tume anayoirejea Mheshimiwa Mbunge iliundwa na Mheshimiwa Waziri Mkuu na Wajumbe wake walikuwa ni baadhi ya Waheshimiwa Wabunge wa Bunge lako Tukufu. Majukumu ya tume hiyo ilikuwa ni kuainisha kero mbalimbali za walimu nchini kote.

Mheshimiwa Spika, ninakubaliana na Mheshimiwa Mariamu Mfaki kuwa mbali na malalamiko kutoka kwa Walimu yapo pia malalamiko kutoka kwa watumishi wengine wa umma wakiwemo wa afya, kilimo, maji na mifugo, maendeleo ya jamii, ushirika, Makatibu Tarafa na kadhalika. Aidha, Serikali haijawatenga watumishi wa makundi mengine kwani malipo ya malalamiko mbalimbali yanaendelea kufanyika kwa watumishi wote na si walimu peke yao. Hadi kufikia tarehe 30/6/2005 jumla ya shilingi bilioni 18 zilikuwa zimetumika kulipia malimbikizo hayo na uhakiki wa malimbikizo yaliyobaki unaendelea kufanyika na baada ya kukamilika malipo yatafanyika.

Mheshimiwa Spika, naomba watumishi wote wenye malalamiko na madai halali wayawasilishe kwa waajiri wao ili yashughulikiwe. Hata hivyo, siyo nia ya Serikali kuendelea kushughulikia masuala ya madai halali ya watumishi wake kwa njia ya Tume, bali waajiri na wasimamizi wanapaswa kushughulikia madai ya watumishi wao ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, kwa kupitia Bunge lako Tukufu napenda kuwaagiza waajiri wote kupokea na kuhakiki madai ya watumishi wao kuhusu madai mbalimbali na kuyajumuisha katika Bajeti za Wizara na Idara zao. Watumishi wasiachwe kuendelea kunung'unika kuhusiana na madai hayo halali. Waajiri wanapaswa kuwajibika

Mheshimiwa Spika, Azma ya Serikali ya Chama cha Mapinduzi ni pamoja na kushughulikia kero mbalimbali za wananchi wakiwemo watumishi wa umma kama ilivyoainishwa katika Ibara ya 89(iii) ya Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi ya mwaka 2000.

MHE. ELIACHIM J. SIMPASA: Mheshimiwa Spika, ahsante sana, suala ambalo limeulizwa hapa linahusu walimu na hili ndilo ambalo limeshughulikiwa na Waziri Mkuu kwa kuunda Tume. Sasa haya majibu ya Mheshimiwa Waziri pamoja na kwamba ni mazuri yanaanza kukuzwa na kuingiza na watu wengine kiasi ambacho sasa suala lenyewe linakosa maana. Tunasema suala la Walimu linashughulikiwa vipi na hiyo taarifa lenyewe iko namna gani? Ili walimu waweze kujua hatima yao ni nini. (*Makofi*)

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, MENEJIMENTI YA UTUMISHI WA UMMA: Mheshimiwa Spika, tunampongeza Mheshimiwa Waziri Mkuu na Wabunge walishughulikia malalamiko ya walimu. Pili walaimu ni zaidi ya asilimia 49 ya watumishi wa umma na kwa hivyo kama Serikali itakuwa imemaliza tatizo la watumishi walio asilimia 49, maana yake ni kwamba kwa kiasi kikubwa malalamiko ya watumishi yatakuwa yameshughulikiwa. (*Makofi*)

Tatu, suala la walimu ni nyeti na wote tunakubaliana kwamba suala la walimu ni nyeti, ni chimbuko la sisi wote na kwa hivyo pamoja na kwamba tume imekamilisha kazi yake ya kuainisha malalamiko na matatizo ya walimu bado Serikali katika ujumla wake inaendelea kuyashughulikia malalamiko hayo. Lakini bila ya kuyasahau yale ya watumishi wengine. Ninaomba niwahakikishie watumishi wote wa umma Tanzania kwamba wakiwemo walimu malalamiko yao yataangaliwa na yatatekelezwa kila inavyopaswa. Lakini vile vile ni kwamba kuna wengine ambao inawezekana wamesahauliwa na ndiyo maana katika jibu langu la msingi nimeelekeza kwamba na wao basi walalamike kwa waajiri wao na waajiri wameelekezwa na ikibi tutaandika waraka mwingine wa malalamiko ya watumishi wote kushughulikiwa.

Na. 345

Mtandao wa *Celtel* – Jimbo la Bumbuli

MHE. WILLIAM H. SHELLUKINDO aliuliza:-

Kwa kuwa, kwa kuwatumia Maafisa wa tarafa za Jimbo la Bumbuli, Soni na Ngwashi Kampuni ya *Celtel* tangu mwaka 2003 ilipokea takwimu muhimu walizotaka kuzifanyia kazi pamoja na kutumia watalaam wake kuhakiki takwimu.

- (a) Je, mkataba uliotiwa saini mwezi Desemba, 2004 na Serikali ya kijiji cha Bumbuli utarejeshwa lini kijijini hapo?
- (b) Je, ule mnara wa simu wa mita 40 ulitazamiwa kujengwa kwenye eneo lenye Ofisi ya Mbunge na Afisa Tawala utajengwa lini?
- (c) Je, kampuni hiyo itaweza kufikisha mtandao wa *Celtel* kwenye maeneo ya Mayo, Mazumba, Ngwashi, Milingano, Baga na Bumba?

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa William H. Shellukindo, Mbunge wa Bumbuli lenye sehemu (a), (b) na (c) kwa pamoja kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, Kampuni ya *Celtel* iliweza kufanya tathimini ya soko pamoja na redio kwa ajili ya kuipatia huduma za simu za *Celtel* Bumbuli kwa msaada wa

takwimu kampuni hiyo ilizopokea kutoka kwa maafisa wa tarafa za jimbo la Bumbuli, Soni na Ngwashi ambazo wataalamu wake pia walizihakiki.

Lengo ilikuwa kupeleka mawasiliano ya simu za *Celtel* kwenye maeneo hayo mapema iwezekanavyo. Hata hivyo kutokana na sababu zisizoweza kuzulika ambazo ziko nje ya uwezo wa *Celtel*, ni vigumu kwa hivi sasa kutamka ni lini huduma za simu zitafikishwa Bumbuli na sehemu nyingine alizozitaka Mheshimiwa Mbunge.

Mheshimiwa Spika, tunamuomba Mheshimiwa Mbunge pamoja na wananchi wa Bumbuli wavute subira hadi muda muafaka watakapopelekewa huduma hizo za simu. Ni matumaini yetu kuwa *Celtel* watafanya kila juhudi ili watoe huduma zao Bumbuli mapema iwezekanavyo. La muhimu ni kuwa Bumbuli iko katika mpango wa utekelezaji. Aidha, mnara wa simu wa mita 40 uliotazamiwa kujengwa kwenye eneo lenye ofisi ya Mbunge na Afisa Tawala utajengwa mara kampuni itakapokamilisha taratibu za kupeleka huduma hiyo eneo hilo.

Mheshimiwa Spika, pia napenda kumjulisha Mheshimiwa kwamba tumewasiliana na kampuni ya simu ya *Vodacom* nayo imetuambia kwamba inao mpango wa kufanya tathimi kwenye maeneo hayo na kufikisha mawasiliano mapema iwezekanavyo. Pia baada ya Wizara kuwasiliana na kampuni ya simu ya *mobitel*, kampuni hiyo imeahidi kutuma wataalamu wake haraka kufanya tathimini kwenye maeneo hayo ili waweze kupeleka mawasiliano katika kipindi cha mwaka huu.

MHE. WILLIAM H. SHELLUKINDO: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kunipa nafasi kuuliza swali moja la nyongeza. Kwa kuwa shughuli zozote zile za uendeshaji zinakwenda kimipango, sasa nadhani ingesaidia sana wananchi wa Bumbuli waelewe katika mipango ya shirika hili ya *action plans*, ni lini hasa kwa sababu wananchi wanahamu sana na kwa bahati nzuri sehemu ambayo imetolewa kujengwa mnara ni eneo la Serikali kwa hiyo hakuna gharama, tukijua kwamba sehemu nyingine wanakwama kwa ajili ya gharama kubwa. Wangependa angalau kuwe na tamko maana ni siku nyingi wameanza kushughulikia, hata Mheshimiwa Waziri alipotembelea aliona watu wakibebana mabegani ili waweze kupata mawasiliano. Ahsante sana (*Kicheko*)

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI: Mheshimiwa Spika, nakubaliana naye kwamba lazima kuwe na *action plan* ili utekelezaji uweze kuanza, napenda nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba *action plan* ya *Celtel* imeweka masuala ya Bumbuli ndani ya mpango wake. Kwa hivyo napanda nimwombe avute subira na ni wahakikishie wananchi wa Bumbuli kwamba mawasiliano ya simu za mikononi yatafika Bumbuli (*Makofi*)

MHE. HENRY D. SHEKIFFU: Mheshimiwa Spika nashukuru sana kwa kuniona, mimi ni jirani yake Mheshimiwa Shellukindo, ni kweli kwamba makampuni haya ya simu za mikononi au viganjani yamefanya kazi zuri sana, na tathimi hiyo ilipofanyika ilifanyika pia katika Jimbo la Lushoto ambako maeneo ya Kwekanga, Kwemakame, Kwayi pamoja na Mlola yalitamkwa. Kwa kuwa hakuna ratiba inayoeleweka na wananchi wanaanza kupoteza matumaini na kuiona kwamba Serikali

inadanganya, Serikali inatamka nini katika hili ili kuwe na uhakika kwamba ahadi zinapotolewa zinatekelezeka?

NAIBU WAZIRI WA MAWASILIANO NA UCHUKUZI: Mheshimiwa Spika, nataka nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba Serikali haidanganyi na ninaamini Waheshimiwa Wabunge wote watakuwa ni mashahidi kwamba huduma za mawasiliano ya simu za mikononi zimefika katika mengi ya Majimbo yao, hiyo ni katika kutekeleza ipasavyo ahadi wanazozitoa na kuondosha kero za mawasiliano ya maeneo yetu.

Mheshimiwa Spika, ni kweli maeneo yake yalitajwa katika maeneo ya Mheshimiwa Shellukindo pamoja na mimi nilipata nafasi ya kutembelea maeneo yake. Nataka tu ni mhakikishie Mheshimiwa Mbunge kwamba Roma haikujengwa kwa siku moja na tunaamini kwamba maeneo hayo aliyoyataja Mheshimiwa Mbunge mawasiliano ya simu yatafika. (*Makofi*)

Na. 346

Ujenzi wa Vituo Vidogo vya Polisi

MHE. DIANA M. CHILOLO aliuliza:-

Kwa kuwa, ulinzi wa raia na mali zao ni muhimu sana katika nchi yetu; na kwa kuwa wananchi wamekuwa tayari mara zote kujitolea nguvu zao katika miradi mbalimbali ya maendeleo ikiwemo ujenzi wa vituo vidogo vya Polisi katika kata zao:-

- (a) Je, Serikali ipo tayari kusaidia nguvu za wananchi katika kuwapatia vifaa mbalimbali vya ujenzi kama ulivyo mpango wa MEMEM?
- (b) Je, Serikali itakuwa tayari kupeleka askari na vitendea kazi vyao katika vituo hivyo?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Diana M. Chilolo, Mbunge wa Viti Maalum, lenye sehemu (a) na (b) kwa pamoja kama ifuatavyo:-

Msingi wa sera ya Taifa letu kuhusu ulinzi na usalama wa nchi yetu na raia wake umejengwa katika dhana kwamba ulinzi na usalama wa nchi yetu ni jukumu la kila Mtanzania na hasa kila mzalendo. Katika kutekeleza sera hii, wananchi pote nchini wamekuwa wanajenga vituo vya polisi kwa njia ya kujitegemea. Wizara yangu inao utaratibu wa kuwaunga mkono wananchi wanaojenga vituo vya polisi na nyumba za askari kwa kuwapatia vifaa vya ujenzi kama saruji, bati, mbao na Hata hivyo utoaji wa vifaa hivi hautoshelezi mahitaji kutokana na ufinyu wa bajeti.

Mheshimiwa Spika, napenda kuwahakikishia Waheshimiwa Wabunge na wananchi kwa jumla kwamba utaratibu wa Serikali kuunga mkono jitihada za wananchi kujenga vituo vya polisi utaendelezwa kwa kadri ya viwango vya fedha zitakazopatikana katika bajeti zetu, na pale ambapo ujenzi wa vituo utakamilika Serikali haitasita kupeleka askari na zana muhimu za kufanyia kazi. Aidha, napenda kutumia fursa hii kutoa pongezi za Serikali kwa wananchi wa sehemu mbalimbali nchini kwa kukamilisha ujenzi wa vituo vya polisi na pia wale walioanzisha ujenzi huo kwa kujitolea. Tunaomba moyo huu udumishwe na Serikali itaendela kuwaunga mkono.

MHE. DIANA M. CHILOLO: Mheshimiwa Spika nashukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza maswali madogo ya nyongeza. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri napenda kuuliza swali la nyongeza kama ifuatavyo:-

Kwa kuwa hata vituo vya Polisi vilivyopo Makao Makuu ya Tarafa vingine havina mawasilino yani simu za upepo. Je, Serikali haini kwamba kuna kila sababu kuweka simu za upepo katika vituo vyote vya Polisi ikiwepo Makao Makuu ya Tarafa kwa Mka wa Singida na nchi nzima ili kusaidia mawasiliano ya haraka mara matatizo yanapopatikana? La pili, kwa kuwa Serikali ilishatujibu hapa Bungeni kwamba sasa magari yanaletwa kwa ajili ya vituo vya Polisi vya Wilaya zote nchini. Je, Serikali haioni sasa kuna kila sababu kuweka mkakati wa kuandaa magari kwa ajili ya kila Tarafa ili kusaidia Tarafa ku-*monitor* hali ya usalama kwa vituo vyote vidogo vidogo vilivyopo katika kila Tarafa nchini kote?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika kuhusu vituo vya Polisi kwenye Makao Makuu ya Tarafa kupatiwa zana za mawasiliano hili ni jambo jema na sasa hivi Serikali kupitia Wizara ya Mambo ya ndani tunalifanyia kazi, kwa hiyo nataka kuwahakikishia wananchi kupitia Bunge lako Tukufu kwamba Wizara yangu inafanya jitihada kubwa kuhakikisha kwamba katika mwaka huu wa fedha vituo vingi kabisa kama si vyote kwenye Makao Makuu ya Tarafa vinapatiwa mawasiliano ili kudumisha ulinzi na usalama katika maeneo hayo. Kuhusu magari kama tulivyozungumza kwenye hotuba yetu ya Bajeti kwamba mwaka huu wa fedha tunasambaza magari kwenye ngazi ya Wilaya kwa maana ya Ma-OCD, Wakuu wa Polisi wa Wilaya na wale Wakuu wa Upelezi wa Wilaya, OS-CID uwezo wetu kwa mwaka huu utaishia hapo lakini *inshallah* Bajeti zinazokuja zipate uwezo lengo letu tufike vile vile kwenye vituo vya Polisi katika Makao Makuu ya Tarafa.

MHE. PONSIANO D. NYAMI: Mheshimiwa Spika nashukuru kupata nafasi ya kuuliza swali moja la nyongeza. Kwa kuwahata katika vituo vya Wilaya wananchi pia wamejitahidi kujenga nyumba za askari lakini wamekwama katika vitu vidogo vidogo kwenye nyumba hizo kama vile bati pamoja na milango na hasa ukitilia maanani kwamba askari walioletwa pale Nkasi wanalala kwenye ofisi ya Polisi ya Wilaya lakini majengo tunayo tumeshindwa kidogo tu kukamilisha mambo ya *furniture* mule ndani ya milango na kadhalika. Je, Wizara inaweza ikatusaidia fedha kidogo kama ilivyotusaidia kumalizia lile jengo ili wale askari wasiendeleo kwenye lile jengo jipya na waweze kulala kwenye zile ambazo tumeshazimaliza?

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Spika kwanza ningependa kwa dhati Mheshimiwa Nyami kwa jinsi alivyosimamia ujenzi wa kituo cha Polisi cha Wilaya ya Nkasi. Jengo lile ni moja ya majengo ya kisasa na bora kabisa hapa Tanzania na Mheshimiwa Nyami amefanya juhudi kubwa sana kutusukuma sukuma mpaka lile jengo limekamilika. Sasa kuhusu nyumba ambazo wanasema zimekaribia kwisha bado tu milango na madirisha. Nataka kumweleza Mheshimiwa Nyami kwamba tutaongea na *RPC* kule tuone milango na madirisha kiasi gani ili tukamilishe nyumba hizo hawa askari wasiendelee kukaa katika ofisi ya Wilaya.

Na. 347

Uchimbaji wa Madini Mikoa ya Kagera na Kigoma

MHE. GWASSA A. SEBABILI aliuliza:-

Kwa kuwa Mikoa ya Kagera na Kigoma ina Madini mengi hasa katika Wilaya ya Ngara, Kibondo na Biharamulo kama vile *Nickel*, *Cobalt* na Dhahabu; na kwa kuwa uchimbaji wa *Nickel* huko Ngara umeshindikana kwa miaka zaidi ya 40 na wawekezaji hawajitokezi kutokana na kukosekana kwa umeme hivyo wananchi wanaendelea kuishi katika umaskini na Dhahabu kupotea katika machimbo:-

- (a) Je, Serikali itapeleka lini umeme wa Gridi kutoka Bulyanhulu/Kahama au Geita ili madini hayo yachimbwe kwa faida ya Taifa na usalama wa raia waishio katika maeneo hayo?
- (b) Je, Serikali bado ina msimamo wake wa kupeleka umeme wa Gridi katika machimbo ya *Nickel (Kabanga Nickel)* kutokea Tabora – Kigoma kulingana na Tamko lililotolewa na Waziri wakati wa uzinduzi wa umeme Ngara uliofanywa na Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 9/6/2004?
- (c) Je, utekelezaji wa Mradi wa Kagera *Basin Organization (KBO)* ulioanzishwa miaka ya 1970 ukitegemewa kutoa umeme kwa nchi za Tanzania, Rwanda, Burundi na Uganda kwa kutumia Maporomoko ya Rusumo unaosemekana kuwa na Megawati 30 umefikia wapi?

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI Alijibu:-

Mheshimiwa Spika, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Gwassa Angus Sebabili, Mbunge wa Ngara, lenye sehemu (a), (b) na (c) kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Spika, kama nilivyoeleza hapa Bungeni wakati najibu swali Na. 248 la Mheshimiwa Alhaji Ahamadi Hassaan Mpeme, Serikali ikishirikiana na *TANESCO*

imekuwa ikichambua njia mbali mbali za kupeleka umeme wa uhakika katika Mikoa ya Kigoma na Kagera, kama vile:-

(i) Kuendeleza umeme wa Gridi ya Taifa toka Urambo hadi Kigoma pindi mradi wa umeme Urambo utakapokamilika mwaka huu.

(ii) Kuendeleza Gridi ya Taifa kutoka Kahama, Geita kupitia Kibondo na Kasulu hadi Kigoma.

(iii) Ujenzi wa *Min-hydro* kwenye Mto Malagarasi.

(iv) Kupata umeme kutoka nchi jirani ya Burundi.

(v) Kupata umeme kutoka Maporomoko ya Mto Rusumo.

(a) Mheshimiwa Spika, kuhusu kuendeleza umeme wa Gridi ya Taifa kutoka Kahama, Geita hadi Mikoa ya Kagera na Kigoma, mazungumzo yanaendelea kati ya *TANESCO* na uongozi wa Mgodini wa Dhahabu wa Geita kuhusu kugharimia mradi wa kusogeza Gridi ya Taifa kutoka Kahama hadi Geita. Muafaka wa mazungumzo unatarajiwa kufikiwa hivi karibuni. Awamu itakayofuata ni kufikisha Gridi Ngara na Biharamulo.

(b) Aidha, hivi karibuni Serikali ya Sweden imekubali kutoa fedha kwa ajili ya kufanya upembuzi yakinifu kwa ajili ya kufikisha umeme wa Gridi kutoka Tabora hadi Mikoa ya Kigoma na Kagera.

(c) Makubaliano ya kuendeleza kwa pamoja mradi wa kuzalisha umeme wa Rusumo (*Joint Communique*) yalitiwa saini na Mawaziri wa Nishati wa Tanzania, Rwanda na Burundi tarehe 22 Machi, 2005 Mjini Kigali kule Rwanda.

Benki ya Dunia kimsingi imekubali kugharimia, kukamilisha utafiti (*study updating*) na vile vile kuratibu upatikanaji wa wafadhili wa mradi.

Mheshimiwa Spika, pamoja na mipango yote niliyoieleza ya kufikisha umeme wa Gridi katika Mikoa ya Kigoma na Ruvuma, napenda kulifahamisha Bunge lako Tukufu kuwa mradi wa *Nickel* kule Kabanga haukushindikana kutokana na ukosefu wa umeme. Wawekezaji katika Mgodini wa *Nickel* ya Kabanga tayari wametilia maanani ukosefu wa umeme katika mipango yao ya kuanzisha Mgodini na wanaweza kugharimia upelekaji umeme huko kwa makubaliano maalum, kama walivyofanya *Barrick Gold* kwa Mgodini wa Kahama.

Uchimbaji wa *Nickel* umechelewa kwa sababu bado utafiti wa kina unaendelea na hivi karibuni pamekuwa na makubaliano ya ubia kati ya *Barrick Gold* na Kampuni kubwa kuliko zote Duniani ya uchimbaji wa *Nickel* ya *Falconbridge* pia ya Canada.

Mheshimiwa Spika, *Barrick Gold Corporation* na *Falconbridge Ltd.* Walitia saini makubaliano ya kuingia ubia kuendeleza mradi wa madini ya *Nickel* wa Kabanga mnamo tarehe 19/4/2005. Katika makubaliano hayo Kampuni ya *Falconbridge* inawekeza mara moja Dola za Marekani milioni 15, kiasi ambacho kimeiwezesha kumiliki asilimia 50 ya maslahi katika mradi pamoja na kushika uendeshaji wa mradi wa Kabanga.

Mheshimiwa Spika, katika miaka mitatu ijayo, Kampuni ya *Falconbridge* itawekeza tena kwenye mradi kiasi cha Dola za Marekani zipatazo milioni 50 kwenye mpangilio wa utendaji ambao utahusisha uhakika wa utafiti na uchimbaji (*drilling*) kama sehemu ya uchunguzi yakinifu (*Feasibility Study*). Uchimbaji wa *Nickel* utanza mara baada ya hatua hii ya utafiti kukamilika.

MHE. GWASSA ANGUS SEBABILI: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri, naomba uniruhusu kuuliza maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Spika, ni lini Serikali itaanzisha uchimbaji wa madini ya *Nickel* ya Kabanga baada ya miaka 44 sasa ya utafiti usiokwisha na usombaji wa *samples* kila wiki kwenda nchi za nje ambao Serikali haijatao kauli kwamba kinachokwenda kinarudishwa nchini kwa faida ya nchi?

Pili, kuna kitu kinaitwa *Nile Basin Initiative*, Mheshimiwa Waziri anaweza akalieleza Bunge lako hiki ni kitu gani na kitaanza lini kutekelezwa ili kusaidia Mikoa hii ambayo imebaki gizani kwa muda mrefu wakati inazalisha mazao mengi na mifugo mingi na madini mengi. Lakini kwa kukosa miundombinu Mikoa hii ya Kagera, Kigoma na Rukwa imeshindwa kuendelea kwasababu wawekezaji hawawezi kuingia katika maeneo hayo?

WAZIRI WA NISHATI NA MADINI: Mheshimiwa Spika, kama nilivyosema kwenye jibu langu la msingi, Kampuni ya *Barrick Gold* na *Falconbridge* zote za Canada, tayari zimeishaanza kazi hiyo na Dola Milioni 15 sasa hivi zinatumika kwenye kazi ya kuhakikisha kiasi gani cha madini hayo kipo pale na kama nilivyosema umeme tena siyo tatizo na katika miaka mitatu ijayo watatumia Dola zisizopungua Milioni 50.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo kwa kweli kazi hiyo imeanza, lakini kazi ya kuchimba *Nickel* ni kazi ngumu na inachukua muda mrefu na fedha nyingi. Kwa hiyo, Mheshimiwa Mbunge avute subira ataona shughuli zinazotendeka pale na ajira zitapatikana na madini hayo yatatolewa ardhini ili yasaidie katika mapato ya Taifa letu.

Mheshimiwa Spika, kuhusu *Nile Basin Initiative*; *Nile Basin Initiative* ni mkakati wa nchi ambazo ziko kando kando ya Mto *Nile* na Waheshimiwa Mawaziri wenzangu kama wa Maji na wa Kilimo nao vile vile watahusika. Huu mkakati utahusisha Sekta mabli mbali lakini unaunganisha nchi zote ambazo zinatumiwa maji ya Mto *Nile*.

Kwa upande wa Nishati, mkakati huu ndiyo ule ambao kama nilivyosema kwenye jibu langu la Msingi, umetukutanisha huko Rwanda na tukasaini mkataba wa kuzalisha umeme kutoka Maporomoko ya Mto Rusumo, umeme wa Megawati 60 ambao tutagawana 20, 20 na umeme huu utasaidia Rwanda, Burundi pamoja na Mikoa ya

Tanzania ambayo iko Magharibi ya nchi yetu. Kwa hiyo, huu mpango kama nilivyokwisha kusema unahusisha kilimo, unahusisha umeme, unahusisha biashara; ni njia mojawapo la kupanua soko la bidhaa zetu ikiwa ni pamoja na umeme ambao tutauzalisha hapa nchini kwa wingi katika miaka ijayo.

Na. 348

Namba Kwenye Majembe ya Maksai

MHE. PASCHAL C. DEGERA Aliuliza:-

Kwa kuwa Mjembe mengi ya kukokotwa na ng'ombe-maksai yanayotumika hapa nchini hayana namba ya kutofautisha jembe moja na lingine; na kwa kuwa hali hiyo husababisha wakulima kushindwa kutambua majembe yao pindi yanapopotea au kuibwa:-

- (a) Je, kwa nini majembe hayo hayawekewi namba?
- (b) Je, Serikali itachukua hatua gani kuhakikisha kwamba majembe yote yanawekewa namba wakati yanatoka viwandani?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO NA CHAKULA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Paschal C. Degera, Mbunge wa Kondoza Kusini, lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

- (a) Ni kweli kwamba majembe ya kukokotwa na maksai hayana namba za kutofautisha jembe moja na lingine. Hii inatokana na kutokuwepo na sharti (*specification requirement*) la kuweka namba kulingana na matakwa ya viwango vya nchi yanakotengenezwa majembe hayo, hususan China na India.

Aidha, Kiwanda cha Zana za Kilimo cha Ubungo (*Ubungo Farm Implements (UFI)*) ambacho kilikuwa kinazalisha majembe hayo nchini hadi Mwaka 1999, kulikuwa hakuna utaratibu wa kuyawekea namba za kuyatofautisha.

- (b) Serikali haijawahi kulalamikiwa juu ya matatizo yanayotokana na majembe ya kukokotwa na Maksai kutokuwa na namba kutoka viwandani yanakotengenezwa. Wizara ya Kilimo na Chakula italichunguza suala hili na iwapo itaonekana kuweka namba kutazuia au kutapunguza wizi wa majembe, Serikali itawataka wanaoagiza majembe hayo nchini kuyawekea namba za kuyatofautisha.

Kwa wakati huu wakulima wanaotumia majembe yanayokokotwa na maksai wanashauriwa kujiwekea utaratibu wa kulinda mali zao ikiwa ni pamoja na kuyawekea alama za kuyatofautisha kama watakavyoona inafaa.

MHE. PASCHAL C. DEGERA: Mheshimiwa Spika, nakusuhukuru sana kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, lakini nina maswali mawili ya nyongeza:

Katika jibu lake Naibu Waziri amesema kwamba Serikali haijawahi kupata malalamiko kuhusu kuwekwa namba majembe haya ya kukokotwa na Maksai. Lakini kwa kuwa mimi mwenyewe na wananchi wa Jimbo la Kondoza Kusini tunalalamikia, Je sasa hatua zitachukuliwa kuweka namba?

Swali la pili, kuna ugumu gani Serikali inaona kuweka sharti la kuweka namba haya majembe kwa sababu namba ya kila mmoja si rasmi. Kila mkulima akiweka namba yake kila mmoja atakuwa nadai hii ni namba ya kwangu, mwingine atadai hii ni ya kwangu. Sasa isingekuwa busara namba moja ikawekwa ambayo ni rasmi?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO NA CHAKULA: Mheshimiwa Spika, ni kweli tumeyapata malalamiko kutoka kwako Mheshimiwa Paschal C. Degera na hatukupata malalamiko kwa nchi nzima, hapa na pale hata ikasababisha wakati huo kuleta mabadiliko kabla hujasema, lakini katika jibu la msingi nimesema wazi wazikama tutaangalia tuone hitaji hili tutakapoweza kulitekeleza, lakini kwa sasa hatukuona umuhimu huo. Nakubaliana na wewe kwamba ukiweka namba itasaidia. Lakini tumegundua hata magari yana namba, bado yanaibiwa. Kwa hiyo tatizo bado ni sugu, lakini tutalishughulikia, tumesikia.

Na. 349

Utafiti wa Ngano Inayofaa Kulimwa Katika Ukanda wa Juu wa Wotta

MHE: PROF. DAIMON M. MWAGA Aliuliza:-

Kwa kuwa kwa zaidi ya miaka miwili sasa Serikali imekuwa ikifanya utafiti wa aina ya Ngano ambayo ingefaa kulimwa katika Ukanda wa Juu wa Wotta, Mbuga, Mangaliza na kadhalika; na kwa kuwa Utafiti huo umekuwa ukifanywa katika Kijiji cha Wotta:-

- (a) Je, ni nini matokeo ya Utafiti huo?
- (b) Je, Serikali inao mpango gani wa kuhamasisha na kusaidia kilimo cha Ngano katika maeneo niliyoyataja?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO NA CHAKULA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Daimon M. Mwaga, Mbunge wa Kibakwe, lenye sehemu (a) na (b) kwa pamoja kama ifuatavyo:-

- (a) Wizara ya Kilimo na Chakula haijawahi kufanya utafiti wa zao la Ngano katika maeneo ya Ukanda wa Juu wa Wotta, Mbuga na Mangaliza. Kinachofanyika ni uzalishaji wa Mbegu mashambani.

Katika Siku ya Wakulima (*Field Day*) ya mwaka 2001, wakulima wa kijiji cha Wotta waliomba mbegu ya ngano izezishwe kwa wingi katika kijiji chao. Wizara ya Kilimo na Chakula kwa kushirikiana na Halmashauri ya Wilaya ya Mpwapwa chini ya Mpango wa Kusaidia Sekta ya Kilimo (*ASPS*) ilitoa aina sita za mbegu ya ngano: *Selian* 87, Kware, Viri, Tausi, Azimio 87 na Mbayuwayu ambazo zilipandwa katika vijishamba vya maonyesho katika misimu ya 2002/2003 na 2003/2004. Wakulima walipenda zaidi mbegu ya ngano aina ya *Selian* 87 ambayo ina uwezo wa kuzalisha tani 3.5 kwa hekta na kukomaa katika muda wa kati ya siku 120 na 130. Aidha, mbegu hiyo ina ukinzani dhidi ya magonjwa.

- (b) Halmashauri ya Wilaya ya Mpwapwa imekuwa ikiwahamasisha wakulima wa maeneo ya Wotta, Mbuga, Mangaliza na Galigali na kwingineko kununua mbegu hiyo inayozalishwa na mkulima mwenzao hapo kijijini na kuipanda. Wizara inatambua na inazipongeza juhudi za wakulima wadogo wadogo wa maeneo ya Wotta, Mbuga, Mangaliza na Galigali ambazo wamekuwa wakizifanya kuhusu kilimo cha ngano.

MHE: PROF. DAIMON M. MWAGA: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi niulize swali dogo la nyongeza.

Kwanza nampongeza Naibu Waziri kwa kutembelea eneo hilo la vishamba vidogo vya Ngano kule Wotta. Sasa swali, baada ya kugundua kwamba wakulima wanapenda aina hiyo ya Ngano iliyozungumzwa, na zao lenyewe ni jipya katika maeneo yale. Je, isingekuwa bora kwa Serikali yenyewe kuwa na mkakati, kuwa na mpango maalum wa kuisambaza mbegu hiyo badala ya kusubiri wakulima wenyewe wainunue kwa sababu ni zao jipya na hawajajua madhara yake, hawajajua soko lake? Isingekuwa vizuri Serikali kuingilia kati na kulisambaza zao hili?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO NA CHAKULA: Mheshimiwa Spika, kwanza ningependa sana kumpongeza Mheshimiwa Prof. Daimon M. Mwaga kwa kushughulikia masuala ya kilimo hususan ya Ngano huko Wotta ambako alinialika nikafika, nikatembelea nikaona mambo ni mazuri. Lakini pili, utaratibu uliopo katika Wizara ni kuwa, kama wanaweza kuisambaza kutoka kwa mkulima mwenzao, watapata hata fursa ya kuuliza maswali; ehe! Ulipanda pandaje, na kwa kuwa zilikuwa nyingi, watu wameishaamua ni ipi inafaa. Lakini pale watapata Mwalimu mwenzao anayelingana na wao. Wataongea na wataelewana namna ilivyo. Hii ni Sera yetu kutumia wakulima wa pale pale kusaidia katika kuelimishana. Kwa hivi tunafikiri ni mkakati mzuri na vile vile Halmashauri ya Wilaya inashauriwa ihusike na kama kweli itakuwa tatizo sana iwe ya

kupata mbegu nyingi kwa wakati mmoja, sasa ule mradi si upo, tuutumie. Njia nyingine ni kutumia ile Mpango wa *DADAP*, unaandika, unapitisha kwenye Halmashauri. Ukija, basi utapata hela ya kutosha kusambaza kwa mara moja. Huu ndiyo ushauri tunaotoa.

MHE. Dr. CHRISANT M. MZINDAKAYA: Mheshimiwa Spika, kwa kuwa Tanzania inayo ardhi ya kutosha inayoweza kustawisha Ngano na nchi ikalima Ngano tukaweza kujitegemea; na kwa kuwa miaka ya nyuma Tanzania ilikuwa inajitosheleza kwa asilimia 60 ya chakula kinachotokana na Ngano na sasa inaonekana tumeanza kuwa tegemezi kabisa kuagiza Ngano na Unga wa Ngano kutoka nje. Wizara inaweza kutuambia kwa nini tumefikia hali hiyo?

NAIBU WAZIRI WA KILIMO NA CHAKULA: Mheshimiwa Spika, ni kweli tuliwahi kujitegemea na kwa kiasi fulani tulijitosheleza kwa kuzalisha zao hili. Lakini hapa katikati suala hili lilififia fifia, lakini tunaona uhitaji wake sasa hivi. Bado tunafanya mahali mbali mbali kama ulivyoona Mpwapwa, huko Wotta na mahali kwingine tunafanya na hizi mbegu mbali mbali. Sasa ushauri wangu ni kuwa tunapendekeza Halmashauri ya Sumbawanga iandikie mradi basi, halafu ipimwe iletwe kwa kupitia utaratibu wa kawaida na ndipo hapo tutaweza kupanua kwa haraka zaidi. Ule mradi hasa tunapendekeza zile *DADAP* ndiyo fedha hizi zimetengwa kwa masuala kama haya. Karibu sana Mheshimiwa Dr. Chrisant M. Mzindakaya.

Na. 350

Maeneo ya Hifadhi ya Wananchi

MHE. JOB Y. NDUGAI Aliuliza:-

Kwa kuwa Serikali ilishakubali kuanzishwa kwa maeneo ya Uhifadhi wa Wananchi (*Wildlife Management Areas*) tangu mwaka 1998 kupitia Sera ya Wanyamapori nchini:

Je, ni maeneo mangapi ya aina hiyo yameanzishwa, yako wapi na ni yapi yanafanya kazi?

WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII alijibu:-

Mheshimiwa Spika, kabla ya kujibu swali la Mheshimiwa Job Y. Ndugai, Mbunge wa Kongwa, naomba kutoa maelezo yafuatayo:-

Katika utekelezaji madhumuni ya Sera ya Wanyamapori ya mwaka 1998 ya kuanzisha Maeneo ya Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (*Wildlife Management Areas - WMAs*) Kanuni za Hifadhi (Maeneo ya Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori) 2002 ziliandaliwa na maeneo 16 yaliteuliwa kuzitekeleza kwa majaribio katika kipindi cha

miezi 36 kuanzia Januari 2003. Kanuni za Hifadhi ni Mchakato unaoelekeza hatua mbali mbali za kuanzisha *WMA* ikiwa ni pamoja na matumizi ya rasilimali zilizomo ndani ya maeneo hayo.

Baada ya kipindi cha majaribio, Kanuni hizo zitafsanyiwa tathmini kuona kama zimekidhi matakwa ya Sera katika ushirikishaji wa wananchi. Matokeo ya tathmini hiyo yatawezesha Serikali kutoa uamuzi wa namna ya kuendelea na utekelezaji.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, naomba sasa kujibu swali la Mheshimiwa Job Y. Ndugai, Mbunge wa Kongwa kama ifuatavyo:-

Maeneo ambayo yanatekeleza Kanuni hizi kwa majaribio hivi sasa ni 16. Maeneo hayo ya majaribio yapo katika Wilaya 17. Maeneo hayo yana ukubwa wa kilomita 15,544.27 sawa na hekta 1,554,427.

Mheshimiwa Spika, hadi hivi sasa hakuna eneo lililokamilisha taratibu za msingi katika kuanzisha *WMA*. Kwa msingi huo, hakuna eneo lililotangazwa rasmi kuwa *WMA*. Masuala ambayo yamechulua muda mrefu kukamilisha hatua za kuanzishwa kwa *WMA* ni pamoja na kutambua mipaka ya kijiji au Vijiji kisheria na kuandaa mipango ya Usimamizi na matumizi ya ardhi katika eneo la kijiji. Mipango hiyo ndiyo itakayotenga na kuidhinisha eneo la ardhi ya kijiji kutumika kuanzisha *WMA*.

MHE. JOB Y. NDUGAI: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kunipa nafasi niulize swali moja tu la nyongeza. Kwanza niipongeze Wizara na kumshukuru sana Mheshimiwa Waziri kwa juhudi kubwa wanayofanya katika maandalizi ya uanzishaji wa maeneo ya Hifadhi kwa wananchi. Lakini pia iko aina nyingine ya maeneo ya Hifadhi ambayo inaanzishwa vijijini kwa kufuatia sheria ya misitu ambayo tunayaita maeneo ya Hifadhi za Vjijiji. Katika Wilaya ya Kongwa tuna Vijiji vya Leganga, Sejeli, Moleti, Mulali, Sagala, Ibwaga, Mlanga na maeneo mengine ambayo wanavijiji wenyewe wanatenga maeneo yao na kuyahifadhi kama sehemu ya kuitikia wito wa Wizara kufanya hivyo. Je, Wizara inaahidi kuwasaidia nini wananchi hawa ambao wamekuwa wakihangaika wenyewe katika kuitikia wito wa Wizara?

WAZIRI WA MALIASILI NA UTALII: Mheshimiwa Spika, maeneo haya ya misitu yanafuata sheria ambayo tumeipitisha hapa hapa ya 2002, kwa maana hiyo ni hifadhi za misitu. Na mimi naona nipige makofi. Kwa hiyo inafuata sheria ya misitu ya mwaka 2020 na kwa maana hiyo maeneo haya yatakuwa kwa Vijiji vinatenga maeneo haya kuwa hifadhi za misitu na pia tumepitisha sheria ile ya ufugaji nyuki. Pamoja na sheria hiyo kuna maeneo ya hifadhi ya ufugaji nyuki katika misitu. Kwa hivyo hiyo ni kufuata sheria na napenda kumpongeza Mheshimiwa Job Y. Ndugai kwa kufuatilia suala hili na kuhakikisha wananchi wanafanya yale ambayo yako katika sheria. Serikali itasaidia katika utaalum mbali mbali ambao watawezesha wananchi waweze kuyahifadhi maeneo yao. *(Makofi/Kicheko)*

Na. 351

Huduma za Afya Bure kwa Makundi Maalum

MHE. ALHAJI AHAMADI HASSAN MPEME Aliuliza:-

Kwa kuwa Serikali ilikwishaamua kutoa huduma za Afya bure kwa makundi maalum kama vile akina mama wajawazito, watoto wadogo wenye umri chini ya miaka mitano pamoja na wazee wasiojiweza:

(a) Je, Serikali inayo habari kwamba huduma hizo hazitolewi ipasavyo kwenye baadhi ya hospitali hapa nchini?

(b) Je, kama Serikali inalifahamu hilo, imechukua hatua gani?

NAIBU WAZIRI WA AFYA alijibu:-

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Alhaji Ahamadi Hassan Mpeme, Mbunge wa Mtwara Mjini lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Kwa kiwango kikubwa huduma zinatolewa bure kwa makundi maalum yaliyosamehewa. Hata hivyo Serikali imekuwa ikipata taarifa za malalamiko ya matukio machache ya kuwakatalia msamaha wanaohusika.

(b) Mheshimiwa Spika, Wizara imekuwa ikiendelea kuwakumbusha wahusika katika hospitali ambazo hazitoi msamaha kama inavyotakiwa kuhusu kutekeleza agizo la Serikali katika kutoa matibabu bure kwa makundi yaliyoainishwa katika mwongozo waliopelekewa. Hata hivyo jukumu la kusimamia utekelezaji wa Sera hii ya msamaha kwa makundi maalum ni la Bodi za Afya za Halmashauri na Kamati za Afya za Vituo vya Kutolea Huduma. Hivyo, ni wajibu wao kuhakikisha kwamba wanachukua hatua za kinidhamu kwa wafanyakazi ambao wanakiuka kutekeleza Sera hii.

Kwa zile Wilaya ambazo bado hazina Bodi za Afya, Mamlaka ya Nidhamu ni Wakurugenzi wa Halmashauri husika, hivyo kwa mara nyingine tena natyoa wito kwa Wakurugenzi wa Halmashauri za Wilaya na Makatibu Tawala wa Mikoa kuchukua hatua za kinidhamu kwa wote wanaokiuka agizo hili. *(Makofi)*

MHE. ALHAJI AHAMADI HASSAN MPEME: Mheshimiwa Spika, pamoja na majibu mazuri ya Mheshimiwa Naibu Waziri, ninayo maswali mawili ya nyongeza kama ifuatavyo:-

Kwa kuwa Serikali imefanya vizuri sana kusamehe gharama ya matibabu kwa watoto wadogo wenye umri chini ya miaka mitano; na kwa kuwa watoto hao wanapoingia shule ya msingi wanahitaji matunzo mazuri zaidi na wanahitaji afya bora zaidi ili kuweza kupokea masomo ya elimu ya msingi vizuri zaidi. Je, Serikali haioni vyema sasqa ikasamehe gharama ya matibabu kwa watoto kuanzia mwaka mmoja mpaka wanapomaliza shule ya msingi? *(Makofi)*

Swali la pili, kwa kuwa wapo wananchi ambao ni maskini sana, wanashindwa kumudu hata kipato cha shilingi 200 kwa siku na wananchi hao wanashindwa kumudu kuchangia gharama za matibabu. Je, Serikali haioni vizuri ikaorodhesha wananchi hao

ambao ni maskini sana wakaweza kupewa vibali vya kupata matibabu bure katika hospitali zetu? (*Makofi*)

NAIBU WAZIRI WA AFYA: Mheshimiwa Spika, Sera tuliyonayo sasa hivi ni kuwasamehe watoto waliochini ya miaka mitano na hapa inakusudiwa kwamba wapate huduma za chanjo na utaratibu wa *IMCI* bure, utaratibu ambao umeonekana kwa kiwango kikubwa kupunguza vifo vya watoto wadogo.

Mheshimiwa Spika, ushauri unaotolewa na Mheshimiwa Mbunge kwamba wapate matibabu mpaka wanapomaliza shule za msingi, ni ushauri ambao kwa kiwango kikubwa unategemea uwezo wa Serikali. Lakini naomba niseme tu kwamba ushauri huu umepokelewa na utafanyiwa kazi ili tuone uwezekano wake.

Mheshimiwa Spika, kuhusu la pili la watu ambao ni maskini sana wapate vibali maalum vya kutibiwa bure, katika hili ninaloweza kusema ni kwamba mwongozo uliopo sasa siyo tu unaruhusu yale makundi yale makundi matatu ya akina mama wajawazito, watoto wa chini ya umri wa miaka mitano na wazee wasiokuwa na uwezo, bali pia wananchi wote ambao hawana uwezo wa kulipa na ambao wanajulikana katika maeneo yao, wanatakiwa kupata matibabu bila malipo. Hili lipo na nadhani halina tatizo kwa maeneo yale ambayo viongozi wa maeneo wanawatambua kwamba hawana uwezo wa kulipa.

Na. 352

Upungufu wa Madaktari

MHE. JOEL N. BENDERA (K.n.y. MHE. IBRAHIM W. MARWA) aliuliza:

-

Kwa kuwa hospitali ya Mkoa wa Mara inao upungufu wa Madaktari Bingwa wapatao wanne (4) katika fani za watoto, upasuaji na *internal medicine* na kwa kuwa upungufu huo upo pia kwa Madaktari wa Kawaida (*MO*), Madaktari Wasaidizi (*AMO*) na Wauguzi: -

- (a) Je, Serikali ina mpango gani wa muda mrefu na mfupi wa kuziba pengo hilo la wataalam hao?
- (b) Je, Serikali imechukua hatua gani dhidi ya Madaktari ambao wamegoma kwenda kufanya kazi katika hospitali za Mikoani ikiwemo hospitali ya Mkoa wa Mara?

NAIBU WAZIRI WA AFYA alijibu: -

Mheshimiwa Spika, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Ibrahim Marwa Mbunge wa Musoma Mjini; lenye sehemu (a) na (b) kama ifuatavyo: -

(a) Serikali imeweka mikakati ya kupanua Vyuo mbalimbali vya Wataalam wa Afya ili waweze kukabiliana na upungufu wa wataalam hao wakiwemo Madaktari Bingwa, *Medical Officers, Assistant Medical Officers* na Wauguzi. Aidha, Wizara imeruhusu Mashirika ya Dini na ya watu binafsi wenye uwezo wa kuanzisha vyuo vya kada mbalimbali za afya ili kukabiliana na upungufu huo.

Vyuo ambavyo kwa hivi sasa vinatoa mafunzo ya Madaktari Bingwa na Madaktari wa kawaida ni pamoja na *MUCHS* yaani *Muhimbili University College of Health Sciences, KCMC, Bugando University College of Health Sciences* na *Hubert Kairuki Memorial University*. Serikali kwa kupitia Wizara ya Sayansi, Teknolojia na Elimu ya Juu inafadhili masomo ya Shahada ya Kwanza ya Udaktari katika vyuo vya *KCMC, BUCHS, MUCHS* na *Hubert Kairuki* na kile chuo cha *IMPTU*. Kwa upande wa *Assistant Medical Officers*, Wizara ilikuwa na Vyuo vitatu vya Serikali vilivyokuwa na uwezo wa kuchukua Madaktari 40 kila kimoja. Katika mwaka huu wa fedha, chuo kimoja cha Ifakara kimepandishwa hadhi na kitaanza kutoa mafunzo ya *AMO 20* kwa kuanzia kwa mwaka ili kupunguza tatizo la upungufu wa Madaktari.

(b) Madaktari kama watumishi wengine wa Serikali ambao wanagoma kwenda kufanya kazi sehemu walizopangiwa huchukuliwa hatua za kinidhamu kulingana na taratibu za kiutumishi. Hatua hizo ni pamoja na kufukuzwa kazi katika utumishi wa umma.

MHE. JOEL N. BENDERA: Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipatia nafasi ya kuuliza maswali mawili madogo ya nyongeza.

(a) Kwa kuwa tatizo ambalo lipo katika Hospitali ya Musoma ni tatizo ambalo lipo katika mahospitali mengi nchini na kwa muda mrefu Serikali huwa ikisema kwamba ina mkakati wa kuongeza Madaktari. Je, Serikali haioni ni wakati muafaka wa kufanya utaratibu kama walivyofanya katika Wizara ya Elimu kuzalisha Madaktari wengi ili kuondoa kero hii katika nchi? (*Makofi*)

(b) Lipo tatizo katika baadhi ya Wilaya nyingi na baadhi ya hizi hospitali za Mikoa tunakosa Madaktari wa Wilaya, kwa mfano Korogwe ni muda mrefu na Mheshimiwa Waziri analijua. Je, matatizo kama haya ya hospitali kukosa kuwa na Daktari wa Wilaya kwa muda wa mwaka mmoja au miaka miwili huoni ni tatizo? Je; Serikali ina mpango gani wa kutatua tatizo hasa la Korogwe?

NAIBU WAZIRI WA AFYA: Mheshimiwa Spika, kama nilivyosema katika jibu langu la msingi ni kwamba, utaratibu anaouelezea Mheshimiwa Mbunge wa kuzalisha Madaktari wengi kama wanavyofanya Wizara ya Elimu ndiyo ambao nimeusema kwamba sasa hivi kuna Vyuo Vikuu vingi tu ambavyo Serikali imekuwa iki-*sponsor* wanafunzi ili tuweze kuzalisha Madaktari walio wengi. Lakini si hivyo tu, tunatuma Madaktari wengine nje ya nchi kusoma na wakirudi wanapangiwa katika

hospitali zetu, lakini vile vile kuna utaratibu wa kuomba Madaktari kutoka nje ya nchi. Tunao Madaktari wa Kichina, wa Misri na wa Cuba ambao wanafanya kazi nchini. Hiyo yote ni mikakati ya kujaribu kupunguza tatizo la uhaba wa Madaktari.

Mheshimiwa Spika, kuhusu kutokuwepo kwa Madaktari wa Wilaya, *District Medical Officers* katika baadhi ya Wilaya, tatizo hili tunalifahamu, linasababishwa na kuwepo kwa uhaba wa Madaktari ambao wana shahada ya pili, tungependa *District Medical Officers* wengi au karibu wote wawe na shahada ya pili hususan katika *Public Health*. Kwa hiyo, tutaendelea kulitatua tatizo hili taratibu na nina uhakika kwamba tutaweza kulimaliza hivi karibuni.

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, muda wa maswali umekwisha, kwa hiyo tunaendelea na mambo mengine. Kwanza, matangazo ya vikao vya leo.

Kamati mbili zimepanga kukutana leo, ya kwanza ni Kamati ya Hesabu za Serikali, *PAC*. Mwenyekiti wake Mheshimiwa Hamad Rashid anawatangazia Wajumbe wa Kamati hiyo kuwa kutakuwa na kikao cha Kamati leo tarehe 27 chumba namba 219 saa 6.30 mchana. Kamati ya pili ni ya Fedha na Uchumi. Mwenyekiti anawatangazia Wajumbe wa Kamati ya Fedha na Uchumi kwamba kutakuwa na kikao leo tarehe 27 kuanzia saa 5.00 asubuhi katika chumba namba 227. Ajenda ni kujadili Muswada wa Sheria ya Fedha, lakini nimewaongezea ajenda nyingine ya kujadili Azimio, linatoka kwa Waziri wa Fedha vile vile ambalo ni kama ni sehemu ya Bajeti, ni vizuri tukalikamilisha katika mkutano huu wa Bajeti kabla haujamalizika.

Mwisho wa matangazo, Katibu tuendelee na *Order Paper*.

MISWADA YA SHERIA YA SERIKALI

(Kusomwa Mara ya Kwanza)

Muswada wa Sheria ya Uandikishaji wa Shughuli za Biashara wa Mwaka 2005 *(The Business Activities Registration Bill, 2005)*

Muswada wa Sheria ya Kurekebisha Sheria ya Mpango wa Maeneo Maalum ya Uzalishaji kwa Mauzo ya Nje wa Mwaka 2005 *(The Export Processing Zone (Amendment) Bill, 2005)*

Muswada wa Sheria ya Uanzishaji wa maeneo Maalum ya Uwekezaji Raslimali wa Mwaka 2005 *(The Special Economic Zones Bill, 2005)*

Muswada wa Sheria ya Benki Kuu ya Tanzania kwa Mwaka 2005 *(The Bank of Tanzania Bill, 2005)*

Muswada wa Sheria ya Mabenki na Taasisi za Fedha 2005 *(The Banking and Financial Institutions Bill, 2005)*

(Miswada iliyotajwa hapo juu ilisomwa Bungeni Mara ya Kwanza)

HOJA ZA SERIKALI

Makadirio ya Matumizi ya Serikali kwa mwaka 2005/2006 Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa

WAZIRI WA MAMBO YA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA:

Mheshimiwa Spika, kufuatia taarifa iliyotolewa leo Bungeni na Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Mambo ya Nje, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu likubali kujadili na kupitisha makadirio ya mapato na matumizi ya Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kwa mwaka wa fedha 2005/2006.

Mheshimiwa Spika, kwa mara nyingine tena, naomba niungane na Wabunge wenzangu kutoa mkono wa pole na rambirambi kwako na kwa familia za marehemu Wabunge wenzetu sita waliotangulia mbele ya haki katika kipindi cha mwaka huu. Naomba kuwataja wezetu hao kuwa ni: Hayati Yete Sintemule Mwalyego; aliyekuwa Mbaunge wa Mbeya Vijijini, Hayati Thadeus James Kasapira; aliyekuwa Mbunge wa Ulanga Mashariki, Hayati Balazi Ahmed Hassan Diria, aliyekuwa Mwanadiplomasia mahiri na Mbunge wa Jimbo la Raha Leo, Hayati Frank Mussati, aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Kasulu Mashariki, Hayati Abubakar Towagale Kiwanga; aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Kilombero na Hayati Margareth Bwana; aliyekuwa Mbunge wa Viti Maalum wa CCM. Tuendeleo kuwaombea marehemu wetu hawa kwa Mwenyezi Mungu azipumzisho roho zao mahali pema peponi, Amin.

Mheshimiwa Spika, naomba kutumia fursa hii kuwapongeza na kuwashukuru Waziri Mkuu; Mheshimiwa Frederick Tluway Sumaye (Mbunge), Waziri wa Fedha; Mheshimiwa Basil Pesambili Mramba (Mbunge) na Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Mipango na Ubinafishaji; Mheshimiwa Dr. Abdallah Omari Kigoda (Mbunge), kwa hotuba zao nzuri. Hotuba ambazo zimezungumzia mafanikio ya Serikali ya Awamu ya Tatu chini ya uongozi wa Rais wetu mpendwa; Mheshimiwa Benjamin William Mkapu, hotuba zimetoa dira ya Taifa letu katika mwaka huu wa fedha. *(Makofi)*

Hotuba zao na za Mawaziri wenzangu walionitangulia zimegusia pia mambo na shughuli za uhusiano na ushirikiano wa nchi yetu na Mataifa mengine duniani pamoja na Mashirika ya Kimataifa zinazohusu Wizara yangu na zile zilizohusu Wizara zao. Hivyo basi, sina budi kuwashukuru kwa maelezo yao fasaha na kwa kazi nzuri na mchango wao muhimu waliotoa kuimarisha mahusiano ya Tanzania na Jumuiya ya Kimataifa. Kwa kweli, hotuba zao zimefanya kazi yangu leo kuwa nafuu na zimenipunguzia urefu wa hotuba yangu. Naomba ushirikiano huu mzuri baina ya Wizara yangu na Wizara nyingine Serikalini udumishwe. Mimi kwa upande wangu nawahakikishia dhamira yetu ya kudumisha utaratibu huu mzuri. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee, naomba kuitumia nafasi hii kutoa shukrani maalum kwa Waziri Mkuu; Mheshimiwa Frederick Sumaye. Namshukuru kwa uongozi wake na msaada wake kwangu na kwa Wizara yangu kwa kipindi chote hiki cha miaka kumi ya uongozi wake. Kama kaka mkuu wa Mawaziri ametusaidia sana kwa

ushauri na hata kwa kusukuma mambo pale tulipokwama. Nampongeza kwa uvumilivu wake na huruma. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, naomba nitumie fursa hii pia kutoa shukrani maalum kwa Kamati ya Bunge ya Mambo ya Nje, chini ya uongozi mahiri wa Mwenyekiti wake Mheshimiwa Dr. William Shija (Mbunge), kwa msaada wao na ushauri mzuri ambao wamekuwa wanautoa mara kwa mara kwa Wizara yangu. Kamati hii imetoa mchango mkubwa sana katika kuiwezesha Wizara yangu kutekeleza majukumu yake kwa mafanikio makubwa. Napenda kueleza ukweli kwamba Kamati ya Bunge ya Mambo ya Nje imekuwa muhimili mkubwa wa Wizara yangu. Wajumbe wa Kamati waliipigania sana Wizara yangu kwa mambo mengi muhimu na hasa kuhusu mgao wa bajeti uliokuwa unaotolewa kwa Wizara wakati ule ulipokuwa hautoshi.

Mheshimiwa Spika, utetezi wao na ule wa Waheshimiwa Wabunge wote wa Bunge lako Tukufu umesaidia sana kuleta mabadiliko tunayoyaona sasa. Bajeti ya Wizara yangu imeongezwa maradufu katika kipindi cha miaka kumi na matokeo yake yanaonekana. Hali ya Balozzi zetu nje na Wanabalozzi wetu walioko huko sasa imekuwa bora zaidi kuliko ilivyokuwa kule mwanzoni. Hadhi yao imepanda machoni mwa watu na hasa wenyeji wao. Mishahara na stahili zao vinapatikana kwa wakati, kadhalika aibu ya tatizo la malimbikizo ya madeni ya mishahara kwa wafanyakazi wenyeji Balozini halipo na pesa za kuendeshea shughuli zimeongezeka kwa kiasi kikubwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, utendaji kazi wa Kamati na hasa tabia ya kuzungumzia kwa ukweli na kwa uwazi vimetusaidia katika kutuimarisha Wizarani na Balozini. Matokeo ya yote hayo ni kuongezeka kwa ufanisi wa kazi kote. Wametukosoa tulipostahili kukosolewa na wao walitusikiliza pale tulipowashauri juu ya masuala ambayo sisi tulikuwa na ufahamu zaidi. Kadhalika, hawakuwa wagumu tuliposhauri juu ya namna bora zaidi ambavyo Kamati ingeshughulikia masuala mbalimbali yahasuyo Wizara yangu na Kamati yenyewe. Mimi na wenzagu wote Wizarani tulinufaika sana na mchango wao mkubwa katika kipindi chote cha miaka kumi niliyokuwa Waziri wa Wizara hii. Naomba nitoe shukrani za pekee kabisa kwa Wajumbe wa Kamati ya Bunge ya Bambo ya Nje na hasa Wenyeviti wake kwa uongozi wao na msaada wao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pamoja na kuelezea sifa tele za Kamati, sina budi kusema kuwa nasikitika kwamba Kamati haikuweza kutembelea balozzi zetu zilizoko nje kuona hali halisi ilivyo na kufuatilia utendaji ulivyo. Naamini kama wangepanya hivyo, ufanisi wa utendaji katika Balozzi zetu na Wizarani ungeimarika zaidi. Natambua fika kuwa ni kutokana na sababu ya ufinyu wa bajeti ya Bunge kwamba Kamati yetu haikuweza kufanya ziara hizo.

Ni jambo la msingi kabisa kwa Kamati ya Bunge ya Mambo ya Nje kutembelea Balozzi na hata kutembelea nchi nyingine kuona mambo yalivyo duniani. Pengine, wakati umefika wa kuanza kulitafakari jambo hili na hasa kutafuta mbinu za kuiwezesha Kamati kutimiza kwa ukamilifu majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, naomba niitumie nafasi kutambua na kukupongeza wewe Spika wetu kwa uongozi wako thabiti. Sisi wengine tunaokufahamu kwa miaka mingi na ambao tulibahatika kuwa wasaidizi wako na wanafunzi wako hatushangai. Kwa hakika umekuwa mfano na hazina kubwa ya jinsi Spika anavyostahili kuwa. Unazijua na kuziheshimu Kanuni za Bunge, mtenda haki na kiongozi makini. Napenda pia kumpongeza Naibu Spika; Mheshimiwa Juma Akukweti, kwa kazi nzuri aifanyayo ya kukusaidia pale unapokuwa na udhuru wa kutokukalia kiti. Ameonyesha kipaji chake na kumudu vizuri kazi yake na amekuwa msaidizi mahiri. Hongereni sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa vile sitagombea tena Ubunge katika Uchaguzi Mkuu ujao, niruhusu niitumie nafasi hii... *(Makofi)*

Waheshimiwa, mnakula dakika zangu thelathini, lakini nadhani Mheshimiwa Spika atanihurumia hurumia kidogo. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Spika, kwa vile sitagombea tena Ubunge katika Uchaguzi Mkuu ujao, niruhusu niitumie nafasi hii kuwaaga Wabunge wenzangu na kuaga Bunge lako Tukufu mahali ambapo nilipageuza nyumbani kwa miaka 17 sasa.

Kwa hakika nitalikumbuka Bunge na nitawakumbuka Wabunge wenzangu. Nawashukuru sana Wabunge wenzangu kwa ushirikiano wao. Nawatakia ushindi mnono wale wote wanaokwenda kuwania tena Ubunge. *Inshallah* Mwenyezi Mungu atawajaalia na naamini Wananchi watathamini mchango wenu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kupitia kwako, naomba kutoa shukrani nyingi kwa Wananchi wa Jimbo la Chalinze na Jimbo la Bagamoyo kwa hisani kubwa waliyonifanyia ya kuwa Mbunge wao kwa vipindi vitatu mfululizo, ninaamini sikuwaangusha. Nawatakia uchaguzi mwema, naahidi kuwa pamoja nao katika mchakato mzima wa kumpata Mbunge mwingine wa Jimbo la Chalinze. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa mara nyingine nawashukuru Wabunge wenzangu, tena kutoka pande zote mbili za nyumba hii kwa salam zenu za pongezi na kauli ya kunitakia kheri kufuatia kuteuliwa na chama changu kugombea nafasi ya juu kabisa ya uongozi wa nchi yetu. Nimefarijika sana, mmenipa moyo, mmenipa nguvu. Sitasahau. Naomba tuendelee kushirikiana mpaka tulivushe salama jahazi letu, nawaahidi kuwa sitawaangusha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, napenda pia kuitumia nafasi hii kuwapongeza wagombea Urais wa Vyama vya Upinzani kwa kuteuliwa kwao. Nawatakia kampeni njema. Ni matumaini yangu kuwa tutaendesha kampeni zetu kiungwana, tutapingana kwa hoja, tutapingana bila kupigana, tutaepuka kupakana matope, tutaepuka fujo ili tuwape Watanzania nafasi ya kuchagua kiongozi wanayempenda kwa uhuru, haki na amani na bila vitisho. Mimi na chama changu, Chama cha Mapinduzi, tunawaahidi kampeni ya kistaarabu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, wahenga wameseme “usione vinaelea vimeundwa”. Nitakuwa mchoyo wa fadhila kama sitatambua na kuwashukuru viongozi wenzangu na wafanyakazi wenzangu ninaoshirikiana nao Wizarani na Balozini kwa kazi nzuri waifanyayo na mchango wao. Kwa namna ya pekee naomba niwashukuru Naibu Wazir; Mheshimiwa Dr. Abdulkader A. Shareef (Mbunge), Katibu Mkuu Ndugu Phillemon L. Luhango, Wakurugenzi Makao Makuu ya Wizara, Mabalozzi wetu walioko nchi za nje pamoja na wafanyakazi wenzangu wote Wizarani na katika Balozzi zetu. Kwanza kabisa nawashukuru kwa kuwezesha bajeti hii kukamilika vizuri tena kwa wakati. Pili, nawashukuru na kuwapongeza kwa juhudi wanazozifanya kutetea na kuendeleza maslahi ya nchi yetu nje, miongoni mwa Mataifa na Mashirika ya Kimataifa. Nawapongeza kwa uchapakazi wao mzuri na moyo wao wa uvumilivu na uzalendo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, bajeti ya mwaka huu ina umuhimu wa aina yake. Hii ni bajeti ya mwisho kwa Serikali ya Awamu ya Tatu na uongozi wa nchi yetu chini ya uongozi wa Rais wetu mpendwa; Mheshimiwa Benjamin W. Mkapa. Kwangu mimi binafsi hii ni bajeti ya kumi mfululizo kuwasilisha kwa niaba ya Wizara hii. Ni heshima kubwa sana kwangu na bahati isiyoelezeka kukaa katika Wizara moja kwa kipindi kirefu hivyo. Namshukuru sana Rais wetu; Mheshimiwa Benjamin Mkapa, kwa imani yake kwangu. Nawashukuru kwa mara nyingine tena viongozi wenzangu na wafanyakazi wenzangu Wizarani kwa ushirikiano wao na kuniwezesha kutekeleza majukumu yangu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kama ujuavyo, jukumu la msingi la Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa ni kuendeleza maslahi ya Tanzania na watu wake katika nchi za nje miongoni mwa Mataifa, watu, Serikali na Mashirika ya Kimataifa. Kwa ajili hiyo basi, Wizara ina kazi ya kudumisha na kuendeleza uhusiano mwema kati ya nchi yetu na Mataifa mengine duniani na Mashirika ya Kimataifa na ya Kikanda. Katika kutimiza jukumu lake hilo, Wizara huongozwa na Sera ya Mambo ya Nje ya Taifa, maagizo ya Rais pamoja na maamuzi mbalimbali ya Serikali. Dira kuu wakati wote ni maelekezo ya Ilani ya Uchaguzi ya Chama Tawala kuhusu mambo ya nje. Nafurahi kuliambia Bunge lako Tukufu kuwa kuanzia mwaka 1995 mpaka sasa Wizara yangu imekuwa inatekeleza jukumu lake hilo kwa ufanisi mkubwa.

Mheshimiwa Spika, kwa jumla tunaweza kusema kuwa miaka kumi ya uongozi wa Rais Benjamin William Mkapa ilikuwa na mafanikio makubwa kwa upande wa uhusiano na ushirikiano wa Kimataifa. Matarajio ya Chama cha Mapinduzi kama yalivyoainishwa katika Ilani zake za 1995 – 2000 na 2000 -2005 na ya Sera ya Mambo ya Nje ya Taifa yametekelezwa ipasavyo. Tanzania imefanikiwa kujenga uhusiano mzuri na nchi zote duniani na mashirika ya Kimataifa.

Nchi yetu haina nchi yoyote duniani iliyo adui au inayotiliana mashaka nayo. Uhusiano na Mashirika makubwa ya Kimataifa kama vile Umoja wa Mataifa, Umoja wa Afrika, Benki ya Dunia, Shirika la Fedha la Kimataifa, Jumuiya ya Madola na kadhalika ni mzuri sana. Pengine ni mzuri kuliko wakati mwingine wote katika historia ya nchi yetu. Sera ya Mambo ya Nje imehuishwa na sasa tunayo sera mpya inayolingana na

dunia ya leo. Vipaumbele vya mambo ya msingi vimepangwa upya. Kwa sababu hiyo kuendeleza maslahi ya kiuchumi ya Tanzania kumepewa kipaumbele cha juu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa sasa ufanisi wa Balozi zetu nje ya nchi unapimwa pamoja na mambo mengine kwa kuangalia kiasi gani wamefanikiwa kuvutia mitaji ya uwekezaji kutoka nje, kuja nchini, kuwatafutia fursa nje wawekezaji wa Tanzania, kuhamasisha watalii wengi kuja nchini, kupata masoko ya bidhaa zetu, kuvutia teknolojia ya kisasa na kuwatafutia fursa za kujiendeleza wafanyabiashara wetu wa Kitanzania. Kadhalika, ufanisi unapimwa kwa kupigania ufutiwaji wa madeni kwa nchi yetu na kupata misaada ya maendeleo na mikopo ya masharti nafuu kwa shughuli za maendeleo ya nchi.

Mheshimiwa Spika, kwa ujumla kumekuwepo na mafanikio yanayoonekana katika utekelezaji wa sera mpya. Kuna ongezeko la wawekezaji wa nje kuja nchini karibu katika sekta zote za uchumi na biashara. Watalii wameongezeka maradufu. Misamaha ya madeni tumepata na tunaendelea kupata. Misaada ya maendeleo imeongezeka sana katika kipindi hiki. Fursa za kuuza bidhaa nchi za nje zimeongezeka na wakati mwingine tatizo letu ni kutokuwa na bidhaa za kutosha za kuuza katika masoko ya nje.

Mheshimiwa Spika, katika miaka kumi hii nyota ya Tanzania imeng'ara sana katika medani za Kimataifa. Tanzania inaheshimika na jina lake limetukuka miongoni mwa Mataifa na Mashirika ya Kimataifa. Tanzania imekuwa miongoni mwa nchi zinazoaminika na kutumainiwa katika masuala ya Kimataifa. Ukweli wa hayo unadhihirishwa na jinsi Tanzania ilivyokuwa imehusishwa katika mambo mengi muhimu na mazito na hata nyeti Kimataifa. Rais wetu amekuwa anahesabiwa kuwa ni kiongozi anayewasemea wengi na hasa wanyonge wa Afrika na dunia ya tatu kwa jumla. Ndiyo maana basi katika mikutano ya Kimataifa ambapo maoni na sauti ya Afrika na ya wanyonge inapotakiwa isikike Mheshimiwa Benjamin Mkapa amekuwa anaalikwa kuzungumza. Amefanya hivyo sehemu mbalimbali duniani ikiwemo Japan, China, Italia, Uswisi, Uingereza, Marekani na Afrika Kusini.

Hivi karibuni, Rais wetu alialikwa kuhudhuria kikao cha nchi tajiri sana duniani (G8) kilichofanyika tarehe 7 Julai, 2005 huko Gleneagles, Scotland kwa minajili hiyo hiyo. Rais alisisitiza umuhimu wa nchi tajiri duniani kuzisaidia nchi maskini hasa barani Afrika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa sababu hiyo hiyo ya kutambua uhodari na msimamo wake thabiti, Rais wetu alipata heshima ya kuwa Mjumbe wa Tume mbili muhimu za Kimataifa. Ya kwanza ni ile Tume ya Shirika la Kazi la Umoja wa Mataifa (ILO) kuhusu utandawazi (*ILO Commission on the Social Dimension of Globalization*) ambapo alikuwa Mwenyekiti Mwenza na Rais wa Finland Mheshimiwa Tarja Halonen. Tume hiyo ilikamilisha kazi yake na kutoa mapendekezo mazuri. Kama mapendekezo hayo yatatekelezwa na Jumuiya ya Kimataifa, utandawazi utakuwa na sura ya kibinadamu na kunufaisha Mataifa yote na watu wote duniani sawia.

Mheshimiwa Spika, mwaka jana nililiarifu Bunge lako Tukufu jinsi ripoti hiyo ilivyopokelewa vizuri na Wakuu wa Nchi Wanachama wa Umoja wa Afrika ambapo Azimio la pongezi lilitolewa na kutaka ifanyiwe kazi. Nafurahi kutoa taarifa kuwa ripoti hiyo iliwasilishwa katika Kikao Maalum cha Baraza Kuu la Umoja wa Mataifa huko New York mwezi Septemba, 2004 ambako nako ilipokelewa vizuri na Baraza hilo na wadau wengi duniani kote. Katika kikao chake cha 59 cha Baraza Kuu la Umoja wa Mataifa (UN) Septemba, 2004 kwa kauli moja lilipitisha azimio la kupokea Ripoti ya Tume hii. Azimio hilo liliwasilishwa na Tanzania, kama moja ya agenda ya Umoja wa Mataifa kuhusu ufuatiliaji na utekelezaji wa Azimio la Milenia (*Millennium Declaration*) kwa maendeleo ya jamii duniani.

Mheshimiwa Spika, aidha, napenda kuchukua fursa hii kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa, Rais wetu aliwasilisha ripoti hiyo kwenye Mkutano Maalum wa Wakuu wa Nchi na Serikali wa Umoja wa Afrika (AU) kuhusu Ajira na Kuondoa Umaskini katika Bara la Afrika uliofanyika Mjini Ouagadougou Burkina Faso tarehe 8 Septemba, 2004. Kwa mara nyingine tena, ripoti hiyo ilipokelewa vizuri na kujadiliwa kwa kina na washiriki wa mkutano. Ripoti hiyo pia ilikuwa ni mwongozo mkuu wa mjadala, kwani ilitoa mapendekezo kuhusu ajira yenye heshima (*decent work*) pamoja na mbinu za kupambana na umaskini duniani. Kwa mara nyingine napenda nichukue fursa hii kumpongeza Rais wetu Mheshimiwa Benjamin William Mkapa kwa kazi nzuri aliyofanya katika kuiongoza Tume hii. Matunda ya juhudi zake tumeyaona. Mwenye macho haambiwi tazama.

Mheshimiwa Spika, Tume ya pili aliyoshiriki Rais wetu ni ile iliyoundwa na Waziri Mkuu wa Uingereza; Tony Brail, kuhusu Afrika yaani *The Commission For Africa*. Tume hiyo nayo imefanya kazi nzuri ya kuchambua kwa kina matatizo ya umaskini na maendeleo ya Afrika na kutoa mapendekezo muafaka kabisa kuhusu nini cha kufanya. Tume ya Afrika imeainisha vizuri wajibu wa Jumuiya ya Kimataifa na hasa nchi tajiri kuisaidia Afrika kuondoka katika adha ya umaskini na uduni wa maisha. Tume hiyo imesisitiza kufuta madeni kwa nchi maskini Afrika, kuziongezea misaada ya maendeleo na kufungua masoko ya nchi zilizoendelea na kwa bidhaa za kutoka Afrika kuwa miongoni mwa hatua za msingi sana kuchukuliwa.

Mheshimiwa Spika, kadhalika, Tume ya Afrika imetambua na kuzingatia jambo la msingi, kwamba hakuna mtu wa kuiletea Afrika maendeleo bali ni Waafrika wenyewe. Watu wengine kutoka nje ya Bara hili watakuja kuwaongezea nguvu tu pale palipopwelea. Aidha, Tume imeainisha wajibu wa Afrika katika juhudi za kujiondoa kwenye umaskini na kujiletea maendeleo kwamba hazina budi kuweka sera nzuri za uchumi na maendeleo. Vile vile, zihakikishe kuwa demokrasia inastawi na Serikali zinaendeshwa kwa msingi wa utawala wa sheria. Zinaheshimu haki za binadamu na kuzingatia utawala bora pamoja na kupambana ipasavyo na tatizo la rushwa.

Mheshimiwa Spika, ni heshima kubwa siyo tu kwa Rais wetu, bali ni heshima kwa nchi yetu na kwetu sote Watanzania. Hatuna budi kumpongeza na kumshukuru Mheshimiwa Benjamin William Mkapa kwa mema mengi aliyoitendea nchi yetu. Naamini historia itamuweka mahali stahiki. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, mwaka jana nililiarifu Bunge lako Tukufu kuhusu Mchakato wa Helsinki kuhusu Utandawazi na Demokrasia (*Helsinki Process on Globalization and Democracy*) ambao mimi na Waziri mwenzangu wa Mambo ya Nje wa Finland; Mheshimiwa Dr. Erkki Tuomioja ni Wenyeviti Wenza. Kuhusishwa kwangu ni muendelezo wa kutambulika na kuaminika kwa Tanzania katika medani ya Kimataifa.

Mchakato wa Helsinki ulijumuisha jopo la watu mashuhuri duniani wenye ujuzi na uzoefu mbalimbali na kutoka mabara yote na jamii zote na tabaka zote. Watu hao walijitolea kutoa mchango wao wa mawazo juu ya mikakati na mbinu mpya za kusaidia kufanya utandawazi utunufaishe sote na malengo ya milenia yatekelezwe. Wakati ule pia, nililambia Bunge lako Tukufu kuwa jopo hilo lilipanga kufanya mkutano wake Dar es Salaam, Agosti 2004. Nafurahi kutoa taarifa kwamba mkutano huo ulifanyika tarehe 28 – 30 Agosti, 2004 na ulifunguliwa na Makamu wa Rais; Mheshimiwa Dr. Ali Mohamed Shein. Baada ya mkutano wa Dar es Salaam, jopo limefanya mikutano kadhaa huko New Delhi, London, New York na Helsinki.

Mheshimiwa Spika, jopo la mchakato wa Helsinki limekamilisha shughuli zake na ripoti yake imeshatolewa. Ripoti hiyo iitwayo *Mobilizing Political Will* imezinduliwa rasmi Mjini London tarehe 29 Juni, 2005. Hivi sasa maandalizi yanafanywa kuiwasilisha ripoti hiyo kwenye mkutano wa pili wa Helsinki utakaofnyika tarehe 7 – 9 Septemba 2005. Itakumbukwa kuwa katika mkutano wa kwanza wa Helsinki Novemba 2003 kuhusu kutafuta ushirikiano wa kutatua matatizo ya utandawazi ndipo lilipotolewa wazo la kuwa na machakato wa Helsinki kuhusu utandawazi na demokrasia.

Tanzania na Finland zikachaguliwa kuongoza na baadaye tukashirikiana kuteua hilo jopo la Wajumbe wa Kamati ndogo ndogo tatu. Katika mkutano wa Helsinki wa Septemba, 2005 wa kuhitimisha kazi yetu, Rais wetu Mheshimiwa Benjamin William Mkapa na Rais wa Finland Tarja Helonen watakuwa wageni rasmi katika ufunguzi.

Mheshimiwa Spika, naomba kutumia nafasi hii kuwashukuru Wajumbe wenzangu wa jopo kwa moyo wao wa kujitolea. Wameacha shughuli zao muhimu kwa ajili ya kufanya kazi hii isiyokuwa na ujira wowote, lakini manufaa makubwa kwa maslahi ya dunia na wanadamu wote. Naomba niwatambue wafuatao:

Maria Livanos Cattai (*Secretary General of the International Chamber of Commerce (ICC)*), John Evans (*Secretary General, Trade Union Advisory Committee to the (OECD)*), Susan George (*Associate Director of the Transnational Institute in Amsterdam*), Heba Handoussa (*Member of Egypt Upper House of Parliament*), HRH Prince El Hassan bin Talal (*President of the Club of Rome*), Irene Khan (*Secretary General, Amnesty International*), Martin Khor (*Director or Third World Network, Malaysia*), Shantong Li (*Director General Development and Research Center of State Council of China*), Poul Nielson (*Former Commissioner of the European Commission*), Thoraya Ahmed Obaid (*Executive Director of the United Nations Population Fund*), Ann Pettifor (*Director, Jubilee Research Foundation*), Vijay Pratap (*Convener, World Social*

Forum India), Konrad Raiser (*Former Secretary General of the World Council of Churches*), Cyril Ramaphosa (*Executive Chairman of Millennium Consolidated Investments*), Jean-Francois Richard (*Vice-President for Europe, World Bank*), Mary Robinson (*Direcot, Ethical Globalization Initiative and Former President of Ireland*), Clare Short (*Former Secretary of State for International Cooperation, UK*), Martha Suplicy (*Former Mayor of Sao Paulo*) Peter Sutherland (*European Chairman of Trilateral Commission*) na Strobe Talbott (*President of Brookings Institution*).

Mheshimiwa Spika, Tanzania inaaminika na kuheshimika na majirani zetu pia. Katika miaka kumi hii nchi yetu imekuwa kimbilio la wenzetu wa nchi jirani wanapokuwa na matatizo makubwa ya amani na usalama. Kwa ajili hiyo, Tanzania ilikuwa mwenyeji wa wakimbizi zaidi ya milioni moja na nusu kutoka Burundi, Rwanda na Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo. Tunashukuru kuwa wakimbizi wote wa Rwanda wapatao zaidi ya laki nane wamesharudi kwao. Wakimbizi wa Burundi nao wanarejea ingawaje kasi siyo kubwa ya kuridhisha. Kadhalika wakimbizi wa Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo wanarejea kidogo kidogo. Tunaamini kuwa baada ya uchaguzi wa Burundi kumalizika na uongozi mpya kupatikana mwishoni mwa agositi 2005 wakimbizi wa kutoka nchi hiyo watarejea kwao kwa kasi kubwa zaidi. Tunaamini pia hali itakuwa hivyo kwa wakimbizi wa Kongo pindi amani itakaporejea Mashariki mwa Kongo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, katika miaka kumi hii Tanzania imekuwa mwenyeji wa mchakato wa amani Burundi. Rais wetu ndiyo Makamu Mwenyekiti wa nchi marafiki wa Burundi wanaosaidia usuluhishi. Nafurahi kwamba sasa kuna dalili za mgogoro wa Burundi kuelekea kumalizika. Tunawaomba wamalize salama. Hatimaye juhudi za nchi za kanda zinazaa matunda. Pande kuu zilizokuwa zinapambana zimepatana, wapinzani waliokuwa nje wamerudi na kujiunga na Serikali ya Mpito. Mchakato wa uchaguzi unaelekea ukingoni kufuatia kumalizika kwa uchaguzi wa Bunge na Seneti. Tarehe 19 Agosti, 2005 watafanya uchaguzi wa Rais. Matokeo yanaonyesha kuwa chama cha *CNDD – FDD* cha Mheshimiwa Peter Nkrunziza kimepata ushindi mkubwa katika chaguzi zilizomalizika. Ni matumaini yetu kuwa hatua hiyo ya mwisho pia itamalizika salama na kwa amani. Juhudi za upatanishi bado tunaendelea nazo kwa chama cha *PALIPEHUTU – FNL* ambao bado hawajajumuika na wenzao katika mchakato huo. Vile vile, ninafurahi kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa, Tanzania ndiyo iliyopanda mbegu iliyokuja kuzaa Mkataba wa Lusaka Kuhusu Amani katika Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo. Mkataba ambao unaifanya nchi hiyo sasa iwe ina matumaini ya kupata amani na utawala uliochaguliwa na watu baada ya miongo minne ya udikteta, machafuko na utawala mbovu.

Mheshimiwa Spika, tunapozungumzia amani ya Burundi inayotokana na mchakato uliosimamiwa na nchi za Maziwa Makuu hatuwezi kusahau mchango mkubwa alioutoa Muasisi wa Taifa letu; Baba wa Taifa, Hayati Mwalimu Julius Kambarage Nyerere. Yeye ndiye aliyeanza kuendeleza juhudi za kuwapatanisha Warundi. Bahati mbaya Mwenyezi Mungu hakumjalilia kuishi na kukamilisha kazi aliyoianza na kuifanya kwa moyo na imani kubwa. Ni jambo la faraja kubwa kuona dalili njema na matunda

mema ya kazi yake yanaelekea kupatikana. Hayo ni malipo muafaka kwa jambo na juhudi za mtu ambaye Watanzania tanamthamini na kumpenda sana na dunia inamheshimu sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Tanzania pia imeshiriki kwa ukamilfu katika kutafuta amani ya Jamhuri ya Kidemokrasi ya Kongo. Mambo yanakwenda ingawa migogoro na kutokufahamiana bado kupo. Tutaendelea kuisaidia nchi hii jirani ipate amani ya kudumu na utulivu. Tulijitahidi pia katika kipindi hiki kupunguza hali ya kushupaliwa iliyokuwa inatishia vita baina ya Rwanda na Uganda. Tutaendelea kusaidia kama itatubidi.

Mheshimiwa Spika, kwa kutambua mchango huo wa Tanzania na uongozi wa busara na hekima wa Rais Benjamin William Mkapa, Umoja wa Mataifa haukusita kuamua kuipa Tanzania heshima ya kuwa mwenyeji na Mwenyekiti wa Mkutano wa Kwanza wa Kimataifa wa Nchi za Maziwa Makuu.

Mkutano huo ulifanyika Dar es Salaam tarehe 19 – 20 Novemba, 2004 na kuhudhuriwa na Wakuu wa Nchi na Serikali kutoka Angola, Burundi, Ethiopia, Jamhuri ya Afrika ya Kati, Jamhuri ya Kongo, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, Kenya, Rwanda, Sudan, Uganda, Zambia, Afrika ya Kusini, Gabon, Malawi, Msumbiji, Namibia, Nigeria, Zimbabwe na mwenyeji, Tanzania.

Mheshimiwa Spika, Katibu Mkuu wa Umoja wa Mataifa Mheshimiwa Kofi Annan pia alihudhuria na kushiriki katika ufunguzi wa mkiutano. Umoja wa Afrika uliwakilishwa na Mwenyekiti wake Rais Olusegun Obasanjo wa Nigeria. Walikuwepo wawakilishi wa Nchi Marafiki wa Nchi za Maziwa Makuu ambao baadhi yao waliwakilishwa katika ngazi ya Mawaziri. Nchi Marafiki wa Nchi za Maziwa Makuu zinaongozwa na Uholanzi na Canada. Katika mkutano huo Rais Benjamin William Mkapa alipewa heshima ya kuwa Mwenyekiti. Pia, Tanzania imepewa jukumu la kuongoza vikao vyote vya Mawaziri na Maafisa walivyoandaa mkutano huo na vinavyofuatilia utekelezaji wa Azimio la Dar es Salaam kuhusu Amani, Utulivu, Demokrasia na Maendeleo ya Eneo la Maziwa Makuu. Itafanya hivyo mpaka itakapokabidhiwa kwa Kenya hapo Novemba, 2005 wakati wa Mkutano wa Pili.

Mheshimiwa Spika, kazi ya utekelezaji wa Azimio la Dar es Salaam kuhusu Amani, Utulivu, Demokrasia na Maendeleo ya Ukanda wa Maziwa Makuu imefikia hatua nzuri. Katika mkutano wa Kamati ya Mawaziri ya Mkutano wa Kimataifa ya Ukanda wa Maziwa Makuu uliofanyika Lusaka, Zambia tarehe 22 na 23 Julai, 2005 programu na miradi ipatayo 40 imekubaliwa. Kadhalika, itifaki kadhaa zimekubaliwa na nyingine zinaendelea kufanyiwa kazi. Programu na mradi hiyo pamoja na itifaki hizo zitawasilishwa katika Mkutano wa Pili wa Wakuu wa Nchi za Maziwa Makuu utakaofanyika Nairobi, Kenya, Novemba 2005. Rasimu hizo zikikubaliwa na Wakuu wa Nchi na kutekelezwa ipasavyo eneo la Maziwa Makuu litakuwa la maendeleo, amani na utulivu.

Mheshimiwa Spika, chombo kikuu cha uratibu na utekelezaji wa sera ya mambo ya nje nchini ni Wizara yangu, Balozi zetu zilizoko nchi za nje, Taasisi chini ya Wizara

pamoja na viongozi na wafanyakazi wa Wizara. Katika kipindi cha tangu mwaka 1995 mpaka sasa Wizara, Balozi na Taasisi za Wizara zimefanyiwa mabadiliko mbalimbali, baadhi yakiwa ni ya msingi na kina. Kadhalika, mazingira ya kazi yameboreshwa kwa maana ya muundo wa Wizara kurekebisha, Balozi kuongezwa, watumishi wapya kuajiriwa, kuboresha maslahi ya wafanyakazi, kuboreshwa upatikanaji wa vitendea kazi, kuboreshwa na kuongeza idadi ya majengo ya ofisi na nyumba za kuishi Balozini ambazo ni mali ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, kabla ya mwaka 1995, Wizara ilikuwa na muundo wenye Idara 6, Vitengo 2, Balozi 22 na Balozi ndogo 3. Muundo wa Wizara umefanyiwa marekebisho kadhaa na hivi sasa unaendelea kutazamwa upya kwa nia ya kuboresha zaidi. Iwapo itakubaliwa katika muundo mpya tunaopendekeza, Wizara yangu itakuwa na Idara tisa (9) na vitengo vinne (4). Lengo la marekebisho yote hayo ni kuongeza ufanisi na tija. Tumekuwa pia na lengo la kuwa na utaratibu mzuri wa kufanya kazi ndani ya Wizara na baina ya Wizara na Balozi zetu pamoja na baina ya Wizara na wadau wengine nje ya Wizara walioko ndani ya Serikali na nje ya Serikali.

Mheshimiwa Spika, katika miaka kumi hii tulipandisha hadhi Balozi ndogo 3 za Paris, Roma na Kinshasa kuwa Balozi kamili na tumefungua tena Balozi katika nchi za Rwanda na Burundi. Kadhalika, tumefungua Balozi mpya tatu nchini Umoja wa Falme za Kiarabu (UAE), Malawi na Oman. Bahati mbaya malengo yetu ya kufungua Balozi katika nchi za Malaysia, Brazil na Uholanzi hayakutumia. Kazi hiyo, itakamilishwa na Serikali ya Awamu ya Nne kama wataona inafaa.

Mheshimiwa Spika, Tanzania sasa inazo Balozi 30 nchi za nje. Barani Afrika tunazo Balozi katika nchi za Kenya, Uganda, Rwanda, Burundi, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, Zambia, Malawi, Zimbabwe, Msumbiji, Afrika Kusini, Ethiopia, Nigeria na Misri. Katika Bara la Ulaya tunazo Balozi katika nchi za Uingereza, Ufaransa, Urusi, Sweden, Ubelgiji, Italia, Uswisi na Ujerumani. Barani Asia tunazo Balozi nchini China, Japan na India. Katika Mashariki ya Kati tuna Balozi nchini Saudi Arabia, Umoja wa Falme za Kiarabu na Oman. Katika Bara la Amerika tunazo Balozi mbili. Moja iko Washington D. C. kwa ajili ya Marekani na nyingine New York kwa ajili ya Umoja wa Mataifa.

Mheshimiwa Spika, mwaka huu tumefungua Ubalozi Oman kutekeleza maelewano baina ya nchi zetu rafiki wakati wa ziara ya Makamu wa Rais Dr. Ali Mohamed Shein. Kadhalika tumefungua ofisi ndogo ya Ubalozi huko Dubai chini ya Ubalozi wetu wa Abu Dhabi katika Umoja wa Falme za Kiarabu. Tuliamua kufanya hivyo ili kusogeza huduma za Ubalozi karibu na Watanzania wengi waendao Dubai kwa shughuli za biashara. Pia, kuwahudumia Watanzania wapitapo Dubai wakiwa njiani kwenda sehemu mbalimbali duniani kama watahitaji huduma hiyo. Lengo letu lingine ni kuwahudumia wageni wengi wanaotaka kuja Tanzania kupitia Dubai. Lakini, sababu hasa ya msingi iliyotusukuma kufungua ofisi hiyo ni haja ya kutaka nchi yetu iwe na kituo cha biashara mahali ambapo wafanyabiashara wengi wa Tanzania wanahusiana napo sana kwa shughuli za biashara. Kama tujuavyo nchi ya Umoja wa Falme za Kiarabu na hasa Falme ya Dubai ina mahusiano makubwa sana ya kibiashara na nchi

yetu. Watanzania wengi hufanya biashara huko. Wanauza bidhaa za kutoka Tanzania na wao wananunua bidhaa nyingi toka huko. Tumefungua pia ofisi ya huduma Mjini Jeddah, Saudi Arabia chini ya Ubalozzi wetu uliopo Riyadh. Madhumuni ya kufungua Ofisi hii ni kusogeza huduma za Ubalozzi wetu karibu na Watanzania Waislamu waendao kuhiji Maka, Saudi Arabia.

Mheshimiwa Spika, katika miaka kumi hii Wizara yangu imekuwa inakabiliwa na tatizo kubwa la upungufu wa watumishi wa kada mbalimbali hasa wa ngazi ya Maafisa wa Mambo ya Nje kwa fani mbalimbali. Wizarani na Balozini watumishi waliopo wamekuwa hawatoshelezi mahitaji. Haikuwa jambo la ajabu kukuta Idara ina Wakurugenzi na Maofisa wawili au watatu tu ama kukuta Balozzi ana Afisa mmoja. Matokeo yake ni mzigo wa kazi kuwaelekea watu wachache na ufanisi wa kazi kuathirika vibaya. Tunaelewa sababu na tunaheshimu busara ya uamuzi wa Serikali kupunguza wafanyakazi na kusitisha ajira Serikalini katika miaka ya 1990.

Mheshimiwa Spika, tunashukuru kwamba katika miaka mitano ya mwisho wa Awamu ya Tatu, hali imeanza kubadilika na Wizara yangu imekuwa inapewa kibali cha kuajiri watumishi wapya. Vile vile, watumishi kadhaa wamehamishiwa Wizarani kwetu kutoka Wizara nyingine. Hatua hizo mbili zimesaidia kupunguza tatizo ingawaje halijamalizika. Kati ya mwaka wa fedha wa 1999/2000 na 2003/2004 Wizara imeweza kuajiri watumishi wapya 38. Aidha, wataalam wa uchumi na biashara ya Kimataifa wapatao kumi wamehamishiwa Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kutoka Wizara nyingine. Nafuu sasa inaanza kupatikana na ubora na ufanisi wa kazi tunaanza kuuona. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, suala la kuongeza ujuzi na maarifa kwa Maafisa na wafanyakazi wa Wizara yangu ni jambo tulilolipa umuhimu wa juu katika miaka 10 iliyopita. Tumekuwa tunagharamia mafunzo ya muda mrefu na ya muda mfupi kwa watumishi wa Wizara yetu katika vyuo mbalimbali hapa nchini na nchi za nje.

Aidha, tumekuwa tunatoa mafunzo mbalimbali kwa watumishi wetu katika sehemu zao za kazi na katika vyuo na Taasisi mbalimbali za mafunzo hapa nchini na nje. Ili kuwafanya watumishi waende na wakati na hasa maendeleo ya karne ya sasa tuliandaa mafunzo ya matumizi ya kompyuta kwa viongozi na Maofisa wote wa Wizarani. Mafunzo hayo tumekuwa tunayaendesha kwa kushirikiana na kitengo cha kompyuta cha Chuo Kikuu cha Dar es Salaam. Shabaha ya mafunzo hayo ni kuwawezesha Maofisa wetu kujua kutumia kompyuta ili waende na wakati na hivyo waweze kutumia na kunufaika na maendeleo ya teknolojia ya habari na mawasiliano. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika kipindi hicho pia tuliwagharamia watumishi 10 kwa kozi za muda mrefu katika fani za diplomasia na utawala katika Vyuo Vikuu na Vyuo vya Elimu ya juu nchini na nje ya nchi. Baadhi walitunukiwa shahada ya pili, wengine stashahada za uzamili na wengine stashahada. Aidha, Wizara yangu imegharamia mafunzo ya muda mfupi kwa watumishi 15 waliosomea fani za utunzaji kumbukumbu, udereva, kompyuta na mafunzo ya lugha za Kimataifa.

Napenda niwashukuru wadau wote waliosaidia Wizara katika kufanikisha mafunzo haya. Aidha, Kanuni zetu za utumishi wa Nje (*Foreign Service Regulations*) zinawataka Watumishi wanaopewa uhamisho kwenda ubalozini, kuitumia nafasi hii kujiendeleza kitaaluma ili kuongeza ujuzi na stadi mpya za kazi. Tumejitahidi kulisisitiza jambo hili na wapo Maofisa wanaoitikia vizuri. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, Chuo cha Diplomasia kimepata mafanikio mengi katika kipindi cha miaka kumi iliyopita. Moja ya mafanikio hayo ni kutoa mafunzo katika programu nne ambazo ni Cheti cha Uhusiano wa Kimataifa na Diplomasia. Diplomasia ya Uhusiano wa Kimataifa na Diplomasia, Stashahada ya Uzamili katika uhusiano wa Kimataifa na Diplomasia na stashahada ya Uzamili katika Diplomasia ya uchumi. Aidha, Chuo kimeanzisha kozi maalum za muda mfupi zifuatazo. Ulinzi na Usalama kwa Waambata wa Jeshi, Mabalozi wanaoteuliwa pamoja na Maafisa wanaohamishwa kufanya kazi balozini.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2002, Chuo kilianzisha maabara ya lugha kwa msaada wa Serikali ya Ufaransa. Kadhalika chuo kiliongeza vifaa vya kufundishia, hususan kompyuta ambazo ziliongezwa kutoka 4 mwaka 1995 hadi 45 mwaka 2003. Chuo kiliongeza idadi ya wahadhiri toka 10 hadi 20.

Aidha, Chuo kilikamilisha ukarabati wa jengo moja na kilifanikiwa kutatua tatizo la hatimiliki kwa kupata hati za viwanja viwili ambapo chuo kipo. Katika maboresho zaidi yaliyopangwa kufanyika siku za usoni ni pamoja na kuongeza madarasa na mitaala. Madarasa yataongezwa kutoka manne yaliyoko sasa na kuwa manane. Programu mpya nazo zitakazoongezwa ni pamoja na menejimenti ya ulinzi na usalama, utatuzi wa migogoro, ujenzi na ulinzi wa amani, itifaki na mahusiano na mafunzo ya stratejia. Chuo pia kinakusudia kuajiri wahadhiri wapya wenye sifa stahiki kukidhi mahitaji ya upanuzi wa mitaala.

Mheshimiwa Spika, Chuo cha Diplomasia kiliongeza idadi ya wanafunzi kutoka 26 mwaka 1994/1995 hadi kufikia 235 mwaka 2004/2005. Katika ongezeko hilo, chuo kimezingatia sana kuongeza nafasi za wanawake imeongezeka toka 15 mwaka 1994/1995 hadi kufikia 109 mwaka 2003.

Katika wahitimu 235 wa mwaka 2003 uwiano ulikuwa asilimia 50.1 wanaume na asilimia 49.9 wanawake. Uwiano kati ya wanawake na wanaume ni wa kuridhisha zaidi katika programmu za chini, yaani, Cheti na Diploma. Katika jumla ya wanafunzi 214, wanawake walikuwa 109 na waume 105. Chuo sasa kinachukua wanafunzi kutoka nje ya Wizara yetu na hata nje ya Serikali. Ukweli ni kwamba siku hizi wanafunzi wa kundi hilo wengi zaidi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, katika kipindi hichom chuo kiliomba na kupatiwa usajili wa muda wa *Higher Education Accreditation Council (HEAC)* na hivyo kukiwezesha kutambulika kama Chuo cha Elimu ya Juu. Hadhi hii inalenga kuwezesha hati na vyeti vitolewavyo na chuo kutambulika na kutumika katika Vyuo vya Elimu ya Juu nchini na hata duniani. Vile vile, juhudi zinaendelea kukiboresha chuo ili kukiwezesha kufikia

lengo letu la kuwa kituo bingwa kwa mitaala ya diplomasia na mikakati katika Kanda ya Mashariki na Kusini mwa Afrika (*Centre for Excellence in Diplomacy and Strategic Studies*)

Mheshimiwa Spika, huko nyuma kwa upande wa majengo ya ofisi na nyumba za kuishi wafanyakazi katika Balozi zetu nyingi tumekuwa tunategemea kupanga. Hii imetokana na Serikali kutokuwa na majengo yake wenyewe kwa ajili ya ofisi za Ubalozi na kuishi Maofisa wake wa Ubalozi. Tulipoingia Wizarani mwaka 1995 mimi na wenzangu tulijikuta tunakabiliwa na tatizo kubwa la malimbikizo ya madeni makubwa ya pango la nyumba na majengo hayo. Kadhalika, kulikuwa na tatizo kubwa la malimbikizo ya madeni ya huduma za umeme, maji, simu na kadhalika katika Balozi zetu. Matokeo yake Wanabalozi wetu walikuwa wanaishi maisha ya mashaka kwani mara kwa mara wamekuwa wakikumbushwa kulipa madeni hayo.

Mara nyingi wamekuwa wakitishiwa kufukuzwa kwenye nyumba au kukatiwa huduma. Kumekuwapo na vitisho vya kufikishwa mahakamani ili kushinikizwa kulipa madeni hayo. Kwa kweli kilichotunusuru ni kinga ya kibalozi vinginevyo tungepata aibu kubwa. Hata hivyo hatukuweza kukwepa kabisa aibu kwani mara kadhaa Mabalozi wetu wamekuwa wanaitwa Wizara ya Mambo ya Nje na nchi wenyeji kukumbushwa kulipa madeni au kushauriwa kuhama. Mara nyingine tulifikia kuombwa tuvue kinga ya kibalozi kwa Maofisa wetu ili wadai wetu waweze kwenda mahakamani kudai haki zao. Tuliyakataa maombi yote ya namna hiyo ingawaje haikuwa jawabu. Tatizo na aibu vilibaki pale pale.

Mheshimiwa Spika, penye nia pana njia. Tulikaa chini kutafakari hali hiyo na kutafuta majawabu. Tulibaini kuwa kiini cha tatizo lote hilo lilikuwa ni ufinyu wa bajeti na taratibu za mgao wa fedha zisizolingana na mahitaji. Bajeti ya Wizara haikutosheleza kukidhi mahitaji hayo. Isitoshe, wenye nyumba wana kawaida ya kutaka walipwe pango la nyumba kwa mwaka au miezi sita kwa mkupuo. Mgao wa fedha toka Hazina haukuzingatia hali hiyo na hivyo kuzua kutokuelewana baina ya Balozi zetu na wenye nyumba. Tulikubaliana kuwa hatuna budi kutafuta njia ya kuondokana na aibu hii. Tuliamua kufanya mambo mawili ya kimkakati. Kuanzisha operesheni maalum ya kufuta madeni na kuanzisha mpango kabambe wa kuwa na majengo yetu kote tuliko na Balozi zetu. Tuliwasilisha mapendekezo yetu hayo mawili kwa Rais. Nafurahi kusema kwamba yalikuwepa.

Mheshimiwa Spika, kwa uamuzi wa makusudi wa Rais na ushirikiano mzuri wa wenzetu wa Hazina, operesheni maalum ya kufuta madeni balozini ilianzishwa na kutekelezwa kwa mafanikio. Malimbikizo ya madeni na hata madeni sugu Balozini yalilipwa yote. Mzigo huo sasa hatunao tena na tumekuwa waangalifu kuepuka kurudi kule tulikokuwa. Bajeti ya Wizara nayo imeongezwa na utaratibu wa mgao wa fedha toka Hazina na kutoka Wizarani kwenda Balozini umeboreshwa. Kadhalika, tumeongeza kubanana kwa upande wa nidhamu ya matumizi ili kuhakikisha kuwa pesa zinatumika kama ilivyokusudiwa. Hatujafanikiwa asilimia mia moja kwa upande wa nidhamu ya matumizi, lakini kwa jitihada tuzifanyazo hali ni bora zaidi sasa kuliko ilivyokuwa huko nyuma na tunaahidi kuendelea kubanana.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa majengo tulifanya uamuzi wa msingi kwa sasa tuanze safari ya kuelekea kwenye kujitegemea kwa majengo ya ofisi na nyumba za kuishi katika Balozi zetu zote. Kwa ajili hiyo, tulibuni mpango kabambe wa kununua na kujenga majengo ya ofisi za Ubalozi na nyumba za kuishi Wanabalozi wetu nje. Mpango huo wa miaka kumi na mitano (15) umekubaliwa na Serikali miaka miwili iliyopita. Utekelezaji wake unaendelea ingawaje upatikanaji wa fedha bado hautoshelezi mahitaji ya mpango.

Mheshimiwa Spika, adha ya majengo Balozini imezidi kubalidika ukilinganisha na ilivyokuwa mwaka 1995. Kati ya mwaka 1995 hadi 2004, Wizara imeongeza majengo ya ofisi saba (7) katika Balozi zetu zilizoko Rome (Italia), Berlin (Ujerumani), London (Uingereza), Brussels (Ubelgiji), Cairo (Misri), Addis Ababa (Ethiopia) na Pretoria (Afrika ya Kusini). Kazi ya ujenzi wa jengo la Ofisi huko New Delhi, India inatarajiwa kuanza wakati wowote. Fedha zipo. Mpango wa kununua jengo la ofisi New York umekubalika na fedha za kuanzia tumekwishapata. *(Makofi)*

Aidha, Mheshimiwa Wizara, Wizara imeongeza nyumba 17 mpya za makazi kwa Maofisi wetu katika Balozi zetu za Lilongwe (5), Washington (2), Pretoria (2), Rome (1), Cairo (3) na Addis Ababa (4). Sambamba na ujenzi wa jengo la Ofisi huko New Delhi vile vile tutajenga nyumba nne za kuishi Maofisa. Kwa jumla mpaka sasa Serikali inayo majengo 72 yanayotumika kama ofisi na makazi ya Maofisa wake katika Balozi ukilinganisha na 55 mwaka 1995. Wizara itaendelea na utekelezaji wa mpango wake kamambe wa miaka 15 wa kununua au kujenga majengo yake katika Balozi zake zote kutegemea upatikanaji wa fedha. Wakati huo huo tumeendelea na kazi ya ukarabati wa majengo yetu ya zamani. Mengi sasa yapo katika hali nzuri na kazi inaendelea. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mwaka 1995 hali ya huduma ya usafiri Wizarani na Balozini haikuwa ya kiwango cha kuridhisha. Magari yalikuwa machache mno kiasi kwamba hayakuweza kukidhi mahitaji ya kazi za kawaida za ofisini na kupokea wageni wa kutoka nchi za nje. Katika Balozi zetu nyingi magari hayatoshi na yale yaliyopo yalikuwa machakavu tena na mengine kwa kiwango cha kutisha. Tatizo la usafiri tumelikabili ipasavyo katika kipindi hiki na hali sasa si mbaya. Wizarani, tumepata magari mapya 13 tangu mwaka wa fedha wa 2001 – 2002 mpaka 2003 – 2004 kwa ajili ya shughuli za Idara na Vitengo. Hali kadhalika, magari 12 yalinunuliwa kwa ajili ya Balozi zetu nje. Balozi zetu nyingi sasa zina magari mazuri isipokuwa chache tu ndizo bado kupatiwa magari mapya. Mipango ya kuzipatia magari Balozi hizo imekamilika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa msaada wa nchi rafiki za Libya, Korea ya Kusini na Umoja wa Falme za Kiarabu (UAE) Wizara ilipata magari 24 kwa shughuli za kupokea wageni. Msaada huu umeondoa moja ya tatizo kubwa sana lililokuwa linaikabili Wizara yangu na kutufanya kuhangaika kila wakati tulipojiwa na wageni mashuhuri. Hatukodi tena magari kwa watu binafsi na wageni wetu siku hizi wanajisikia vizuri wajapo nchini.

Tanzania sasa inafanana na Mataifa mengine kwa upande wa kanuni za itifaki kwa upande wa magari ya kupokea Viongozi Wakuu. Msaada huo umeiletea nchi yetu heshima. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa kipindi cha miaka ya nyuma Wizara ilikuwa ikikabiliwa na tatizo kubwa la kukosa huduma ya umeme mara kwa mara wakati umeme wa *TANESCO* unapokatika. Jambo hili pia ilikuwa kero na kikwazo kwa ufanisi wa kazi. Kwa ajili ya kukabili tatizo hili, mwaka 2004 Wizara yangu kwa kushirikiana na Wizara ya Sheria na Mambo ya Katiba ilinunua jenereta mpya na ya kisasa ambayo imeshafungwa na kuanza kazi rasmi.

Mheshimiwa Spika, hii ni karne ya 21 na matumizi ya kompyuta kwa mawasiliano ndiyo utaratibu. Ili kwenda na wakati tuliamua kuingiza matumizi ya kompyuta katika kufanya kazi zetu Wizarani. Kwa ajili hiyo, tumehakikisha kuwa kila Ofisa anayo kompyuta mezani kwake na kwamba anajua kuitumia. Kama nilivyokwishaeleza, tumetengeneza na kutekeleza programu ya mafunzo ya kompyuta kwa Maofisa wetu wote. Kwa ushirikiano na Kitengo cha Kompyuta cha Chuo Kikuu cha Dar es Salaam tumefunga mtandao wa kompyuta kwa mawasiliano ya ndani ya Wizara na kati ya Wizara na Balozi zetu nje. Mtandao huu sio tu kwamba umerahisisha mawasiliano, bali pia umewezesha mawasiliano yetu ya ndani na nje kuwa ya gharama nafuu ukilinganisha na njia nyingine kama vile simu ambazo zimekuwa za gharama kubwa hasa kwa simu za Kimataifa. Hivi sasa Mhasibu wetu mkuu pale kila siku jioni ana uwezo wa kufunga hesabu na kukagua hesabu za Balozi zote kutokea Dar es Salaam. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pamoja na vitendea kazi hivyo muhimu nilivyokwisha vielezea, Wizara pia imeendelea na ununuzi wa samani na vifaa muhimu vya ofisi kama vile viyoyozi, kabati za vitabu na vifaa, mazulia, mashine za kurudufia (*photocopy machines*), meza na viti. Tumefanya hivyo kwa ajili ya Makao Makuu ya Wizara, Ofisi ya mambo ya Nje Zanzibar na katika Balozi zetu.

Mheshimiwa Spika, katika Awamu ya Tatu ya uongozi wa nchi yetu tumefanikiwa kufanya mikutano miwili ya Mabalozu walioko nje. Mikutano wa kwanza ulifanyika mwaka 1999 mjini Dar es Salaam na wa pili ulifanyika mwaka 2004 huko hifadhi ya Ngorongoro, Arusha. Kufanyika kwa mikutano hii ilikuwa ni mafanikio ya aina yake kwani mikutano wa mwisho ulikuwa umefanyika mwaka 1988. Mikutano ya Mabalozu huwa ni fursa nzuri kwa Viongozi Wakuu wa Nchi, Viongozi wa Wizara yangu na Wizara nyingine, Wakurugenzi Wizarani na Mabalozu wetu kukutana na kubalishana mawazo na uzoefu. Kwa Wizara yangu na Balozi zetu mikutano hii, ambayo huwa ya kazi, hutuwezesha kufanya tathmini ya utendaji wetu kwa nia ya kuimarisha na kuboresha utekelezaji wa wajibu na majukumu ya Wizara.

Mheshimiwa Spika, katika mikutano yote miwili ya Mabalozu tulunufaika sana na maelekezo ya viongozi wetu wakuu kama vile Rais, Makamu wa Rais, Rais wa Zanzibar, Waziri Mkuu, Spika wa Bunge na Spika wa Baraza la Wawakilishi. Kadhalika tulipata fursa ya kuelezwa mambo muhimu ya kisera na kiutendaji kutoka kwa Viongozi wa

Vyama vya Siasa, Mawaziri Wakuu, Wakuu wa Idara za Serikali, Mashirika ya Umma na Sekta Binafsi. Mikutano ya Mabalozzi ilifanikiwa kutimiza lengo lake ambalo lilikuwa ni kuwafanya Mabalozzi wetu wawe watendaji bora wenye kujiamini wenye kufahamu kwa upeo mpana masuala ya kisera na kiutendaji kuhusu mambo muhimu ya Kitaifa. Ufahamu huo unawafanya wawe watetezi na waendelezaji hodari wa maslahi ya Taifa katika nchi za nje.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi hiki Wizara imetekeleza kwa ufanisi mkubwa jukumu lake la kutoa huduma za itifaki na uwakilishi. Tumejitahidi kurahisisha upatikanaji wa *visa* kwa Maafisa na Watendaji wa Serikali wanapoenda nje. Lazima nikiri kwamba bado hatujafanikiwa kupata ufumbuzi wa kuwaridhisha Watanzania kuhusu matatizo na usumbufu waupatao wanapoomba *visa* katika Balozi za Magharibi. Hatujakata tamaa. Tunaendelea nalo.

Mheshimiwa Spika, tumeendelea kusaidia kutafuta ufumbuzi wa matatizo mbalimbali yanayowakabili Watanzania waishio nchi za nje kwa kushirikiana na Ofisi zetu za ubalozi katika nchi hizo. Tumeweza kutatua mengi lakini tumeshindwa hasa pale ilipohusu matumizi ya fedha za Serikali kwa vile hatukuwa nazo. Bado pia hatujapata ufumbuzi wa tatizo la Watanzania walioko magerezani katika nchi ambazo ziko tayari kuwatoa waje kutumikia kifungo katika magereza yetu. Taratibu za kuwapokea watu wa aina hiyo hapa nchini bado hatunazo.

Mheshimiwa Spika, Wizara yangu pia inalo jukumu la kuratibu na kuhakikisha kuwa Mabalozzi wa nchi za nje waliopo hapa nchini pamoja na Maafisa wao wanahudumiwa ipasavyo kwa kufuata sheria na taratibu za Kimataifa kuhusu ukaaji wao hapa nchini. Tumejitahidi kutimiza wajibu wetu na kila wakati tumekuwa tunajitahidi kuboresha utendaji wetu. Tumehusika pia katika kutatua matatizo na kulinda na maslahi ya Watanzania wanaofanya kazi kwenye Balozi mbalimbali za Mashirika ya Kimataifa hapa nchini. Sina budi kukiri kuwa wakati mwingine tumejikuta tunakwama hasa pale ambapo hakuna muafaka kati ya pande zinazohusika. Kwa kushirikiana na vyombo vingine vya Serikali tumekuwa tunajitahidi kutetea haki za raia wetu. Lakini, kinga ya Kibalozi imekuwa tatizo hasa pale Ubalozzi unapokataa kutoa ushirikiano.

Mheshimiwa Spika, kinga ya Kibalozi imekuwa pia ni tatizo hasa pale Afisa wa Ubalozzi anapofanya vitendo vya uvunjaji wa sheria. Katika kipindi cha miaka hii kumi kumekuwa na matukio ya namna hiyo. Kuna wakati Maafisa fulani wamehusika na jaribio la kuvusha kimagendo nyara za Serikali. Kuna baadhi wamehusika na ajali za barabarani ambapo makosa yao yamesababisha vifo na uharibifu wa mali ya Watanzania. Kama sote tunavyokumbuka lile sakata la mwaka wa jana la Afisa wa Ubalozzi wa Saudi Arabia alipombaka binti wa Kitanzania. Mara zote hizo tuliomba nchi zao ziwaondolee kinga za Kibalozi ili tuwashitaki kwa mujibu wa sheria za nchi yetu na mara zote hatukufanikiwa. Pale ilipowezekana tuliwataka waliokaidi. Kwa ujumla, tumekuwa tunachukua hatua za kuwafukuza nchini kuelezea kutofurahishwa kwetu. Kuhusu yule Afisa wa Saudi Arabia, Wizara yangu imekuwa inafuatilia hatma na taarifa inasema kuwa amefukuzwa na bado yuko kizuizini kusubiri hatua zinazofuata.

Mheshimiwa Spika, Wizara yangu hufanya kazi kwa karibu na Kitengo cha Maadhimisho ya Taifa kwenye sherehe na shughuli kubwa za Kitaifa zinazohusisha Wakuu wa Nchi na wageni kutoka nchi za nje. Katika miaka kumi iliyopita, tumetimiza ipasavyo wajibu wetu huo. Tumeshiriki kuandaa na kusimamia matukio kadhaa makubwa. Baadhi ya matukio hayo ni pamoja na mazishi ya Baba wa Taifa, mwezi Oktoba 1999. Mkutano wa kutia saini mkataba wa amani ya Burundi uliofanyika Arusha Agosti, 2000. Mkutano wa Wakuu wa Nchi za Afrika Mashariki, Kati na Kusini pamoja na Benki ya Dunia na Shirika la Fedha la Dunia (*IMF*) uliofanyika Dar es Salaam Februari, 2001. Mkutano wa Wakuu wa Nchi za Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika (*SADC*) uliofanyika Dar es Salaam Agosti 2003 na mkutano wa Kimataifa wa Maziwa Makuu uliofanyika Dar es Salaam Novemba, 2004.

Mheshimiwa Spika, Tanzania kama zilivyo nchi nyingine duniani, tumekuwa tunatumia wawakilishi wa heshima mahali ambapo hatuna Ubalozi na kuna maslahi muhimu kwa nchi yetu kuyafuatilia. Mpaka sasa tunao wawakilishi wa heshima 17 kote duniani. Katika kipindi cha miaka kumi iliyopita, kumekuwa na ongezeko kubwa la maombi ya watu kutaka kuwa Makonseli wa Heshima 12 kuwakilisha Tanzania nchi za nje.

Vile vile, kumekuwa na maombi mengi kutoka nchi kadhaa rafiki ya kutaka kuweka wawakilishi wa heshima hapa Tanzania.

Mheshimiwa Spika, ili kukidhi mahitaji yote hayo na kwa kutambua umuhimu wa kuwa na mtandao mpana wa nchi yetu kufikia nchi, maeneo na watu wengi duniani, Wizara iliamua kuandaa mwongozo kuhusu uteuzi na taratibu za utendaji kazi wa Makonseli wa Heshima. Mwongozo huo umetayarishwa kwa misingi ya kutuwezesha kupata wawakilishi wa heshima waaminifu wenye sifa stahili, rekodi nzuri na wenye nia na hadhi ya kuwakilisha nchi yetu. Kwa jumla lengo letu ni kuhakikisha pia kwamba wawakilishi wa heshima wanaowakilisha nchi za nje hapa Tanzania wanazo sifa zote zinazotakiwa kimaadili katika wadhifa huo.

Mheshimiwa Spika, kuandaa ziara za viongozi wetu wanapotembelea nchi za nje na uongozi wa nchi za nje wanapotembelea nchini ni jukumu la Wizara yangu. Ziara za viongozi ni mojawapo ya njia kuu za kukuza na kudumisha mahusiano miongoni mwa nchi mbalimbali. Kadhalika ni moja ya njia kuu ya kuendeleza maslahi ya nchi yetu nje kwani viongozi wetu wanapotembelea nchi nyingine huenda huko kufuatilia mambo yenye manufaa kwa nchi yetu.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha miaka kumi iliyopita, Wakuu wa Nchi na Serikali kutoka nchi kadhaa walizuru nchi yetu kwa ziara za Kitaifa na kikazi. Viongozi wa Taifa waliofanya ziara Tanzania ni kutoka nchi za Kenya, Uganda, Burundi, Rwanda, Eritrea, Sudan, Congo Brazzaville, Ethiopia, Gabon, Nigeria, Ghana, Gambia, Togo, Angola, Botswana, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo (*DRC*), Lesotho, Malawi, Mauritius, Msumbiji, Namibia, Seychelles, Swaziland, Zambia, Zimbabwe, Marekani, Finland, Ujerumani, India, Norway, Uhalonzi, Afrika ya Kusini na Jamhuri ya Afrika ya Kati. Vile vile, tulitembelewa na Wakuu wa

Mashirika ya Kimataifa wakiwemo Katibu Mkuu wa Umoja wa Mataifa Kofi Annan, Katibu Mkuu wa Jumuiya ya Madola, Chief Emeka Anyaoku na wa sasa Don Mackinnon, Rais wa Benki ya Dunia, James Wolfenson, Mkurugenzi wa *IMF*, Michel Camdessus na Michael Kohler na Rais wa Benki ya Maendeleo ya Afrika Omar Kabaj.

Mheshimiwa Spika, Viongozi Waku wa nchi yetu nao, katika kipindi cha miaka kumi iliyopita walifanya ziara za Kitaifa, rasmi na za kikazi kwenye nchi kadhaa duniani. Mheshimiwa Rais Benjamin William Mkapa alifanya ziara katika nchi za Afrika Kusini, Algeria, Angola, Australia, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Cameroon, China, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo (*DRC*), Ethiopia, Finland, Gabon, Ghana, India, Indonesia, Italy, Japan, Jordan, Kenya, Korea ya Kusini, Libya, Malawi, Malayasia, Marekani, Mauritius, Misri, Msumbiji, Namibia, Nigeria, Norway, Poland, Rwanda, Swaziland, Sweden, Tunisia, Ufaransa, Uganda, Uingereza, Ujerumani, Umoja wa Falme za Kiarabu, Uswisi, Togo, Vietnam, Zambia na Zimbabwe.

Mheshimiwa Spika, aidha, Makamu wa Rais; Mheshimiwa Dr. Ali Mohammed Shein, alifanya ziara katika nchi za Kenya, Rwanda, Zimbabwe, Lesotho, Marekani, Sweden, Italy, Uswisi, Oman, Saudi Arabia, Misri, Uingereza, Indonesia, Singapore, Korea ya Kusini, Japan na Umoja wa Falme za Kiarabu.

Mheshimiwa Spika, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi la Zanzibar; Mheshimiwa Amani Abeid Karume na Mheshimiwa Dr. Salmin Amour kabla yake walitembelea nchi za Malawi, Msumbiji, Libya, China, *U.A.E.*, India, Oman, Saudi Arabia, Malaysia, Uingereza, Sweden, Finland na Norway.

Mheshimiwa Spika, Waziri Mkuu Mheshimiwa Frederick Sumaye alifanya ziara za kikazi katika nchi za Afrika ya Kusini, Australia, Burundi, China, Ethiopia, Indonesia, Italy, Kenya, Korea ya Kusini, Libya, Marekani, Msumbiji, Nigeria, Norway, Rwanda, Uganda, Uingereza, Ujerumani na Zimbabwe. Matokeo ya ziara hizi za viongozi wetu hawa ni kwamba uhusiano baina ya Tanzania na nchi zote hizo umeimarika.

Mheshimiwa Spika, kwa miaka mingi nchi yetu imetumia Tume za Pamoja za Kudumu za Ushirikiano za nchi yetu na nchi nyingine Duniani kudumisha na kuendeleza uhusiano mwema na ushirikiano na Mataifa mengine. Tanzania inazo Tume za namna hiyo na nchi kadhaa za Afarika, Asia na Amerika. Tatizo kubwa la Tume hizi ni kushindwa kukutana mara kwa mara. Katika kipindi cha miaka kumi iliyopita tumejitahidi kufufua baadhi ya zile ambazo hazijakutana kwa miaka mingi. Kwa mfano, tumefanya hivyo kwa zile nchi za Zimbabwe, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo, India, Rwanda, Malawi, Zambia, Misri na Yemen. Katika kipindi hiki pia tumeanzisha Tume za Pamoja na Botswana na Namibia.

Mheshimiwa Spika, tulifanya vikao vya Tume za Pamoja za Ushirikiano na Misri (mwaka 1997) na Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo (mwaka 2001). Aidha, mwaka 2003 tulifanya vikao vya namna hiyo na nchi za Malawi, Yemen, Zambia na India. Mei, 2005 Serikali yetu ilikuwa mwenyeji wa Kikao cha Tume ya Pamoja na Jamhuri ya

Rwanda. Kwa ujumla kuwepo kwa Tume hizi kumekuwa kukittoa nafasi kwa nchi yetu kudumisha na kuendeleza ushirikiano na nchi nyingine. Kadhalika, hutoa fursa ya kuangalia maeneo mapya ya kutanua na kuendeleza ushirikiano zaidi.

Mheshimiwa Spika, uwiano wa maendeleo ya kiuchumi na kijamii duniani bado siyo wa kuridhisha. Kuna tabaka kubwa la nchi maskini sana hasa Mataifa ya Kusini mwa Jangwa la Sahara kwa upande wa mmoja na tabaka la nchi tajiri sana kwa upande wa pili. Kadhalika, tatizo la umaskini na mzigo wa madeni linaendelea kuwa kubwa kila kukicha ingawa kuna harakati mbalimbali za kurekebisha hali hiyo.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa ripoti mbalimbali za hali ya uchumi duniani kama vile *The World Development Report* na *Millennium Development Goals Report*, kwa kipindi kirefu sasa, matatizo ya ajira na magonjwa sugu kama vile UKIMWI, malaria na Kifua Kikuu yamechangia kwa kiasi kikubwa kuongezeka kwa tatizo la umaskini duniani. Kwa mfano, inakadirwa kuwa kifua kikuu kinamgharimu mgonjwa mara tatu au nne ya pato lake la mwezi, gharama hii hufikia asilimia 30 ya kipato cha kaya. Ugonjwa wa malaria unarudisha nyuma ukuaji wa uchumi wa Afrika kwa asilimia 1.3 kwa mwaka wakati ugonjwa hatari wa UKIMWI unadumaza ukuaji wa uchumi kwa asilimia mbili. Kwa mwaka 2004 pekee, duniani kote watu wazima milioni 37 na watoto milioni mbili walikuwa wanaisha na virusi vya UKIMWI. Kati ya hao, asilimia 96 wanatoka nchi zinazoendelea. Takwimu hizi zinaonyesha ni kiasi gani magonjwa kama haya yanavyoathiri ukuaji wa uchumi wa nchi maskini duniani.

Mheshimiwa Spika, hali ya amani na usalama duniani, hasa katika Bara la Afrika na nchi zinazoendelea bado inaathiriwa na machafuko na migogoro. Kwa mujibu wa taarifa za Umoja wa Mataifa, zaidi ya nchi 27 duniani zipo kwenye vita au migogoro ya kisiasa na kivita mikubwa. Miongoni mwa nchi hizo ni Burundi, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo (*DRC*) *Cote d' Voire*, Liberia, Sierra Leone, Sudan, Somalia, Eritrea na Ethiopia, zote zikiwa katika Bara la Afrika. Nyingine ni Afghanistan na Irak katika Bara la Asia. Israel na Palestina katika Mashariki ya Kati na Haiti katika Bara la Amerika ya Kusini. Hivi sasa takriban asilimia 60 ya migogoro duniani inayoshughulikiwa na Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa iko katika Bara la Afrika.

Mheshimiwa Spika, bahati nzuri migogoro mingi barani Afrika inashughulikiwa na ipo katika hatua za kuleta matumaini. Nilishaelezea hatua iliyofikiwa kwa migogoro ya Burundi na *DRC*. Nchini Sudan mgogoro wa miaka mingi wa vita vya wenyewe kwa wenyewe Kusini mwa Sudan hatimaye umemalizika. Serikali ya Umoja imeundwa na kiongozi wa waasi wa *SPLM/SPLA* Bwana John Garang amekuwa Makamu wa Rais. Bado mgogoro wa Darfur haujapatiwa ufumbuzi ingawaje juhudi za upatanishi zinaendelea. Juhudi hizo zimeongezwa nguvu na kuteuliwa kwa Dr. Salim Ahmed Salim wa Tanzania kusaidia kama Mjumbe Maalum wa Umoja wa Afrika. Narudia tena kumpongeza Mtanzania mwenzetu huyu kwa kupewa dhamana hii nyeti. Naomba nikariri tena ahadi yangu niliyoitoa kwake kuwa: “Mimi mwenyewe na Wizara yangu kwa jumla tuko tayari kumpa kila aina ya msaada atakaohitaji kufanikisha kazi yake.”

Mheshimiwa Spika, Somalia iliingia katika vita vya wenyewe kwa wenyewe tangu 1991 baada ya kuangushwa kwa aliyekuwa Rais wa Somalia, Dikteta Mohamed Siad Barre. Toka wakati huo harakati mbalimbali za kuleta amani zimefanywa na Umoja wa Afrika. Matunda ya juhudi hizi ni kuundwa kwa Serikali ya Mpito huko Nairobi - Kenya mapema mwaka huu. Kwa sasa, Serikali hiyo, imekwisharudi nyumbani Somalia. Umoja wa Afrika umepitisha Azimio la kupeleka vikosi vya Askari 1,700 vya kulinda amani nchini humo kutoka nchi wanachama wa *IGAD*. Hata hivyo, umoja huo unakabiliwa na matatizo ya kifedha kwa ajili ya kulipia gharama za wanajeshi hao.

Mheshimiwa Spika, mgogoro wa Sahara Magharibi ambao ulianza baada ya mtawala wa kikoloni wa Kihispania kuondoa eneo hilo mwaka 1975 bila kukabidhi sawasawa bado unafukuta hadi leo. Morocco ilivamia na kukalia nchi hiyo na kudai kuwa ni sehemu yake. Kitendo hicho kilisababisha vita na *POLISARIO*. *UN* na *OAU* wakati ule zilikubaliana kusuluhisha mgogoro huo. Kutokana na juhudi zao hatimaye, mwaka 1991 pande mbili zinazopingana yaani Morocco na *POLISARIO* zikafikia makubaliano ya kusitisha mapigano na kutia sainsi Mpango wa Amani (*Settlement Plan*) wa kumaliza mgogoro huo kwa kura ya maoni kwa taratibu walizokubaliana, chini ya usimamizi wa *UN* na *OAU*. Matatizo ya utekelezaji yalijitokeza na kurekebisha kwa makubaliano yaliyojulikana kama *Houston Accords* na kutiwa sainsi mwaka 1997 chini ya usuluhishi wa mjumbe maalum wa Katibu Mkuu wa Umoja wa Mataifa na aliyewahi kuwa Waziri wa Mambo ya Nje wa Marekani, Bwana James A. Baker III.

Mheshimiwa Spika, pamoja na juhudi zote hizo za Umoja wa Mataifa, Umoja wa Afrika na Msuluhishi Maalum, Bwana James Baker III, Morocco imekataa orodha ya wapigakura iliyotayarishwa na Umoja wa Mataifa na kushuhudiwa na Umoja wa Afrika, chini ya masharti na taratibu walizojiwekea wenyewe yaani Morocco na *POLISARIO*. Aidha, Morocco imekataa mpango mwingine uliobuniwa na Bwana James Baker wa kumaliza mgogoro huo ambao unatoa fursa ya kuundwa kwa Mamlaka ya Ndani ya Sahara Magharibi kwa kipindi cha miaka minne hadi mitano kikifuatiwa na kura ya maoni kuwataka Wasaharawi kuamua ama kuwa na madaraka ya ndani tu na kuwa sehemu ya Ufalme wa Morocco au kupata uhuru. Morocco sasa inasema Sahara Magharibi ni mali yake na haiondoki huko. Tunaamini ni jukumu la Umoja wa Mataifa na Umoja wa Afrika kuendelea kushughulikia kumaliza mgogoro huo. Tanzania inaunga mkono haki ya Wananchi wa Sahara Magharibi kuamua kuchagua kuwa Taifa huru au sehemu ya himaya ya Morocco.

Mheshimiwa Spika, hali ya mgogoro wa kisiasa Visiwani Comoro, imetulia hasa baada ya kufanikiwa uchaguzi wa Wabunge wa Bunge la Muungano na Mabunge ya Visiwa vya Ngazidja, Nzuwani na Mwali mapema mwezi Aprili, 2004. Uchaguzi huo ulifanyika baada ya kutiwa sainsi kwa makubaliano ya amani kati ya pande zilizokuwa zinapingana tarehe 20 Desemba, 2003. Tume ya Usuluhishi na Usimamizi wa Utekelezaji wa Mkataba wa Amani ya Comoro iliyoungwa na Umoja wa Afrika (*AU Troika*) kwa kushirikiana na Mabunge na vyombo vingine vilivyowekwa kikatiba Visiwani humo, inaendelea na jukumu lake la kuweka sawa masuala mbalimbali

ambayo yameonekana kuwa ndiyo kiini cha mgogoro. Masuala hayo ni pamoja na mgawanyo wa bajeti kwa visiwa vyote vitatu katika viwango vilivyokubaliwa, ukusanyaji na usimamizi wa mapato kutoka visiwa vyote na usimamiaji wa vyombo vya ulinzi na usalama (*command post*).

Mheshimiwa Spika, mpaka sasa bado masuala hayo muhimu yanaendelea kutafutiwa suluhisho katika vikao mbalimbali vya Tume ya AU – Troika inayoongozwa na Mheshimiwa Nkosazana Dlamini-Zuma, Waziri wa Mambo ya Nje wa Afrika Kusini. Tanzania ni mjumbe katika Tume hiyo. Nchi nyingine ni Msumbiji, Madagascar, Mauritius, Kenya na Zambia.

Mheshimiwa Spika, hali ya Mashariki ya Kati imeendelea kuwa ya kutia wasiwasi licha ya juhudi za kumaliza migogoro kwenye eneo hilo. Mgogoro wa Palestina na Israel bado unaendelea na nchini Iraq amani imekuwa kitendawili. Tanzania inafadhaishwa sana na umwagaji wa damu unaondelea katika nchi hizi.

Mheshimiwa Spika, Taifa la Palestina limepata kiongozi mpya Mheshimiwa Mahmood Abbas kufuatia kifo cha kiongozi wa PLO na Rais wa Palestina Yasser Arafat kilichotokea mwezi Novemba, 2004. Kifo kiliwatia simanzi Wapalestina na wapenda amani wote duniani.

Kifo hicho pia kilikuwa mtihani mkubwa kwa umoja wa Palestina na Mpango wa Amani unaodhaminiwa na Umoja wa Mataifa na Mataifa manne makubwa – Marekani, Uingereza, Ufaransa na Urusi. Bahati nzuri kiongozi mpya wa Palestina amethibitisha dhamira yake ya kuendeleza jitihada za kutafuta amani. Tanzania inaunga mkono haki ya Wapalestina kuwa na Taifa lao huru linaloishia kwa amani na Israel. Tunawapongeza Wananchi wa Palestina kwa mshikamano waliouonyesha wakati wa kifo cha kiongozi wao mpendwa na shujaa na hata baada ya maziko. Tunawasihi waendeleo na msimamo huo.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha miaka kumi iliyopita nchi yetu imejikusisha kwa karibu sana na shughuli za ushirikiano wa kanda. Kwa ajili hiyo, Tanzania ni mwanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki, Jumuiya ya Maendeleo ya Kusini mwa Afrika, Umoja wa Nchi zinazopakana na Bahari Kuu ya Hindi na Umoja wa Afrika. Katika kipindi hicho pia Tanzania ilijitoa katika uanachama wa COMESA. Wakati ule mwaka 2000 uamuzi huo uliungwa mkono na wadau katika sekta ya viwanda na biashara, lakini sasa unahojiwa na yapo mawazo kutoka kwa wadau hao hao kuwa pengine tutabadili mawazo.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha miaka kumi iliyopita Wizara yangu imeendelea kuratibu kwa ufanisi na mafanikio makubwa shughuli za ushirikiano wa nchi za Afrika Mashariki. Ni katika kipindi hiki kwamba tumeshuhudia kuanza kwa dhati hatua za ushirikiano wa Afrika Mashariki kufuatia kuanzishwa kwa Sekretariati ya Tume ya Ushirikiano wa Afrika Mashariki tarehe 14 Machi, 1996 yenye Makao yake Makuu Jijini Arusha. Miaka mitatu baadaye kunako Novemba 30, 1999

ushirikiano wa Afrika Mashariki Mashariki ulipewa mwelekeo wa kuwa mtangamano kufuatia kutiwa saina kwa Mkataba wa kuanzisha Jumuiya ya Afrika Mashariki.

Mheshimiwa Spika kama tujuavyo Jumuiya ya Afrika Mashariki ilizinduliwa rasmi Novemba 30, 2002 na tangu wakati huo mafanikio ya dhahiri yamekuwa yanaonekana. Kwanza kabisa vikao vyote vya kisera na uamuzi kama vile Mkutano wa Wakuu wa Nchi, Baraza la Mawaziri, Kamati ya Makatibu Wakuu na Kamati ya Wataalam vipo na vinatimiza wajibu wao ipasavyo. Sekretariati ya Jumuiya ipo na inazidi kuimarishwa kwa watumishi, vitendea kazi na uwezo wa kifedha na kufanya kazi. Bunge la Jumuiya limeshaundwa miaka minne iliyopita na linatimiza ipasavyo wajibu wake. Kadhalika, Tanzania imekuwa na bahati ya kumtoa Spika wa kwanza wa Bunge hilo ambaye ni Mheshimiwa Abdulrahman Kinana. Hii ni heshima kubwa kwa nchi yetu. Tunapongeza sana. Mahakama imeshaundwa isipokuwa tu haijaanza kazi kwa sababu bado hapajatokea migogoro ya kufikishwa kwao.

Mheshimiwa Spika, kwa kweli unapoangalia rekodi ya shughuli za vikao na asasi za Jumuiya na hasa maamuzi yaliyofanywa na utekelezaji wake upo ushahidi ulio wazi kuwa Wananchi wa Afrika Mashariki na viongozi wao wameamua kwa dhati kufufua ushirikiano. Pia kwamba wamedhamiria kuelekeza nguvu zao katika mtangamano wa Afrika Mashariki mapema inavyowezekana. Miaka minne baada ya Jumuiya kuanza mchakato wa mtangamano, umeanza kufuatia kuanzishwa kwa Umoja wa Forodha wa Afrika Mashariki ambapo utekelezaji wake umeanza tarehe 01 Januari, 2005. Katika kusisitiza dhamira ya kushamirisha mchakato wa mtangamano wa nchi zao tarehe 28 na 29 Mei, 2005 Wakuu wa Nchi wa Uganda, Tanzania na Kenya walifanya kikao cha dharura mjini Dar es Salaam.

Mheshimiwa Spika, kama tunavyokumbuka sote, Viongozi wetu walijadili taarifa ya Kamati Maalum waliyoiunda Agosti 20, 2004 Mjini Nairobi, Kenya kuhusu kuharakisha mchakato wa mtangamano na Shirikisho la Afrika Mashariki. Rais Yoweli Museveni wa Uganda, Rais Benjamin Mkapa wa Tanzania na Rais Mwai Kibaki wa Kenya walikubaliana kimsingi na mapendekezo ya Kamati kuwa ipo haja ya kuharakisha mchakato wa mtangamano. Vile vile, walikubaliana kuwa sasa wakati umefika wa kuweka malengo yenye muda maalum kuhusu kukamilika kwa hatua mbalimbali za mtangamano. Wameamua kuwashirikisha Wananchi wa Afrika Mashariki katika kupata maoni yao kuhusu mapendekezo ya Kamati yao. Kwa ajili hiyo Viongozi wetu Wakuu wameamua kutenga muda wa mwaka mmoja wa majadiliano na Wananchi kuhusu mapendekezo ya Tume.

Mheshimiwa Spika, kwa nia ya kutoa msukumo kwa mchakato mzima huu. Wakuu wa nchi za Afrika Mashariki waliamua kuunda nafasi mpya ya Naibu Katibu Mkuu wa kushughulikia agenda hiyo na kuteua Mawaziri wa kushughulikia Jumuiya ya Afrika Mashariki tu bila kuchanganya shughuli nyingine. Hivi sasa utaratibu wa namna Wananchi wa Afrika Mashariki watakavyoshiriki katika kutoa maoni unakamilishwa. Mara utakapokamilika utatangazwa kwa watu wote kujua na kutimiza wajibu wao.

Mheshimiwa Spika, mafanikio mengine chini ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ni pamoja ya kuimarishwa kwa ushirikiano katika nyanja za Sekta ya Mawasiliano na Uchukuzi, Miradi ya Ziwa Victoria, Usalama wa Usafiri wa Majini, Nishati, Elimu na Utamaduni, Uwiano katika Mitaala na Sanaa na Makumbusho ya Kale. Mambo yote hayo na mengine mengi ambayo sikuyataja, yanazidi kuthibitisha dhamira na moyo wa kujenga upya ushirikiano wa Afrika Mashariki. Tanzania inaamini kuwa tukiwa makini na wakweli na hasa kama hatutafanya pupa tutafanikiwa. Kwa sasa jambo muhimu kwa Watanzania ni kujipanga vizuri na kujiandaa vyema kunufaika na fursa zinazoletwa na Jumuiya. Kwa sasa hatuna budi kujiandaa vizuri na kushiriki kwa ukamilifu kutoa yatakayochochea na kuharakisha mtangamano wa Afrika Mashariki.

Mheshimiwa Spika, nina furaha kulifahamisha Bunge lako Tukufu kwamba, ujenzi wa Makao Makuu ya Jumuiya ya Afrika Mashariki uko tayari kuanza baada ya Jumuiya kupata msaada wa fedha wa Euro milioni nane kutoka Serikali ya Ujerumani kwa ajili ya ujenzi huo. Ujenzi unatarajiwa kuanza Januari 2006 na kumalizika mapema mwishoni mwa 2007. Naomba, kupitia Bunge lako Tukufu kuishukuru Serikali ya Ujerumani kwa msaada huo.

Mheshimiwa Spika, Jumuiya ya Afrika Mashariki imepokea maombi ya Jamhuri ya Rwanda na Burundi kutaka kujiunga na Jumuiya hiyo. Mkataba wa kuanzisha Jumuiya ya Afrika Mashariki umeweka vigezo vya kutimizwa na nchi inayoomba uanachama kabla ya kukubaliwa. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba ombi la Rwanda linafanyiwa kazi kwa kutumia utaratibu huo. Mnamo mwezi Machi, 2005 timu ya wataalam ilitumwa kwenda Rwanda kufanya uhakiki wa utekelezaji wa vigezo vilivyowekwa. Ripoti ya uhakiki wa ombi la Rwanda inatarajiwa kuwakilishwa katika kikao kijacho cha Baraza la Mawaziri. Wakuu wa Nchi wa Jumuiya ya Afrika Mashariki katika kikao chao maalum cha tatu waliagiza suala la maombi ya Rwanda kujiunga na Jumuiya liharakishwe ili ikiwezekana likamilike mwezi Novemba, 2005 katika kikao chao cha saba cha kawaida.

Mheshimiwa Spika, maombi ya Burundi hayajaanza kufanyiwa kazi. Inasubiriwa kukamilika kwa uchaguzi unaoendelea hivi saa nchini humo. Baada ya uchaguzi na hasa baada ya Serikali kuundwa na mambo kutulia ndipo mchakato wa kushughulikia maombi yao utanza. Ni matumaini yetu kuwa shughuli hiyo haitachukua muda mrefu kukamilika. Nia ya kuzijumuisha Rwanda na Burundi katika Jumuiya ya Afrika Mashariki ipo kwani kwa maisha yao ya kiuchumi nchi hizo mbili ni sehemu ya Afrika Mashariki.

Mheshimiwa Spika, Tanzania imeendelea kuwa mwanachama mwaminifu wa Jumuiya ya Maendeleo ya Kusini mwa Afrika (*SADC*). Kwa mara ya kwanza katika historia ya miaka 22 ya uhai wa Jumuiya ya Maendeleo ya Kusini mwa Afrika (*SADC*) na umri huo huo wa uanachama wa Tanzania katika Jumuiya hiyo, Agosti, 2003 Tanzania ilikuwa mwenyeji wa Kikao cha Wakuu wa Nchi. Rais wetu; Mheshimiwa Benjamin William Mkapa, alikuwa Mwenyekiti wa Jumuiya hiyo kwa kipindi cha mwaka mmoja mpaka Agosti, 2004. Mkutano wa Dar es Salaam ulikwenda vizuri na

kila mshiriki alifurahi na kukiri kuwa Tanzania ilikuwa imeweka viwango vipya vya nchi kuwa mwenyeji wa vikao vya *SADC*. Jambo hilo limeipatia nchi yetu heshima kubwa.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Uongozi na Uenyekiti wa Tanzania, mambo matatu muhimu ya kihistoria yalifanyika katika *SADC*. Kwanza, kukamilika kwa mchakato wa kuleta mageuzi ya muundo na utendaji kazi katika Jumuiya hiyo. Pili, kukamilika kwa kazi ya kutengeneza Mkakati wa Maendeleo ya *SADC* (*The SADC Regional Indicative Plan*) na kuzinduliwa na Mwenyekiti wa *SADC* Rais Benjamin William Mkapa Machi 2004 huko Arusha wakati wa Kikao cha Baraza la Mawaziri. Tatu, ni kule kufanyika kwa mkutano maalum wa Wakuu wa Nchi na Serikali wa *SADC* Mei 2004, Jijini Dar es Salaam kuzungumzia kilimo na chakula. Katika mkutano huo, uchambuzi wa kina ulifanywa kuhusu hali ya kilimo na chakula ilivyo katika nchi za *SADC*. Mikakati na mbinu za kuboresha kilimo na kuhakikisha usalama wa chakula ilibuniwa, kujadiliwa na kukubaliwa. Mwishoni mwa Mkutano huo viongozi wetu walikubaliana kuhusu Tamko la Dar es Salaam.

Mheshimiwa Spika, mwaka huu wakati wa kikao cha Wakuu wa Nchi na Serikali wa *SADC* kutafanyika uteuzi wa Katibu Mtendaji wa *SADC*. Nafurahi kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa Tanzania imetoa mgombea wa nafasi hiyo, naye ni Bibi Scholastica S. Kimaryo ambaye kwa sasa ni Mwakilishi Mkazi wa Shirika la Maendeleo la Umoja wa Mataifa (*UNDP*) huko nchini Afrika Kusini. (*UNDP Resident Representative and Resident Coordinator of the UN System*). Tunaamini anazo sifa na uwezo wa kumudu nafasi hiyo. Isitoshe iwapo atachaguliwa, hii itakuwa ni mara ya kwanza kwa *SADC* kuwa na Katibu Mtendaji mwanamke. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, katika kikao kilichofanyika mwezi Agosti, 2004, Grand Baie nchini Mauritius, Wakuu wa Nchi na Serikali wananchama wa *SADC* walikubaliana kwa kauli moja ya kuanza ujenzi wa ofisi za Makao Makuu ya Jumuiya hiyo Jijini Gaborone, Botswana na kwamba kila nchi mwananchama ichangie kiasi cha *USD.500,000* kwa kuanzia. Hadi kufikia Februari 2005 kiasi cha fedha cha *USD.3,500,000.00* zilikuwa zimechangwa. Jiwe la msingi la ofisi hii litawekwa wakati wa Mkutano wa Wakuu wa Nchi za *SADC* mwezi Agosti, 2005 huko Gaborone, Botswana. Wakati huo *SADC* itakuwa inatimiza miaka 25 tangu kuanzishwa kwake. Katika sherehe za kuadhimisha miaka 25 ya *SADC*, Viongozi Wastaafu waanzilishi wa *SADC* wataalikwa. Kwa sasa waliopo hai ni Rais Mstaafu Keneth Kaunda wa Zambia na Rais Mstaafu Sam Nujoma wa Namibia.

Mheshimiwa Spika, katika kikao chao kilichofanyika Mauritius Mwezi Agosti, 2004, Wakuu wa Nchi na Serikali wa *SADC* walikubaliana kuipa uanachama wa muda, kwa kipindi cha mwaka mmoja nchi ya Madagascar ambayo imeomba uanachama wa *SADC*. Katika kipindi hiki cha uanachama wa muda, Madagascar inatakiwa kutekeleza na kutosheleza masharti ya kujiunga na *SADC*. Aidha, wanapaswa kutoa taarifa kwenye kikao kijacho cha wakuu hao kuonyesha programu ya jinsi nchi hiyo itakavyotimiza wajibu wake ikiwa ni pamoja na kutekeleza matakwa ya itifaki mbalimbali. Ni matarajio yetu kuwa Madagascar itapewa uanachama wa kudumu. Kwa namna fulani kujiunga

kwa Madagascar kutakuwa sawa na kuziba pengo lililoachwa wazi na Seychelles iliyojitoa uanachama wake mwaka jana.

Mheshimiwa Spika, moja ya mafaniko ambayo Jumuiya ya *SADC* inajivunia ni kukamilika na kupitishwa kwa taratibu za uchaguzi wa kidemokrasia katika nchi za Jumuiya hiyo. Kanuni na taratibu hizi zilipitishwa katika kikao cha Wakuu wa Nchi na Serikali wa *SADC* cha mwezi Agosti, 2004 nchini Mauritius. Tangu zipitishwe Kanuni hizi zimetumika katika chaguzi mbalimbali nchini Mozambique, Botswana, Namibia na Zimbabwe. Jumuiya ya *SADC* imepongezwa na nchi nyingi duniani kwa kuwa na kanuni na taratibu hizi. Matumaini yetu ni kuwa nchi wanachama zitazingatia kanuni hizo katika chaguzi zao.

Mheshimiwa Spika, katika kikao cha bajeti kilichopita, nilieleza Bunge lako Tukufu kuhusu uamuzi wa kuvunja Shirika la Bonde la Mto Kagera (*KBO*). Kadhalika nilieleza juu ya hatua za kuteua mfilisi atakayeshughulikia kugawa mali na madeni ya *KBO* miongoni mwa nchi wanachama. Kufuatia hatua hiyo, napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba, timu ya wafilisi iliundwa ikiwa na wajumbe kutoka nchi wanachama ili kuhakiki mali za *KBO* na kushauri utaratibu wa kuzigawa. Timu hiyo ilianza kazi mwezi Oktoba, 2004 na kukamilisha kazi hiyo kwa kutoa ripoti yao mwezi Novemba, 2004.

Mheshimiwa Spika, kikao cha Mawaziri wa *KBO* kilifanyika mjini Kigali, Rwanda mwezi Februari 2005, kilijadili mapendekezo yao ya ripoti ya wafilisi. Mapendekezo hayo yalikubaliwa na makubaliano ya kugawana mali na madeni ya *KBO* yalitiwa saina na Mawaziri wa Mambo ya Nje wa Nchi wanachama yaani Rwanda, Burundi, Uganda na Tanzania. Ilikubaliwa kwa pamoja kwamba, majengo yaliyokuwa yakitumika kama Ofisi za kanda za *KBO* katika nchi wanachama yabaki kuwa mali ya nchi hizo. Nyumba 3 za kuishi zilizoko Kigali, Rwanda zigawiwe kwa Burundi, Uganda na Tanzania. Kwa mantiki hiyo, Tanzania imepewa jengo la *KBO* lililoko Bukoba na nyumba moja ya makazi iliyoko Kigali. Uganda imepewa jengo la *KBO* lililoko Mbarara na nyumba moja ya makazi iliyopo Kigali na Burundi imepewa jengo la *KBO* lililokuwa Makao Makuu ya *KBO*. Mafao ya wafanyakazi yatalipwa na nchi zao.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa maelezo hayo, basi *KBO* imevunjwa rasmi na miradi yake itatekelezwa kwa namna yoyote itakayofaa. Jumuiya ya Afrika Mashariki (*EAC*) na Ushirika wa Mto Nile (*Nile Basin Initiative*) unaweza kabisa kutekeleza baadhi ya miradi hiyo.

Mheshimiwa Spika, nchi zilizo wanachama Umoja wa nchi zinazopakana na Bahari Kuu ya Hindi yaani wa *IOR – ARC* zimeendelea kukutana na kujadili mikakati ya kuimarisha na kukuza biashara na uwekezaji miongoni mwao. Tanzania imeshiriki kwa ukamilifu katika mikutano yote hiyo. Katika mkutano wa Mawaziri uliofanyika Colombo, Sri Lanka, mwezi Agosti, 2004 Mawaziri walichambua njia mbalimbali za kuendeleza ushirikiano wa karibu hasa katika sekta ya uvuvi na usafiri wa bahari. Nchi wanachama pia zimekubaliana kuanzisha miradi midogomidogo miongoni mwao kwa madhumuni ya kuwasaidia wenye biashara za aina hiyo. (*Small and Medium Enterprises*)

Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha kua kila nchi inashiriki na kuelewa vizuri shughuli za Jumuiya hii, ilipendekezwa kwamba kila nchi iangalie uwezekano wa kuwa mwenyeji wa mikutano hii na pia nchi zijitahidi kuteua Wananchi wao wenye sifa za kuongoza Jumuiya hii yenye Makao yake Makuu huko Port Louis, Mauritius. Kwa misingi hii, nchi yetu inajiandaa kushiriki kuwa mwenyeji wa mikutano ya *IOR ARC* siku za usoni. Mikutano hii ikifanyika hapa Tanzania itakuwa na manufaa kwa wafanyabiashara wetu na Watanzania kwa jumla kuelewa zaidi shughuli za Jumuiya hii na kutumia fursa zake. Pia, itasaidia kukuza mahusiano ya karibu baina ya wafanyabiashara wetu na wafanyabiashara wenzao kutoka nchi wanachama.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi chote cha Serikali ya Awamu ya Tatu, Tanzania imeendelea kuwa mwanachama mwaminifu na kushiriki kwa ukamilifu kwenye vikao na shughuli mbalimbali za Umoja wa Nchi Huru za Afrika (*OAU*) na baadaye Umoja wa Afrika. Tanzania itaendelea kuwa hivyo kwa miaka mingi ujayo kutokana na imani iliyo nayo katika suala zima la Umoja na Mshikamano wa Afrika. Tanzania inauhitaji Umoja wa Afrika, hivyo hatuna budi kuendelea kuwemo na kushiriki katika shughuli zake kwa uwezo wetu wote.

Mheshimiwa Spika, Serikali ya Rais Benjamin William Mkapa iliingia madarakani wakati wa mabadiliko makubwa katika asasi kuu za umoja na mshikamano Barani Afrika yaani Umoja wa Nchi Huru za Kiafrika (*OAU*) uliokuwepo tangu 1963 na sasa Umoja wa Afrika (*AU*) mwaka 2001. Mabadiliko ya kwanza kabisa ni yale ya kutoka *OAU* na kuwa umoja wa Afrika Yaani (*African Union*). Mabadiliko haya yameunda chombo kipya ambacho siyo tu kina majukumu makubwa zaidi ya kisiasa bali kinayo pia majukumu makubwa ya kiuchumi na mazito ya kiulinzi na kiusalama. Umoja wa Afrika, chombo ambacho shahaba yake ya msingi ni kuongeza kasi na ari ya kuleta umoja wa Afrika ikiwa ni ndoto ya waasisi wa Umoja wa Nchi Huru za Kiafrika mwaka 1963. Kadhalika, ndiyo ndoto na matamano ya Waafrika wote hata leo. Tanzania ilibahatika kushiriki vikao vyote vilivyohusika na uamuzi huo tangu kile cha Wakuu wa Nchi na Serikali wa *OAU* kule Algiers, Algeria Julai, 1999 ambapo wazo la kukutana na Sirte, Libya Septemba 9, 1999 kuzungumzia mageuzi lilibuniwa.

Mheshimiwa Spika, Rais wetu alishiriki kwa ukamilifu katika kikao cha Algiers na kikao cha dharura cha Wakuu wa Nchi wa *OAU* kilichofanyika Sirte, Libya ambapo uamuzi rasmi ulifanywa wa kufanya mageuzi. Tanzania pia ilishiriki vikao vya wataalamu, Mabolozi na Baraza la Mawaziri la *OAU* vilivyofanyika Addis Ababa, Tripoli na Lome vya kupendekeza na kujadili rasimu ya Katiba ya Umoja wa Afrika. Hatujipigii tarumbeta wenyewe lakini, ni ukweli mtupu kwamba Tanzania ilishiriki kwa ukamilifu kabisa katika vikao vyote hivyo. Ni ukweli pia kwamba sura ya Katiba ya Umoja wa Afrika ilivyo sasa ina mchango muhimu uliotolewa na Tanzania. Vile vile, nchi yetu ilishiriki kwa ukamilifu katika kikao cha Lome cha Wakuu wa Nchi wa *OAU* (Julai, 2000) kilijadili na kupitisha rasimu ya Katiba ya Umoja wa Afrika. Tanzania ilikuwepo na kushiriki katika kikao cha Lusaka (Julai 2001) kilichofanya uhariri na usanifu wa rasimu hiyo na kile cha Durban (Julai 2002) kilichokamilisha Katiba hiyo na Umoja wa Afrika kuzinduliwa wakati huo.

Mheshimiwa Spika, ni katika kikao cha Durban, ndipo Tanzania ilipofanikiwa kuingiza lugha ya Kiswahili kuwa moja ya lugha rasmi ya Umoja wa Afrika. Katika kikao cha Baraza la Mawaziri, Ujumbe wa Tanzania ulipendekeza Kiswahili kitumike na pendekezo hilo likaungwa mkono. Kikao cha Wakuu wa Nchi kilichofuatia kiliafiki kwa kauli moja pendekezo la Baraza la Mawaziri. Kiswahili kimeshaanza kutumika katika Mikutano ya Wakuu wa Nchi wa Umoja wa Afrika. Jitihada zinafanywa kiweze kutumika katika vikao vyote na katika shughuli za kila siku za Umoja wa Afrika. Namshukuru Mheshimiwa Mohamed Seif Khatib, kwa kuongoza jitihada hizo. Pia, mwaka huu Rais wetu alitoa hotuba yake ya kuaga Umoja wa Afrika kwa lugha ya Kiswahili. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika kikao cha Lusaka, suala la Umoja wa Nchi Huru za Afrika kuanzisha Programu ya *NEPAD* lilijadiliwa na kukubaliwa. Misingi ya *NEPAD* na muundo wake wa uongozi na ushiriki wake vile vile vilikubaliwa. Katika mkutano wa Durban ndipo ulipofanywa uamuzi wa kuwa na utaratibu wa kujidhibiti wenyewe yaani *African Peer Review Mechanism (APRM)*. Katika mikutano yote hiyo, Tanzania ilishiriki na kuchangia ipasavyo. Tanzania ilijiunga na *African Peer Review Mechanism* Julai, 2004 na tayari tumekwishaomba kupimwa kwa utaratibu huo.

Mheshimiwa Spika, mabadiliko mengine muhimu yaliyofanywa katika Umoja wa Afrika yanahusu masuala ya ulinzi na usalama. Afrika sasa inayo dira ya pamoja ya ulinzi na ile ndoto ya waasisi ya kuwa na Jeshi la Afrika (*African High Command*) inaanza kujibiwa. Katika Mkutano wa Maputo (Julai 2003) iliamuliwa kuwa liundwe Jeshi la kusaidia kulinda amani (*African Standby Force*). Kwa mujibu wa uamuzi huo kila Kanda ichege Brigedi moja kwa ajili hiyo. Tanzania ilishiriki kwa ukamilifu kufikia uamuzi huo na wenzetu wa Jeshi la Ulinzi la Wananchi wa Tanzania wakiongozwa na Mkuu wa Majeshi *General George Waitara* waliwakilisha nchi yetu katika ngazi ya wataalamu. Waziri wa Ulinzi; Mheshimiwa Prof. Pillemon Sarungi, alishiriki vikao vya Mawaziri na alimuwakilisha Rais wetu kwenye kikao cha Wakuu wa Nchi kilichofanyika uamuzi wa mwisho huko Sirte, Libya mwezi Machi, 2004.

Mheshimiwa Spika, katika mafanikio ya aina yake ambayo Rais wetu anastahili kukumbukwa nayo katika kipindi chake cha uongozi ni kufanikiwa kupata Watanzania wenzetu watano katika nafasi za juu za uongozi katika Kamisheni ya Umoja wa Afrika. Wa kwanza ni Mheshimiwa Salim Ahmed Salim ambaye mwaka 1997 alichaguliwa kwa mara ya tatu kuwa Katibu Mkuu wa *OAU*. Hii ilikuwa ni mara ya kwanza na ya mwisho kwa Katibu Mkuu wa *OAU* kushika nafasi hiyo kwa vipindi vitatu. Haikuwa rahisi. Kulikuwa na Upinzani mkali hasa kuhusu kuomba kuchaguliwa kwa kipindi cha tatu. Lakini, chini ya uongozi wa mwanadiplomasia mahiri; Mheshimiwa Rais Benjamin Mkapa, tuliweza kumpitisha Dr. Salim Ahmed Salim na kuweka historia katika *OAU*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Mtanzania mwenzetu mwingine aliyefanikiwa ni Bibi Rosebud Kurwijila aliyechaguliwa kuwa Kamishna wa Kilimo na Maendeleo Vijijini katika Kamisheni ya Umoja wa Afrika. Kadhalika, yupo Ndugu Toma Nyanduga

aliyechaguliwa kuwa Kamishna wa Tume ya Haki za Binadamu ya Afrika yenye Makao Makuu yake huko Banjul, Gambia. Ndugu Kurwijila na Ndugu Nyanduga walichaguliwa wakati wa Mkutano wa Pili wa Wakuu wa Nchi wa Umoja wa Afrika, uliofanyika Maputo, Msumbiji mwaka 2003. Wabunge wenzetu Mheshimiwa Dr. William Shija na Mheshimiwa Ali Ameir Mohamed, waliokuwa Maputo wakati ule watakuwa mashahidi kuwa mchakato wa uchaguzi wa Watanzania wenzetu hawa ulikuwa mgumu. Juhudi na maarifa ya ujumbe wa Tanzania pamoja na heshima ya Tanzania na hasa ya Rais wetu navyo vilichangia sana katika mafanikio haya. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, tuzo kubwa nyingine tuliyoipata Watanzania katika awamu hii ni kule kuchaguliwa kwa Mbunge mwenzetu Mheshimiwa mama Getrude Mongella; kuwa Rais wa kwanza wa Bunge la Afrika. Ni heshima iliyoje kwake na kwa nchi yetu kwa Mtanzania mwenzetu huyu kushinda. Ushindi wake pia ni kielelezo cha mafanikio ya diplomasia ya Tanzania. Tunamtakia kila la kheri Mheshimiwa Getrude Mongella katika uchaguzi katika Jimbo lake la Uchaguzi na kumhakikishia kuwa Wizara itakuwa pamoja naye katika chaguzi zijazo za kuwania nafasi ya Urais wa Bunge la Afrika. Ushindi wake ni ushindi wetu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, wa tano ni Mheshimiwa Balozi Shani Lweno; ambaye sasa yuko *Western Sahara* kama mtaalam wa AU. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, pamoja na hao, katika Mashirika ya Kimataifa, pia tumepata Watanzania kupata nafasi za kuchaguliwa. Katika kipindi hicho, pia Mtanzania mwenzetu mwingine Balozi Ali Mchumo alichaguliwa kuwa Mkuu wa Mfuko wa Mazao Duniani (*Common Fund of Commodities*) yenye makao yake huko Uhalonzi. Mwingine ni Mheshimiwa Abdulrahman Kinana, ambaye ni Spika wa Kwanza wa Bunge la Afrika Mashariki. Yupo pia Balozi Daudi Mwakawago, ambaye sasa ni mwakilishi wa Katibu Mkuu wa Umoja wa Mataifa huko Siera Leone. Kwa hiyo, ilikuwa ni miaka kumi ya mafanikio katika eneo hilo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, Tanzania ni mwanachama wa Mashirika kadhaa ya Kimataifa duniani yakiwemo Jumuiya ya Madola, Kundi la 77 na China na Umoja wa Nchi Zisizofungamana na Upande Wowote, Shirikisho la Biashara Duniani, Umoja wa Mataifa, Benki ya Dunia, IMF, EADB na kadhalika. Katika miaka kumi hii, Tanzania imeshiriki vizuri katika shughuli mbalimbali za Mashirika hayo ya Kimataifa na kunufaika ipasavyo. Nyota ya Tanzania ilianguza pia katika Mashirika hayo.

Katika Kundi la 77 na China linalojumuisha nchi zinazoendelea takribani 130, Tanzania ilichaguliwa kuwa Mwenyekiti wake mwaka 1997. Kuchaguliwa huko kulitokana na mapendekezo na ushauri wa nchi wanachama kutaka Tanzania ichukue uongozi wa chombo muhimu. Hii ilikuwa dhamana kubwa kwa nchi yetu kwani kwa mujibu wa utaratibu wa Umoja wa Mataifa Kundi la 77 na China ni chombo rasmi cha majadiliano (*negotiating forum*) katika Umoja wa Mataifa. Hivyo basi, kwa mwaka mzima wa 1997 – 1998 Tanzania iliongoza wanachama hao wa Umoja wa Mataifa katika majadiliano ya masuala mbalimbali yaliyofikishwa katika Baraza Kuu na hasa Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa.

Mheshimiwa Spika, nafurahi kueleza kuwa kazi hiyo tuliitekeleza vizuri kiasi kwamba baadhi ya wanachama walikuwa wanasema kwa dhati kabisa kuwa kama kanuni zingeruhusu, Tanzania ilistahili kuongezwa muda. Katika kipindi hicho tuliongoza wenzetu katika majadiliano ya kufanya tathmini ya miaka mitano baada ya Mkutano wa *Rio De Janeiro* kuhusu mazingira na maendeleo. Pia, ni katika kipindi hicho ndipo tulikuwa na majadiliano kuhusu mageuzi ya kiutawala ndani ya Umoja wa Mataifa na tulipojadili kwa kina suala nzima la kugharamia maendeleo. Matokeo ya majadiliano hayo ni makubaliano yaliyoleta mkutano wa *Monterrey*, Mexico mwaka 2002 kuhusu kugharamia maendeleo. Mkutano huo ulizaa Muafaka wa *Monterrey* yaani *The Monterrey Consensus on Financing for Development*. Katika muafaka huo nchi zilizoendelea ziliahidi kuongeza misaada ya maendeleo kwa Afrika na kutoa msamaha wa madeni.

Mheshimiwa Spika, katika Jumuiya ya Madola (*Commonwealth*), kwa kutambua jitihada za Mheshimiwa Rais Benjamin William Mkapa za kuimarisha misingi ya demokrasia na utawala bora, Tanzania iliweza kuchaguliwa kuwa mjumbe katika kamati maalum ya Mawaziri ya Jumuiya ya Madola – *Commonwealth Ministerial Action Group (CMAG)* kwa miaka miwili (2003 - 2005). Kamati hii ina majukumu ya kufuatilia uzingatiaji wa maadili ya utawala na sheria, demokrasia na utawala bora miongoni mwa nchi wanachama wa Jumuiya ya Madola. Maadili hayo yaliyomo katika Azimio la Harare yalipitishwa katika Mkutano wa Wakuu wa Serikali wa Jumuiya ya Madola uliofanyika Harare, Zimbabwe mwaka 1991 kwa kipindi cha 2003 – 2005.

Mheshimiwa Spika, tangu kuasisiwa kwake *CMAG* imesaidia sana katika kuzibana nchi wanachama zinazokiuka maadili hayo kujirekebisha na kurudi kwenye mstari. Katika kipindi ambacho tumekuwa wanachama tumeshughulikia migogoro inayohusu nchi za Fiji na Pakistan. Nafurahi kusema kuwa mgogoro wa Fiji umemalizika isipokuwa tatizo la Pakistan. Bado Rais Pervez Musharaf hataki kuachia nafasi ya Mkuu wa Majeshi wa nchi yake kama alivyoahidi kufanya. Kikao cha Malta kitakachofanyika Novemba, 2005 kitasaidia kutafuta ufumbuzi.

Mheshimiwa Spika, aidha, katika Shirika la Biashara Duniani (*WTO*) heshima ya Tanzania ilitambuliwa. Mwaka 1999 tulikuwa Mwenyekiti wa Baraza Kuu la Shirika hilo na mwaka 2000 Tanzania ilikuwa Mwenyekiti wa Kamati ya Utendaji wa *WTO*. Katika majadiliano ya Doha kuhusu mfumo mpya wa biashara Duniani. (*Doha Development Agenda*), Tanzania ilikuwa kiongozi wa Kundi la Nchi Maskini sana Duniani. Vile vile, Tanzania iliweza kuchaguliwa tena kuwa msemaji wa nchi maskini sana duniani katika Shirika la Biashara Duniani (*WTO*) kwa kipindi cha 2004. Hayo yote yanadhihirisha imani kubwa walizokuwa nazo wenzetu kwa nchi yetu.

Mheshimiwa Spika, kuendeleza ushirikiano na nchi zinazoendelea za Kusini (*South – South Cooperation*) imekuwa ni moja ya misingi mikuu ya sera ya mambo ya nchi yetu. Katika miaka kumi hii tumejitahidi sana kutekeleza msingi huo muhimu. Tumeshiriki katika shughuli mbalimbali za kukuza ushirikiano na mshikamano wa nchi

za Kusini. Nimeshaelezea kukubali kwetu kushiriki katika shughuli za uongozi wa Kundi la 77 na China. Katika kipindi hiki tumeshiriki katika Mkutano wa Kwanza wa Wakuu wa nchi na Serikali wa Kundi la 77 na China uliofanyika Havana, Cuba mwaka 2000 na Mkutano wa Pili uliofanyika Doha, Qatar tarehe 16 – 19 Juni, 2005. Katika mikutano hiyo miwili mshikamano na umoja wa nchi zetu ulisisitizwa na masuala makubwa yanayozihusu nchi zetu yalizungumzwa na kuwekewa msimamo thabiti. Katika Mkutano wa Doha kwa mfano, mshikamano ulijitokeza kuhusu kudai mageuzi ya Umoja wa Mataifa, misaada ya maendeleo na madeni. Kadhalika, ulianzishwa mfuko maalum wa kusaidia nchi za Kusini ambapo nchi ya Qatar iliahidi kuchangia USD milioni 20 na China na India USD milioni 2 kila moja.

Mheshimiwa Spika, tumeshiriki kwa ukamilifu katika mikutano ya *Asia Africa Sub-Regional Organization (AASROC)* iliyofanyika Mjini Bandung - Indonesia Julai, 2003. Hii ilifuatiwa na Mkutano wa Kamati ya Mawaziri uliofanyika Mjini Durban, Afrika ya Kusini, mwezi Machi, 2004 na mkutano mwingine wa Mawaziri uliofanyika Durban mwezi Agosti, 2004. Madhumuni ya mikutano hii yalikuwa ni kuanzisha mkakati mpya wa ushirikiano baina ya nchi za Afrika na nchi za Asia ijulikanayo kama *New Strategic Partnership Between Africa and Asia* katika masuala ya kisiasa, kijamii na utamaduni na hasa kiuchumi.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha wa 2004/2005, Wizara yangu ilipangiwa kutumia jumla ya Sh.33,592,295,600/= kwa matumizi ya kawaida. Kati ya fedha hizi, kiasi cha Shs.4,524,497,000/= zilitegemewa kukusanywa na Wizara kama maduhuli kutoka katika Balozi zetu kutokana na mapato ya mauzo ya visa na hati za kusafiria. Hadi kufikia tarehe 30 Aprili, 2005, Wizara ilikuwa imepokea kutoka Wizara ya Fedha kiasi cha Sh.50,149,517,617/=. Hili ni ongezeko la bajeti la Shs.16,557,222,017/= ambayo ni asilimia 49.28 zaidi ya makadirio ya awali.

Mheshimiwa Spika, ongezeko hili la bajeti limesababishwa na mahitaji muhimu yaliyojitokeza katika mwaka huu wa fedha. Mahitaji hayo ni pamoja na ununuzi wa jengo la Ubalizi wetu nchini Uingereza ambapo kiasi cha Sh.8,500,000,000/= zilitumika. Kadhalika, gharama mpya zilizotokana na kuchaguliwa kwa nchi yetu kuwa Mjumbe wa Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa, gharama za Mkutano wa Kimataifa wa Nchi za Maziwa Makuu uliofanyika Jijini Dar es Salaam mwezi Novemba, 2004 na kulipia michango katika Mashirika ya Kimataifa na yale ya Ushirikiano wa Kikanda navyo vilichangia. Aidha, ufunguzi wa Ubalizi mpya Nchini Oman, kuanzishwa kwa Ofisi Ndogo ya Ubalizi, Dubai katika Umoja wa Falme za Kiarabu na kuanzishwa kwa Kituo cha Huduma Jeddah, Saudi Arabia navyo vilichangia sana kuongeza matumizi (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, nafurahi kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa upatikanaji wa fedha kutoka Wizara ya Fedha kwa mwaka 2004/2005 umekuwa wa kiwango cha kuridhisha sana. Kama ilivyokuwa kwa mwaka uliopita na kama nilivyoliarifu Bunge lako Tukufu mwaka jana, hali hii sasa inazidi kuimarika. Naomba nichukue fursa hii kumpongeza Waziri wa Fedha; Mheshimiwa Basil Mramba na viongozi wenzake na watendaji wote wa Wizara ya Fedha. kwa jinsi walivyoisaidia Wizara yangu. Nawapongeza pia kwa kazi nzuri waifanyayo na umakini wao katika ukusanyaji wa

mapato ya Serikali hivyo kutuwezesha kuwa na mgao wa fedha unaokidhi mahitaji kwa kiasi cha kuridhisha. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tatizo la kushuka thamani kwa sarafu ya Tanzania ukilinganisha na sarafu kuu nyinginezo duniani imeendelea kuathiri bajeti ya Wizara yangu. Kushuka kwa thamani ya sarafu yetu na kupanda kwa gharama za kibenki wakati wa utumaji wa fedha kutoka hapa nchini na kwenda Balozini husababisha pengo kati ya fedha za kigeni zinazowasili katika mabanki yetu na zile zinazostahili kufika. Hata hivyo, ninaishukuru Wizara ya Fedha kwa kuweka utaratibu wa kufidia upungufu pale unapojitokeza.

Mheshimiwa Spika, nafurahi kuliarifu bunge lako Tukufu kuwa mazungumzo niliyoyaeleza mwaka jana kati ya Wizara ya Fedha, Benki Kuu ya Tanzania na Wizara yangu kuhusu utaratibu wa kutuma fedha Balozini kwa kutumia sarafu kuu ya kila nchi ulipo Ubalozzi wetu badala ya kutuma fedha sehemu zote kwa dola ya Kimarekani, yamekamilika. Kuanzia mwaka wa fedha wa 2005/2006 fedha za Balozzi zetu zitakuwa zinatunwa kwa sarafu kuu iliyopo katika nchi husika. Hata hivyo Balozzi zetu zote zilizopo Bara la Amerika na zilizoko nchini nyingine za Afrika na Asia, isipokuwa Japan, wataendelea kutumiwa fedha zao kwa dola ya Kimarekani kwa vile sarafu hiyo bado ndiyo yenye kukubalika katika maeneo haya.

Mheshimiwa Spika, kuhusu ukusanyaji wa maduhuli, ukusanyaji wa maduhuli katika Balozzi zetu umekwenda vizuri. Hadi kufikia mwishoni mwa mwezi Mei, 2005, tayari kilikwishakusanywa kiasi cha Sh.7,871,077,551/= ikilinganishwa na makadirio ya awali ya Sh.4,524,497,000/=. Hivyo, mpaka wakati huo kulikuwa na makusanyo ya ziada ya Sh.3,346,580,551/40 ambayo ni sawa na asilimia 75 ya makadirio. Mafanikio haya makubwa yanatokana na juhudi za Balozzi zetu huko nje zikishirikiana na Taasisi husika za hapa nchini katika kuitangaza Tanzania na hatimaye kuwavutia wawekezaji, watalii na wafanyabiashara kuja kuwekeza na kutembelea nchi yetu. Naomba kuitumia nafasi hii kuwapongeza Mabalozzi na Maofisa mbalimbali huko Balozini kwa kazi nzuri waliyoifanyia Taifa letu.

Mheshimiwa Spika, vitendea kazi, katika kuboresha mazingira ya kazi, Wizara yangu inaendelea kununua samani mpya kwa ajili ya ofisi zetu za Makao Makuu, ofisi yetu ya Zanzibar na Balozzi zetu. Kwa mwaka wa fedha 2005/2006 tunategemea kununua magari mapya matatu kwa ajili ya Makao Makuu na magari 12 kwa ajili ya Balozzi zetu za Addis Ababa, Cairo, Abuja, London, Maputo, Moscow, New York, Ottawa, Paris, Geneva na Nairobi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Wizara yangu ni miongoni mwa Wizara zenye upungufu wa watumishi wa kutosha na hasa wenye ujuzi unaoenda sambamba na changamoto za karne hii ya utandawazi.

Mheshimiwa Spika, katika kukabiliana na tatizo la upungufu wa watumishi, mwaka wa fedha 2004/2005, Wizara yangu ilipewa nafasi 21 za ajira mpya. Kati ya

nafasi hizo, 10 ni maafisa wa Mambo ya Nje, nafasi 1 kwa ajili ya mtaalam wa kompyuta (*IT Officer*), Afisa Mawasiliano mmoja na 9 zilizobakia ni kwa ajili ya Makatibu Muhtasi (4), madereva (4) na msaidizi wa ofisi (1). Ajira za watumishi hawa zimeanza. Ni matumaini yangu kwamba tutaendelea kupewa nafasi za kuajiri watumishi wapya ili hatimaye tuweze kuwa na watumishi wa kutosha kulingana na mahitaji halisi ya Wizara.

Mheshimiwa Spika, kama nilivyokwishaeleza hapo awali, Wizara yangu inatambua umuhimu wa kutoa mafunzo kazini kwa watumishi wetu. Tarehe 7 – 13 Machi mwaka huu tuliendesha mafunzo maalum kwa Wakuu wote wa Utawala (*Heads of Chancery*) na Wahasibu wetu Balozini juu ya masuala muhimu ya kiutawala, kifedha, ununuzi na utunzaji wa mali na Serikali wanayopaswa kuzingatia katika utendaji wao wa kazi. Mafunzo hayo yaliyofanyika Bagamoyo na yalikuwa ya manufaa sana kwa watumishi wetu hawa. Naomba nitumie nafasi hii kuishukuru Wizara ya Fedha na hasa ofisi ya Mhasibu Mkuu wa Serikali kwa kushirikiana na Wizara yangu kugharamia mafunzo haya. Aidha, nazishukuru Taasisi zote zilizoungana na sisi katika kutoa mafunzo na mada mbalimbali wakati wa semina hii.

Mheshimiwa Spika, mwaka jana nililiarifu Bunge lako Tukufu kuhusu zoezi la kuzitazama upya Kanuni za Utumishi wa Mambo ya Nje (*Foreign Service Regulations*) pamoja na posho za watumishi wafanyao kazi nje (*Foreign Service Allowances*). Napenda kuliarifu Bunge lako kuwa kanuni hizo zimepitiwa upya katika semina ya Balozini iliyofanyika Ngorongoro mwezi Aprili – Mei, 2004 na ule wa Wakuu wa Utawala na Wahasibu Balozini mwezi Machi 2005, Bagamoyo. Kanuni hizo sasa zinafanyiwa usajili rasmi ili ziweze kuwa na nguvu ya Kisheria kama inavyotakiwa na Sheria ya Utumishi wa Umma Na. 8 ya mwaka 2002. Kanuni hizo zitaanza kutumika kuanzia mwezi Julai 2005.

Mheshimiwa Spika, kuhusu posho ya Utumishi wa Nje, Wizara yangu imeviangalia upya viwango hivyo na kuvifanyia marekebisho. Viwango vinavyotumika hivi sasa vilielekwa mwaka 1993 na havikuwahi kufanyiwa marekebisho ili angalau viendane na mabadiliko ya gharama za maisha. Viwango vipya vitaanza kulipwa katika mwaka wa fedha, 2005/2006. Viwango hivyo vimerekebishwa kwa kuzingatia gharama ya maisha (*cost of living index*) ya nchi zote ambazo tuna ofisi za Ubalozi.

Mheshimiwa Spika, mwaka uliopita nililiahidi Bunge lako Tukufu kufuatilia utekelezaji wa Sera yetu ya Mambo ya Nje ambayo inasisitiza Diplomasia ya Kiuchumi. Kama sehemu ya utekelezaji huo, Wizara yangu, iliandaa mikutano kadhaa ya Kikanda ya Mabalozini wanaoiwakilisha Tanzania huko nje. Lengo la mikutano hiyo ilikuwa kutoa nafasi kwa Mabalozini kubadilishana mawazo na kupanga kwa pamoja mikakati juu ya utekelezaji wa Sera Mpya ya Mambo ya Nje katika Kanda zao za uwakilishi.

Mheshimiwa Spika, mikutano hiyo ya Kikanda ilifanyika Bangkok – Thailand, 15 – 20 Novemba, 2004; kwa Kanda ya Asia na Mashariki ya Mbali. London, Uingereza, 1 – 4 Desemba, 2004; kwa Kanda ya Ulaya. New York, Marekani, 18 – 22 Aprili 2005; kwa Kanda ya Amerika – Seoul, Korea Kusini, 25 – 30 Aprili 2005; kwa Kanda ya Asia

na Mashariki ya Mbali na Abu Dhabi, Umoja wa Falme za Kiarabu 18 – 19 Mei, 2005, kwa Kanda ya Nchi za Ghuba.

Mheshimiwa Spika, vile vile, mwaka huu wa fedha Balozi zetu za London, Abu Dhabi, Moscow, Tokyo, Beijing, Roma na Brussels kwa kushirikiana na Wizara na Idara husika hapa nchini iliandaa makongamano kwa wafanyabiashara na wawekezaji kutoka sehemu mbalimbali duniani na hapa nyumbani kwa lengo la kuwavutia wawekezaji na kuwapa wafanyabiashara wetu upeo mpana zaidi wa kupata wabia na masoko ya nje. Kongamano hizo zilifanyika London, Uingereza tarehe 30 – 31 Novemba, 2004; Dubai na Abu Dhabi, Umoja wa Falme za Kiarabu, tarehe 15 – 16 Mei 2005; na Moscow, Urusi tarehe 30 Mei 2005. Kongamano zingine zilizoshiriki ni pamoja na zile za Indonesia, Korea Kusini na Japan. Mbali na Kongamano hizi za nje, pia kwa kushirikiana na wadau mbalimbali, mwaka huu tuliandaa kongamano zilizowakutanisha wafanyabiashara wetu na wenzao wa nchi za China, Italia na Uholanzi hapa nchini.

Mheshimiwa Spika, mikutano hiyo ya kibiashara na uwekezaji imekuwa na mafanikio makubwa. Kwa mfano, wawekezaji kutoka China wamekubaliana na JKT chini ya Shirika la Uzalishaji Mali (SUMA) na kutiliana saina Mkataba wa Makubaliano ya kufanya akazi pamoja. Aidha, kupitia mikutano kama hii, ujumbe wa *Saudi Fund for Development* na *Saudi Export Promotion* wamekuja nchini kuangalia maeneo ya uwekezaji katika Sekta za Fedha na Mafuta. *Saudi Development Fund* wameonyesha kuwa tayari kutoa kiasi cha Shilingi bilioni 3 kupitia Benki ya Exim ili kuwadhamini wafanyabiashara wa hapa nchini kununua bidhaa kutoka Saudi Arabia.

Mheshimiwa Spika, uhusiano wa Tanzania na nchi za Asia na Australia ni mzuri sana na unaendelea kuimarika. Makusudio yetu ni kuuboresha zaidi na zaidi kwani eneo hili la dunia lina umuhimu wa aina yake kwa Tanzania. Nchi za Japan, China, Australia na Indonesia ni vyanzo muhimu vya misaada ya maendeleo na kiufundi kwa nchi yetu.

Mheshimiwa Spika, nchi za Asia pia ni wanunuzi wakubwa wa bidhaa kutoka Tanzania. Nchi nyingi za Asia zina umuhimu wa kipekee wa kibiashara na nchi yetu. Wafanyabiashara wetu wengi wanapata bidhaa zao nyingi toka nchi za Asia hususan China, Japan, India, Vietnam, Thailand, Korea ya Kusini, Indonesia, Malaysia na Singapore. Nchi za Japan, Korea ya Kusini, China na Australia zimeanzisha mpango maalum kwa bidhaa za kutoka nchi changa na maskini (*LDC's*) zikiwemo zile za Afrika kuingizwa kwa upendeleo wa ushuru. Pamoja na hayo, Mataifa ya Asia yanajulikana kwa kuwa na watalii na mitaji mingi ya uwekezaji inayotafuta nchi za kwenda. Watalii kutoka Asia wanakuja Tanzania, lakini idadi ni ndogo mno, hatuna budi kuweka juhudi kuiongeza. Uwekezaji wa mahitaji kutoka Asia bado ni mdogo mno, hatuna budi kuhakikisha unaongezeka maradufu na zaidi ya hapo. Hilo ndilo jukumu la msingi la Balozi zetu huko Asia na ndilo jukumu letu sote tulioko nyumbani.

Mheshimiwa Spika, uhusiano wa Tanzania na Japan umezidi kukua na nchi yetu inanufaika na misaada ya maendeleo kutoka Japan. Ni matarajio yetu kuwa tutaendelea kunufaika na misaada hiyo na kuitumia vema. Napenda kuelezea kuwa hivi karibuni Waziri Mkuu wa Japan alipokuwa akihudhuria mkutano wa Asia-Afrika huko Indonesia

alieleza nia ya nchi yake kuongeza kiwango cha misaada kwa nchi za Afrika mra mbili ya kiasi kinachotolewa hivi sasa. Mwelekeo wetu kwa Japan ni kuhimiza uwekezaji na utalii toka Japan kuja nchini, kwa kupitia mipango ya ushirikiano baina ya nchi hizi mbili. Vile vile, kuhimiza bidhaa na mkakati wa kuinua uchumi kupitia Mpango wa Taifa ujulikanao kama *Tanzania Mini-Tiger Plan 2020*, ambao Japan wanatusaidia.

Mheshimiwa Spika, Tanzania inashiriki katika maonyesho ya Dunia (*Expo 2005*) yaliyoanza tarehe 25 Machi na ambayo yanategemewa kuamalizika tarehe 25 Septemba, 2005 huko Aichi, Japan. Miradi sita ya Tanzania ilichaguliwa kwa ajili ya maonyesho hayo. Miradi hiyo ni ya utalii endelevu, utunzaji mazingira, historia ya mwanzo wa binadamu, ukuzaji wa lugha ya Kiswahili, shughuli za kidiplomasia na uhusiano mwema. Katika maonyesho hayo ujumbe wa Tanzania uliongozwa na Makamu wa Rais Mheshimiwa Dr. Ali Mohamed Shein ambaye alikuwa pia mgeni Rasmi kwenye sherehe ya Siku ya Taifa ya Tanzania kama sehemu ya maonyesho hayo.

Mheshimiwa Spika, uhusiano wa kindugu kati yetu na China unaendelea kustawi siku hadi siku. Ni nchi ambayo tumekuwa tunashirikiana nayo vizuri katika majukwaa ya siasa za Kimataifa. Pia, ni nchi ambayo imetusaidia kwa mengi hasa kwa upande wa misaada ya maendeleo. Wakati mwingine wenzetu wa China wametusaidia kwa mambo ambayo si rahisi kusaidiwa na Mataifa mengine hata kama kwetu ni muhimu. Ipo mifano kadhaa ya huko nyuma, lakini wa hivi karibuni ni ule msaada wa ujenzi wa uwanja wa kisasa wa michezo. Kazi inaendelea vizuri na kwa hakika kiu na ndoto ya Watanzania kuwa na kiwanja kizuri cha michezo kama walivyo wenzetu wengine itatimia kwani ni hapo tarehe 18 Julai 2005 Mheshimiwa Rais aliweka jiwe la msingi la kiwanja hicho. Pengine lililo muhimu kwa Rais wetu ni kuwa atatuachia Watanzania kumbukumbu ya miaka mingi ijayo ya mafanikio ya uongozi wake.

Mheshimiwa Spika, China ni rafiki wa Afrika wa miaka mingi na hivi sasa *China – Afrika Forum* imeanzishwa kama jukwaa la kuzungumzia mipango ya ushirikiano kati ya China na Afrika. Miongoni mwa mambo yanayojitokeza katika *Forum* hiyo ni pamoja na China kuahidi kuendelea kutoa misaada ya maendeleo, kupunguza mzigo wa madeni, kuleta watalii na kukuza biashara kwa kutoa fursa ya kuingiza bidhaa katika soko la China kwa upendeleo. Ushiriki wetu kwenye *China – Afrika Forum* umetuwezesha kufutiwa madeni nchi za Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara ya kiasi cha Dola za Kimarekani bilioni 1.2 na China. Tanzania tayari imeshafutiwa deni la kiasi cha Dola za Kimarekani milioni 37.5 na China.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa uwekezaji, China ilituma ujumbe wa wawekezaji kutoka Jimbo la Jilin kuanzia tarehe 11-17/01/2005 kuja Tanzania kwa madhumuni ya kutafuta maeneo ya kuwekeza kwenye kilimo. Ninayo furaha kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba ziara hiyo iliyoandaliwa na Wizara yangu kupitia Ubalози wetu wa China, ilikuwa na mafanikio makubwa. Mwishoni mwa ziara hiyo, Jeshi la Kujenga Taifa na ujumbe wa kutoka China walitiliana saina Hati ya Makubaliano ya ushirikiano (*MoU*) ya kuendeleza kilimo cha mahindi huko Chita, Morogoro. Kampuni ya Kichina itakayohusika na utekelezaji imekwishateuliwa kuanza kazi hiyo. Kadhalika marafiki zetu Wachina wameonyesha nia ya kushirikiana na Chuo Kikuu cha Sokoine

katika utafiti wa mbegu bora za mahindi. Pia, wamekubali kushirikiana katika utafiti wa mvinyo unaotengenezwa na matunda ya porini. Uhusiano na Indonesia uliendelea kuwa mzuri, Tanzania ilishiriki katika mkutano ulioandaliwa kwa pamoja baina ya Afrika Kusini na Indonesia na kukutanisha nchi za Afrika na Asia zipatazo 102.

Mkutano huo ulifanyika Jakarta, Indonesia, kuanzia tarehe 19-24 April, 2005 na Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mheshimiwa Dr. Ali Mohamed Shein aliongoza ujumbe wa nchi yetu. Mkutano huo ulifanyika sambamba na sherehe za maadhimisho ya miaka 50 ya kumbukumbu za Mkutano wa Kwanza wa aina hiyo uliofanyika mwaka 1955 huko Bandung, Indonesia. Wakati ule nchi nyingi za mabara haya miwili zilikuwa hazijawa huru. Tumejifunza mengi na tumenufaika na mazungumzo na matokeo ya mkutano huo. Tanzania imeweza kufanya makubaliano kadhaa kati ya wafanyabiashara wetu na wale wa Indonesia. Serikali zetu zimekubaliana pia kuanzisha Tume ya Pamoja ya Ushirikiano (*JPC*) ambayo itaweka mkazo katika nyanja za kilimo, utalii, uwekezaji, biashara, elimu na utamaduni.

Mheshimiwa Spika, ni dhamira ya Serikali kuendeleza ushirikiano na Indonesia. Kwa sasa, Serikali ya Indonesia imekuwa ikitoa misaada ya kiufundi katika Sekta ya Kilimo. Misaada hii imeongeza uzalishaji wa chakula. Kwa sasa Indonesia inao wakufunzi wanaofundisha wakulima Wadogo wadogo wa mpunga katika kijiji cha Mkindo, Wilayani Mvomero ambapo uzalishaji umeongezeka maradufu kutoka tani 3.8 hadi tani 6 kwa hekta. Tanzania imepanua wigo wa mahusiano na nchi nyingine za Asia kama vile Vietnam. Mheshimiwa Rais Benjamin William Mkapa, alifanya ziara ya kiserikali huko Vietnam kuanzia tarehe 1 - 4/12/2004. Mazingira mazuri ya mahusiano aliyoweka Mheshimiwa Rais yalifanya ujumbe wa wafanyabiashara kutoka Tanzania kutembelea Vietnam kuanzia tarehe 2 - 9/4/2005 kwa nia ya kuanzisha mahusiano ya biashara na wenzao wa nchi hiyo. Kazi iliyobaki sasa ni sisi kuendelea kuweka mazingira mazuri kwa wawekezaji na kuwa tayari kushiriki katika ubia na wawekezaji mbalimbali wa kigeni. Ziara ya Rais wa India Mheshimiwa Dr. Abdul J. T Kalam aliyofanya Tanzania kuanzia tarehe 11 hadi 14 Septemba, 2004 imezidi kuimarisha uhusiano wa Tanzania na India. Wakati wa ziara yake, Rais wa India alionyesha nia ya kukuza mashirikiano katika nyanja za elimu na teknolojia ya habari. Alitoa msaada wa vitabu vya mafunzo na vifaa mbalimbali kwa ajili ya walemavu. Tutaendelea kushirikiana na India ili kuimarisha maeneo mapya ya ushirikiano katika kilimo na teknolojia ya habari na mafunzo (*ICT*) ambayo maandalizi ya mradi huo yanaendelea vizuri.

Mheshimiwa Spika, kama nilivyoieleza awali, nchi za Bara la Asia na Australia katika kipindi kilichopita ziliongeza ushirikiano nasi na mafanikio makubwa kupatikana. Katika hatua nyingine, nchi ya Australia, mbali ya wafanyabiashara wake kuendelea kushiriki katika uwekezaji katika Sekta ya Madini, kuanzia tarehe 1-18 Oktoba 2004 ilituma kikundi cha Madaktari ambao walitoa huduma ya bure ya upasuaji kwa viungo mbalimbali vya mwili na kwa watu wenye ulemavu. Watoto wenye ulemavu wapatao 150 walipata huduma hiyo. Huduma hiyo ilitolewa kwa ushirikiano na hospitali ya *CCBRT*, Msasani. Aidha, napenda kuishukuru Serikali ya Australia kwa msaada huo muhimu. Chini ya uongozi wa Rais, Mheshimiwa Benjamin William Mkapa, uhusiano na

ushirikiano kati ya Tanzania na nchi za Ulaya na Amerika umeimarika na kukua kwa kasi kubwa na kwa mafanikio. Wizara yangu kwa kushirikiana na Balozi zetu zilizoko katika maeneo haya, itaendelea kujenga na kuimarisha mahusiano na nchi husika kwa kuzingatia mikakati ya utekelezaji wa Sera Mpya ya Mambo ya Nje inayosisitiza utoaji kipaumbele cha juu kwa maslahi ya kiuchumi.

Mheshimiwa Spika, kwa upande wa misaada ya maendeleo hali ilizidi kuimarika siku hadi siku. Hii ilitokana na sera nzuri zilizowekwa na kusimamiwa vyema na Serikali yetu ya Awamu ya Tatu na kuwaridhisha wahisani kuwa misaada inatumiwa vizuri. Kwa ujumla tumepata kutoka nchi za Ulaya na Amerika kiasi cha Sh.327,299,230,438/= za misaada ya kimaendeleo katika kipindi cha mwaka 2004/2005. Hili ni ongezeko la asilimia 6 ukilinganisha na kiasi cha misaada ya maendeleo tuliopata katika mwaka wa fedha uliopita 2003/2004.

Mheshimiwa Spika, mwaka jana nililiarifu Bunge lako Tukufu kuwa kwa upande wa masoko ya bidhaa zetu, fursa zipo tele kwa nchi za Ulaya na Amerika. Kwa Umoja wa Ulaya bado fursa inaendelea kutolewa kupitia Mpango Maalum wa Upendeleo kwa nchi za Afrika kuuza bidhaa zao zote isipokuwa silaha (*Everything But Arms (EBA)*), bila ya ushuru wala ukomo wa kiasi cha kuuza. Aidha, Marekani inaendelea na Mpango wake maalum wa upendeleo uitwao *Afrika Growth Opportunity Act (AGOA)*. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa Rais wa Marekani; Mheshimiwa George W. Bush amekwishatia saini ya kuongezwa kwa muda wa Mpango huu hadi mwaka 2015. Nchi ya Canada nayo kwa kuona umuhimu wa kupatikana kwa masoko kwa bidhaa zitokazo Afrika, imeanzisha mpango unaofanana na *AGOA* unaoitwa *Canadian Pact/Initiatives*. Kama nilivyokwisha sisitiza hapo awali, hatuna budi kuongeza bidii na kujiimarisha katika uzalishaji ili tuweza kuzitumia ipasavyo fursa hizo maalum katika kuuza bishaa zetu nje. Fursa hiyo ina ukomo. Ni vema wakati huo ukifika tuwe tumeshajijenga vya kutosha. Bahati mbaya Tanzania tuko nyuma sana katika kuitumia fursa hii.

Mheshimiwa Spika, ushirikiano wa Tanzania na nchi za Bara la Ulaya inaendelea kukua na kuimarika vizuri. Bara la Ulaya na hasa Jumuiya ya Ulaya (*EU*) pamoja na hata nchi moja moja wamekuwa washiriki wetu wakuu katika misaada ya kimaendeleo. Nchi za Ulaya bado zinaendelea kusaidia Serikali yetu katika vita dhidi ya umaskini. Nchi hizi ni moja ya chanzo chetu kikuu cha misaada ya maendeleo, utaalum na teknolojia. Kwa kipindi cha miaka kumi, Tanzania imefaidika sana na misaada kutoka nchi hizi. Wizara yangu itaendeleza maradufu jitidaha za kuimarisha ushirikiano huu. Jitihada za makusudi zinaendelea kufanywa kati ya Wizara na Balozi zetu nje ili tuweze kuvutia wawekezaji kutoka nchi hizi. Kwa mfano, mwezi Novemba 2004, kulifanyika mkutano wa wawekezaji – *Tanzania Investment Conference* nchini Uingereza ambao Waziri Mkuu, Mheshimiwa Fredrick Tluway Sumaye alipata nafasi ya kuufungua. Vivyo hivyo, mwezi Mei, 2005 ulifanyika mkutano kama huo nchini Urusi kwa nia ya kuwapa fursa wafanyabiashara wa Urusi kukutana na wafanyabiashara wa Tanzania na kuitumia fursa hiyo kuitangaza Tanzania nje kwa nia ya kuwavutia wawekezaji zaidi.

Mheshimiwa Spika, uhusiano wa nchi yetu na Mataifa yaliyomo katika Bara la Amerika ni mzuri. Ushirikiano wa kiuchumi na nchi za Amerika ya Kaskazini unaendelea kukua kwa kasi kubwa. Uwekezaji kutoka nchi ya Marekani bado ni mdogo pamoja na kwamba juhudi za uhamasishaji zinaendelea. Hata hivyo, Tanzania inaendelea kunufaika na misaada kutoka Shirika la Misaada la Marekeni (*USAID*). Napenda kwa niaba ya Serikali kuchukua fursa hii kutoa tena shukrani zetu za dhati kwa Serikali ya Marekani na hasa Rais George W. Bush kwa kuongeza muda wa *AGOA* hadi 2015. Kadhalika tunamshukuru kwa misaada muhimu ya maendeleo inayotolewa na nchi hiyo kwa nchi yetu. Bado tunasubiri kwa hamu kubwa uamuzi muafaka utakaoiwezesha nchi yetu kunufaika na *Millennium Challenge Account*.

Mheshimiwa Spika, uhusiano wetu na Canada umeendelea kuwa mzuri. Tayari makampuni mengi ya nchi hiyo yamewekeza vitega uchumi vya nchini katika maeneo mbalimbali kama vile utafiti na uchimbaji wa madini, petroli na gesi na maeneo mengine muhimu. Vivyo hivyo, wanashiriki katika utafiti na uendelezaji wa matumizi ya gesi ya Songosongo. Hali kadhalika, Tanzania inaendelea kupata misaada ya kiuchumi kupitia Shirika la Canada la Misaada (*CIDA*). Tunaahidi kufanya kila tuwezalo kudumisha uhusiano huo ambao ni wa manufaa kwetu sote Pamoja na kwamba Tanzania ina mahusiano ya kidiplomasia na nchi nane za Marekani ya Kusini na Carribean yaani Argentina, Brazil, Cuba, Mexico, Jamaica, Barbados, Trinidad & Tobago na Guyana, bado hatujakamilisha azma yetu ya kupanua uhusiano na ushirikiano wa kiuchumi na wa kidiplomasia katika bara hili. Hata hivyo, jitihada zinaendelea kufanyika kwa lengo la kukuza uhusiano wetu na nchi hizi rafiki. Bahati mbaya sana ziara ya Rais Benjamin William Mkapa ya kuzitembelea nchi za Cuba na Jamaica mwaka jana iliahirishwa dakika za mwisho kufuatia kimbunga kilichoathiri nchi hizo mbili. Ni matumaini yetu kuwa, iwapo atapata nafasi, Rais wetu anaweza kuzitembelea nchi hizo na nyinginezo kabla hajaondoka madarakani.

Mheshimiwa Spika, Tanzania imeendelea kuwa mwanachama mwaminifu wa Umoja wa Mataifa. Kwa jumla uhusiano wetu na Umoja wa Mataifa ni mzuri na nchi yetu inaheshimika pamoja na kuwa nchi maskini. Mtakumbuka kwamba wakati wa hotuba yangu mwaka jana nililiarifu Bunge lako Tukufu kuhusu uamuzi wetu wa kugombea nafasi ya Ujumbe wa Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa kwa viti visivyokuwa vya kudumu. Niliwaarifu pia kuwa katika mkutano wa Wakuu wa Nchi wa Umoja wa Afrika uliofanyika Addis Ababa, Ethiopia Julai 2004 kwamba nchi za Sudan, Uganda, Ethiopia na Eritrea ziliondoa ugombea wao kwa heshima ya Tanzania. Natumaini mmepata habari kuwa tarehe 15 Oktoba, 2004, Tanzania ilichaguliwa kwa kura nyingi kuwa Mjumbe asiyekuwa wa kudumu wa Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa (*United Nations Security Council*) kwa kipindi cha miaka miwili (Januari 2005 – Decemba 2006) kwa mara nyingine tena nchi yetu imepata heshima kubwa katika medani ya Kimataifa. (*Makofi*)

Tayari tumeshachukua kiti chetu tangu Januari 1, 2005 na tunashirikiana vizuri na Wajumbe wengine wa Baraza la Usalama. Nafurahi kueleza kuwa tumepokelewa vizuri na mchango wetu unathaminiwa. Naomba kwa niaba yenu niwapongeze kwa mara nyingine tena Balozi Augustin Mahiga, Mwakilishi wa Kudumu wa Tanzania katika

Umoja wa Mataifa na Naibu wake Balozi Tuvako Manongi na Maafisa wote walioko Ubalozini New York kwa kazi nzuri wanayoendelea kuifanya. Kadhalika nawapongeza Maafisa wote walioko kwenye Kitengo cha Uratibu wa Shughuli za Baraza la Usalama Wizarani kwa kazi nzuri ya uratibu.

Mheshimiwa Spika, Tanzania inatarajia kushika nafasi ya kiti cha Rais wa Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa kwa kipindi cha mwezi mmoja kuanzia tarehe 1 Januari hadi 30 Januari 2006. Ni matarajio yetu kuwa pindi tu tutakaposhika nafasi hii muhimu tutatumia fursa hiyo kuandaa Kikao maalum cha Baraza la Usalama kuzungumzia hali ya Ukanda wa Maziwa Makuu (*Special Session on the Great Lakes Region*). Tunaamini huu utakuwa mchango mkubwa tunaoweza kutoa kwa manufaa ya nchi zetu. Lakini, pia utakuwa ni wakati muafaka wa kuwasilishwa rasmi na kutoa fursa ya kujadiliwa kwa Azimio la Dar es Salaam kuhusu amani na maendeleo ya nchi za Maziwa Makuu na pamoja na maamuzi ya Mkutano wa Pili wa Nchi za Maziwa Makuu utakaofanyika Nairobi, Kenya Novemba 2005. Ni matarajio yetu kuwa nchi za Maziwa Makuu na Umoja wa Afrika zitashiriki kwa ukamilifu katika kikao hicho maalum.

Mheshimiwa Spika, nafurahi kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa tayari tumeanza maandalizi ya awali ya kikao hicho. Tumeshawasiliana na Umoja wa Afrika kuhusu kushirikiana nao katika kikao hicho. Wamelipokea vizuri wazo hilo na kwa kauli yake Mheshimiwa Alfa Omar Konare, Rais wa Kamisheni ya Umoja wa Afrika alisema yatuatayo “Tumefurahi sana, tumekubali kushirikiana. Hiyo ndiyo Tanzania tunayojua sisi. Tanzania yenye moyo wa huruma na mapenzi kwa Afrika.” Kadhalika wapo wenzetu kadhaa Barani Afrika na Taasisi za Kimataifa ambazo ziko tayari kushirikiana nasi kwa upande wa utafiti na maandishi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, mwaka huu (2005) ni muhimu sana kwa Umoja wa Mataifa, kwani Septemba 2005, Wakuu wa Nchi na Serikali watakutana mjini New York katika Kikao Maalum cha kutafakari na kufanya tathmini ya utekelezaji wa Malengo ya Milenia (*Millennium Development Goals*). Hii ni tathmini inayofanywa baada ya kupita miaka mitano tangu Mkutano wa Milenia wa mwaka 2000 ulipoazimia kuwa na malengo manane ya maendeleo ya Milenia. Malengo hayo ni: -

- (i) Kuondoa umaskini uliokithiri na njaa.
- (ii) Kufanikisha elimu ya msingi kwa wote.
- (iii) Kukuza usawa wa kijinsia na kuwawezesha wanawake.
- (iv) Kupunguza vifo vya watoto wachanga.
- (v) Kuimarisha afya ya akimamama na watoto.
- (vi) Kudhibiti maambukizo ya UKIMWI, malaria na magonjwa mengine ya kuambukizwa.
- (vii) Kuhakikisha utunzaji na uimarishaji wa Mazingira.
- (viii) Kukuza Ushirikiano wa maendeleo ya dunia.

Mheshimiwa Spika, katika kikao hicho, viongozi wetu, pia watapata fursa ya kufanya tathmini ya maamuzi ya Kimataifa miongoni mwake ni Mkutano wa Johannesburg kuhusu Maendeleo Endelevu wa mwaka 2001 na Mkutano wa Monterrey,

Mexico mwaka 2002 uliojadili na kupitisha mbinu za kugharamia maendeleo (*Financing for Development*).

Mheshimiwa Spika, katika kikao hicho, vile vile, Wakuu wa Nchi na Serikali watashiriki katika mjadala kuhusu hali ya maendeleo na usalama duniani kama inavyopendekezwa katika Ripoti ya Katibu Mkuu wa Umoja wa Mataifa; Mheshimiwa Kofi Annan. Ripoti hiyo ijulikanyo kama *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*, ilizunduliwa Machi 2005. Inatoa tathmini na mwelekeo wa jinsi gani tunaweza kuifanya dunia pahali pema kimaisha na kiu ya salama kwa kila mmoja wetu kuishi.

Mheshimiwa Spika, Ripoti ya Katibu Mkuu Kofi Annan ina majumuisho ya maoni mbalimbali kutoka kwa nchi wanachama na watu mashuhuri duniani. Inajumuisha pia maoni ya Ripoti ya Kamati Maalum ya Watu Mashuhuri aliyoiunda yeye mwenyewe (Kofi Annan) mwaka wa juzi (2003). Ripoti ya Kamati hiyo inaitwa *A more Secure World: Our Shared Responsibility*. Ripoti ya Katibu Mkuu pia inajumuisha maoni ya Wataalam yenye kutoa ushauri katika kutekeleza mpango mzima wa Malengo ya Milenia kufikia 2015 ijulikanayo kama *Investing in Development: A Practical Plan to Achieve Millennium Development Goals* au maarufu kama *Millennium Project*. Kamati hii iliongozwa na Mchumi Maarufu na Mhadhiri Mashuhuri wa Kimarekani na Mtetezi wa Maendeleo kwa nchi maskini, Professor Jeffrey Sachs. Hivi karibuni Professor J. Sachs ameandika kitabu hukusu kuondoa umaskini kiitwacho *Making Poverty History*. Ni kizuri kukisoma, nawashawishi Waheshimiwa Wabunge wenzangu tukisome.

Mheshimiwa Spika, kwa jumla maoni na mapendekezo yaliyomo katika ripoti zote hizo ni mazuri na ni muhimu sana. Hivi sasa tunafanya mpango kuangalia uwezekano wa kuwapatia ripoti zote hizi kupitia mtandao wa Bunge ili Waheshimiwa Wabunge muweze kupata nakala na kunufaika na yaliyomo ndani ya ripoti hizi.

Mheshimiwa Spika, nafurahi kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa, Tanzania kama mwanachama wa Umoja wa Mataifa inatarajia kushiriki kwa ukamilifu katika kikao kijacho, ambacho kitatoa mwelekeo na ari mpya katika kutekeleza malengo makuu ya Milenia kufikia 2015 kama ilivyokubaliwa na nchi zote mwaka 2000. Napenda pia kuitumia nafasi hii kuwashukuru Waheshimiwa Wabunge wenzangu ambao ni Wajumbe wa Kamati ya Bunge ya Mambo ya Nje kwa mchango wao mzuri wa mawazo wakati wa kikao maalum na Rais wetu tarehe 28 Juni 2005. Rais aliomba kukutana na Wajumbe hao kupata maoni yao kuhusu ripoti ya Katibu Mkuu wa Umoja wa Mataifa. Rais ameridhika na kufurahia mchango wa Waheshimiwa Wabunge. Kwa hakika ushauri wao utasaidia Serikali katika kutengeneza msimamo kuhusu mageuzi ya Umoja wa Mataifa. Rais pia anatoa shukrani nyingi kwako wewe Mheshimiwa Spika kwa kufanikisha vizuri kikao kile muhimu. Kwa niaba yenu, naomba nimshukuru Rais Benjamin William Mkapu kwa uamuzi wake wa kihistoria wa kufanya kikao na Kamati ya Bunge. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha wa 2004/2005, kulifanyika mikutano mingi na muhimu ndani ya Umoja wa Mataifa. Mojawapo ya mikutano hiyo, ni ule wa Kamisheni ya Maendeleo Endelevu (*Commission on Sustainable Development*) uliofanyika New York kuanzia tarehe 11-22 April, 2005, ambako kazi kubwa ilikuwa ni kufuatilia utekelezaji wa Agenda 21 ya mkutano wa Johannesburg wa Maendeleo

Endelevu (*Sustainable Development*). Maeneo muhimu yaliyojadiliwa kwa kina ni Sekta ya Maji, Maji Taka na Maendeleo ya Makazi. Wizara yangu kwa kushirikiana na wadau mbalimbali husika itaendelea kufuatilia utekelezaji wa makubaliano hayo kwa manufaa ya Taifa letu.

Mheshimiwa Spika, Tanzania inaendelea kuwa mwanachama mashuhuri na hodari wa Jumuiya ya Madola. Napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa mnamo mwezi Novemba mwaka 2005 Wakuu wa Nchi na Serikali watakutana huko Malta, kujadili masuala yanayohusiana na Jumuiya kufuatia mkutano wa Wakuu wa Nchi na Serikali uliofanyika Abuja, Nigeria, mwaka 2003. Tanzania itashiriki ipasavyo katika mkutano huo.

Mheshimiwa Spika, miongoni mwa mambo yatakayotarajiwa kuzua mjadala mkali katika kikao cha Malta ni suala la Rais wa Pakistan Gen. Pervez Musharaf kukataa kuachia nafasi yake ya Mkuu wa Majeshi ya nchi yake. Natumai Waheshimiwa Wabunge wenzangu watakumbuka kuwa baada ya mapinduzi ya kijeshi yaliyomuweka madarakani Gen. Musharaf, Pakistan ilisimamishwa uanachama wa Jumuiya ya Madola kwa kuvunja maadili ya demokrasia. Baadaye Rais Musharaf akaandaa uchaguzi uliomwezesha kuchaguliwa kuwa Rais kwa kura za Wananchi. Hata hivyo, alikataa kuachia Ukuu wa Majeshi kwa madai kuwa bado anaendelea na mapambano dhidi ya ugaidi. Jumuiya ya Madola haikuafiki hoja hiyo na kumtaka aachie Ukuu huo wa Majeshi. Akaahidi kufanya hivyo ifikapo Desemba 2004 na kuisihi Jumuiya iiondolee Pakistan kizuizi cha uanachama.

Mheshimiwa Spika, baada ya mabishano makali, Kamati Maalum ya Mawaziri (*CMAG*) inayoshughulikia suala hilo iliamua kukubali ombi hilo katika kikao chake cha Mei 2004. Baadaye walipinga wale waliokuwa wanakataa ombi hilo lisikubaliwe walihoji kwa nini tuisubiri miezi saba iliyobaki ili Rais Musharaf afanya kweli kwanza ndipo Pakistan iondolewe kizuizi? Walielezea hofu yao kuwa huo ulikuwa ujanja tu na kwamba hataachia nafasi hiyo na kumwekea tena kizuizi itakuwa ni vigumu. Hofu yao imethibitika Desemba, 2004 imepita naye anaendelea na nafasi ya Mkuu wa Majeshi. Hii ni changamoto kubwa kwa Wakuu wa Serikali wa nchi za Jumuiya ya Madola watakapokutana na Malta hasa ikizingatiwa kwamba Jumuiya hiyo ilikuwa na msimamo mkali sana kuhusu Zimbabwe kwa masuala ya demokrasia.

Mheshimiwa Spika, kituo cha Nchi za Kusini (*The South Centre*) kilichoko Geneva, Uswisi kimeendelea kuratibu shughuli zake kama ilivyokuwa imepangwa katika kalenda yake iliyopitishwa na nchi wanachama. Hiki ni kituo cha ushauri kwa nchi za Kusini kwa masuala ya maendeleo yao na uhusiano wao na nchi za Kaskazini. Kilianzishwa kufuatilia utekelezaji wa mapendekezo ya Tume ya Kusini ambayo Baba wa Taifa; Hayati Mwalimu Julius K. Nyerere, alikuwa Mwenyekiti wake. Kituo hiki kinaendeshwa kwa michango ya hiari ya nchi za Kusini na watu, nchi na Taasisi nyingine ambazo ni rafiki wa nchi za Kusini.

Mheshimiwa Spika, nafurahi kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa Tanzania imeendelea kuwa mwanachama hai wa kituo hiki muhimu. Kwa jitihada na ushawishi

wa Rais wetu, nchi kadhaa zimechangia ingawaje bado tatizo la pesa ni kubwa. Tanzania inaahidi kuendelea kutoa mchango wake wa kuendeshea kituo. Tanzania pia na mjumbe wa Baraza la Uongozi la kituo. Tumehudhuria vikao vyote bila kukosa kwa kipindi cha miaka mitano na tutaendelea kutimiza wajibu wetu huo.

Mheshimiwa Spika, napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa kumekuwepo na juhudi mbalimbali za kuendeleza mazungumzo kuhusu maazimio ya mkutano wa Doha baada ya mkutano wa tano wa Mawaziri wa Biashara wa Shirika la biashara la Dunia (*WTO*) uliofanyika Cancun, Mexico, kuvunjika bila kufikia muafaka. Juhudi hizi na mafanikio yake yapo kwenye makubaliano ya Baraza Kuu la *WTO* yaliyofikiwa Julai, 2004, yaitwayo *July package*. Makubaliano haya yanasisitiza kuendeleza majadiliano yaliyofikiwa na Mkutano wa Doha pamoja na muda wa kuyamaliza. Majadiliano haya yanatilia mkazo kwenye masuala ya kilimo, maendeleo, masoko ya bidhaa zisizo za kilimo, biashara ya huduma na uwezeshaji wa biashara (*trade facilitation*).

Mheshimiwa Spika, napenda kuliarifu Bunge lako Tukufu kuwa, majadiliano yanaendelea hivi sasa huko Mjini Geneva, Uswisi katika ngazi ya Mabalazi. Majadiliano hayo yanalenga kuandaa makubaliano ambayo yatawasilishwa kwenye Mkutano wa Mawaziri wa biashara wa Shirika la Biashara Duniani uliopangwa kufanyika Hong Kong mwishoni mwa mwaka huu. Tanzania kama sehemu ya Jumuiya ya Kimataifa na sehemu ya soko la dunia ina maslahi na kufanikiwa kwa mkutano wa Hong Kong. Tutafanya kila tuwezalo kuona kuwa mkutano huo unafanikiwa. Hata hivyo, kwetu sisi mkutano huo kufanikiwa ni kuona kuwa maslahi ya nchi maskini yamezingatiwa. Nawapongeza wenzetu wa Wizara ya Viwanda na biashara hususan Waziri wake; Mheshimiwa Dr. Juma Ngasongwa, kwa kujali na kuutetea msimamo huo. Haina maana kuwa na mkataba ambao hautunufaishi sote. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, tatizo la ugaidi limeendelea kuwa nasi. Taarifa za mashambulizi ya kigaidi, bado zinaendelea kusikika pande zote za dunia. Hivi karibuni tumesikia yaliyotokea London, Uingereza, Sharm al-Sheikh, Misri na kwa Iraq matukio ya ugaidi ni taarifa za kila siku. Tanzania imekuwa mstari wa mbele katika kuunga mkono mapambano dhidi ya ugaidi duniani na tunaendelea kufanya hivyo. Kwa ajili hiyo, Tanzania ilihudhuria Mkutano wa Kimataifa wa kupambana na ugaidi duniani uliofanyika Mjini Riyadh, Saudi Arabia, mwezi Februari, 2005. Mkutano huo ulikuwa ni wa wataalam wa masuala ya kuzuia ugaidi kutoka vyombo mbalimbali vya Serikali. Mkutano uliangalia kwa kina chanzo, asilia na chimbuko la ugaidi mahusiano kati ya ugaidi na biashara ya fedha haramu, silaha na madawa ya kulevya, mitandao na mifumo mbalimbali ya ugaidi.

Mheshimiwa Spika, juhudi na mipango ya kupambana na ugaidi zimekuwa agenda muhimu katika mikutano mingi ya Kimataifa. Napenda kueleza kwamba, mkataba wa kuzuia uenezaji wa silaha za nyukilia (*Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism*) ulipitishwa Aprili, 2004 na wanachama na utakuwa tayari kusainiwa kati ya mwezi Septemba, 2005 na Desemba 2006. Mkataba huu utakuwa ni wa 12 kati ya milolongo ya mikataba ya Kimataifa dhidi ya ugaidi. Tanzania haitasita kusaini na kuridhia mkataba huu.

Mheshimiwa Spika, Wizara yangu imeanzisha utaratibu upya wa kusimamia utendaji kazi wa watumishi wake ambao unawezesha kuratibu utendaji kazi wa kila siku wa watumishi wote wa kila ngazi. Katika maeneo ya ushirikishaji wa wafanyakazi, Wizara imeunda Baraza la Wafanyakazi wa Wizara mwaka huu. Baraza hilo lilizinduliwa rasmi tarehe 24 Juni, 2005. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka huu wa fedha Wizara yangu itaendelea na mkakati wa utekelezaji wa Sera ya Diplomasia ya Kiuchumi kwa kushirikiana na wadau mbalimbali. Lengo letu ni kuhakikisha kwamba kwa mwaka huu au miaka ijayo tunaendeleza na kufanya juhudi zaidi kuitangaza Tanzania kwa uwekezaji, biashara na utalii na maeneo yote yenye maslahi kwa Taifa na Wananchi wetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mwaka 2004/2005 chuo kilifanya mabadiliko makubwa katika mitaala na programu zake na kuingia katika mfumo wa semesta. Ili kukidhi haja ya kuongeza idadi ya wanafunzi, mwaka huu 2005/2006, chuo kitaboresha madarasa kwa lengo la kukidhi haja ya mbinu mpya za kisasa katika ufundishaji. Katika udahili wa mwaka huu, upendeleo maalum utatolewa kwa waombaji wanawake ili kuongeza idadi yao kutoka wastani uliopo sasa wa asilimia arobaini na mbili (42%) ya wanafunzi wote hadi asilimia hamsini (50%) au zaidi katika mwaka 2005/2006 na kuendelea. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2004/2005 chuo kimeendesha mafunzo mbalimbali ya muda mfupi. Mafunzo hayo ni pamoja na semina kwa Waheshimiwa Wabunge ambao ni Wajumbe wa Kamati ya Bunge ya Mambo ya Nje. Aidha, kimetoa mafunzo ya maandalizi ya Waheshimiwa Mabalizi wapya, Waambata, Maafisa mbalimbali na mafunzo mbalimbali kwa makundi maalum. Kwa kushirikiana na vyuo na Taasisi rafiki, chuo kiliendesha mafunzo ya Menejimenti ya Ulinzi na Usalama. Katika mwaka 2004/2005, jumla ya wanafunzi 220 walipata mafunzo mbalimbali ya muda mfupi. Napenda kuchukua nafasi hii kuishukuru Serikali ya Ufaransa na Serikali ya Uingereza kwa misaada ya kutuendesha mafunzo kuhusu Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa kwa Maafisa wetu na Wanataaluma wa chuo. Napenda pia kuishukuru Serikali ya Watu wa China kwa kukiwezesha chuo kuwa na Mkataba wa Uhusiano wa *(Memorandum of Understanding)* na chuo kikuu cha mambo ya Nje cha China *(China Foreign Affairs University)*. Uhusiano huu utakisaidia chuo kupata uzoefu zaidi.

Mheshimiwa Spika, mafanikio ambayo chuo kimeyapata yametokana na juhudi za dhati za Wizara yangu, Baraza la Chuo, uongozi na wafanyakazi wa chuo kwa ujumla. Nalishukuru Baraza la Chuo kwa kukipa chuo mwelekeo na msukumo mpya. Aidha, napenda kutambua mchango wa pekee uliotolewa na Kamati ya Bunge ya Mambo ya Nje kwa maendeleo ya Chuo. Kamati ya Bunge imekuwa mstari wa mbele katika kutetea maslahi ya chuo na kutoa mawazo ya kukipeleka Chuo mbele zaidi na kuweka msukumo kwa chuo kupanga mikakati ili kuhakikisha kuwa malengo yaliyokusudiwa yanafanikishwa.

Mheshimiwa Spika, Kituo cha Mikutano cha Kimataifa cha Arusha *(AICC)* kinaendelea kufanya kazi vizuri na kutoa mchango wake kuitangaza nchi na kwa pato la Taifa. Katika mwaka wa fedha wa 2004/2005, kituo kimeweza kuwa mwenyeji wa Mikutano ya Kitaifa thelathini na nane (38) na ya Kimataifa sabini na nne (74) na

kufanya idadi ya mikutano yote kuwa mia moja kumi na mbili (112). Katika kipindi cha mwaka 2004/2005, kituo kimepokea na kuhudumia wageni wapatao elfu kumi na tano, mia nane themanini na tatu (15,883) nchini, waliohudhuria mikutano ya Kitaifa na ya Kimataifa. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, kwa mwaka 2004/2005 kituo kimeweza kukusanya pato la kiasi cha Sh.96,534,892/= . Vile vile, kituo kimeingiza fedha za kigeni (*USD*. 215,650.00). Kwa jumla, kituo kimefanikiwa kupata kiasi cha Sh.244,910,110/= kutoka vyanzo vyake mbalimbali vya mapato baada ya kukatwa kodi. Pato hili ni pungufu kwa kiasi cha Sh.161,547,422/= ukilinganisha na pato la Sh.406,457,522/= la mwaka jana 2003/2004.

Mheshimiwa Spika, ili kuweza kutekeleza majukumu haya, kituo kimepanga kufanya kazi zifuatazo katika mwaka 2005/2006:-

- Kutengeneza maegesho ya ndani (*parking yard*).
- Kukarabati jengo linalotumiwa na Mahakama ya Kimataifa ya kusikiliza kesi za mauaji ya maangamizi ya Rwanda.
- Kununua mtambo wa kutafsiri lugha ambao unahamishika kwa ajili ya kukodisha nje ya Arusha. Hivi sasa mitambo hii hukodishwa toka nje ya nchi (Afrika Kusini na Kenya).
- Kadhalika, kituo kimedhamiria kufanya mchanganuo juu ya kuanzisha *Doctors Plaza with a Diagnostic Centre*.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2005/2006, pamoja na mambo mengine, Wizara yangu imepanga kufanya kazi muhimu zifuatazo:-

- Kuratibu na kutekeleza mpango kabambe wa Sera Mpya ya Mambo ya Nje na majukumu mengine ya Wizara (*Ministerial Strategic Plan*) ikiwa ni pamoja na kutangaza maeneo ya uwekezaji vitega uchumi, kutafuta masoko ya bidhaa zetu nje, kuvutia watalii na kuendeleza kampeni ya kupata misaada zaidi na misamaha au kwa unafuu wa madeni.
- Kushiriki katika utatuzi wa migogoro katika nchi jirani.
- Kushirika katika mikutano muhimu ya Kikanda na Kimataifa.
- Kuratibu ziara za nje za Viongozi wa Kitaifa na zile za Viongozi Wakuu wa Mataifa mengine wanaotembelea Tanzania.
- Kuajiri watumishi wapya.

- Kuwapatia mafunzo muhimu watumishi wa Wizara.
- Kuimarisha uwakilishi wetu nchi za nje.
- Kununua majengo na magari kwa ajili ya baadhi ya Balozi zetu.
- Kukusanya maduhuli ya Serikali.

Ili Wizara yangu iweze kutekeleza kwa ukamilifu majukumu na malengo yake ya 2005/2006 kama nilivyoeleza katika hotuba hii, sasa naomba Bunge lako Tukufu litafakari, lijadili na kisha liidhinishe jumla ya Sh.49,373,206,300/= kwa mwaka wa fedha 2005/2006. Kati ya fedha hizo, Sh.48,097,939,800/=ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida (OC) na Sh.1,275,266,500/= ni kwa ajili ya mishahara ya watumishi.

Mheshimiwa Spika, ninaomba kutoa hoja. (*Makofi*)

WAZIRI WA FEDHA: Mheshimiwa Spika, naafiki.

(*Hoja ilitolewa iamuliwe*)

MHE. DR. WILLIAM F. SHIJA - MWENYEKITI KAMATI YA MAMBO YA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA: Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni za Bunge Na. 81(1), Toleo la 2004 na kwa niaba ya Wajumbe wa Kamati, naomba kuwasilisha Maoni ya Kamati ya Bunge ya Mambo ya Nchi za Nje, kuhusu utekelezaji wa Kazi za Wizara ya Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, kwa mwaka 2004/2005 na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa Mwaka 2005/2006.

Mheshimiwa Spika, awali ya yote, napenda kutoa salamu za rambirambi kwako, pamoja na familia za marehemu na kwa Wananchi, kutokana na vifo vya Waheshimiwa Wabunge wenzetu waliotutoka, ambao wanafikia sita. Vile vile kwa kuweka rekodi yetu ya Kamati, napenda nitumie fursa hii, kuwakumbuka Marehemu ambao tulifanya kazi nao katika Kamati ya Bunge ya Mambo ya Nchi za Nje, ambao ambao ni aliyekuwa Mbunge wa Bukoba Vijijini, Marehemu Mheshimiwa Sebastian R. Kinyondo, Marehemu Mheshimiwa *Capt.* Theodos Kasapira, aliyekuwa Mbunge wa Ulanga Mashariki na Marehemu Mheshimiwa Balozi Ahmed Hassan Diria, aliyekuwa Mbunge wa Rahaleo, tulifanya nao kazi kwa karibu sana, tunamwomba Mwenyezi Mungu, azilaze roho zao mahali pema peponi. Tunawakumbuka vile vile kwa michango yao, ambayo pamoja na mambo mengine, ilipelekea kuanzisha utaratibu wa kuwepo Bendera ya Bunge, ambayo inatumika mpaka sasa.

Mheshimiwa Spika, baada ya salamu hizo za rambirambi, sasa napenda kutumia nafasi hii, kumpongeza sana Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, Mbunge wa Chalinze na Waziri wa Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, kwa kuchaguliwa kuwa Mgombea wa Urais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa Tiketi ya Chama Cha Mapinduzi (CCM) na vilevile napenda kumpongeza Mgombea Mwenza na ambaye vile vile ni Makamu wa Rais wetu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa

Dr. Ali Mohammed Shein. Kwa kweli tunamwomba Mwenyezi Mungu na tunawatakiya afya njema, maisha marefu na ushindi mkubwa katika Uchaguzi Mkuu ujao. *(Makofi)*

Vilevile napenda kutumia fursa hii, kumpongeza Mheshimiwa Amani Abeid Karume, kwa kuteuliwa kuwa Mgombea Urais wa Zanzibar kwa Tiketi ya Chama cha Mapinduzi. Naye tunamtakia afya njema, maisha marefu na ushindi mkubwa katika Uchaguzi Mkuu ujao. Vile vile nawatakiya Waheshimiwa Wabunge wenzangu wote kwa ujumla, mafanikio mema katika Uchaguzi Mkuu ujao wa 2005 ili sote tutakaoweza kurejea, tuendeleo kuwatumikia Wananchi na Taifa letu kwa ujumla. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni za Bunge Toleo la Mwaka 2004, kazi na majukumu ya Kamati ya Mambo ya Nchi za Nje yameanishwa katika Kanuni Na. 96(2). Kazi hizo ni pamoja na kushughulikia Bajeti ya Wizara ya Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa na kufuatilia utekelezaji unaofanywa na Wizara hiyo. Katika mwaka wa Fedha wa 2004/2005, Wizara ilipewa jumla ya shilingi 33,592,295,600/= kutekeleza shughuli zake. Kamati ya Mambo ya Nchi za Nje, ilikutana Dar es Salaam hapo Mei, 2005 na ilijadili utekelezaji wa kazi za Wizara hii kwa mwaka 2004/2005 na kuchambua Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka 2005/2006.

Mheshimiwa Spika, katika kuchambua bajeti hii, Waziri alituelezea kwa kina kuhusu dira ya Wizara katika kipindi cha miaka kumi iliyopita. Katika kipindi hiki, Wizara imeshuhudia na inaendelea kushuhudia, mabadiliko makubwa duniani katika nyanja za uchumi, sayansi na teknolojia. Kutokana na mabadiliko hayo, Wizara imefanya kazi ya kupitia upya Sera ya Mambo ya Nje na kubaini kwamba, kwa kuwa siku za nyuma Sera ya Mambo ya Nje ilitoa uzito katika masuala ya ukombozi wa nchi za Kusini mwa Afrika, sasa Sera ya Mambo ya Nje lazima ilenge katika ukombozi wa kiuchumi, kuimarisha na kuendeleza Utawala Bora, ujirani mwema, kuimarisha demokrasia na haki za binadamu na mshikamano katika kutatua matatizo ya umaskini, njaa, vita, wakimbizi, madeni na uchafuzi wa mazingira katika jamii ya Afrika na Dunia kwa ujumla. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pamoja na kuelezwa hivyo, Kamati inaendelea kusisitiza kwamba, mikakati ya namna ya kutekeleza Sera ya Mambo ya Nje inatakiwa iendeleo kubuniwa zaidi kuhusiana na masuala ya uchumi na biashara, hususan katika namna bora zaidi ya kushughulikia uwekezaji wa vitega uchumi nchini na ukuzaji wa biashara yetu nje ya nchi. Kamati inaipongeza sana Serikali ya Awamu ya Tatu, chini ya uongozi shupavu na makini wa Rais wetu mpendwa, Mheshimiwa Benjamin William Mkapa, kwa kujenga imani iliyopelekea nchi yetu kufutiwa madeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, aidha, Kamati ilifurahi kusikia kuwa katika kutekeleza Sera ya Mambo ya Nje, katika hotuba tulielezwa kwamba, Wizara kwa kushirikiana na Balozi zetu nje, imeandaa mikutano kadhaa ya kikanda kwa Mabalizi wanaotuwakilisha kama sehemu ya kutekeleza mikakati ya Sera ya Mambo ya Nje. Kamati inaishauri Serikali kwamba, ili kuleta ufanisi katika mikutano hiyo ni muhimu kuwashirikisha wadau

mbalimbali hasa wanaohusika na utalii, uwekezaji, biashara na Waheshimiwa Wabunge kwa ujumla, ili kuweza kujadili utekelezaji kwa ujumla wa azma hiyo.

Mheshimiwa Spika, suala lingine muhimu lililojadiliwa na Kamati yangu ni umuhimu wa kuthibitishwa Bungeni, Viongozi Wakuu wanaoteuliwa na Rais, kwa lengo la kuleta uwiano bora wa Utawala Bora nchini. Kamati ilizungumzia suala hili kwa muda mrefu na kutoa mapendekezo kwako na bado inashauri kwamba, Serikali iendelee kulichambua suala hili muhimu kwa lengo la kuanzisha utaratibu huu mpya tunaoupendekeza. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kuhusu kazi ya kuratibu masuala ya Ushirikiano wa Kimataifa, Kikanda na kwa Bara la Afrika, katika miaka kumi iliyopita, Kamati ilifurahishwa kuona kwamba, Wizara ya Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, imetekeleza jukumu hili kwa mafanikio makubwa. Tanzania imeshiriki kikamilifu katika uanzishwaji wa Jumuiya ya Afrika ya Mashariki, Umoja wa Jumuiya ya Maendeleo ya Kiuchumi ya Kusini mwa Afrika (*SADC*), kuanzishwa kwa Umoja wa Afrika na kuanzishwa kwa Bunge la Afrika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kamati imepokea taarifa za Bunge la Afrika ya Mashariki, ambayo imefanyika katika sehemu mbalimbali za utendaji wake wa kazi na kufanya semina na vile vile kutembelea nchi zote wanachama kwa ajili ya kujitambulisha. Pamoja na kazi hizo muhimu, Bunge la Afrika ya Mashariki, tulielezwa kwamba, linakabiliwa na matatizo kadhaa, ikiwa ni pamoja na Mawaziri husika kutopeleka Miswada katika Bunge hilo.

Mheshimiwa Spika, Bunge la Afrika limeundwa kwa mujibu wa Mkataba wa Umoja wa Afrika. Tanzania ilifanya uchaguzi wake na Wabunge wakapatikana na Bunge la Afrika lilizinduliwa rasmi tarehe 18 Machi, 2003, Mjini Addis Ababa, Ethiopia. Toka Bunge hilo lianzishwe, kazi mbalimbali zimefanyika, ikiwa ni pamoja na uchaguzi wa Rais wa Bunge la Afrika na Makamu wake wanne, ambapo Mheshimiwa Dr. Getrude Ibengwe Mongella, Mbunge wa Ukerewe, alichaguliwa kuwa Rais wa Kwanza wa Bunge hilo. Mpaka sasa Bunge la Afrika, limekamilisha kazi ya kutunga Kanuni za Bunge, kuunda Kamati Kumi za Kudumu za Bunge hilo la Afrika, ambapo na mimi nilichaguliwa mwezi Septemba, 2004 kuwa Mwenyekiti wa Kamati ya Elimu, Utamaduni, Utalii na Rasilimali Watu ya Bunge hilo. *(Makofi)*

Napenda nichukue fursa hii, kwa niaba ya wenzangu ambao ni Wabunge wa Bunge la Afrika, kuwashukuru sana Waheshimiwa Wabunge wenzetu wote mliotupa heshima hiyo. Uhai wa Bunge hilo la Afrika ni miaka mitano ijayo na tunadhani Kanuni zitaendelea kubuniwa ili Serikali iweze kuhakikisha kwamba, inawahudumia Wabunge hawa wa Afrika ipasavyo na kwa mujibu wa taratibu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kazi nyingine zilizokwisha fanywa na Bunge la Afrika ni pamoja na kujadili Mpango wa Upeo wa Mipango Mahsusi (*Strategic Plans*) ya Umoja wa Afrika, Mpango wa *NEPAD* na *African Peer Review Mechanism*, Usalama na Amani katika Bara la Afrika, Maandalizi ya kuanzisha Mfuko Maalum kwa Bunge hilo, Matatizo ya Mawasiliano na Usafiri katika Bara la Afrika, Matatizo ya Kilimo na

Maendeleo ya Kilimo Vijijini, Kupeleka Tume Maalum Kuchunguza Matatizo ya Darfur nchini Sudan, Marekebisho yanayokusudiwa katika Muundo wa Umoja wa Mataifa, ambayo Mheshimiwa Waziri ameyataja sasa hivi na Matatizo ya Ukimwi na Rushwa katika Bara la Afrika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, aidha, kupitia kwa Mheshimiwa Kilontsi Mporogomyi, Mbunge wa Kasulu Magharibi na Mwakilishi wa Bunge hili katika Bunge la *ACP-EU*, Kamati yangu ilijadili pendekezo la kuanzishwa kwa Bunge la *Africa, Carriabian and Pacific (ACP Parliament)*. Baada ya kujadili hoja hiyo, Kamati ilikubali kuunga mkono kwamba, Bunge hilo linaweza kuanzishwa bila matatizo yoyote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika nyanja ya Kimataifa, sote tunajua kwamba, Tanzania bado imeendelea kushiriki kikamilifu katika shughuli nyingine za Jumuiya ya Madola na Umoja wa Mataifa, ambapo kumekuwepo na mafanikio makubwa katika kipindi cha Serikali ya Awamu ya Tatu. Kubwa katika mafanikio hayo ni kuchaguliwa kwa nchi yetu kuwa Mjumbe Asiye wa Kudumu kwenye Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa kwa kipindi cha miaka miwili, yaani 2005-2007. Tunampongeza sana Rais wetu, Waziri wa Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa na viongozi wote waliohusika katika juhudi hizi zilizolipa Taifa letu heshima na changamoto katika shughuli za Kimataifa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa kitendo hicho, Kamati imeishauri Wizara kuweka mikakati imara katika kutumia fursa hiyo, kwa manufaa ya nchi, ikiwa ni pamoja na kushawishi na kufuatilia kwa karibu zaidi, utekelezaji wa Maazimio ya Mkutano wa Maziwa Makuu, uliofanyika Dar es Salaam mwezi Novemba, 2004. Tanzania, kupitia kiti hicho, ioneshe kwa uwazi zaidi kwamba, sasa imekuwa na sauti kubwa, hadhi na ushawishi mkubwa katika masuala mbalimbali yanayohusu uhusiano wa Kimataifa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kutokana na Tanzania kuwepo katika Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa, Kamati inaishauri Wizara kuwashirikisha kikamilifu, Waheshimiwa Wabunge wote kwa ujumla, katika masuala yote yanayohusiana na utendaji kazi katika Baraza hilo katika kipindi hicho cha miaka miwili 2005 - 2007, kwa kutoa taarifa ya utekelezaji katika mwaka 2006 na 2007. Wizara iandae mkutano mwingine mapema mwanzoni mwa mwaka 2006 katika kufuatilia utekelezaji wa Mkutano wa Nchi za Maziwa Makuu, uliofanyika mwaka 2004. Kwa maana nyingine, lazima tuendeleo kama Tanzania, kuongoza katika eneo la nchi za Maziwa Makuu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kamati vile vile ilifurahi kusikia kwamba, katika miaka kumi iliyopita, Wizara imefungua Ofisi za Kibalozi mpya Abu Dhabi, Kigali, Bujumbura, Lilongwe, Muscat na Oman na Ofisi Ndogo za Ubalozi za Dubai na Jedda. Kamati inaishauri Serikali, iweke mikakati maalum katika kuzitumia ofisi za kibalozi hizo kuimarisha masuala ya kiuchumi, kibiashara, utalii na uwekezaji. Kamati ishirikishwe katika kusimamia utendaji wa kazi wa balozi hizo, kwa kupata nafasi ya kwenda kuona ana kwa ana utendaji wa kazi za mabalozi huko nje katika kutekeleza diplomasia ya kiuchumi. Bajeti ya Bunge nayo inatakiwa itazamwe ili kuweka fungu la fedha kwa lengo

hili la Kamati hii la kuiwezesha Kamati, pamoja na Wabunge wengine ili kutekeleza majukumu yake kikamilifu, badala ya kutegemea fadhila ya Serikali Kuu.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha miaka mitano iliyopita, moja ya mikakati ya utekelezaji wa Sera mpya ya Mambo ya Nje, ni katika kutumia Tume za Pamoja za Kudumu za Ushirikiano (*Joint Commissions*). Tanzania inazo Tume za namna hiyo katika nchi kadhaa za Afrika, Asia na Amerika. Kamati inaishauri Serikali kuboresha utendaji wa Tume hizo kwani bado hazijulikani vizuri hapa nchini. Tume hizo zingelela msukumo mkubwa sana katika kuangalia maeneo mapya ya ushirikiano katika biashara, uwekezaji, utalii, masoko na elimu.

Mheshimiwa Spika, tumefahamishwa vile vile kwamba, Wizara imefanya maendeleo makubwa katika kuboresha vitendea kazi katika Wizara na Ofisi zake za Kibalozi nchi za nje. Wizara imeimarisha majengo na kuweka samani za kisasa. Pamoja na hatua hizi, Kamati inaishauri Serikali kujenga jengo la kudumu huko Zanzibar, kwa lengo la kuboresha uratibu wa kazi za Wizara na kuipa sura nzuri ya Muungano kwa Wizara hii. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa Wizara imefanikiwa kununua majengo katika Balozi za London, Brussels, Berlin, Cairo na Addis Ababa, imenunua nyumba kwa ajili ya kuishi maofisa kwenye Balozi za Lilongwe, Pretoria, Washington, *DC Rome* na Cairo. Kamati inaishauri Serikali iendelee na mikakati ya kutenga fedha kwa ajili ya kununua majengo hayo kwa lengo la kupunguza gharama ya ukodishaji wa majengo.

Mheshimiwa Spika, katika maoni na mapendekezo mengi yaliyotolewa na Kamati yangu katika mwaka 2004 na hata katika vipindi vya nyuma, kuna mapendekezo mengi yaliyotekelezwa na Wizara na tunawapongeza sana, tunampongeza sana Waziri na wasaidizi wake. Hii ni pamoja na Wizara kuendesha semina na warsha kwa Waheshimiwa Wabunge na makundi mengine juu ya Sera mpya ya Mambo ya Nje na Mfumo wa Utandawazi duniani. Lakini Kamati bado inasisitiza kwamba, mikakati ipangwe upya kwa lengo la kutoa mafunzo zaidi kuhusu Sera ya Mambo ya Nje na Mfumo wa Utandawazi Duniani, Hali ya Umoja wa Mataifa na Umoja wa Afrika mara baada ya Bunge jipya kuanza mapema mwaka 2006. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2004, Kamati iliishauri Serikali kwamba, ianze kutenga fedha za maendeleo katika Wizara hii, hasa ukizingatia kwamba, kwa muda mrefu, Wizara haijafanikiwa kupata fedha za maendeleo, kwa madai kwamba, utaratibu wa kibajeti hauruhusu Wizara hii kupewa bajeti ya maendeleo. Kamati bado inaendelea kuisisitiza kwamba, ili kuiwezesha Wizara hii kufanikisha azma yake katika ununuzi wa nyumba na majengo katika Balozi zetu nje, lazima Wizara hii ipatiwe fedha katika Bajeti ya Maendeleo.

Mheshimiwa Spika, maoni mengine yaliyotolewa na Kamati katika mwaka 2004 yalikuwa, pamoja na umuhimu wa Serikali kuteua Waziri Maalum atakayehusika na Jumuiya ya Afrika Mashariki na pengine Jumuiya nyingine, ni vema suala hili

kuchambuliwa zaidi ili kupata mfumo utakaokidhi mahitaji mengi ya utekelezaji wa Jumuiya hiyo, pamoja na Jumuiya nyingine. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2004, Kamati ilitoa pendekezo kwamba, Serikali iweke mikakati ya kueneza na kukuza lugha ya Kiswahili ndani ya Afrika na Duniani kwa ujumla, hasa baada ya Kiswahili kuwa miongoni mwa lugha nne zinazotumika katika Umoja wa Afrika na Mheshimiwa Rais wetu, Mheshimiwa Waziri amesema sasa hivi, ametumia lugha ya Kiswahili wakati anaaga viongozi wenzake wa Umoja wa Afrika. Nawaomba wanaohudumia maji wanisaidie. *(Makofi/Kicheko)*

Mheshimiwa Spika, vile vile, Kamati inaishauri Serikali kwamba, juhudi za kutosha ziwekwe katika kukieneza Kiswahili na iwekwe mikakati ya kukiendeleza kwa kasi kubwa zaidi, ikiwa ni pamoja na kuanzisha vituo vya kufundisha Kiswahili katika Makao Makuu ya Umoja wa Afrika, Addis Ababa, Ethiopia na katika Makao Makuu ya Bunge la Afrika, huko Midrand, Afrika ya Kusini.

Mheshimiwa Spika, aidha, kwa msingi huo, nchi yetu inafaa ishike usukani wa ukalimani wa Lugha ya Kiswahili. Chuo cha Diplomasia kingeweza kubebeshwa jukumu hili kutokana na uwezo wake tuliouona katika nyanja ya diplomasia na kwa uongozi wake mzuri ambao sisi kama Kamati, tumeshuhudia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, vile vile suala la Watanzania kudhalilishwa wanapoenda kuomba *Visa*, hasa katika Balozi za Nchi za Magharibi, lilijadiliwa. Baadhi ya Balozi za nchi hizo wamekuwa na taratibu ambazo ni za udhalilishaji na zenye kuleta ugumu mkubwa katika upatikanaji wa *Visa*, hali ambayo ililalamikiwa sana na Watanzania. Wizara imekiri kuwepo kwa hali hiyo hasa katika Balozi za Marekani na Uingereza. Kutokana na sababu mbalimbali, ikiwemo tatizo la ugaidi duniani, Mabalozzi walieleza ndiyo maana wanaendesha taratibu ngumu katika maombi hayo. Mabalozzi hao waliahidi kulishughulikia tatizo hili, kwa lengo la kupunguza malalamiko na hivi karibuni tumeona malalamiko yamepungua. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, taarifa ya Bajeti kuhusu Mipango ya Maendeleo na Makadirio ya Matumizi ya Wizara kwa mwaka 2005/2006, iliwasilishwa na Waziri wa Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, Mheshimiwa Jakaya M. Kikwete, ambaye aliiambia Kamati kwamba, kwa mwaka 2005/2006, Wizara imepanga kutekeleza mambo makubwa yafuatayo na si lazima niyasome yote: Kukusanya maduhuli ya Serikali; kutekeleza Mpango Kabambe wa Sera ya Mambo ya Nje na Kutangaza maeneo ya uwekezaji vitega uchumi, kutafuta masoko ya bidhaa zetu nje, kuvutia watalii na kampeni kwa ajili ya unafuu wa madeni pamoja na majukumu mengine.

Mheshimiwa Spika, baada ya kuchambua Bajeti kwa kina, Kamati imetoa ushauri na maoni kama ifuatavyo:-

(i) Kwa kuzingatia mabadiliko makubwa duniani katika nyanja za uchumi, sayansi na teknolojia, Kamati inashauri Serikali iendeleo kuweka msisitizo mkubwa katika masuala ya kuwaelimisha Wananchi juu ya namna ya kushiriki katika uwekezaji,

ukuzaji wa biashara za nje, utalii na kupunguza madeni. Shughuli za Uwekezaji ziende sambamba na kuwawezesha Watanzania Wazalendo kushiriki kikamilifu kupitia rasilimali waliyonayo hapa nchini;

(ii) Kamati inaishauri Serikali kwamba, maandalizi yafanyike ili majina ya Viongozi Wakuu wote, wanaoteuliwa na Rais, yafikishwe Bungeni kwa lengo la kuthibitishwa na Bunge. Zoezi hili tunaamini, litaimarisha Utawala Bora na uwajibikaji na litaimarisha Bunge vile vile. Kazi hii tuliifanya baada ya kutuagiza kufanya kazi inayohusu diplomasia na *protocol* kwa ujumla au itifaki kwa ujumla. (*Makofi*)

(iii) Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kwamba, katika kipindi cha miaka miwili (2005 - 2007) cha Tanzania kuwa Mjumbe Asiye wa Kudumu kwenye Baraza la Usalama, Wizara itumie fursa hii kuweka mikakati imara na itoe taarifa kuhusiana na utendaji wake wa kazi katika Umoja huo katika mwaka 2006/2007. Aidha, Waheshimiwa Wabunge, wapewe taarifa na kushirikishwa kikamilifu katika masuala yote yanayohusiana na Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa katika kipindi hicho;

(iv) Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Wizara kuimarisha utendaji wa Tume za ushirikiano na Wabunge washirikishwe katika kuimarisha Tume hizo. Tume hizo zifanye kazi ya kupanua maeneo mapya ya ushirikiano katika biashara, uwekezaji, utalii, masoko, elimu, utamaduni, sayansi na teknolojia;

(v) Kamati inaishauri Serikali iendelee na mikakati ya kutoa fedha kwa ajili ya kununua majengo na nyumba za kudumu katika ofisi za kibalozi nje, kwani kuwa na majengo yetu, kunapunguza gharama ya kulipia pango. Waheshimiwa Wabunge, washirikishwe katika zoezi hili;

(vi) Mheshimiwa Spika, Kamati inapendekeza kuwa, kila mwaka Serikali iitengee Wizara hii Bajeti ya Maendeleo;

(vii) Kamati inaishauri Serikali kwamba, ili kuimarisha Jumuiya ya Afrika ya Mashariki, kuna umuhimu mkubwa wa kuteua Waziri atakayeshughulikia Jumuiya hiyo na Jumuiya nyingine au kuweka mfumo unaofanana na lengo hilo;

(viii) Kamati inaishauri Serikali kuweka mikakati ya kueneza na kukuza Kiswahili ndani ya Afrika na Duniani kwa ujumla;

(ix) Kamati inaishauri Serikali kuweka mikakati ya kuandaa mikutano ya kutatua migogoro ya Afrika hapa nchini kama inavyofanya nchi jirani ya Kenya na tunafurahi kwamba, Mheshimiwa Waziri ametoa taarifa katika hotuba yake, lakini Chuo cha Diplomasia kiwezeshe katika kufanya mikakati ya kufundisha elimu ya utatuzi wa migogoro (*Centre for Conflict Resolution and Strategic Studies*);

(x) Kamati inaishauri Serikali kuwashirikisha zaidi Waheshimiwa Wabunge katika ziara za nje za Viongozi wa Kitaifa na pia wa Mataifa mengine wanaotembelea Tanzania. Si haba, Mheshimiwa Waziri anatushirikisha baraka zao; na (*Makofi*)

(xi) Bunge litenge Bajeti itakayoiwezesha Kamati kutembelea Balozi zetu angalau mara moja kwa mwaka ili kujionea hali halisi ya utekelezaji wa Sera yetu ya Diplomasia ya Kiuchumi na kusikiliza maoni ya Mabalozzi wetu huko nje.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2005/2006, Wizara hii iliomba Kamati iidhinishie jumla ya shilingi 49,373,206,300. Kati ya fedha hizo shilingi 48,097,939,800 ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida (*OC*) na shilingi 1,275,266,500 ni kwa ajili ya mishahara (*PE*). Ni matumaini yangu kwamba, Waziri atazingatia ushauri wa Kamati katika kutekeleza bajeti hii na Kamati kwa maana hiyo ilikubali na kuidhinisha makadirio hayo.

Mheshimiwa Spika, kabla ya kumaliza kutoa maoni ya Kamati, naomba uniruhusu niseme kwamba, Kamati inataoa pongezi maalum, kwa Rais Benjamin William Mkapa, kwa mchango mkubwa alioutoa katika Jumuiya ya Kimataifa kupitia kushiriki kwake katika Uongozi wa Tume ya Pamoja ya Kutathmini Athari za Utandawazi Duniani, akishirikiana na Rais wa Finland. Aidha, Rais wetu ameshiriki katika Uanzilishi wa Umoja wa Afrika, Uimarishaji wa Jumuiya ya Afrika ya Mashariki na Jumuiya ya Maendeleo ya Nchi za Kusini mwa Afrika (*SADC*) na ushiriki wake katika Tume Maalum ya Waziri Mkuu wa Uingereza, ambayo iliitwa Tume ya Afrika, juu ya Maendeleo ya Afrika kwa ujumla na vile vile kwa kushiriki kwake katika Mkutano wa Viongozi wa Nchi zenye Viwanda Duniani (*G 8*). (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, aidha, Kamati yangu inamshukuru sana Mheshimiwa Rais, kwa niaba ya Waheshimiwa Wabunge wote, kwa kutushirikisha katika kutoa maoni kuhusu hoja ya namna ya kuharakisha uundaji wa Shirikisho la Jumuiya ya Afrika ya Mashariki (*East African Federation*) na kuhusu namna ya Kuunda upya Baraza la Usalama wa Umoja wa Mataifa. Tunamshukuru sana kwa hilo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, mwisho, baada ya kusema hayo, kwa heshima kubwa, napenda kuchukua nafasi hii tena, kumpongeza Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, Mbunge wa Chalinze na Waziri wa Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, kwa jinsi alivyotushirikisha, alivyotusaidia akisaidiwa na Naibu Waziri, Mheshimiwa Dr. Abdulkader Shareef, Mbunge wa Kuteuliwa, pamoja na Ndugu Philemon Luhango, Katibu Mkuu, Wakurugenzi na Mabalozzi wetu wote walio nje ya nchi, kwa ushirikiano mzuri waliotupa pale Kamati ilipohitaji huduma au taarifa kutoka Wizarani kwa kipindi chote cha miaka mitano. Aidha, napenda kuchukua nafasi hii, kuwashukuru Mabalozzi wa Nje walio nchini, tulioshirikiana na kufanya majadiliano kama vile Balozi wa Marekani, Canada, Sweden, Finland, Norway, Denmark, Italy, Ujerumani, China, Uingereza, Japan, Korea, Cuba, Algeria, Zimbabwe, Afrika ya Kusini, Kenya na Palestina na Taasisi za Umoja wa Mataifa kama vile *UNDP*, *UNESCO*, *WHO*, *ILO* na *UNFPA*, pamoja na Chuo cha Diplomasia, ambacho wataalam wake wametoa mafunzo mengi na muhimu sana kwa Kamati yangu, hasa yanayohusiana na Diplomasia ya Kiuchumi na mahusiano ya Kimataifa kwa ujumla. (*Makofi*)

Tunamshukuru sana Waziri Mkuu, Mheshimiwa Frederick T. Sumaye, kwa msaada wowote ambao alitupa katika Kamati hii, pamoja na Waheshimiwa Mawaziri wengine wote, ambao tulishirikiana nao katika kufikiria Mikataba mbalimbali na hatimaye kuikubali katika Kamati yetu na kuiwasilisha Bungeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee kabisa, napenda niwashukuru sana Wajumbe wa Kamati, kwa imani, ushirikiano na kwa michango yao ya kina wakati wote wa kuisimamia Wizara hii, kwa kipindi chote cha uhai wa Bunge hili.

Naomba sasa niwatambue Wajumbe wa Kamati hii na kuwataja kama ifuatavyo: Mheshimiwa Dr. William F. Shija, Mwenyekiti, Mheshimiwa Peter Kabisa, Makamu Mwenyekiti, Mheshimiwa Dr. Zainab A. Gama, Mheshimiwa Ussi Yahya Haji, Mheshimiwa Rhoda L. Kahatano, Mheshimiwa Parseko V. Kone, Mheshimiwa Hassan Chande Kigwalilo, Mheshimiwa Khadija K. Kusaga, Mheshimiwa Bernard K. Membe, Mheshimiwa Profesa Juma M. Mikidadi, Mheshimiwa Adelastella Mkilindi, Mheshimiwa Ali Ameir Mohamed, Mheshimiwa Benson M. Mpesya, Mheshimiwa Richard M. Ndassa, Mheshimiwa Khadija S. Ngozi, Mheshimiwa Paul E. Ntwina, Mheshimiwa Lazaro S. Nyalandu, Mheshimiwa Charles Makongoro Nyerere, Mheshimiwa Mwaka Abraham Ramadhani, Mheshimiwa Hashim A.Z. Saggaf na Mheshimiwa Khalifa Suleiman Khalifa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua nafasi hii, kukushukuru wewe binafsi, kwa jinsi ulivyotusaidia na kutuelekeza kazi za Kamati hii. Tunakushukuru sana na tunakuombea maisha marefu na vile vile uendeleo kutusaidia kwa kadri Bunge hili linavyoweza kutoa nafasi. *(Makofi)*

Tunamshukuru vile vile Naibu Spika, Mheshimiwa Juma J. Akukweti, Mbunge wa Tunduru, tunawashukuru pia Wenyeviti wa Bunge, Mheshimiwa Eliachim J. Simpassa, Mbunge wa Mbozi Magharibi na Mheshimiwa Anne S. Makinda, Mbunge wa Njombe Kusini, kwa uongozi makini katika kuliendesha Bunge letu Tukufu. Tunawapongeza na kuwashukuru sana. Aidha, napenda kumshukuru Mheshimiwa Jaji Kipenka Mussa, aliyekuwa Katibu wa Bunge, kwa ushirikiano mkubwa aliutoa kabla hajateuliwa kuwa Jaji. Tunamshukuru pia Ndugu Damiani S. Foka, Katibu wa Bunge na Watumishi wote, kwa kufanikisha taarifa hii pamoja na taarifa nyingine. *(Makofi)*

Tunamshukuru sana Katibu wa Kamati hii, Ndugu Lawrence R. Makigi, kwa utendaji wake mzuri na wenye ufanisi mkubwa, pamoja na Waandishi wa Habari na watu wote wenye mapenzi mema waliotusaidia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mwisho, namshukuru sana Mwenyezi Mungu, Wananchi wa Jimbo la Sengerema, familia yangu na Wana-CCM wote, walionidhamini wakati ninatafuta kuungwa mkono nilipochukua fomu za kugombea Urais na uzuri wake wewe mwenyewe Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, uliniombea. Taarifa hizo nilizipata. Ahsante sana kwa kuniombea hivyo. *(Makofi)*

Sasa kwa kweli narudi tena Jimboni Sengerema, kuwaomba imani yao na kwa maana hiyo, nakwenda kutetea Kiti changu. Nadhani Mwenyezi Mungu, atanjalia nafasi hiyo. Namwombea mwenzetu aliyeteuliwa na Chama chetu cha Mapinduzi, Mheshimiwa

Jakaya Mrisho Kikwete, mafanikio makubwa katika uchaguzi mkuu ujao. Mwenyezi Mungu, amjaze hekima na busara katika kuwatumikia Watanzania kwa usawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo, nashukuru sana, naomba kuwasilisha na naunga mkono hoja. Ahsante sana. *(Makofi)*

MHE. KHALIFA SULEIMAN KHALIFA - MSEMAJI MKUU WA UPINZANI KWA WIZARA YA MAMBO YA NCHI ZA NJE: Mheshimiwa Spika, kwa niaba ya Kambi ya Upinzani, naomba nitoe maoni ya Kambi hiyo, kuhusu Hotuba ya Bajeti ya Wizara ya Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, kwa mwaka wa Fedha wa 2005/2006, kwa mujibu wa Kanuni za Bunge.

Mheshimiwa Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi hii ya kuchangia na mimi natoa pole kwa wale waliotangulia, Mungu atawalipa kama walivyotenda katika uhai wao.

Mheshimiwa Spika, Waziri wa Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa na Naibu wake, pamoja na Katibu Mkuu, wamenipa maelekezo na ushirikiano unaofaa kwa wakati wote nilipokuwa nafanya maandalizi ya hotuba hii. Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Mambo ya Nje, Mheshimiwa Dr. William F. Shija, pamoja na Wabunge wenzangu wa Kamati hiyo, wamenisaidia sana na napenda nichukue fursa hii kuwashukuru. *(Makofi)*

Aidha, napenda nitumie nafasi hii, kutoa pongezi za dhati kabisa kwa wale Watanzania wenzetu, waliopata fursa ya kugombea nafasi ya urais kwa vyama mbalimbali.

Mheshimiwa Spika, baada ya kuyapitia maelezo ya makadirio ya fedha kwa Matumizi ya Kawaida kwa mwaka wa fedha wa 2005/2006, kama yalivyowasilishwa kwenye Kamati ya Bunge inayohusika na Wizara hii, nimebaini baadhi ya mambo ambayo ningependa niyatolee ushauri, Mheshimiwa Waziri, ayaweke wazi ili yaeleweke vizuri.

Mheshimiwa Spika, kuna vitu wanaita *transfers and subsidy* na *employment allowance*. Ya kwanza ni kwa ajili ya kulipia mishahara ya *local staff*, pamoja na karo za watoto wa maofisa walioko ubalozini. Ya pili ni *foreign service allowance*, pamoja na kulipia gharama nyinginezo mbalimbali za wafanyakazi. Ukiangalia kwa balozi tatu tu zilizoko Rome, Tokyo na Stockholm, kwa ajili ya *transfers and subsidy* ni jumla ya shilingi 924,175,700 na nchi yetu ina balozi ngapi? Kwa hili Kambi ya Upinzani inaona ni bora kuwa na viwango vya shule vinavyoeleweka kwa watumishi hao.

Kifungu cha pili ni *employment allowance* kwa balozi tatu za Berlin, Cairo na London, bajeti ni shilingi 1,028,268,100, hii ni mbali ya *basic salaries* za watumishi hao. Kitu ambacho tunataka tuelelewe kutokana na tafsiri ya *employment allowance* kuwa ni gharama nyingine za mfanyakazi, sasa mfanyakazi kumsomesha mwanawe si zimo kwenye fungu hilo? Kwa kuwa wafanyakazi wote wale walioko kwenye ubalozi na wale walioko Wizarani, baba yao ni mmoja na hivyo mbele ya Watanzania, wanatakiwa

wapewe haki kulingana na *qualifications* zao. Kwa matiki hii, tunashauri kuwa Serikali isijenge matabaka miongoni mwa watumishi wake. Kambi ya Upinzani inaitaka Wizara ifanye *standardization* ya *fringe benefits*, kwa watumishi wake kulingana na sifa za kila mmoja, la sivyo, itakuwa yale yale ya *rulling class to continue reproduce itself*. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, Wizara hii imekuwa katika kipindi kirefu na matumizi makubwa kupita hata bajeti yake, ni matumaini yetu kuwa hali hiyo imerekebishwa, baada ya jitihada kubwa za Mheshimiwa Waziri, pamoja na Katibu Mkuu, kuchukua hatua mbalimbali za kudhibiti mapato na matumizi. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, pamoja na hatua zinazochukuliwa, Kambi ya Upinzani inashauri kuwa, viwango vya simu za mkononi na ofisini zinazotumika katika Ofisi za Ubalozi ni kubwa mno, simu za mkononi zinatumiwa wastani ya dola za Marekani 1,400 kwa mwezi. Hii ni mbali ya matumizi ya simu za kawaida (*Land Line*).

Mheshimiwa Spika, mifano ipo mingi lakini nafikiri Mheshimiwa Waziri, atachukua hatua, kwani kutokana na taarifa ya Wizara ya Fedha, ni kwamba, Serikali hailipii ununuzi wa simu, wala matumizi ya simu za mkononi. Ni vizuri tukapata kauli sahihi kwa hili, kwani ukichukua idadi ya balozi tulizonazo, basi ni sawa na kutumia dola za Marekani 34,800 kwa mwezi.

Mheshimiwa Spika, Ubalozi wa Riyadh mwaka 2003/2004 katika kifungu 261100, *Sub-Vote 2024, Other Goods and Services not Classified*, ilikuwa shilingi 8,700,000 mwaka huu ni shilingi 1,111,684,000; mbona ongezeko ni kubwa mno? Tunashauri kuwa, Wizara hii ipitie kwa undani matumizi halisi ya Balozi zetu, kama inavyoshauriwa na Kamati ya Kudumu ya Bunge inayohusika na Hesabu za Serikali, kwa ushirikiano na Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, demokrasia na haki za binadamu katika Bara letu la Afrika ni vitu ambavyo kwa dhati kabisa, tunahitaji kuviboresha. Bara hili limeshuhudia karibu mapinduzi 186 na migogoro mikubwa 26. Hali hii, pamoja na mambo mengine, ilisababishwa na kutoridhika kwa Wananchi na tawala zao mbalimbali zilizokuwa madarakani. Hali hii ni historia yetu na ni sehemu ya darasa kubwa, ambalo sisi Waafrika tutaendelea kujifunza.

Mheshimiwa Spika, msingi wa migogoro barani mwetu hasa katika miaka hii ya mwisho ya karne iliyopita, imetokana na chaguzi ambazo zimefanywa bila ya kuwa huru, bila haki na uwazi. Sote tunaelewa yaliyoanza kutokea Benin 1989 chini ya Mheshimiwa Mathew Kenekou. Wenzetu hawa waliamua kubadilisha mfumo wa siasa kutoka chama kimoja na kuingia mfumo wa vyama vingi, lakini bahati mbaya nia za viongozi wa nchi hiyo hazikubadilika. Mtindo huu umesambaa Barani mwetu. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, nilitangulia kusema kuwa, lazima tubadilike na tubadilike kweli kweli ili chaguzi hizi zisiwe tena vyanzo vya migogoro na mizozo mbalimbali. Watu wetu wanahitaji kujikwamua katika dimbwi la umaskini na hayo yatawezekana tu kama patapatikana utulivu. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, aidha, licha ya chaguzi zisizo kuwa huru na haki, chanzo kingine kikubwa ni utajiri ulionazo nchi za kiafrika na vyama vikongwe kukataa mabadiliko ya misingi ya mfumo wa vyama vingi kwa kuhofia kupoteza utajiri waliojilimbikizia. Nchini kwetu tulishuhudia mgogoro wa kisiasa mwaka 1995 na 2000, pale haki ya raia ya kuchagua viongozi wanaowahitaji, iliposhindwa kuheshimiwa. Tulishuhudia visanduku vya kura vikitwaliwa na vyombo vya dola na kukaanavyo wiki nzima na hatimaye kutangaza matokeo kinyume na matakwa ya Wananchi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tunarudia kuyasema haya kwa sababu tatu kubwa, kwanza ni matokeo ya 1995 na 2000, kama nilivyotangulia kusema, ambapo Rais wetu, tunayetaka kumuaga hivi karibuni, alisema yaliyotokea ni historia yametutia aibu na si vema kuyarudia. *(Makofi)*

Pili, Mheshimiwa Waziri katika hotuba yako ya mwaka 2003/2004, ukurasa wa 14 ulisema, Mheshimiwa Spika, Tanzania imekubali kuwa mwenyeji wa Mkutano wa Maziwa Makuu Juni, 2004. Huu ni mkutano, Tanzania haitachoka kutoa mchango wake katika kutafuta ufumbuzi wa migogoro ya Maziwa Makuu kwani ni kwa manufaa yetu pia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ikiwa ni kwa manufaa ya Tanzania, nchi jirani kuwa na amani, ni wazi kuwa ni kwa manufaa zaidi kwa Tanzania na Watanzania wenyewe nchi yetu kuwa na amani. Kutokana na kuamini kwetu kwa haki sawa kwa wote, ni wazi kuwa, haki sawa haiwezi kupatikana mahali penye machafuko na migogoro. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani, imepokea kwa dhati kabisa, kauli aliyoitoa Mheshimiwa Rais Benjamin William Mkapa, huko Zanzibar, wakati alipokuwa akizindua Kamati ya Kudumu ya Makatibu Wakuu wa Vyama vya Siasa ya kushughulikia mustakabali wa kisiasa wa nchi yetu pale alipowahakikishia Watanzania, atatumia vyombo vya dola kuhakikisha uchaguzi huu unakuwa huru, haki na salama. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tunaamini kuwa, kauli ya Rais Benjamin William Mkapa ni msimamo wa dhati, wa nia yake ya kukataa Tanzania isirudie dhambi zilizotokea mwaka 1995 - 2000 ya kuzalisha wakimbizi, kuwa na vizuka na vilema. Aidha, kuipunguzia hadhi nchi yetu ya kuwa msuluhishi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Rais, akitekeleza kauli yake kwa vitendo, mbali na kuiepushia nchi na balaa, bali pia atamwepushia atakayemrithi, mgogoro utakaorudisha nyuma maendeleo ya nchi yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwa lugha nyingine, *legacy* ya Mheshimiwa Benjamin William Mkapa, itategemea sana atakavyosimamia mwenendo mzima wa uchaguzi wa mwaka huu hasa Zanzibar. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kama alivyoonya Rais Mstaafu wa Afrika ya Kusini, Rais Nelson Mandela, narudia Mheshimiwa Spika, kama alivyoonya Rais Mstaafu wa Afrika ya Kusini, Rais Nelson Mandela kuwa, demokrasia ya kuletewa si demokrasia, maana Iraq ingetulia, lakini ndio kwanza, watoto, wanawake na raia wasio na hatia, wanaendelea kuuawa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tatizo la ugaidi bado linaendelea kuigubika dunia. Wakati umefika wa kutathmini kwa kina, sababu zinazosababisha ugaidi duniani. Naamini zipo sababu nyingi, lakini ya msingi kabisa ni kukosekana kwa haki duniani *(injustice)*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, wenye nguvu kwa makusudi kabisa, wanasababisha kukosekana kwa haki duniani, kwa kuangalia maslahi yao binafsi. Huu ni msiba mkubwa sana unaomkabili binadamu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani, inapenda kutumia fursa hii kulaani sana vitendo vya kigaidi ulimwenguni na hivyo kutoa wito kwa wadau wote wa amani duniani, kuheshimu haki ya kila raia na kila Taifa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Jumuiya ya Madola katika usuluhishi wake kwa mambo yaliyotokea Zanzibar na Pemba, iliahidi kushawishi wahisani kuwasaidia wale wote walioathirika kwenye machafuko yaliyotokea Januari 26/27 baada ya SMZ kuanzisha Mfuko huo.

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani inamtaka Mheshimiwa Waziri, alieleze Bunge na Wananchi wote, kuhusu ufuatiliaji wa uanzishwaji wa Mfuko huo na SMZ umefikia hatua gani? Kwa kuwa ahadi ya Jumuiya ya Madola ilitegemea kuanzishwa kwa Mfuko huo na SMZ; je, Mheshimiwa Waziri, haoni kuwa, pamoja na Tume ya Pamoja ya Kusimamia Utekelezaji wa Muafaka kuikumbusha SMZ, hadi leo Mfuko huo haujaanzishwa, hivyo, kukosa msaada wa kutafutiwa wahisani ili kuchangia mfuko huo kwa madhumuni ya kuwahudumia waathirika ambao wengi wao ni vilema, vizuka, na mayatima? *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tumekuwa tukisisitiza mno, njia mbalimbali za kuifanya lugha yetu ya Kiswahili kuwa mojawapo ya lugha za Kimataifa. Kwa hilo, tunawapongeza wahusika, kwa juhudi zao na kazi nzuri waliyoifanya katika kuhakikisha kuwa, Kiswahili kinatambulika kama lugha mojawapo inayotumika katika Vikao vya Umoja wa Afrika na Kamati zake.

Mheshimiwa Spika, dunia kwa sasa imekuwa ni kama kijiji kimoja hivyo, lugha zitumiwazo ni bora zieleweke na wote waishio katika kijiji hicho. Wale wote walio na bahati ya kuelewa lugha itumikayo au zitumikazo katika kijiji hicho kwa ufasaha zaidi, ndiyo wamekuwa na nafasi kubwa katika utandawazi huu. Ninasema haya nikiwa na maana kwamba, kuelewa Kiingereza na Kiswahili katika dunia ya sasa, bado hatutaweza kuwa sambamba na wale wanaoelewa Kiingereza, Kifaransa, Kijerumani na lugha nyingine. Hivyo, ili kuwa na nafasi kubwa katika utandawazi, kuwa mwelewa wa lugha kuu za dunia ni jambo muhimu sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mfano mzuri, Mataifa mengi ya Afrika Magharibi, Wananchi wake wanaongea lugha za Kifaransa na Kiingereza. Kitu hiki kinawapa mwanya zaidi wa kupata kazi katika Mashirika ya Umoja wa Mataifa, kwa kulinganisha na wale wanaotoka Mataifa ya Afrika Mashariki na siyo hilo tu kwani kama itakumbukwa vizuri, wakati Balozi Dr. Salim Ahmed Salim, anagombea nafasi ya Ukatibu Mkuu wa Umoja wa Mataifa, kati ya vikwazo alivyowekewa na wakubwa hapa duniani ni kuwa hakuwa anaielewa vema lugha ya Kifaransa, kitu ambacho kingempa shida katika utendaji wa kazi zake.

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani, inaona litakuwa ni jambo la muhimu kwa sasa kutokana na hali halisi ya dunia, lugha za Mataifa mbalimbali zikawekwa kwenye mitaala ya elimu ya msingi na sekondari katika nchi yetu. Kwa kuwa mataifa mbalimbali yamekuwa yakiiomba Tanzania kuwapa walimu watakaofundisha Kiswahili nchini mwao, hivyo basi, kwa moyo kama huo, tunaweza kupata walimu wa lugha ya Kifaransa, Kirejumani, Kijapan na nyinginezo kutoka Mataifa husika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, napenda kutumia fursa hii, kumpongeza Rais wetu, Mheshimiwa Benjamin Mkapa, kwa jitihada zake kubwa katika kuleta ushirikiano wa nchi zetu za Afrika ya Mashariki. Kwa kweli juhudi zake hizi zilipewa nguvu mia juu ya mia na ziliungwa mkono sana na Mheshimiwa Waziri wetu wa Mambo ya Nje, Mheshimiwa Jakaya Kikwete. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, umoja ni kitu kizuri, hata hivyo, ushirikiano wowote ule lazima uwe na hadidu za rejea za msingi, ambazo lazima kwanza ziangaliwe na kukubaliwa na pande zinazohusika. Kwa msingi huo, nachukua fursa hii kuipongeza sana Kamati ya Mambo ya Nje ya Bunge, kwa umakini wao wa kutafsiri vipengele mbalimbali vya Mikataba na taratibu za ushirikiano, ambapo imepelekea suala hilo kuletwa Bungeni na Bunge letu kushauri ushirikishwaji wa umma wa Watanzania, tena kwa upole katika kuamua ushirikiano huu katika maeneo mbalimbali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, rasilimali ya Watanzania kwa sasa ni ardhi yao yenye rutuba na ni ukweli ulio wazi kuwa, majirani zetu wanaikodolea macho, kama hatukuwa makini tunaweza kushtukia unokoa katika mashamba yetu wenyewe. Jambo ambalo hatimaye litasababisha migogoro ya kijamii. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, sasa ni wakati muafaka kwa Tanzania kufanya tathmini kwamba, kujitoa kwetu *COMESA* kumetunufaisha au hapana, kwani sisi ni wanachama wa *SADC* na pia ni wanachama wa Jumuiya ya Afrika Mashariki ambapo Tanzania ni Mjumbe, zitakuwa vipi? Kambi ya Upinzani inaomba ufafanuzi wa kina, ikiwa ni pamoja na kuelewa tathmini iliyofanywa ya kutoka au kubaki kwenye *COMESA*.

Mheshimiwa Spika, hali yetu ya uchumi bado si nzuri hasa kwa watu wa chini pamoja na tafsiri ya Kitaifa kuwa, uchumi unakua, madeni yanasamehewa na mikopo inatolewa, lakini hali yetu bado siyo nzuri. Suala la utalii hasa katika mauzo ya *Visa* linaweza kusaidia sana kuchagua uchumi wetu. Watalii wanakuja lakini bado jitihada

zinahitajika katika kuitangaza nchi yetu. Nchi ya Egypt inapokea watalii karibu milioni 10 kwa mwaka. Naamini nchi hiyo haituzidi sana kwa vivutio vya kitalii. Egypt wanatuzidi kwa mikakati ya kimiundo mbinu tu kama vile ndege, ambapo shirika lao linafanya kazi kubwa na pia balozi zao zinaitangaza nchi yao ipasavyo, tofauti na sisi ambapo Utalii bado unahitaji kutangazwa nje. Kwa hiyo, Wizara husika na wadau wake, ndio wanafanya kazi hiyo kwa nguvu mpya zaidi.

Mheshimiwa Spika, Rais Benjamin William Mkapa, kwa kushirikiana na viongozi wengine na wataalam mbalimbali, amejitahidi kujenga hoja kwa Mataifa makubwa na anastahili heshima yetu sote kama Watanzania, kwani hata hicho kidogo tulichosamehewa na kukopeshwa ni matokeo ya jitihada zake. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kusamehewa deni sio kwamba umelipa, bali umepata nafuu ya kulipa. Hivyo, tunahitaji kujenga uwezo wetu wa kukopa na kulipa. Lazima tupunguze matumizi ya anasa, tuelekeze nguvu zetu kwenye uzalishaji. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Bara letu la Afrika limekuwa likikabiliwa mara kwa mara na balaa la njaa. Hivi sasa wana upungufu mkubwa wa chakula, jambo ambalo zaidi ya watu milioni mbili wako katika hali mbaya. Lakini chini *NEPAD*, Wakuu wa Nchi za Kiafrika, Julai, 2004 walikutana Addis Ababa na kuazimia kutoa kipaumbele katika sekta muhimu ya kilimo, miundombinu, afya na maendeleo ya nguvukazi na elimu. Katika kutekeleza azma hiyo, Benki ya Dunia ilitoa dola za Marekani milioni 500 kuanzisha programu ya mkakati huu. Aidha, mpango wa utekelezaji wa muda mfupi kuhusu miundombinu, Benki ya Maendeleo ya Afrika, ilikubali kufadhili miradi ya uwekezaji inayogharimu dola za Marekani milioni 580 na Benki ya Dunia ilitoa dola milioni 750 kwa mpango wa utekelezaji wa muda mfupi katika sekta za nishati, uchukuzi, mawasiliano na kujenga uwezo. Je, Tanzania tumefaidika kiasi gani katika fedha hizi na ni miradi gani inayotekelezwa kwa kutumia fedha hizi zilizoingia kwenye Programu ya *NEPAD*? Ningemwomba Mheshimiwa Waziri, atupe maelezo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tunaamini kabisa katika dunia hii, kitu au chombo kinachoweza kuwaunganisha watu wa itikadi tofauti za aina yeyote ile ni michezo. Kwa Tanzania, moja kati ya michezo ambayo inapendwa na Wananchi wengi wa rika tofauti ni mpira wa miguu. Kwa bahati mbaya zaidi, wale walioaminiwa na Watanzania ili kuufanya mchezo huo, wameshindwa kufanya kile Watanzania wengi walichotarajia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Kambi ya Upinzani ingependa kuelewa kwa hili ni kwa vipi Wizara hii ya Ushirikiano wa Kimataifa, imefanya jitihada za kuhakikisha timu zetu za Taifa zinapata wataalam au ufadhili kwa ajili ya mafunzo nje ya nchi kama vile Argentina, Brazil, Ujerumani, Cameroon na kadhalika, kwa ajili ya kuziandaa vema timu zetu, kwani ushirikiano wa Kimataifa sio kwenye siasa tu. Uchumi kwa sasa mpira wa miguu na hii ni njia mojawapo ya kuinua uchumi hivyo, uwekezaji na kutengeneza mazingira mazuri. Kwa habari hiyo au *point* hiyo, Watanzania wanojihusisha na michezo au mchezo huu ni wengi zaidi ya mara tatu ya wale wajihusishao na siasa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru sana, Viongozi wa Chama cha Wananchi (*CUF*), pamoja na wanachama, kwa kuniamini na kunituma kazi hii nyeti katika nchi yetu. Vile vile nawashukuru sana wapiga kura wangu wa Jimbo la Gando, kwa kunishauri, kunisaidia na kunivumilia kwa muda wote wa utumishi wangu katika vipindi viwili hivi ambapo nimekuwa Mbunge wao. Napenda kuwashukuru Viongozi wa Kambi ya Upinzani Bungeni chini ya Mheshimiwa Wilfred Muganyizi Lwakatara na Wabunge wote wa Kambi yetu, kwa msaada na ushauri wa mara kwa mara walionipatia kwa muda wote wa shughuli zangu. (*Makofi*)

Nawashukuru pia Wabunge wote wa Bunge hili, kwa ushirikiano. Aidha, nawashukuru viongozi na watumishi wote wa Wizara ya Mambo ya Nchi za Nje, kwa ushirikiano mkubwa walionipa. Kwa kweli Katibu Mkuu wa Wizara hii, amekuwa mtu madhubuti sana katika kufuatilia mambo na mimi namtakia kila la kheri katika awamu zijazo. (*Makofi*)

Nawashukuru watumishi wote wa Ofisi ya Bunge, chini ya Katibu wa Bunge, Bwana Damian Foka, pamoja na ugeni wake katika Ofisi yetu, amekuwa mhimili mkubwa wa kufanikisha shughuli za kazi zetu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, napenda sasa niwashukuru Makatibu watatu waliowahi kuihudumia Kamati yetu ya Mambo ya Nje, nao ni Bwana Lawrence Makigi, Bwana Brown Mwangoka na Bwana Angumbwike Ng'wavi. Vijana hao wametusaidia sisi kama Wabunge, wamekuwa kiungo kizuri baina yetu Wajumbe wa Kamati, pamoja na Ofisi ya Bunge.

Mheshimiwa Spika, sina budi kuwashukuru Wenyeviti na Naibu Spika, kwa kusaidia sana kuliendesha Bunge letu hili katika muda wote ambapo hukuwepo Kitini. Kwa kweli wamefanya kazi nzuri ambayo sisi sote tunapenda kuwashukuru sana. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, sasa napenda nikushukuru wewe binafsi, kwa jinsi ulivyotuongoza. Umethibitisha ualimu wako kwetu, umelijengea heshima kubwa Bunge letu, ndani na nje ya mipaka ya nchi yetu, umetuvumilia hata pale tulipostahili kuchukuliwa hatua na umetuelimisha na kutuelekeza katika mambo mengi muhimu. Ahsante sana na nakutakia kila la kheri. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, kabla sijahitimisha hotuba yangu, naomba univumilie kusema jambo ambalo nimeliona lina tatizo. Katika kipindi hiki cha kwenda kwa Wananchi kuomba kura, tumezua tabia sisi Wabunge humu, ambao kwa bahati nzuri ni viongozi wa vyama, tunadharau Bunge hili, watu wanafika kusema kuwa, hili Bunge ni sehemu ya ulaji, ni sehemu ya mambo ya ajabu ajabu. Ulaji gani uliopo katika Bunge hili? Hayo maendeleo ambayo watu wanahutubiwa kwenye mikutano ya hadhara, kuelezwa waliyoyapata, yametokana na juhudi za Wabunge hawa, ambao wanapata mapato au malipo madogo zaidi kuliko Wabunge wengine wote wa Mabunge ya Afrika Mashariki. Ningesema hivi, kama hatuna ya kuwaambia Wananchi ni vizuri tukanyamaza kimya.

Mwalimu wangu mmoja mwenye asili ya Scotland, aliniambia Khalifa, ni bora uwe mjinga unyamaze kimya kuliko kusema ukawathibitishia watu ujinga wako. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mwisho, napenda kumwomba Mola Mtukufu, awabariki na awape nguvu wale wote wenye kuitakia heri nchi yetu na watu wake wote na kwa utukufu wa nyumba hii, namwomba awadhalilishe na awaangamize wale wenye nia mbaya na nchi hii. Ewe Mwenyezi Mungu, utujalie uchaguzi wa kheri na mafanikio mema, zibadilishe nia mbaya kuwa nzuri na utupe kila lenye heri sote. *Amina. (Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nachukua fursa hii, kuwahakikishia Watanzania wenzetu na walimwengu kwa ujumla kuwa, Visiwani kwetu Zanzibar na Tanzania nzima kuwa sisi Wapinzani kamwe hatutokuwa chanzo cha vurugu katika uchaguzi ujao. Tunachomba ni uchaguzi huru na wa haki tu, kwani hilo likifanyika, ndio itapelekea kukubali matokeo na kupeana mikono. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ni imani yetu kuwa, sote tumo kwenye chombo kimoja na *destination* yetu ni moja. Mabadiliko ya nahodha kamwe isiwe chanzo cha balaa, Tanzania yetu sio tu kuwa inahitaji kasi mpya, ari mpya na nguvu mpya, bali pia ukarabati mpya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, nakushuru kwa mara nyingine, kwa kunipa nafasi na nawatakia kheri nyote na naunga mkono hoja. *(Makofi)*

MHE. HAMAD RASHID MOHAMED: Mheshimiwa Spika, kwanza, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii ya kwanza kuchangia hotuba ya Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa na pia aliyeteuliwa na Chama cha Mapinduzi kugombea nafasi ya Urais, namtakia kila la heri katika safari hiyo. *(Makofi)*

Kama alivyosema, sote tunahitaji kushirikiana kufanya siasa za ustaraabu na uadilifu ili tuhakikishe nchi yetu inapata kiongozi kutokana na ridhaa ya Watanzania. Namshukuru sana kwa kauli hiyo na sisi tunamuahidi kama alivyoahidi Msemaji wa Kambi yetu hivi sasa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, katika nchi yetu tumejenga mahusiano na nchi mbalimbali na tumeanzisha ushirikiano wa aina mbalimbali. Kama alivyosema Mwenyekiti wa Kamati ya Mambo ya Nje kwamba, tunazo *joint commission* nyingi, lakini nafikiri katika kipindi hiki, tunahitaji kufanya tathmini ya kila aina ya ushirikiano tulionao. Ni kiasi gani Watanzania tumefaidika na ushirikiano huo, vinginevyo tunaweza tukahudhuria mikutano mingi tukafanya shughuli nyingi, lakini matokeo yake na matunda yake ni madogo mno. Hii itatupa nafasi ya kusema wapi tushirikiane na wapi tushirikiane, lakini hivi sasa bado hatujatoa tathmini kila ushirikiano tulionao. Kwa hiyo, moja ambalo ningelishauri kwenye Wizara hii ni kwamba, sasa tuwe na kitengo ambacho kitafanya tathmini halisi ya kujua ushirikiano wetu na nchi mbalimbali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, halafu tuna vyombo ambavyo tunavianzisha na bahati mbaya haviko kwenye utaratibu wa orodha ya Wizara hii. Kwa mfano, tunalo sasa hivi Bunge la Afrika na tunayo *Forum* ya *SADC*, mpaka sasa hatujapata kauli yoyote ya Wizara hii au ya Serikali, juu ya hii ya *Forum* ya Wabunge katika *SADC* na imekuwa ni tatizo Wabunge hawa kuweza kuanzisha Bunge lao hadi hii leo, nafikiri tungepata ufafanuzi. La tatu katika hilo ni kwamba, lazima kuwe na uunganisho (*coordination*), kwa mfano, katika Bunge lako hili Tukufu, wewe mwenyewe Mheshimiwa Spika, umeruhusu Kamati zetu za Bunge mbalimbali, zianze kushikiriana na wenzetu wa Mabunge mengine. Katika Kamati ambayo mimi naiongoza, tumeanzisha vyombo viwili; *Southern Africa Development Organization Public Accounts Committee (SADCOPAC)*, ambapo nimebahatika mara kwanza kuwa Makamu Mwenyekiti na hivi sasa ni Katibu Mkuu wake. Pia tunayo pia *Eastern African Public Accounts Committee*, ambayo Mwenyekiti wake ni Mheshimiwa Uhuru Kenyatta wa Kenya na mimi ni Katibu Mkuu wake vilevile. (*Makofi*)

Lakini nina hakika Wizara ya Mambo ya Nje haijui chochote, sasa nasema ipo kasoro katika kuviunganisha hivi vyombo, lakini vilevile ipo kasoro ya kujua hivi vyombo hatima yake vinakwenda wapi. Ukiangalia *Charter* yetu ya *AU* nia ya kuanzisha hii *Regional Organization*, hatimaye tuingie katika mfumo mzima ule wa *AU*. Kwa hiyo, tulitegemea vyombo vinavyoanzishwa na Bunge hatimaye vitaunganishwa katika ile *PAN-African Parliament*, kwa sababu ni vyombo vilevile ambavyo vinakwenda katika mkondo wa Mabunge. Sasa pengine kwa sababu hakuna hiyo *coordination* na Wizara haina kitengo maalumu cha kushughulikia mambo haya, nafikiri kumekuwa na tatizo la kuunganisha, hilo moja ambalo ningependa kulisema.

Mheshimiwa Spika, la pili ni hii *East African Federation*, ili watu waweze kuungana, kuna mambo ya msingi lazima yawe yanaoana na moja ni Katiba zenu za nchi, namna gani viongozi wanapatikana. Sisi Tanzania tumejiwekea utaratibu kwamba, viongozi wanamaliza muda wa kila miaka kumi anatafutwa kiongozi mwingine au kila miaka mitano tunafanya uchaguzi na mwingine anapatikana, lakini akitimiza miaka kumi hawezi tena kugombea. Wenzetu wengine wanaanza kubadilisha ratiba na kuonekana kwamba, wataendelea maisha, halafu watu wao wanataka tuungane. Nafikiri Uganda watatusamehe kwa hilo, tungeomba kabisa, katika suala la *federation* hii tunayoizungumzia na kwanza kabisa, tuangalie vipindi vya uongozi katika kila nchi, huo ni msingi wa kwanza kabisa kabisa. Kwa sababu hilo linaweza kutuletea matatizo baada ya safari. Hamuwezi kuwa katika jumuiya hiyo moja katika Taifa hilo hilo, viongozi wanapatikana kwa njia tofauti. Hiyo *political federation* inataka mambo ya msingi, moja ni Wananchi namna gani wanapata viongozi wao, hatuwezi tukaruhusu wenzetu wana utaratibu tofauti na sisi, halafu tukaweza kushirikiana. Hili nafikiri lazima tuliangalie sana. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, lakini la tatu vilevile ambalo ningependa kulizungumzia ni suala la Kiswahili. Nashukuru sana Mheshimiwa Waziri, alipokuwa anaelezea na Mwenyekiti wa Kamati, wamesema kwamba, tumejitahidi kuendeleza Kishahili na sasa hivi Rais wetu ameanza kuhutubia kwa Kiswahili, nasema ni hatua nzuri. Lakini tujiangalie huku nyumbani, tunafanya mikutano mingi hapa lakini lugha tunayoitumia

zaidi ni ya Kiingereza na wakati mwingine asilimia 90 ya wanaohudhuria mkutano huo ni Watanzania, ambao wanajua Kiswahili, lakini kwa sababu kuna wafadhili wawili, watatu, wametufadhili basi lugha tunayoitumia ni ya Kiingereza au lugha nyingine. (Makofi)

Hiki ni kitu cha ajabu sana, hatuwezi tuka-*promote* lugha yetu wakati sisi wenyewe humu ndani hatuithamini, huwezi kwenda Uchina hata siku moja mchina akakuhutubia kwa Kiingereza, hata kama anakijua kiasi gani, atazungumza Kichina na ataweka mkalimani akutafsirie wewe mgeni.

Huu ndio utaratibu kama kweli tunataka ku-*promote our language*. Lakini cha kusikitisha, wenzetu wa Kenya ambao tunahakika kabisa tunawazidi sana kwa Kiswahili, wamekuwa wao sasa hivi ndio wanaosambaza walimu wa Kiswahili na wakalimani mbalimbali katika nchi mbalimbali kuliko Tanzania. Hili ni jambo la kusikitisha sana, kwa hiyo wito, wetu sisi Kambi ya Upinzani nafikiri tunakubaliana na Waheshimiwa Wabunge na Wananchi kwa ujumla kwamba, sisi wenyewe kwanza lazima tukiheshimu na tukithamini Kiswahili ndani ya nchi yetu. (Makofi)

Mikutano yetu yote tunayofanya tuhakikishe tunatumia lugha ya Kiswahili, anayekuja tumpe mkalimani atamfsirie. Kwa hiyo, kazi ya kwanza ni kuongeza idadi ya wakalimani, waweze kutafsiri Kiswahili kwa lugha nyingi zaidi na vyuo tunavyo, kuna Chuo cha lugha Zanzibar, Chuo cha Diplomasia, kinaweza kufanya kazi hiyo na vyuo vingine vingi, Chuo Kikuu cha Dar es Salaam na vinginevyo. Lakini lazima kuwe na programu maalum kwanza ya kujua mahitaji ya nchi zote wanaohitaji watu ambao wanajua Kiswahili, tuwajue, kwa mfano, kama Libya wanahitaji watu 1,000 na nchi nyingine wanahitaji tuwe na orodha, kwanza hatuna kazi hapa nchini, ukiwatangazia waswahili hapa Watanzania hao kwamba kuna ajira Libya watu wanaojua Kiswahili, watu watasoma Kiswahili kweli na watajua kweli ni sehemu moja ya kuongeza ajira ya watu wetu. Tutumie nafasi hiyo vizuri kabisa, tuwatangazie Wananchi wa Tanzania kwamba, kuna idadi hii inatakiwa watu kwenda kufanya kazi ya kusomesha Kiswahili na kutafsiri Kiswahili katika nchi mbalimbali, itakuwa ni sehemu ya ajira na kazi hiyo itafanyika vizuri sana. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, hivi sasa kuna kampeni kubwa inayoendelea dunia katika kupanua Wajumbe wa kudumu katika Baraza la Umoja wa Mataifa, tungependa tupate *position* ya nchi yetu. Afrika inahitaji nafasi, India inahitaji nafasi, Brazil inahitaji nafasi, Wajerumani wanahitaji nafasi, tungeomba tupate *position* ya nchi yetu. Tunawasimamia Waafrika wa Brazil, Ujerumani, Wahindi au nani, nafikiri ni vizuri tukapata *position* yetu.

Mheshimiwa Spika, tano ni suala zima la matumizi ya Wizara, kwanza, napenda kama Mwenyekiti wa Kamati ya Hesabu za Serikali, nimsifu na nimpongeze sana Mhasibu Mkuu wa Wizara hii, yaani Katibu Mkuu. Wizara hii huko nyuma ilikuwa na matatizo makubwa ya matumizi, sasa wamefanya kazi nzuri hata alipokuja kwenye kikao cha Kamati, alichukua muda mfupi sana kwa sababu ya kazi nzuri waliyoifanya. Mtu akifanya vizuri anapenda kupongezwa, tunaomba utaratibu mliouanzisha muendeleo nao ili tuhakikishe matumizi ya fedha za umma yanakwenda vizuri zaidi. (Makofi)

Kwa bahati mbaya ubalozi kule wana fursa nyingi sana, uwezo wa kukagua wakaguzi ni mdogo sana, kwa hiyo, taratibu ambazo Katibu Mkuu amezianzisha ni kama Mhasibu Mkuu, naomba kabisa ziwe zinasimamiwa na kuendelezwa ili kuhakikisha kabisa matumizi ya fedha za umma yanakwenda vizuri zaidi.

Mheshimiwa Spika, kama Msemaji wa Upinzani alivyosema, tumekuta Balozi nyingine wanatumia simu dola 1,400 kwa mwezi, pesa nyingi sana. Nilipomwuliza Katibu Mkuu wa Hazina, akaniambia katika Serikali hakuna mtu anayelipiwa simu na nimechukua hata *sheet* ya matumizi ninayo, kwa hiyo, tusipinge hilo lipo, sisemi maneno ya ovyo ovyo. Kuna kasoro hiyo inafanyika, naomba irekebishwe na hata Katibu Mkuu niliwahi kumueleza hili, kwa hiyo, naomba hili lisimamiwe vizuri.

Pili, kuna matumizi vilevile mabaya ya magari, unaweza kukuta bili ya mafuta kubwa sana lakini kazi inayofanywa si kazi ya mambo ya nje, ni kazi nje ya mambo ya nje. Nafikiri imeeleweka, kwa hiyo, ningeoomba hilo nalo lisimamiwe vizuri, matumizi ya fedha za Serikali ni muhimu sana, kwa sababu tunajua hali ya nchi yetu, hali ya umaskini ya watu wetu, kwa hiyo ni vizuri hili likadhibitiwa. (*Makofi*)

Lakini la tatu, litadhibitiwa vilevile, vijana wetu wanaokwenda kusoma nje, nchi za wenzetu wanathamini raia wao, lakini katika upande ambao hatujakazia sawa sawa ni namna gani raia wetu wanavyopata matatizo na namna gani tunavyowasimamia. Hii ni kasoro moja ambayo bado tunayo na ninazo kesi nyingi, nimewahi hata kuzungumza na Katibu Mkuu, nikamweleza kwamba, bado Watanzania walioko nje hawajaweza kupata huduma na kuthaminiwa kama vile ambavyo Watanzania wanataka kuthaminiwa.

Leo akifungwa mgeni hapa ndani, kesho asubuhi utakuta Ofisi za Kibalozi, wanakuja mawizarani kuhakikisha kwamba, huyo mtu wao anakwenda kufungwa kwao na sio Tanzania, lakini Watanzania wangapi waliofungwa kwenye Magereza yao. Nenda sehemu zote utakazokwenda, utakuta Watanzania wako Magerezani. Lakini wenzetu mtu wao mmoja tu asubuhi wamefika, wataenda kwa Rais, watakwenda kwa kila mtu wahakikishe kwamba, huyo mtu hatumikii kifungo Tanzania. Sasa nasema hii ni kasoro, kwa hiyo, ningeoomba sana Wizara isimamie haki za Watanzania walioko nje ya Tanzania, wazisimamie kikamilifu hata kama wamevunja Sheria basi kama vile wanavyovunja Sheria raia wengi wakaombewa na sisi tuwaombe wetu waje watumikie kifungo hapa kwetu, kwa nini watumikie kifungo mahali pengine ambapo wanaweza vile vile kukitumikia hapa kwetu? (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, hayo ndio mambo ambayo nilitaka niyaseme lakini nasema, nawashukuru sana, Wizara imejitahidi kufanya kazi nzuri sana hasa katika mambo ya matumizi. Naomba vilevile tujitahidi kutoa usawa katika uajiri na vile vile tunamshukuru Waziri amesema wanawake mara hii wamekuwa wengi na *percentage* imepanda, tunashukuru sana kwa hilo tunawatakia kila la heri. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hii hoja, asante sana. (*Makofi*)

MHE. BALOZI GETRUDE I. MONGELLA: Mheshimiwa Spika, asante sana kwa kunipa nafasi nami nitoe mchango wangu na nitaanza moja kwa moja kwa kumpongeza Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, bahati nzuri ni mjukuu wa Wasukuma, kwa hiyo, damu ya Wasukuma imemsaidia kupita katika kinyanganyiro hiki. *(Makofi)*

Baada ya kusema hayo, napenda niseme ya kwamba, jambo lingine lililotokea katika uchaguzi wa Chama cha Mapinduzi, imedhihirisha jinsi demokrasia inavyoweza kuendeshwa tukapata kiongozi na sisi tunakuunga mkono baada ya kupata kinyag'anyiro hicho na tunakuombea kwambam hii kazi ambayo ni ngumu, utakapokuwa umeipata, Mungu akujalie kwa sababu viongozi wanachaguliwa na Munga na sisi hatuchaguliwi na binadamu. *(Makofi)*

Napenda pia niwapongeze wafanyakazi wote wa Wizara ya Mambo ya Nchi za Nje, ambao wako ndani ya nchi na nje ya nchi kwa sababu wanafanya kazi katika mazingira mageni, magumu na ya kujitolea, kwa ukosefu na ufinyu wa bajeti. Hata tunapoangalia mahesabu haya, unaweza ukahisi ya kwamba, hawa watu wanapata pesa nyingi, lakini hali na gharama zilizoko nje, wanaishi kwa kweli kwa njia ya kujitolea.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, ningependa tu niongezee kwamba, ukiangalia historia ya Tanzania, tumepita katika Awamu Tatu na tunaingia katika Awamu ya Nne. Awamu ya Kwanza, ilikuwa ni ya kuleta uhuru kujenga Taifa la Tanzania na kuweka misingi ya demokrasia katika chama kimoja, ikafanyika vizuri na kuweka miundombinu ambayo tunayo sasa kama elimu, afya na uchumi. Awamu ya Pili, unaweza ukasema ya kwamba ni awamu ambayo imetuondoa katika chama kimoja tukaingia katika Demokrasia ya Vyama Vingi, ambayo nayo ilikuwa ni kazi nzito iliyopaswa kufanywa na nchi hii na kuweka na kuendeleza misingi iliyokuwa imeanza katika Awamu ya Kwanza.

Awamu ya Tatu, ni awamu ambayo Mheshimiwa Benjamin William Mkapa, ameiongoza kwa ufasaha, kwa ustadi na kwa nguvu zake zote katika kuweka Tanzania tena katika ramani ya dunia hasa katika nja za kujenga fikra za maendeleo yanayolingana na dunia ya leo. Kwa hiyo, napenda pia nimpongeze Rais ambaye anastaafu kwamba, hakuwa na tamaa wala hakuonesha dalili za kutaka kubaki kama wanavyoonesha viongozi wengine wa Afrika. Ametusaidia vizuri na amekubali ameiongoza vizuri vikao vya chama tukaweza kumpata mgombea atakayesimama kwa Chama cha Mapinduzi. *(Makofi)*

Katika nchi yetu hii, ningependa kuhusiana na mambo ya nchi za nje, tutakapoingia Awamu ya Nne basi, kazi kubwa iwe ni kuangalia amani kwa namna ya pekee na kwa njia mpya. Amani tuliyokuwa tukiizungumza zamani, ilikuwa amani miongoni mwa Wananchi wa Tanzania, tunaishi kwa usalama, lakini sasa hivi amani hii imevuka ukosefu wa amani katika dunia, hauna mipaka. Mabomu yaliyopigwa London juzi juzi, nilikuwa niko njiani nililala London wakati huo nikitokea katika Mkutano wa Marais wa Afrika uliofanyika Sirte Libya. Ningeweza nikawa miongoni mwa wale ambao wamepata matatizo hayo kabisa. Kwa hiyo, hayana mipaka matatizo haya na

nafikiria kwamba, katika Awamu ya Nne, ingekuwa ni vema suala la amani tulitizame upya na tuangalie nafasi ya Tanzania katika kuweka mawazo na kuwa ni chachu duniani kupitia Rais wetu, Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, katika kuweka mawazo mapya na changamoto ya kuzuia ugaidi, ambao sasa unaenea na hauna mipaka na katika Awamu ya Nne pia ingekuwa ni vizuri siasa na sera zetu za *foreign affair*, zikalenga zaidi katika kuchukua nafasi Tanzania katika nafasi ya kuongoza uchumi ndani ya kanda yetu ya Afrika, Afrika Mashariki, *SADC* na Afrika nzima.

Tunazo fursa nyingi ambazo zingetuwezesha kabisa kushika nafasi imara katika kuongoza uchumi, nitataja chache, ukiangalia Tanzania kwa mfano, tungeweza kuwa na eneo katika uendeshaji katika viwanja vya ndege, tumekosa fursa ya kujenga Mwanza hapa ya Maziwa Makuu kwa sababu tungekua kabisa, sasa hivi wenzetu Nairobi wameweza sana kufanya hivyo. Ukiangalia nchi zote zinazozunguka maziwa, zinatumia nusu saa tu kufika Mwanza, ingekuwa ni Bandari nzuri kabisa lakini nadhani hilo linaweza likafikiwa.

Ukiangalia Mbeya inaweza kuwa ni Bandari ya nchi kavu ya kuweza kuangalia nchi zilizo Kusini mwa Tanzania, kwa sababu tuna Zambia, Malawi na tuna *Mozambique*, kwa hiyo, ingeweza kuwa ni Bandari moja ambayo ingeweza kuimarishwa. Ukiangalia katika upande wa Kaskazini kuna Arusha, ukiangalia Magharibi kuna Kigoma na mara nyingi kuna Kigoma na mara nyingi Kigoma tunaisahau kama ni kituo muhimu cha kutuunganisha sisi na nchi nyingine za Maziwa Makuu. Hii fursa hatujaitumia vya kutosha na tunapaswa kuitumia katika kujenga uchumi wa Tanzania. Lakini kuna fursa nyingine ambazo zimejitokeza, kwa mfano, *NEPAD*, huu ni mpango ambao umepangwa ili kuweza kusaidia Afrika katika kujenga miundombinu. Sasa hivi miundombinu ambayo labda tunaweza kusema Tanzania imo ni ya kujenga daraja linalounganisha Msumbiji na Tanzania. Lakini tunaweza kupata fursa nyingine zaidi katika *NEPAD*, kwa hiyo, tukasaidiana katika kutoa mawazo katika kipindi hiki cha Awamu ya Nne ili tutakapozungumzia wawekezaji na watu wote wanaozungumza maendeleo ya Afrika, wanataka kupitia katika huu mpango wa *NEPAD*.

Tumeona mfano wa Mpango wa Biashara na Marekani, ambapo hatukuweza kufaidika nao kwa kiasi kikubwa, kwa sababu hatukuelezea vya kutosha kuwafikia Wananchi kujiandaa ili waweze kunufaika na mpango huu. Kwa hiyo, ningefikiria na sasa tuna fursa nyingine ya nchi kuu nane ambazo zimeendelea katika dunia kutoa kiasi cha dola bilioni 50 kuweza kuimarisha uchumi wa Afrika, hizi ni dola chache sana ukilinganisha na mahitaji ya Afrika. Lakini ni nafuu uanze na hicho kidogo, siasa yetu ya sera za mambo ya nchi za nje, itapaswa ilenge katika kuona hizi nchi nane kuu na hasa kwa sababu Rais wetu alikuwemo katika jopo la *Commission* ya Afrika, ni jinsi gani tunaweza tukajipanga tukanufaika na fursa hizi zinazojitokeza. Ningependa pia niseme ya kwamba, ni vizuri pia kuangalia tunafaidika nini katika *SADC* na Wananchi wetu wa kawaida wanaweza kuelewa nini ili kuweza kushirikiana na nchi za *SADC* na pia kushirikiana na nchi za *East Africa*.

Mimi natoka katika eneo ambalo kwa kweli ni *East Africa proper*, tukiwa katika Visiwa vya Ukerewe sisi tuko mpakani mwa Tanzania lakini tukiwa Watanzania. Kwa

hiyo, ni vizuri sehemu za Muleba na Musoma na nyingine, kuziandaa kuweza kunufaika na *East Africa*. Nayasema katika Wizara nikiwa nasema kwamba, kazi ya Wizara hii itakuwa ni kukumbusha Wizara nyingine ambazo zina majukumu ya kufanya mipango hiyo, kwa sababu kazi inayofanywa na Wizara ya Mambo ya Nchi za Nje ni kubwa katika kuweka msimamo katika ngazi ya Afrika na ngazi ya Mataifa. Lakini wengine waliopo wataisaidia Wizara hii kama watadaka yale makubaliano ambayo yameshafanyika, wakayatafsili katika vitendo.

Mheshimiwa Spika, ningependa pia niseme kwa ufupi ya kwamba, sasa hivi Bara la Afrika lina watu milioni 850 na ni watu 50 milioni tu wenye ajira katika Afrika, kwa hiyo, 800 hawana ajira. Tunapaswa kulitazama kwa makini, biashara tunayofanya ya Kimataifa na mahusiano yetu Kimataifa, yanasaidiaje kupunguza idadi hii kubwa ya watu ambao hawana ajira na tuitafsiri mpaka ngazi ya chini, ambapo na sisi tuna silaha yetu ya kuongeza watu ambao hawana ajira. Haya yote yanaweza kukusanywa na Wizara ya Mambo ya Nchi za Nje ikatusaidia katika kufanya hivyo.

Mwisho, ningependa nizungumzie Bunge la Afrika, kwanza kabisa, narudia kama nilivyosema jana kwamba, Bunge hili limeanzishwa na tunashukuru kwamba, mliunga mkono sisi watano ambao tumingia katika Bunge la Afrika na kwamba, nataka nitumie nafasi hii kulishukuru Bunge la Tanzania, chini ya Uongozi wa Mheshimiwa Pius Msekwa, ambao wanaendelea kutusaidia katika kuhudumia Bunge hili. Kwa sababu Bunge hili lilipoanzishwa tumekuwa hatuna chochote, ni chombo kipya lakini tumetegemea uhusiano wa karibu sana na Mabunge mengine ya Afrika na ninashukuru ya kwamba, Maspika na Makatibu Wakuu wa nchi zote za Afrika, wameunga mkono, wamekuwa wakija kututembelea katika Bunge la Afrika na wamekuwa wakihudumia Wabunge wao katika kila hali na kuhakikisha ya kwamba, Wabunge wao wanapata huduma ambayo inafaa.

Ni uamuzi wa Marais wa Afrika walioamua kwamba, katika hatua za mwanzo za uhai wa Bunge hili, Serikali zitaendelea kuwahudumia wale Wabunge wakati tunajenga nguvu ya kujihudumia wenyewe. Kwa hiyo, hili labda ni tamko la Marais na Bunge la Tanzania linawajibika kutekeleza huduma hiyo kwa Wabunge hao na mimi nataka kukiri ya kwamba, jana nilikabidhiwa ufunguo wa gari la kuweza kunihudumia kama Rais wa Afrika, nashukuru sana Uongozi wa Bunge hili na hayo mengine yaliyobaki ambayo yameshawasilishwa kwa Spika wa Bunge hili na Katibu wa Bunge hili, yatakamilishwa kulingana na maamuzi ya Marais wa Afrika. (*Makofi*)

Ningependa niseme ya kwamba, *South Africa* kama nchi, wamejitahidi sana katika kutekeleza wajibu wao kama mwenyeji wa Bunge, wameshajenga *Bunge Complex* kubwa inayotoa nafasi ya Ofisi kwa kila Mbunge na pia Ukumbi mkubwa wa kuweza kuweka Wabunge 350 na wageni 300, vyote vimekamiliwa katika mwaka mmoja, kwa hiyo, napenda nitumie nafasi hii, kuipongeza nchi ya *South Africa*, kwa huduma wanayoitoa kwa Bunge letu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, ninaomba niwashukuru Wabunge na nimtakie tena heri mgombea wetu wa Urais, tuseme Rais kwa kweli, hili sioni tabu

kusema Rais wa Tanzania, atapasha kujifunza ni kama sisi akinamama ukiolewa ukiitwa *Mrs* unastuka wiki ya kwanza mpaka uzoe. Kwa hiyo, naye tunaanza kumzoesha zoesha kuitwa Rais wa Tanzania.

Mheshimiwa Rais, ninaomba nifikishe ombi la Wananchi wa Ukerewe walilonipa wakati naondoka kuja hapa Bungeni, wanakuomba, pamoja na kwamba, kuna maji na kule unakotoka hakuna maji mengi kiasi hicho, usiogope siku hiyo tutafanya matambiko hakutakuwa na upepo, wakati wa kampeni uje Ukerewe, asante sana. (*Makofi*)

MHE. DR. AMANI W. A. KABOUROU: Mheshimiwa Spika, asante kwa nafasi hii ya kuongea kuhusu hoja ya Wizara ya Mambo ya Nchi za Nje, lakini nafikiri kabla sijaendelea, nitoe rambi rambi zangu kwa ndugu, familia na kwa Bunge, kwa kweli kwa kifo cha Marehemu Mheshimiwa Margareth Bwana, ambaye alifariki, sikuwepo nilisoma tu kwenye *internet*, Mungu ailaze pema roho yake peponi. *Amina*.

Nakubali tu kwamba, Wizara ya Mambo ya Nje inafanya kazi nzuri, kwa maana kuwa tulikubaliana mwanzo wa Bunge hili la Vyama Vingi kuwa, tuachane na Sera ya Mambo ya Nje inayoangalia urafiki na itikadi, tufanya masuala ya *economic diplomacy* na ndio tunaifanya sasa tunafurahi. Sasa katika utekelezaji, *ofcourse* kutakuwa na matatizo ya hapa na pale lakini ndio kukua huko. Katika hilo basi niwapongeze.

Kitendo cha kuweza kununua nyumba nyingi na kujenga nyumba katika Balozi zetu huko nje kwa sababu inatupunguzia gharama sana na mimi nimepata bahati ya kutembelea tembelea maeneo mengi ambako nimekuta nyumba za Tanzania nzuri na zinapunguza gharama kwa walipa kodi wetu. Kwa sababu pango nchi nyingine inakuwa ni kubwa sana.

Mheshimiwa Spika, sasa labda niseme kidogo kwamba, nilikuwa nasoma siku moja kwenye gazeti nikasikia nyumba yetu ya Tanzania pale London imevamiwa na *squatters*, hawa watu ambao hawavunji sheria ya kwamba, kwa sheria za nchi kama zile kama nyumba imekaa wazi kwa muda, basi Wananchi wanaweza wakaingia wakaitumia na nyumba yetu London ilifanyiwa hivyo.

Mheshimiwa Spika, sasa tungeomba basi katika mambo haya, kusiwe na kuchelewesha *tender* za ukarabati ili nyumba zile zifanyiwe kazi mapema, yasitukute mambo hayo. Nadhani ni tatizo la kisiasa sasa na naamini Serikali yetu imebidi iongee na Ndugu Blair pale ili kusahihisha hili, sijui kama limekwisha. Kwa maana hiyo, napenda kuisitiza kwamba, matatizo ya nyumba za Ubalizi hata Bujumbura, aliwahi mtu akauziwa nyumba yetu na sijui kama mpaka leo alishaiurudisha, hata Mahakama iliamuru lakini yeye aligoma, sijui watasema viongozi.

Mheshimiwa Spika, kuna jambo moja na kwa kweli hili ndio lilinifanya nitake kuchangia leo, liko kwenye gazeti hili la *The East African*, toleo la tarehe 25 tarehe 31 Julai, 2005. Ninaona humu kuna mkakati mkubwa sana wa kujenga kitu kinachoitwa *Southern Corridor*, yaani kilomita 600 za reli wanaanzia Ziwa Kivu, Ziwa Edward, Ziwa Tanganyika na nimesoma nilichostaajabu ni kwamba, reli hizo na mkakati wote, kwa

kweli kwa kiwango kikubwa sijui utamnufaisha nani? Kwa mfano, kwenye Ziwa Tanganyika hakuna hata Bandari moja inayojengwa na sisi tumepitisha *Tanzania Postal Authority* juzi juzi hapa na moja ya vilivyotolewa na Wajumbe wengi wa Kamati na naamini hata Wabunge wengi watakubali ni kwamba, Bandari za Ziwa Tanganyika ni za vichekesho. Ni kwamba, hakuna isipokuwa Kigoma peke yake na hata yenyewe inahitaji ukarabati mkubwa ili iweze kufanya kazi kama inavyotakiwa, lakini katika mkakati huu wa reli kilomita 900 inaunganisha Uvila wanakuja kutokea mpaka huku Mpulungu halafu wanapita kwenye reli ya *TAZARA* wanakuja Dar es Salaam kupitia *Port* yetu, wamekwepa kabisa Kigoma, Ziwa Tanganyika halitajwi popote. Hatuna msaada wowote na kitu hiki, sasa tutaunganishwa kutoka Sudan mpaka Cape Town, wanatupita.

Mheshimiwa Spika, ni ajabu kubwa, maana yake na huu ni mkakati wa Umoja wa Mataifa, ukishirikiana na *African Union*, unaotaka kuchukua bidhaa za eneo hilo ambalo ni tajiri sana kwa madini na kadhalika, kila mtu anajua. Lakini kwa kutuzunguka na nasema hata hiyo kusema watapita *TAZARA*, baadaye tutaambiwa reli yenyewe si unajua ni mbovu, waachie na hiyo imechoka na kweli haina hata mabehewa leo, haina vichwa vya kutosha *TAZARA* leo inaendeshwa kwa hasara inabidi tupewe pesa. Sasa hawa wanasema kwamba, wanaunganisha mizigo yote hiyo, waitoe tangu huko Sudan waje waipitishie *TAZARA*. Nasema mwisho wa yote ni kwamba, reli hiyo itapelekwa moja kwa moja mpaka *South Africa* na huko ndiko itakakokuwa inapita mizigo yetu na kwa kweli kama tusipokuwa waangalifu, tukiangalia reli yetu hii ya Kati ilivyo sasa, sijui wanasema mwezi wa 11 labda atapewa mwekezaji wa India au wa *South Africa*. Kwa hali ilivyo, naona itakuwa ni *South Africa* na kwa maana hiyo, ina maana wata-*divert* mizigo yote ipitie huko *Port Elizabeth* au sijui miji gani mingine huko *South Africa* kwenye mabandari makubwa na sisi Bandari yetu ya Dar es Salaam itanyang'anywa sasa mizigo, eneo ambalo ndio ilikuwa tegemeo letu kuu. Tegemeo letu kuu la mzigo wa *central line* ni Congo, Rwanda, Burundi na haya maeneo hasa ya *Eastern Congo*, kwenye madini na vitu vingi ambavyo haviwezi kwenda Kinshasa kwa sababu watu wale hawana hata barabara wala reli kule. Lazima vipite Dar es Salaam, Dar es Salaam - Kigoma, *is the shortest route* kutoka *Indian Ocean* kwa mzigo unaokwenda Congo, Rwanda na Burundi.

Mheshimiwa Spika, lakini leo kuna *diverge* inataka kufanywa tena na sijui tunasema ni nini ya Serikali yetu kwa sababu haya mambo yamekwenda kuzungumzwa Lusaka na tunaambiwa kwamba, yatatekelezwa. Lakini yakitekelezwa kama Tanzania na sisi wengine kama Watanzania wa Kigoma huko hasa Kigoma huko, ambako hakuna hata barabara moja ya lami iliyojengwa na Serikali yetu hii, pamoja na maneno mengi hata moja. Asubuhi umesikia nimeuliza swali la umeme basi imetolewa mikakati saba hapa, hatukuambiwa ni upi sasa utakaotumika, kuna *bridge* kutoka Tabora, Burundi, Malagarasi, yakasemwa hapo hata sisi watu wa Kigoma jamani huu umeme utatoka wapi, hakusema Mheshimiwa Waziri. Sasa na barabara tuko hivyo hivyo na reli sasa zinajengwa mpya kilomita 900 kukwepa Kigoma, wanakuja kushukia Mpulungu halafu watatumia *TAZARA*. Lakini tunajua kabisa, *TAZARA* haiko katika hali ya kubeba mzigo mzito huu, sasa mwisho wake ni kupeleka *South Africa*.

Mheshimiwa Spika, ndio kazi tunayoifanya, nasema Mheshimiwa Waziri na ninamshukuru Mheshimiwa Balozi Getrude I. Mongella, amesema aanze kujisikia kama Rais, sawa. Hatuna ugomvi, Mtanzania mwenzetu akipata nafasi, tunatakiwa kumshangilia na ikiwa kwa bahati kama atawashinda Wapinzani ambao ni wakali sana mwaka huu, basi hatuwezi kumlaumu sana. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Spika, lakini kwa kweli ni vizuri Serikali yetu ikaelewa kwamba, tunatengeneza mikakati kwa ajili ya nchi na huu Mkakati wa *UNAU*, ambao unatunyang'anya mzigo wetu na sasa wanataka kutudanganya kwamba, watapitishia hapa, lakini tunajua hatuna uwezo wa kufanya hivyo, kwa nini tusiimarisha na bandari hata mbili ya Karema ambayo imeanza kujengwa, ukiangali hilo *gate* lenyewe wamekwenda Wabunge wengine wameanguka huko, ni *gate* sijui hata kama ni boti gani linaweza likasimama pale, hii ni mambo ya Mawasiliano na Uchukuzi, siyo mambo ya nchi. Lakini kwa kweli, kilichonileta hapa nilikuwa huko kwenye mikakati nikaambiwa kwamba, sasa bwana zamu yako imefika, nikasema lazima nije kwa sababu hili linanitisha na kwa sababu litafikishwa kwenye vikao vya Serikali na kwa sababu Serikali zetu zimeshakubali kulitekeleza, sisi Watanzania tunasema jamani sawa tutekeleze lakini tusijisahau, isije ikawa ndio hadithi zile zile.

Mheshimiwa Spika, tumesikia kwamba, wanakuja wafadhili kusaidia kitu fulani Tanzania, lakini ushahidi upo kwamba, katika shilingi 100 inayotumika kwenye Miradi inayosemekana tunasaidiwa sisi Waswahili wa Afrika, asilimia 40 inarudi Ulaya au kokote zilikotoka pesa hizo kwa njia za *consultancy*. Ndio Miradi ya namna hii. Sasa tunaambiwa *AU*, *UN* wamekuja watasaidia *Great Lakes* na kuna mkakati mkubwa tu sasa hivi wa kuwanyang'anya bunduki, sijui kuna watu 450,000 wana bunduki watanyang'anywa. Lakini sasa baada ya kusaidiwa sisi tunapata nini? Nauliza, mtu wa Kigoma, labda ndugu zangu wa Dar es Salaam kwa sababu kila kitu kinaonekana kitaishia hapo watafuarahi, lakini kule ile bandari itaendelezwa na nani? *Tanzania Postal Authority* hawana pesa, bado wachanga, sasa tungetegemea kwamba, misaada kama hii inayokuja kutoka Umoja wa Mataifa na *AU*, ije basi itusaidie hata pale ambapo sisi tayari tunajua tuna tatizo, lakini inatupita kwa pembeni.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, sitaki kusema mengi sana, naomba tu sasa ndugu zangu wa hapo Kigoma Mjini, waelewe kwamba, wakati huu ni mgumu na kwamba, watakuja watu tuwasikilize halafu tuwaage kwa wema na amani. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nashukuru sana kwa nafasi hii. *(Makofi)*

MHE. ELIACHIM J. SIMPASA: Mheshimiwa Spika, nashukuru sana kwa nafasi hii. Inawezekana tangu nilipokuja Bungeni labda ni mara yangu ya kwanza kuchangia kwenye Wizara hii, kwa hiyo, nimezoea Wizara nyingine.

Mheshimiwa Spika, ninataka kuunga mkono hoja iliyotolewa asubuhi na Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa. Nataka nimpongeze sana kwa kazi njema na nzuri ambayo ameifanya, kitu ambacho nafikiri kimewezesha kazi hiyo kuwa nzuri. Nafikiri kwanza, tuanze kumpongeza sana Rais wa

Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa sababu yeye naye alikuwa *Foreign Minister*. Sasa na bahati nzuri tena, tuna bahati tutampata mwingine tena kutoka Wizara hiyo hiyo, tunampongeza sana, kazi aliyochapa vizuri kama kiongozi na Mawaziri wake nao wamefuata hivyo hivyo. Kwa hiyo, tunampongeza yeye mwenyewe Mheshimiwa Rais, pamoja na Mawaziri wake, wamefanya kazi nzuri sana, kwa kweli katika kipindi cha miaka mitano iliyopita. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, kadri walivyozidi kukaa kwenye Wizara hizi, ndio tumeona maendeleo, kuna mabadiliko makubwa sana katika Wizara. Nampongeza Naibu Waziri Dr. Abdulkader Shareef, Katibu Mkuu na watumishi wote. Wizara sasa hivi inafanya kazi nzuri, ukienda pale unahudumiwa haraka haraka tu mambo yanakwenda vizuri. Lakini pengine nimpongeze Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, kwa kuwa chama chetu kimeamteua kuwa mgombea wa Kiti cha Urais, hongera sana. Mimi na Mheshimiwa Jakaya Kikwete, tumekuwa tukitaniana lakini sasa ule utani itabidi upungue, utani wetu unaufahamu wewe mwenyewe, wala siwezi kuusema hapa, lakini itabidi uwe ni utani wa heshima kidogo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, baada ya hayo, nina mambo mawili, matatu, sisi wengine umetuteua kutembelea nchi mbalimbali, kwa hiyo, katika kutembelea kule, tumejifunza mambo mengine tunafikiri bado si tatizo la Wizara, lakini nadhani ni tatizo la nchi labda kiuchumi. Kuna mambo ambayo nimeyaona na juzi juzi tulipokuwa Abuja, niliona New Delhi wakati fulani niliona kwamba, jambo la kwanza kabisa kulikuwa huko nyuma na Mfuko wa dharura au huduma kwa Watanzania wanaopata matatizo. Sasa tulipata habari kwamba, kile kifungu nafikiri kilifutwa, lakini watu wanapata matatizo wakiwa katika nchi fulani na kwa hiyo, kwa sababu hakuna kile kifungu wakienda kwenye Ubalizi, wanashindwa kuhudumiwa. Nina mfano mmoja, ambao wenzangu niliokuwa nao Kenya watakumbuka, binti mmoja na kaka yake wanasoma Uganda lakini walipofika Nairobi pale katika kutanga tanga kutafuta, sijui walikuwa wanakwenda wapi wakakamatwa na wakaambiwa nyie ni wazururaji. Baadaye wale polisi wakamwachia yule mvulana, yule msichana alikuja kuokotwa akiwa katika hali mbaya sana. Balozi akawa anatueleza, sasa katika hali hiyo hawana kifungu hata cha kumsafirisha wala cha kumuhudumia, kwa hiyo, inabidi watumishi wenyewe pale kwenye Ubalizi, waanze kuchangisha hela kumhudumia mtu kama huyo.

Mheshimiwa Spika, nafikiri kunahitajika kifungu hicho kiwepo kwa kuwahudumia watu wanaokumbana na matatizo katika nchi zile ambazo wapo kwenye Balozi zetu. Hili ni suala la Kitaifa, hamuwezi kuanza kuchangishana halafu ukiangalia watumishi wenyewe kwenye Balozi zetu ni wachache sana, pale Abuja wako wawili tu ambao kwa kweli wale ni *officials*, Balozi na msaidizi wake Bwana Akilimali. Ndio hawa hawa, lakini wengine wote ni watu wa kawaida tu, sasa idadi ya watu wachache namna hiyo, watachangia kiasi gani kumwokoza mtu aliyepata matatizo anayehitaji usafiri na matibabu. Mimi nashauri kifungu kiwepo, nimeuliza kwa nini kifungu hakipo wakasema ilionekana eti kilikuwa kinatumika vibaya, nikasema kama watu ni wabaya hata vifungu vingine bado wangetumia vibaya tu. Suala ni kuweka nidhamu ya matumizi ambayo sasa hivi Wizara inasifiwa kwamba matumizi yamekuwa mazuri, hilo la kwanza.

La pili, ni ujenzi wa majengo ya Ubalozi na nyumba. Kule New Delhi kulikuwa na kiwanja lakini namshukuru sana Mheshimiwa Waziri amesema kwamba, wameanza kujenga. Sisi tumegundua mwaka tisini na kitu kule bado kiwanja chetu kilikuwa peupe na sehemu nyingine zote, Balozi za nchi nyingine zimejenga sisi tulienda tukaangalia uwanja tu. Sasa nashukuru kwamba, Mheshimiwa Waziri amesema, sasa hivi wanajenga, ni jambo la msingi, ule ni Ubalozi, kile ni kipande cha nchi, kwa hiyo, ni vizuri kisikae kitupu kijengwe. Pale Abuja kiko hivi hivi, nyumba yenyewe haijajengwa lakini Ubalozi nyumba tuliyoinunua ile ni nzuri, nampongeza sana Waziri. Ile nyumba ya pale Abuja ni nzuri sana, lile jengo ambalo wanatumia. Lakini tumepata viwanja, ule mji unajengwa upya kwa hiyo, Serikali imetugawia kiwanja, tumekiangalia juzi juzi mwezi Juni, 2005 lakini sasa bahati mbaya tena, sisi tumekuwa karibu na Zambia, yule Mwanawasa ameshamaliza ile kitu na Bendera ya Zambia inapepea vizuri, sisi ni kiwanja tu tumezungushia sengo basi. Nikasema lakini nadhani Wazambia uchumi wao sio mzuri kuliko sisi, labda ni *priority*, lakini nafikiri Mheshimiwa Waziri, utatusaidia hilo utakapokuwa *President* na yule utakayemteua pale, utampa maazigo haya aendelee kutekeleza, pamoja na kwamba, London tumepata eneo zuri na nyumba nzuri, sehemu nyingi mambo ni mazuri. Tungejaribu kujaziliza yale ambayo tunafikiri bado tuimarisha na Abuja ni mji ambao ni mzuri, tunahitaji tuwe na jengo pale.

Mheshimiwa Spika, lingine ambalo nimeliona katika kusafiri katika Balozi hizi ni kwamba, wao hawana usafiri, kuwapokea inakuja kombi, nilisafiri na Waziri mmoja alitaka kuleta ugomvi pale Ethiopia. Walituletea kombi moja ambayo mlango ukikusukuma unaenda kienyeji tu, sasa akasema mimi ni Waziri bwana, siwezi kupanda hii gari, yaani Balozi kaniletea gari mbovu namna hii, kanidhalilisha hivi. Nikamwambia Mheshimiwa hii ndio hali halisi ya nchi yetu, pengine hata Balozi mwenyewe gari la maana hana. Lakini tulivumilia hivyo, baadaye nafikiri Balozi alianza kujisikia vibaya, akasema sijui tuwakodishie gari, nikawaambia linatosha hili hili mbona kwenye daladala tunapanda. Nafikiri ni kuangalia, kuna sehemu nyingine ambazo tunahitaji magari mazuri mazuri kidogo kwa sababu ya hadhi ya mji wenyewe. Mji kama Addis Ababa ni mkubwa, ni vizuri tukawa na magari wao wenyewe wana kombi pamoja na gari ndogo la Balozi na huwezi kusema nataka kusafiri na gari la Balozi, kwa hiyo, naomba hilo la usafiri liangaliwe.

Mheshimiwa Spika, namshukuru na kumpongeza Rais, aliwaita Mabalozzi wote kwamba, sasa hivi Ubalozi ni biashara, yaani mtu ameketi pale anafanya shughuli za biashara, wakati fulani ilikuwa ni mambo ya kisiasa zaidi sasa hivi ni biashara. Sasa sijui wanatekeleza vipi lakini sehemu nyingine hatukuona kama katika maeneo yale kuna hali yoyote ambayo biashara inatangazwa. Lakini Balozi wa Kenya, tumekuta pale ukiingia kwenye *corridor* ameweka *shelves* na ameweka bidhaa za Tanzania, tulikuta hata bia, Serengeti ipo pale, Serengeti ndio zilikuwa nyingi tukasema Safari iko wapi? Akasema watu wa Kiwanda cha Safari hawajaleta, Kilimanjaro iko wapi? Akasema hawajaleta, lakini Serengeti wamepeleka pale na Malta wameweka. Sasa kuwe na sehemu ambayo watu wakiingia kwenye Balozi, kwa sababu Balozi anatembelewa mara nyingi na Mataifa wanakuta walau hata baadhi ya bidhaa ambazo ziko kwetu zimewekwa, watu wanazona pale pale kwenye *gallery*. Linajengwa eneo maalumu, bidhaa zetu ziko pale na mambo mengi yamewekwa pale, kama ni Mlima Kilimanjaro uonekane pale. Maana pale ndio

jicho la nchi, sasa kuna wengine unaingia pakavu tu huoni hata twiga, huoni hata Mlima Kilimanjaro, wala huoni chochote. Nafikiri ni vizuri kuanzia sasa au wakati unaokuja, vitu hivi viweze kuwepo, bidhaa ziweze kuwekwa kwenye Balozi zetu.

Mheshimiwa Spika, kama nilivyosema, kazi nzuri lakini hata hivyo, imefanyika na Wizara imefanya kazi nzuri sana, Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, umejijengea umaarufu mkubwa katika nchi za nje na ndio maana hata watu walipoona Chama cha Mapinduzi kinakupitisha, hawakushangaa walisema *they have got the right candidate*. Nataka niseme kweli kwa ndugu yangu, Mheshimiwa Dr. Amani Kabourou, ndio hali ilivyo katika Upinzani wetu, sisi tunajua kwamba, Kiti kinakwenda kwetu, hata wakiwa ngangali, lakini ni ngalingali wao kwa wao tu, siyo kwa Chama cha Mapinduzi, Chama cha Mapinduzi ni tofauti kidogo. Kwa hiyo, tunapongeza kazi hii, tuna imani kwamba, atakayekuja ataendeleza kutoka pale na hataturudisha nyuma. Nakumbuka *Father Frank* alikuwa Mkuu wa Chuo cha Kigurunyembe, Morogoro, alipokuwa anatuaga sisi wakati ni walimu tunakwenda kuanza ualimu alisema, nawatuma ninyi kama kondoo ndani ya mbwa mwitu, mkienda huko mambo mawili yatatokea; la kwanza, kama kondoo ndani ya mbwa mwitu, nataka mkawe na macho makubwa sana ili muweze kuona mengi na masikio mapana sana ili muweze kusikia mengi. Lakini mdomo mdogo ili mzungumze machache, ukiwa unataka kuzungumza mengi unaharibu lakini bora uyaone mengi na bora uyasikie mengi lakini ongea machache.

La pili, akasema ukipewa ualimu mkuu katika shule ambayo ilikuwa na mwalimu mkuu mzuri sana, una bahati mbaya, kama shule ilikuwa nzuri sana na wewe umekuwa mwalimu mkuu una bahati mbaya, kwa sababu hata jani likianguka barabarani, watu wanasema tayari shule imeshaharibika. Lakini ukipewa shule mbovu, basi una bahati nzuri kwa sababu hata mkipalilia barabara tu, watu watasema shule imekuwa nzuri. Sasa atakayerithi pale, ana kazi kweli kweli kwa sababu umepiga hatua kubwa katika kuendeleza hii Wizara yetu, tunakuombea kheri wewe mwenyewe katika uchaguzi, Mungu akupe afya njema wewe na familia yako, ili tufanye kampeni ambayo tunajua safari hii ni rahisi kupita kiasi na hivyo hivyo na sisi Wabunge tutakiane kheri. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, nilitaka kusema hayo, nilishaunga mkono hoja. Ahsante sana. (*Makofi*)

MHE. RHODA L. KAHATANO: Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii ili nichangie kidogo katika Wizara hii muhimu ya Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa.

Mheshimiwa Spika, pamoja na kwamba, mimi ni mwanakamati wa Kamati ya Mambo ya Nje na yaliyosemwa na Mwenyekiti nami nimeshiriki kuyaandaa, lakini nafikiri kuna umuhimu wa kuongeza mambo machache, ambayo nimekuwa nayafikiria baada ya kuandaa hayo tuliyofanya.

Mheshimiwa Spika, napenda nimpongeze ndugu yetu, kwa kweli mtoto wangu, kwa sababu ni mtoto wa dada yangu nadhani, Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, kwa

kuchaguliwa kushika Bendera ya CCM, alisema Mjumbe mmoja, Mheshimiwa Balozzi Getrude Mongella kwamba, kwa kweli ni Rais, hajaapishwa tu. Kwa sababu Wana-CCM wengi tu kama tumekubaliana kumuweka yeye kwa nini tena tukageuke, hata kungekuwa na uchawi wa namna gani, yeye tunafikiri ni Rais. *(Makofi)*

Kwa kuwa nilikuwa katika Kamati yake, mambo mengine ambayo nilikuwa nayaona wakati tukifanya kazi, nafikiri sasa akiwa katika Kiti kile atakachokikalia, ataweza kuchukua wajibu wa kuyatekeleza ambayo mara nyingine tulikuwa tunamwuliza mbona haya, mbona haya. Ninamshukuru sana kwamba, katika Wizara yake, pamoja na watendaji wenzake, akiwemo Naibu Waziri, Katibu Mkuu na timu yake, wakiwemo Mkuu wa Chuo cha Diplomasia na Kiongozi wa Kituo cha Kimataifa cha Arusha, wamefanya kazi nzuri ya kuandaa *speech* hii, nawapongeza sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, mara nyingi tulimsukuma juu ya hali za Ofisi zetu katika Balozzi zetu mbalimbali, kama alivyosema Mjumbe aliyemaliza kwamba, Balozzi nyingi wakati huo zilikuwa zinasikitisha sana, nyingine walikuwa wanashindwa kulipa hata bili za simu, maji, walikuwa wanashindwa hata kulipa mishahara kwa wakati wake ya *local staff* wa kule. Lakini tunashukuru Mungu, sasa kwamba anaondoka anakwenda kupata wadhifa mkubwa wakati haya mambo ameyarekebisha, kwa hiyo, napenda kumshukuru sana, pamoja na wenzake kwa sababu katika kila kikao, tulisukuma hilo, pamoja na wenzangu. Bwana ondoa aibu kwenye sebule, kwa sababu sisi akina mama ukiwa na wageni wakiona sebule iko ovyo ovyo, imechaka kweli kweli, deki inaonekana haikupigwa miaka 10, basi wanaona nyumba hii ni ovyo. Lakini sebule ikiwa imepambwa na vitambaa vya kufuma, watu wanatamani hata kunywa chai katika nyumba ile. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, sasa Balozzi zetu zimetengenezwa, tunamshukuru Mheshimiwa Waziri, tunaishukuru Serikali, tunawashukuru na wale wote ambao si Mawaziri wa Wizara hii, lakini ambao waliona jambo hili bila shaka wakalisukuma katika *Cabinet*. Utawala Bora hauwezi kuwa kama ninyi mnakaa ovyo ovyo, basi napenda kumshukuru. Pamoja na kuboresha Balozzi zetu, kumekuwepo na ukarabati wa Chuo cha Diplomasia, ninapenda kuishukuru Wizara kwamba, wamejitahidi kukarabati Chuo cha Diplomasia kilichopo pale Kurasini, nadhani ni eneo lile. Pengine Watanzania hatujaelewa kile chuo kwamba ni chetu, kwa sababu tunafikiri ni cha Msumbiji. Napenda kwa ruhusu yako, Mheshimiwa Spika, niwakumbushe wenzetu kwamba, Chuo kile ni chetu na mara nyingine tumemwomba Waziri, pamoja na Naibu wake, wakija kutuzungumzia katika Kamati yetu tukaomba kwamba, viongozi wa nchi wanapopewa madaraka wapate nafasi ya kupewa mafunzo kwa muda mfupi hata kama ni kwa saa fulani pale katika Chuo cha Diplomasia kwa sababu ni chetu. Ni chetu sasa, wenzetu Msumbiji wana chuo chao, sisi kile chetu mpaka sasa tunaita Chuo cha Msumbiji na Tanzania, sijui Waziri ataniambia nini; amefikia wapi kunasua chuo hicho kikawa Chuo cha Tanzania peke yake? Kwa sababu hata katika ukarabati katika Bajeti niliona kwamba, katika mwaka uliopita fedha zilizokarabati kile chuo ni fedha za Tanzania. Sijui ataniambia wakati ana-*wind up* kwamba, Msumbiji walileta baadaye fedha, kama hawakuleta na kama hawatusaidii, kwa nini tuendeleo kukiita kile Chuo cha Tanzania na Msumbiji, tulishawakomboa wana vitu vyao sasa chungu kile ni chetu tutapikia sisi wenyewe wenye chungu? *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, naomba Mheshimiwa Waziri, atusaidie kwa sababu chuo kile kikifundisha watu wengi, viongozi katika nchi yetu, tutapata kujua mahusiano ya nchi nyingine. Naomba niwajulishe wenzangu kwamba, pale kuna walimu waliobobea katika mambo ya Diplomasia, wanajua kila kitu, wametufundisha sisi kwa sababu katika Kamati ya Mambo ya Nje, tulikuwa tunaomba waweze kuja kutueleza yale ambayo yanatokea katika Dunia. Ukiwa Mbunge ni vizuri ujue hata mengine yanayotokea yote, tusijue tu ya Majimbo yetu, kwa hiyo, ninaomba Watanzania wale watakaopata nafasi, kuna *course* ambazo mtu anaweza kwenda jioni akafundishwa au za watoto wetu wengine wanahangaika kazi, lakini kuna watoto *very brilliant* basi waombewe pale na kuwalipia. Wengine wanajua Vyuo vya Uhasibu, vyuo vya nini, lakini mara nyingine wanafikiri pale ni wale walioko kwenye Idara ya *Foreign Affairs* tu ndio waende wakajifunze pale, la hasha hata wengine wanaweza kwenda kuchukua Diploma za juu na hata wakachukua *Certificate* na hata pengine wakachukua hata Kifaransa, kwa sababu wana maabara nzuri sana ya kifaransa pale, ni mambo yetu na tujivunia mambo yetu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, nilikuwa napenda Waziri anisaidie kuhusu Chuo cha Mikutano cha Kimataifa Arusha, kwa kuwa kinafanya kazi nzuri na ni kituo ambacho kwa kweli tunajivunia, hata wakati mwingine hapa nilimwuliza Waziri mwenyewe, kwa nini tunaita Swizaland tusiite tu Tanzania? Akajibu ni vizuri kulingia hata mambo ya wengine, nikabishana naye, nikasema siyo vizuri bwana tulingie Arusha yetu, Swizaland huko kwao na sisi Arusha hapa kwetu, tuiseme sisi Swizaland ya Tanzania, hakuna hapa ni Arusha ya Tanzania. Ninamshukuru kwamba, sasa hawasemi tena mambo yale ingawa wakati ule Mheshimiwa alinibishia, sasa ninamshukuru kwamba, sasa hivi kweli Arusha ni fahari ya Tanzania. Kwa hiyo, ardhi ya pale sasa hivi haitoshi ni ndogo na kwa kuwa kulikuwa na matatizo ambayo yeye anayajua na sasa anakuwa kinara yeye mwenyewe. Kwa hiyo, naomba atakapokalia Kiti hicho na hayo pia ayaweke katika mambo atakayotatua mara moja, ni ombi kwake ambalo litatusaidia.

Mheshimiwa Spika, ninaona bajeti ya Wizara hii imeboreshwa kweli. Tangu nianze kuwa katika Kamati hii, naona kuna maendeleo mazuri ambayo kweli bajeti imeboreshwa. Lakini ninaomba Serikali kwa ujumla, kama nilivyosema hapo mwanzo, Wizara ya Mambo ya Nje ndiyo Sebule ya nchi yetu. Wageni wengi wanafikia pale. Kwa hiyo, ninafikiri tunakoelekea bajeti ya Wizara hii iweze kuongezwa.

Mheshimiwa Spika, jambo lingine ambalo ningependa kuzungumzia kwa Waziri Mheshimiwa wetu Rais wa kesho ni kwamba nilimuomba katika Kamati yetu kwamba Mheshimiwa Waziri Mabalazi wanawake ni wachache na hatuna ukame wa wanawake waliosoma katika nchi hii ya Tanzania. (*Makofi*)

Baada ya muda akamteua mama mmoja ambaye yuko ndani pale bado hajapewa Kituo na ninadhani kuna siku atapewa. Akarudi kwenye Kamati tukazungumza naye maana mara nyingi tumekuwa tunazungumza naye, ameteuliwa Balozi mwanamke katika mambo ya Afrika Mashariki. Napenda kumshukuru sana kwamba hakututupa tulipomhitaji. Kila mara alikuja katika Kamati yetu. Kwa hiyo, alipokuja nikamshukuru

kweli nikamwambia kweli tunakushukuru. Waziri umetupa mama mmoja, lakini mmoja katika Balozi ngapi katika Ofisi pale wanaume Mabalози ndani ya Ofisi ni wengi.

Mheshimiwa Spika, Waziri aelewe kwamba tunapokuwa Chuo Kikuu hakuna *degree* ya mwanamke wala ya mwanaume. Wana-*sup* wanaume na wanawake. Sasa ni nini kinachomfanya aondoke akiacha ukame huu wa Jangwa la Sahara katika Wizara yake kuwa na wanawake wachache Mabalози? Naomba atakapokuwa anajibu aniambie ukame huu unatokana na nini? Pamoja na heshima zote ninazompa mwanangu huyu, lakini kwa nini anatuacha hivyo? (*Kicheko*)

Mheshimiwa Spika, ninaomba nimshukuru sana Mheshimiwa Waziri kwa jinsi alivyokuwa anaratibu mambo ya Afrika Mashariki. Tumesema Umoja wa Afrika Mashariki unatokana na watu. Ni *People Centred* na amejitahidi sana kutupa taarifa, akitoka kule anaita Kamati tunaambiwa mambo yanayotokea na sisi tunampa ushauri wetu. Kwa kweli hilo ninakuheshimu sana na ninakushukuru sana Mheshimiwa Waziri.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa Mheshimiwa Waziri anakwenda kuwa Rais na wale wenzake walioko wakongwe, naomba akawasaidie kwamba mambo ya Forodha tunakwenda vizuri na tutaingia mambo ya pesa tunaingia katika mambo mengine. Mambo ya Umoja wa kisiasa tusebiri, pole pole tufuate utaratibu na ninakuomba kabisa, mwali anapotoka nyumbani anapewa mambo ya kwenda kuishi na yule bwana kule na sisi tunakupa ushauri kwamba wale wakubwa wana jambo lao walilionalo. Basi wewe uende polepole na hekima ambayo umejaliwa na Mwenyezi Mungu, uende taratatibu ili tupate Muungano wa kweli ambao ni wa wananchi, *People Centred Union*.

Sio jambo tu la mtu anataka kupanda kwa migongo ya watu aonekane yeye ndiyo alikuwa mtu wa Afrika Mashariki bora kuliko wengine. Katiba zao wenyewe zinawashinda, wataweza za Afrika Mashariki.

Mheshimiwa Spika, naomba hilo aende nalo na ninamwomba sana kwa utaratibu ulivyo Mheshimiwa Waziri akafanye mambo yakawe ya kujivunia sisi Watanzania, tunamwamini.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, nina ombi moja. Bunge la Afrika Mashariki linaomba kila mara kupata Waziri atakayeratibu mambo ya Bunge lao na Mabunge ya Afrika Mashariki. Kenya wamechagua Naibu, Uganda walikuwa bado na sisi bado, sasa naomba akaliangalie na kulijadili kama litatuletea manufaa. Watu wapo chagua mmoja utakapokuwa Rais mpe ale aende akatutetee katika Bunge la Afrika Mashariki. Aende na utume ambao sisi tutakuwa tunawatuma kutoka katika Bunge lako hili Tukufu.

Mheshimiwa Spika, mwisho ninaomba nikushukuru wewe, nimshukuru sana Mwenyekiti wa Kamati yetu ya Mambo ya Nje Ndugu William Shija, nimshukuru tena Waziri, Naibu Waziri, Katibu Mkuu wa Wizara ya Mambo ya Nje, Mkuu wa Chuo cha Diplomasia cha Mambo ya Nje na Mkuu wa Kituo cha Arusha kwa jinsi walivyotupa ushirikiano katika Kamati yetu na mimi nimejifunza sana kutoka kwao.

Mheshimiwa Spika, namshukuru pia Katibu wa Kamati yetu ya *Inter – Parliamentary Committee* Ndugu Japhet Sagasii ambaye wewe mwenyewe ulikuwa ndiyo Kiongozi wetu katika *Inter-Parliamentary Committee* na ninakushukuru kwa kuwa ulinichagua na kazi ile niliyoifanya, nimejifunza mengi kutoka katika ile Kamati na kijana Japhet Sagasii, alifanya kazi nzuri sana. Kwa kweli Bunge letu lina wataalam. Kwa hiyo, ninapenda pia kumshukuru na kumwomba aweze kuendelea hivyo ili Tanzania tupate kusifika katika nchi za Afrika na nchi nyingine.

Mheshimiwa Spika, mwisho kabisa nawashukuru wanawake wa Kagera na Chama Cha Mapinduzi ambao walinichagua niingie katika Bunge lako nami niweze kuwa mmojawapo wa Wabunge na nitakwenda tena kuomba ridhaa yao ili niweze kuingia tena katika Bunge hili na wewe uweze kunituma tena katika vikundi vingine ambavyo nimekwenda kama cha *Inter-Parliamentary Committee Global For Action* na mambo mengine mengi ambayo ilikupendeza ukanituma.

Nakushukuru sana naunga mkono hoja. (*Makofi*)

MHE. MOHAMED ABDULLY ALLY: Mheshimiwa Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi hii adimu ili nami niseme yangu machache niliyokuwa nayo. Lakini kama desturi yangu, ninapoanza kusema kwa kuwa mimi ni Mufti mdogo ni lazima nianze na aya. Leo nitaanza na aya hii. Anasema: “*Walanni-Afilallah-Nafsan-Hidhaajaa-Ajaluhaa, Wallah-Hadhilu-Mdhimata-Amallum. Amin.*” Au “*Wala-Kadimaakanu-Kunfil-Ardhi-Wajaana-Lakum-Fii-Ama-Aisha-Kadhila-Matash-Kurum.*” “Hakika tumemjalia binadamu ardhi ya kuishi, pia tukampa na maisha ya kuishi, lakini wako miongoni mwenu wana choyo kwa wengine hao tutawaadhibu.” (*Kicheko*)

Mheshimiwa Spika, naomba kwanza kumpa pongezi Mheshimiwa Waziri wetu wa Mambo ya Nchi za Nje kwa kazi nzuri aliyofanya na pia tunamtakia kila mafanikio kwa kazi ambayo tutampa si muda mrefu. Tunaomba aifanye kwa bidii na kwa nguvu zake zote. Mungu atamsaidia na sisi tutamsaidia. (*Makofi*)

La pili ambalo ninataka kulizungumza ni kwamba baadhi ya Watanzania hupata nafasi ya kwenda katika matibabu nje na kwa kweli wanapotoka hapa Tanzania wanatengenezewa kila kitu panakuwa hapana matatizo. Ofisi yake inamtengenezea, Wizara ya Afya inamtengenezea na Wizara nyingine zinazohusika zote zinamtengenezea. Lakini anapofika kule akiwa na bahati anapata kupokelewa na Ofisa anayehusika, anampeleka katika Hospitali inayohusika au mahali panapohusika anamuacha pale. Akiishamuacha pale Afisa yule anayehusika hapiti kusikiliza nini matatizo ya Mtanzania yule ambaye wakati ule inakuwa ni jukumu la Ubalozi wa kule.

Kwa hiyo, hata yule mtu anapopewa ruhusa kusafiri, hajui kama yule mtu kapewa ruhusa arudishwe. Anasafiri kwa *taxi* kufika Uwanja wa Ndege, hajui kama yule mtu kafika Uwanja wa Ndege, hajui kama yule mtu kaibiwa, hajui kama yule mtu lolote limemkuta, hayo ni matatizo ya Watendaji. Lakini kwa vile yako nje yako katika sehemu yako, hayo ni matatizo madogo tu ya kutengeneza

Naomba kwa kuwa sasa utakuwa na nafasi mbili huku unatoka unajua Mambo ya Nchi za Nje na unakokwenda ndiyo unakuwa Mkuu wa Dunia, kwa hiyo hilo ulishughulikia na ulitazame. (*Makofi*)

La pili, kuhusu vijana wetu waliokuwa nje, nazungumzia hasa hawa wa Afrika Kusini. Kwa kweli wako waliokwenda kutafuta maisha, ni wajibu kwa vile mtu popote hutafuta maisha, lakini wanapata shida sana kule. Wanaweza kukaa siku moja au mbili mtu hajapata riziki ya kutia tumboni. Anapomwona Mtanzania ndiyo anasema *alhamdulillah*, leo mimi nitapata chakula. Kwa hiyo, hali hii inatufedhehesha kule Afrika Kusini au na nchi nyingine ambazo mimi sijakwenda lakini hiyo ndiyo najua.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo basi, Serikali ifanye tathmini ya vijana wale wa Afrika Kusini na sisi sote ni watu wamoja tumekubaliana tuko tunafanya kazi pamoja wawasaidie wale kwa kuwapa kazi na ikiwa haiwezekani, basi wawasaidie kuwaleta nyumbani, lakini wasipate dhiki hiyo ambayo wanaipata. Hilo ni langu la pili.

Mheshimiwa Spika, la tatu, hii nimepata bahati ya mara ya pili toka kuingia katika Bunge kuchangia Wizara yako na ninarudia tena kuwaambia kwamba Tanzania ni nchi mbili, inavyojulikana ni iliyokuwa Tanganyika na bahati Zanzibar imebakia ileile Zanzibar. Sisi tunachoomba katika uwiano wa wafanyakazi wetu wa nje ikiwezekana uwe sawa na ikiwezekana iwe tatu angalau tatu moja juu, ziwe huko na moja iwe kwetu chini. Sasa uwiano huo unaleta manung'uniko na inakuwa moja ya matatizo ya Muungano.

Mheshimiwa Spika, sasa hivyo unavyokwenda huko juu ambaye wewe utakuwa ndiye mwenye nafasi ya kutatua, hili liangaliwe. Kwa hivi sasa tunapozungumza katika Bunge ni lazima tuzungumze kwa heshima kwa sababu ya cheo chako. Hatuwezi kuzungumza, kama vile nyuma kungekuwa vilevile tu. Waziri kuna kitu huko tungekuambia. Hatuwezi kukwambia sasa kwa sababu wewe utakuwa mkubwa wetu na tunatamani lile jiwe likituangukia utatuona. (*Kicheko/Makofi*)

Lakini watu wa Jimbo langu la Kwahani Jimbo lenye mafuta, Jimbo la Kwahani kwa taarifa yetu lina mafuta ndiyo maana watu wanaligombania. Nimeambiwa kwamba kuna nyundo imewekwa, usifanye hofu usiogope jiwe, iko nyundo pale itatawanya tu jiwe. Hiyo ni moja.

Mheshimiwa Spika, lingine ambalo ninahitaji kumwomba Mheshimiwa Waziri ni kwamba hivi sasa kuna Jumuiya ya Afrika Mashariki. Ipo yetu tunaipenda, tunaithamini, tunathamini Viongozi wote waliokuwepo lakini idadi ya wafanyakazi iliyokuwepo wengi wametoka upande mmoja. Ili tusiwape maneno ya kusema utakapokuwa umeshika mpini hebu liangalie hili, ulitengeneze, uliweke sawa liwe la kupendeza ili wasipate nafasi ya kusema. Sasa wanasema ukienda *deep* ukitazama unaweza kuwaona wanasema kitu cha kweli ambacho sisi hatuwezi kukisema.

Lakini wewe mwenyewe kwa kuwa unakwenda, tafadhali lirekebishe hili wasipate tena nafasi na maneno ya kusema. Tuwe sawa au tusiwe sawa lakini angalau

uwiano uwepo katika Jumuiya ya Afrika Mashariki na wale sehemu nyingine yote mkubwa utakuwa wewe uangalie kitu gani cha kuwasaidia na kitu gani cha kuwaweka katika hali nzuri.

Lingine ambalo ninakuomba rasmi Mheshimiwa Waziri, ufanye barabara moja, ufanye barabara hiyo itakayounganisha Muungano wetu kihalali kabisa na ukweli kabisa. Ufanye barabara moja kutoka huku Tanzania Bara kama Kagera au Rufiji au kokote kulikokuwa mbali, lakini barabara hiyo iwe moja tu iwe barabara ya Muungano mpaka Zanzibar mpaka Makunduchi. Barabara moja tu iwe ya kupita tu itoke Kagera mpaka Makunduchi iwe barabara ya Muungano. Lakini siyo Barabara ya Zanzibar, iwe barabara ya Muungano. Hili ulifanye! Ndivyo wanavyofanya wenzetu huko. Unaona huko nchi za Ulaya wenzetu wanasema wanaunganisha barabara labda kutoka Spain mpaka nchi nyingine, inakuwa barabara ile ya nchi za Ulaya. Sisi pia tufanye barabara yetu ya Muungano iwepo kutoka Kigoma au Mbeya au Mtwara. (*Makofi*)

Jambo lingine ambalo ninataka ulisema ni kwamba kwa sababu sipati nafasi nyingine ya kusema, niseme kweli siwezi kupata, Mungu tu ajaalie lakini kwa kweli kesho tukimaliza Bunge hapa tena sijui.

MBUNGE FULANI: Yakhe Bunge lijalo waja?

MHE. MOHAMED ABDULLY ALLY: Amina, nitakuja.

Mheshimiwa Spika, naomba kusema hivi, ukishakuwa mkubwa, umeshakuwa mkubwa utazame vipi kuisaidia upande wa pili kiuchumi. Kwa hiyo, kutokana na hali halisi ya mapato ya nchi yetu, kutokana na hali halisi ya Makampuni au Mawizara kutoka nchi za nje kuwasaidia kuwapelekea wale Wazanzibar, jana walikuombea dua amina ukale asali kule Makunduchi kwa kuwa wanakupedna. Kwa hiyo, wawekezaji matajiri, watu wenye uwezo, wenye pesa ukishazungumza nao robo wapelekee na kule isiwe wanakwenda viongozi tu akina Clinton, hapana. Wale ni kupiga makofi tu, waende watu wenye kuweza kukisaidia kisiwa cha pili ambacho kina matatizo ya kiuchumi. Kina matatizo ya kiuchumi wafahamu.

Mheshimiwa Spika, namwomba Mheshimiwa Waziri alitafakari sana asije akapuuza kwa sababu wale ni wenzake na huku ndiko alikotoka. Kwa hiyo, tumechanganya damu. Wewe ndiye utakayekuwa mkubwa wetu nchi zote mbili.

MBUNGE FULANI: Yakhe na mafuta sema.

MHE. MOHAMED ABDULLY ALLY: Mheshimiwa Spika, naomba kusema kwamba Wizara ya Mambo ya Nchi za Nje haina jengo kule Zanzibar, haina na ni muda mrefu. Miaka 40 siyo kidogo kuwa hatuna jengo kule la Mambo ya Nchi za Nje. Tuna jengo ambalo lilirithiwa kwa aliyekuwa kiongozi wa zamani kule ndilo hilo tumelifanya Ofisi. Haielekei na wala haipendezi.

Ni lazima ijengwe nyumba maalum kama Ofisi nyingine. *Immigration* wamejenga nyumba nzuri tu ya kifahari, Bunge ndiyo wamejenga nyumba nzuri sana iko

kule. Sasa na Mambo ya Nchi za Nje iwepo kule ili uwiano uwepo wa kweli. Mimi najua Mheshimiwa unawapenda watu wote wawili.

Mheshimiwa Spika, la mwisho ambalo ninataka kulizungumza ni kukuomba kwamba wewe ndiye mkubwa na tumefanya kazi. Mimi nimefanya kazi miaka 10 humu ndani Bungeni. Wenzangu wote nashukuru wananipenda na mimi nawapenda tunafanya kazi vizuri. Wana-*enjoy* wanaponikuta mimi hapa na wananipongeza kwa kila kitu. Kwa hiyo, ninapokwenda katika uchaguzi, naingia katika uchaguzi rasmi, natangaza wajue kama mimi nipo katika uchaguzi. *(Makofi)*

Maneno ya Upinzani sipendi kuyatumia, lakini ni jino kwa jino. Sitaogopa mtu katika Jimbo langu. Mimi ndiye mwenye Jimbo halisi, mwingine akija mgeni na nitasema kwamba yeye hafai siwezi kuficha, nasema siwezi kuficha.

Mheshimiwa Spika, sitaki kutoka. Nitatoka katika mchango, naomba Mwenyezi Mungu akujalie ufanikiwe.

WABUNGE FULANI: Amin. *(Kicheko)*

MHE. MOHAMED ABDULLY ALLY: Utuongoze vizuri. Naunga mkono hoja mia kwa mia. Lakini ukija kupanga hata kama nimeanguka, japo *U-Area Commissioner* usinisahau. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja mia kwa mia. Ahsante. *(Kicheko/Makofi)*

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, mpaka hapo ndiyo tumefikia mwisho wa kipindi cha asubuhi. Kwa hiyo, nasitisha shughuli za Bunge hadi saa 11:00 jioni.

(Saa 06:48 mchana Bunge lilifungwa mpaka saa 11:00 jioni)
(Saa 11.00 Jioni Bunge lilirudia)

MHE. KILONTSI M. MPOROGOMYI: Mheshimiwa Spika, naomba nikushukuru kwa kunipa nafasi hii ili na mimi niweze kuchangia hoja ya Wizara nzuri ambayo katika kipindi hiki wamefanya mambo makubwa. Kwanza kabisa naomba kuunga mkono hoja mia kwa mia *(Makofi)*

Lakini pili, naomba kumpongeza sana Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kwa hotuba nzuri aliyoitoa asubuhi ya leo na nampongeza pia Naibu wake kwa kazi nzuri ambayo wamekuwa wanaifanya. Pia, ninampongeza Katibu Mkuu wa Wizara hii kwa sababu amejihusisha na mambo mengi sana na mimi nimekutana naye nchi za nje mara nyingi sana akishughulika na mambo mazito ambayo wameyaeleza katika hotuba hii. Nawapongeza sana Wataalam katika Wizara hii kwa kazi nzuri ambayo wamekuwa wanaifanya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Wizara hii imefanya mambo makubwa sana katika kipindi hiki cha miaka 10 na moja ya mambo waliyoyafanya ni kupata mahusiano mazuri sana na

Mataifa ya nchi za nje na haya mambo yametuweka sisi katika ramani ya dunia tukaweza kufahamika na hasa yale mambo yanayohusisha misamaha ya madeni na shughuli mbalimbali, ni moja ya kazi ambazo Wizara hii imekuwa ikizifanya. Pongezi kubwa nilikwishazitoa kwa Mheshimiwa Rais wetu kwa kazi kubwa na mahusiano makubwa ambayo yemejengwa kwa Taifa letu. Nawapongeza sana kwa kazi nzuri hiyo ambayo wameifanya.

Lakini pia naomba niwapongeze kwa sababu mapungufu mengi yaliyokuwepo ukienda sehemu nyingi ulikuwa unakuta majumba mazuri ambayo tulikuwa tumenunua yote katika hali mbaya. Lakini mwezi wa nne nilipotembelea nchi kama mbili nyumba zetu ziko katika hali nzuri sana na zinapendeza. Hata ile ya *Brussels* iliyokuwa imehamwa mpaka Balozi akakimbia imejengwa na iko katika hali nzuri sana na niliikuta inapendeza sana. (*Makofi*)

Mabalozzi wenyewe ukizungumza nao wanakwambia tumefaidika sana katika kipindi hiki maana hata mafunzo tumefanyiwa na Balozi nyingi ukienda wamekuwa sasa wanafanya kazi ya kuhudumia uchumi wa nchi yetu tofauti na siku za nyuma, na hii imekuwa ni kazi nzuri ya Wizara hii ambayo wamaifanya. Mafunzo waliyopatiwa kule Ngorongoro Mabalozzi wengi waliyapenda sana na wamekuwa wanakusanya watu wetu kutoka sekta mbalimbali wanawapeleka Ulaya na wao wanawapiga msasa jinsi ya kuweza kufanya biashara na wenzetu wa huko ambao wanauzoefu mkubwa.

Mheshimiwa Spika, jambo lingine ni kuhusu nafasi tuliyopewa katika Baraza la Umoja wa Mataifa. Hii nafasi ni nzuri sana tunaweza kuitumia kujenga heshima yetu vizuri zaidi kuliko tulivyokuwa na tukaweza kutambulika vizuri zaidi na tukawa na mahusiano makubwa zaidi na mashirikiano makubwa zaidi yatakayoendelea kutujenga na kujenga heshima ya Taifa letu.

Napenda kuwapongeza na hasa kumpongeza Mheshimiwa Rais wetu kwa kazi kubwa ambayo ameifanya. Maana kazi iliyofanyika ya kuweza kuweka Tanzania kwenye ramani ya dunia wengine wanaweza kuiona kwamba ni kazi ndogo, lakini kusema kweli ni kazi kubwa ambayo imefanyika katika uwanja huu wa kuleta mahusiano mazuri ya kimataifa. Wengi wetu tulikuwa tunamwona huyu Waziri haonekani, lakini kazi aliyokuwa akiifanya ilikuwa ni kazi kubwa. Mimi nakumbuka Mkutano mmoja ambao nilihudhuria pamoja na Mheshimiwa Naibu Waziri ambao Waziri alitakiwa ahudhurie lakini hakuja, nilifarijika sana kwa jinsi Tanzania ilivyokuwa ikizumngumzwa pale Sao Paul, ambapo sisi tulikuwa ni washiriki wakubwa na tulikuwa ni Wenyeviti wenza katika Kikao kile cha Helsinki Process.

Mheshimiwa Spika, haya yote sio haba, yametujengea heshima kubwa na mimi nina imani kadri tunavyoendelea tunaendelea kujenga heshima yetu. Tunachohitaji kufanya ni kuendelea kujenga uwezo ndani ya nchi ili haya yaliyofanywa yasije yakapotea ili huu uwezo ujitafsiri katika mafanikio mema ndani ya Taifa letu. Maana tunakwenda na tunahusiana na hawa na tunaona wenzetu wanavyofanya kazi hizi. Kazi tunazoziona nje zitafsiriwe kwa maana ya kuleta maendeleo katika Taifa letu na hata mafanikio ya mikopo tunayopata. Fedha tunazopata zitumiwe vizuri kisha zitolewe

maelezo na matumizi yake mazuri tuendeleo kupata heshima zaidi ili tusije tukapoteza heshima hiyo miaka inayokuja.

Mheshimiwa Spika, upande wa *SADC* na upande wa *EAC*, tumefanikiwa kuwa *key people* ambao tumekuwa tukisukuma mambo mengi ambayo yamekuwa ni mfano kwa Mataifa mengine ya nje na sisi haya yote lazima tuendeleo kujivuna nayo kwa mafanikio haya ambayo Serikali ya Awamu ya Tatu imefanikiwa kuyafanya na imefanikiwa kuyapata. Katika uwakilishi wa nchi za nje kama Mheshimiwa Waziri alivyosema, tunayo nafasi nzuri ya kujenga uwezo mkubwa wa kuwapeleka watu wetu. Mimi nashukuru kwamba Mheshimiwa Waziri amesema kwamba amewapeleka watu wetu kwenye mafunzo nchi za nje wakasome mambo ambayo yatawawezesha kujenga uwezo ambao utatusaidia sisi kama Taifa kuweza kufanya mambo mazuri katika nyanja za Diplomasia.

Nafurahi kwamba Chuo chetu cha Diplomasia nacho kinayo *capacity* nzuri. Hivi sasa kina Walimu wazuri, kinaendelea kufanya kazi nzuri. Mimi binafsi nimekutana na watu wengi nchi za nje ambao wamekuwa wakizungumza ni namna gani wanaweza kutumia Chuo chetu kwa kuleta watu wao, maana wengine hawajui. Sasa ninachokiomba kwa Chuo hiki, ninaomba kitangazwe nchi za nje, tutapata watu wengi wanaopenda kuja kusoma katika Chuo hiki.

Mheshimiwa Spika, naipongeza Wizara hii kwa kazi nzuri ya kutatua migogoro katika eneo la Maziwa Makuu. Nyinyi mnajua sisi tumekuwa tukishiriki sana katika kutatua migogoro ya Burundi, Kongo na haya yote ni heshima ya Tanzania. Ninachokiomba, tuwaombe wale wanaotoka katika nchi hizo wasijaribu kufukuza watu wao kuingia Tanzania. Wakimbizi ni tatizo kwa sababu sisi tunaishi na wakimbizi tunajua adha yao.

Hivi sasa Kasulu ni namba mbili kwa *rate* ya *crime* katika nchi hii, nchi ambayo ilikuwa ni ya watu wapole, watu salama, leo hii *crime rate* iko juu sana katika Wilaya ya Kasulu na watu wetu hata mali zao zinaporwa hivi hivi bila utaratibu. Sasa ninachokiomba ni kwamba kama Warundi waambiwe kwamba wanahitaji kuishi kama warundi na sio Watutsi au Wahutu au Watwa. Maana wakiishi kama Warundi watajenga nchi yao maana ile ni nchi yao. Wako warundi ambao mpaka hivi sasa hawataki kurudi kwao. Wale ambao hawataki kurudi kwao wengine wameomba uraia, wale walioomba uraia mimi naomba wafanyiwe utaratibu wapewe uraia kweli.

Lakini mimi nakumbuka miaka ya nyuma tulijaribu kuwapa uraia, tulipowapa uraia mimi kuna mmoja nilikuwa nafundisha naye Chuo Kikuu na alikuwa Mjumbe wa *Board of Directors* ya Benki Kuu, alikuwa Mjumbe *NBC* lakini toka siku alipochaguliwa alifanya mpango wa kuondoka nchini wala hakuaga Chuo Kikuu akajiondokea tu.

Kwa hiyo, utaratibu wa kutoa uraia nao uwe ni *systematic*. Hawa watu tuwe tumewachunguza vizuri ndipo tuwape uraia usiwe wa kutoa kiholela tu maana kiholela haitatusaidia. Ninajua wako wengine wananung'unika wanasema tuliomba uraia miezi

minane iliyopita hatujajibiwa. Mimi naona ni sahihi uchunguzi mzuri ufanywe ndipo wapewe uraia huu wanaoutafuta. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, *East African Community* tumeunda Bunge. Lile Bunge ni kwa ajili ya manufaa yetu wote. Miradi ya Bunge lile tunapotoka pale na sisi kama nchi, ile miradi tuizungumzie kwa upande wetu kwamba kweli ndiyo miradi tunayotaka ili tuonekane kama tuna-*benefit* kutoka katika hii Jumuiya. Yako mambo muhimu ya kodi ambayo yanatokana na mazungumzo yanayofanywa ndani ya *Community*. Haya tuje na sisi tukae kama Watanzania tuyaangalie kama kweli yana manufaa kwetu au hayana manufaa kwetu tuyachunguze vizuri.

Nafurahi kwamba wataalam wetu wamekuwa wanafanyia kazi baadhi ya mambo yanayofanywa katika hili, lakini ni vizuri tukawa na utaratibu mzuri wa kuyafanyia kazi yale yanayofanywa ndani ya *East African Community*. Kwa sababu tutakapo kuwa na *free market mechanism* ndani ya *Community* hii uko wasiwasi kwamba watu wetu pengine hawatapata nafasi ya kushika nafasi nzuri. Lakini kubwa zaidi ni kwamba tuwe tayari kushindana, tuwe tayari kufanya kazi kama ilivyo kawaida.

Hivi sasa watu wetu wameanza kushiriki katika kipindi hiki cha miaka kumi, tumepata wataalam wengi ambao ni sifa inayokwenda kwa Wizara hii kwamba tumepata watu wengi waliopata kazi katika majumuiya makubwa kama vile Umoja wa Mataifa na mengine kama alivyotaja Mheshimiwa Waziri. Hii yote ni heshima kubwa kwa Tanzania anapokuwa yuko kwenye nafasi nzuri, nafasi iliyoko katika nchi nyingine.

Mheshimiwa Spika, mwisho, naomba sana nimpongeze Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kwa kuchaguliwa kuwa mgombea urais wa Chama cha Mapinduzi. Mimi naamini atapata ushindi mkubwa katika uchaguzi unaokuja na utakuwa ushindi mkubwa tu wa ki-*tsunami*. Tangu leo sisi tunamwita “Rais wetu” na napongeza Chama cha Mapinduzi kwa kazi kubwa ambayo waliifanya mpaka kumpata mgombea huyu.

Mheshimiwa Spika, mimi naomba niunge mkono mia kwa mia hotuba ya Waziri huyu na kisha niwapongeze sana kwa kazi nzuri waliyoiwasilisha hapa Bungeni na niwapongeze sana kwa yale mambo mengi waliyoyafanya katika Wizara hii ambayo kwa kweli *I do not wish* ku- *repeat* kuyazungumza katika hotuba yangu hii.

Mheshimiwa Spika, nakushukuru sana. Ahsante *(Makofi)*

MICHANGO KWA MAANDISHI

MHE. SEMINDU K. PAWA: Mheshimiwa Spika, shukrani na pongezi zangu kwa Waziri na Katibu Mkuu wake na Wakurugenzi wote wa Wizara hii. Hongera sana kwa kazi nzuri.

Kuhusu mabalozi kuna haja ya kuangalia upya suala la Mabalozi wetu kukaa muda mrefu nje ya nchi yao hujisikia ugeni wanaporudi. Baadhi yao hujisahau kana

kwamba ni watu na raia wa nchi hizo. Napendekeza muda maalum kwa Mabalazi na kulazimishwa warudi kila mwaka kuzuru nchi yetu.

Kuhusu jingo la *AICC* Arusha, je, Wizara inaridhika na hali ya jengo lile na jina la *Arusha International*. Kadri miaka inapokwenda mbele. Je, kuna haja ya kuliendeleza jengo lile. Kwa kuwa jengo lile linaitwa *International Conference*, mbona kunafanyika shughuli za Kimahakama mfano, Mahakama ya Kimataifa ilisikiliza kesi ya mauaji ya kinyama.

Kuhusu uhusiano wetu na nchi zenye vurugu, kwa nini nchi zenye vurugu Afrika zitengwe na Mataifa huru ya Afrika? Kuunda Jeshi la Umoja wa Afrika ili litumike kutuliza vurugu nchi zetu za Afrika kama Sudan, Kongo, Burundi badala ya kutegemea Umoja wa Mataifa.

Mheshimiwa Spika, Shirika la Kimataifa liitwe, lifanye tathmini ya athari tulizozipata Afrika kuanzia Utumwa, Ukoloni ili nchi zilizohusika kama vile Waarabu, Wazungu angalau kulipa fidia nchi za Afrika. Shukrani.

MHE. AGGREY D. J. MWANRI: Mheshimiwa Spika, awali ya yote naomba nichukue fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Jakaya Kikwete, Waziri wa Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kwa hotuba yake nzuri na yenye uchambuzi wa kina ambayo ameitoa hapa Bungeni leo asubuhi. Hongera Mheshimiwa Waziri kwa hotuba nzuri na tunaunga mkono hoja hiyo.

Kipekee naomba nichukue fursa hii kumshukuru Mheshimiwa Kikwete kwa kulitembelea jimbo la Siha mwaka jana jambo ambalo lilileta changamoto ya maendeleo. Mheshimiwa Waziri alipata fursa ya kuongea na wanafunzi na walimu pamoja na wananchi na kutoa mada ihusuyo utandawazi jambo ambalo liliimarisha sana uelewa wetu kuhusu dhana hiyo mpya. Nimeombwa nilete salaam zao kwa Mheshimiwa Waziri na wanasema ahsante sana na kumtakia kila la kheri katika kinyang'anyiro cha Urais ambacho atawakilisha Chama cha Mapinduzi kwa kubeba bendera yake. Wananchi wangu wanamwahidi kura za kishindo.

Mwisho naomba nikumbushie Wizara kuhusu tatizo la Mpiga kura wangu ambaye ni mfanyabiashara ambaye alituma na kumpatia mfanyabiashara wa Afrika Kusini, Dola za Kimarekani 12,000 bila kuletewa bidhaa zilizolipiwa. Jina lake ni *Mr. Joel Mchomvu* ambaya mara kwa mara nimemkutanisha na Naibu Waziri, Mheshimiwa Dr. Abdulkader A. Shareef, pamoja na Katibu Mkuu Ndugu Philemon L. Luhanjo ambao waliahidi kulifuatilia suala hili kwa nguvu zao zote. Nashukuru kwa jitihada zao na kukubali kutusikiliza. Hata hivyo itakumbukwa *Mr. Joel Mchomvu*, alimkamata mdaiwa wake huyo na Serikali ikamtaka mhusika aruhusiwe kutoka Polisi arejee kwao Afrika Kusini na kwamba kupitia Ubalazi wa nchi hiyo tatizo hilo lingetatuliwa na mlalamikaji aweze kurejeshewa fedha zake hizo. Bado mpaka tunapomaliza Bunge hili jambo hili halijapatiwa ufumbuzi na hatujui ni nini kinachoendelea. Naomba Serikali kupitia Wizara inieleze nikamwambie nini huyu mwananchi hasa ikizingatiwa kuwa siku ya

Ijumaa tarehe 29 Julai, 2005 Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mheshimiwa Benjamin W. Mkapa atalivunja Bunge rasmi?

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja hii.

MHE. AZIZA SLEYUM ALI: Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja.

Mheshimiwa Spika, nachukua nafasi hii kumpongeza katika kazi ngumu aliyonayo kwa muda wote wa miaka kumi pamoja na watendaji wote na Wizara hii.

Mheshimiwa Spika, kwa muda huu nchi yetu imebahatika kufutiwa madeni mengi sana, hii inatokana na ushirikiano wa nchi yetu na hizo nchi mbalimbali zilizotupa mikopo na pia kuridhika na mikopo hiyo kutufutia. Nampongeza Rais Benjamin Mkapa pia nampongeza Mheshimiwa Jakaya Kikwete, kwa uwakilishi wake mzuri.

Mheshimiwa Spika, katika kipindi hiki cha miaka kumi ya Mheshimiwa Waziri katika Wizara hii yapo yaliyoonekana kwa utendaji:-

1. Nchi yetu kuwa ni Mjumbe wa Baraza la Usalama.
2. Lugha yetu ya Kiswahili kwani lugha ambayo itasikika kidunia
3. Mkutano wa nchi za Kiafrika kufanyika hapa Tanzania ni suala la kuaminika na kuthaminika, kiuchumi kimaendeleo na kadhalika.
4. Rais wetu kuwa ni Mwenyekiti wa nchi za Kiafrika.
5. Rais Mkapa kushiriki katika kikao cha nchi tajiri G8 duniani ni suala la kujivunia sana na linatupa maendeleo na linatusukuma tuwe na maendeleo zaidi.

Mheshimiwa Spika, nashukuru sana hotuba ya Waziri kwa kuona kuna haja ya Chuo cha Diplomasia kutoa kipaumbele kwa waombaji wanawake ni suala la kushukuru Wizara kwa kuliona hilo na pia kuchukua nafasi ya wakati unapofika kutumia vyombo vya habari kutangaza kwani wapo ambao hawapati taarifa ya kusajili wakati huo. Nina imani vijana wa kike wengi watajitokeza na kujiunga ili lengo la Wizara likamilike kwa niaba ya vijana wa kike au waombaji wanawake. Nachukua nafasi hii kuipongeza Wizara kwa kuliona hilo kuwapa kipaumbele wanawake.

Mheshimiwa Spika, naomba sana kumpongeza na kumwomba Mheshimiwa Waziri katika nafasi yake aliyeteuliwa na Chama cha Mapinduzi katika kugombea nafasi ya Urais. Mungu atakuwa nawe na utashinda kwa kishindo.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja.

MHE. LEONARD M. SHANGO: Mheshimiwa Spika, hotuba ya Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa inatupa picha kamili ya Taifa letu

kama mwanachama wa Jumuiya mbalimbali za Kimataifa. Nachukua nafasi hii kuunga mkono hoja na pia kumpongeza Mheshimiwa Jakaya Kikwete, Naibu Waziri na watumishi wote wa Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, kwa kazi nzuri na nyeti inayoendelea kulitangaza Taifa letu.

Mheshimiwa Spika, sasa nataka kuchangia kuhusu hoja hii katika maeneo mawili muhimu kama ifuatavyo:-

Suala la kuomba kuungwa mkono Tanzania kuikaribisha Benki ya Maendeleo ya Nchi za Kiafrika (*ADB*) kujenga Makao Makuu mapya:-

Wakati wa Semina ya Ushirikiano wa Nchi za Afrika Mashariki (*East African Community/Federation*) nilitoa taarifa kuwa kufuatia taarifa kutoka Makao Makuu ya muda ya *ADB* huko Tunis, Tunisia, kuwa Benki hii ilikuwa inatafuta kukaribishwa na nchi yeyote ya Kiafrika kupata eneo la kujenga Makao Makuu Mapya kwani sasa Menejimenti ya *ADB* imeamua kuwa haitarudi tena Abijan, Ivory Coast, Makao Makuu yake Kikatiba hata ikiwa amani ya utulivu katika nchi hii utarudishwa.

Niliomba Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa na Wizara ya Fedha kutafuta kuungwa mkono (*official lobby*) kuikaribisha Benki ya *ADB*. Je, Wizara ya Mambo ya Nje imeona umuhimu wa kuziomba nchi rafiki watuunge mkono kuhusu suala hili?

Suala la Janga la UKIMWI, katika hotuba ya Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nje sijaona maelezo kamili jinsi Wizara hii inavyoshughulikia kusaidia Taifa letu kupata dawa za kurefusha maisha na vyakula (*foodstuffs*) kusaidia wananchi wetu walioathirika na maambukizi ya virusi vya UKIMWI. Wizara ya Mambo ya Nje na Balozi zetu popote katika nchi za nje zionyeshe wazi kuwa zinasaidia kupata misaada ya hali na mali kusudi kuwasaidia wenzetu walioathirika. Kwa sasa misaada inayopatikana ni kidogo sana ukilinganisha na ongezeko la maambukizi ya UKIMWI katika nchi yetu. Hata hivyo misaada hii inayopenyeza nchini inategemea juhudi za Mashirika ya Kiserikali, yasiyo ya Kiserikali na ya hiari.

Kwa kuwa janga la UKIMWI linatishia utulivu wa Taifa letu, maendeleo ya kiuchumi, kijamii, kiteknolojia na kadhalika kwa kuteketeza nguvukazi muhimu ya vijana wetu, watu wazima, wazee, pamoja na watoto wachanga na kadhalika. Je, Serikali kwa kupitia Wizara ya Mambo ya Nje, haijaona umuhimu wa kuchukua uongozi wa kutafuta misaada ya dawa, vyakula na kadhalika kwa kurefusha maisha ya waathirika na kupata vifaa na madawa ya kupunguza maambukizi?

MHE. BERNARD K. MEMBE: Mheshimiwa Spika, napenda kwanza nimpongeze Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kwa hotuba yake nzuri sana aliyotoa asubuhi hii. Ni hotuba ambayo inaonyesha namna gani nchi yetu na hasa viongozi wetu walivyojijhusisha kikamilifu katika masuala mbalimbali ya uhusiano wa Kimataifa Kikanda, katika Afrika na duniani. Heshima ya Tanzania duniani ipo juu.

Nampongeza pia kwa kuteuliwa na Chama chetu cha Mapinduzi kuwa mgombea wa Urais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa tiketi ya CCM. Ni matumaini yangu kuwa atafanikiwa kuwa Rais na hivyo kumwezesha kulinda na kudumisha mafanikio yote hayo kwa ari mpya, nguvu mpya na kasi mpya.

Mheshimiwa Spika, hali ya usalama wa Ukanda wa Maziwa Makuu, inahitaji uongozi wa Tanzania. Tanzania ina utajiri wa amani, mbinu za utatuzi wa migogoro na wataalam wa shughuli hizo. Kinachotakiwa ni kuweka *infrastructure* ya shughuli za utatuzi wa migogoro.

Mheshimiwa Spika, *infrastructure* ninayoizungumzia hapa ni Kituo cha Utatuzi wa Migogoro kama *Nyerere Center for Conflict Management* yenye uwezo wa kufanya mambo yafuatayo:-

1. Kutoa mafunzo ya muda mfupi ya *Conflict Prevention, Management na Resolution*.
2. Kuwa na ukumbi au kumbi maalum za mikutano ya kuzungumzia migogoro na muafaka ya nchi za Maziwa Makubwa.
3. Kujenga mahusiano na vyuo vingine kwa madhumuni ya kubadilishana maarifa na mbinu mbalimbali za utatuzi wa migogoro kama vile *Carter Center* ya Marekani.
4. Kuwa *think tank* ya migogoro itakayoiwezesha Serikali yetu kupata taarifa za uchambuzi wa kina wa migogoro wa nchi za Maziwa na mapendekezo ya namna gani migogoro hiyo itatuliwe.

Mheshimiwa Spika, ni imani yangu kuwa Wizara ikijenga muundombinu huu wa kushughulikia migogoro, migogoro hii itashughulikiwa na itamalizika. Vinginevyo narudia kuipongeza Wizara tena kwa kazi nzuri na ninaunga mkono hoja.

MHE. PAUL P. KIMITI: Mheshimiwa Spika, kabla ya yote napenda kumpongeza Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, Mheshimiwa Dr. Abdulkadeer Shareef, Naibu Waziri pamoja na Katibu Mkuu Ndugu Philemon Luhango, wakishirikiana na watumishi wote na hasa Mabalizi wetu kwa kazi nzuri zilizofanywa katika Wizara hii. Naunga mkono hoja hii.

Nitumie pia nafasi hii kwa moyo wa dhati kumpongeza Mheshimiwa Jakaya Kikwete kwa ushindi wa kishindo kwenye kura za maoni ambazo zilidhihirisha kwa wana CCM kuwa yeye ndiye chaguo lao lisilo na wasi wasi wowote. Tunamwomba Mwenyezi Mungu, ili amzidishie baraka na afya njema ili maamuzi hayo yazae matunda mema mwezi wa Oktoba 2005.

Mheshimiwa Spika, yapo mambo kadhaa ambayo ningeshauri Wizara iyashughulikie haraka iwezekanavyo. Kwanza sera ya Mambo ya Nje itabidi iwekwe

bayana na kujadiliwa katika ngazi mbalimbali ili ieleweke kwa umma na isibaki mali ya Wizara pekee! Pia ingefaa baadhi ya Wabunge wakashirikishwa katika kuandaa mkakati wa utekelezaji wake!

Mheshimiwa Spika, suala la gharama za kupanga Ofisi na nyumba za Ubalozini ni kubwa sana. Tunashauri jitihada zifanyike ili kujenga au kununua nyumba za Ubalozini katika nchi ambazo tunaona zinatuletea tija. Pia majengo yawe na nafasi za kupangisha ili pango lisaidie kuziendesha Balozi hizo.

Je, madhumuni ya Chuo chetu cha Diplomasia bado ni yale yale ya awali au yamebadilika? Nini azma ya chuo hicho kwa siku za usoni.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa Kiswahili kimependekezwa na kukubalika kuwa miongoni mwa lugha nne za *AU*, je, mipango ipi imeandaliwa ili kweli hata nchi jirani na zile za Afrika ya Magharibi zinafundishwa Kiswahili katika vyuo vyao au kwenye shule? Na je, kwa nini tusianze kuandaa walimu wa kufundisha lugha hiyo?

Mheshimiwa Spika, hivi ni vigezo vipi vinavyotumika katika Baraza la Umoja wa Mataifa kwa baadhi ya nchi kuwa na kura za turufu (*VETO*) na kama bado kuna haja ya kuendelea na utaratibu huo? Pia kuna athari au faida ipi kwa pendekezo hilo.

Mheshimiwa Spika, Tanzania inashiriki katika *Joint Commissions* nyingi, lakini bado taarifa za *Commission* hizi huwa hazitolewi, je, inawezekana kuwa nyingine ni za siri?

Mheshimiwa Spika, mwisho napenda kumpongeza Mheshimiwa Rais Benjamin Mkapa, kwa jinsi alivyotujengea heshima katika duru ya Kimataifa kwa kushiriki kikamilifu katika Tume mbalimbali zenye nia ya kupunguza umaskini na kukuza uchumi wa nchi maskini duniani kote. Aidha, heshima aliyotuletea katika hatua zote za kuharakisha uundaji wa Shirikisho la Jumuiya ya Afrika ya Mashariki. Tunazidi kumwomba kwa Mwenyezi Mungu ampe afya na baraka ili Wizara hii iendelee kumtumia baada ya kustaafu utumishi wa umma.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja hii kwa asilimia zote.

MHE. MUTTAMWEGA B. MGAYWA: Mheshimiwa Spika, vigezo vya kupata au kutopata *Visa* za Uingereza na Marekani haviko wazi hata Wabunge wananyanyasika katika Balozi hizo.

Mheshimiwa Spika, katika safari zako za nje kama Rais hakikisha unaambatana na wafanyakazi, wakulima na wafanyabiashara. Kila kheri.

MHE. BALOZI DR. PIUS Y. NG'WANDU: Mheshimiwa Spika, mchango wangu wa kwanza katika Bunge lako Tukufu niliutoa kwa hotuba mwezi Juni, 1981. Leo ninayo heshima kutoa mchango wangu wa mwisho katika Bunge hili kwa maandishi nikichangia hoja ya Wizara hii. Nitachangia katika eneo la Diplomasia ya Elimu.

Maendeleo ya nchi yoyote ile katika karne ya 21 yatategemea sana elimu hususan Elimu ya Juu na ya Ufundi. Dunia ya sasa ni ya utandawazi elimu na maarifa. *It is a knowledge driven society*, ushirikiano wa Mataifa utategemea sana nyenzo za elimu na maarifa. Ninao ushauri kwa Serikali na Wizara hii ikishirikiana na Wizara ya Sayansi kwa makusudi kabisa kuwa na mpango mkakati wa kuanzisha tena *scholarship* za nchi za nje.

Mheshimiwa Spika, Wizara ya Mambo ya Nje ikitumia uzoefu na nyenzo zake za Kidiplomasia Ushirikiano na Wizara ya Sayansi kutafuta nafasi za mafunzo ya Kisayansi na Kiteknolojia kutoka nchi rafiki za nje. Utaratibu unaweza kuwa kama ifuatavyo:-

1. *Scholarship* zinazogharamiwa kikamilifu na nchi marafiki (wahisani);
2. Nafasi za masomo zinazogharamiwa nusu na Serikali yetu na nusu na Serikali za wahisani/nchi rafiki;
3. Nafasi za masomo ambazo zinagharamiwa na Serikali yetu kwa mpango maalum unaowachukuliwa wanafunzi wetu kama wenyeji wa nchi rafiki;
4. Nafasi za masomo katika nchi rafiki kwa wanafunzi wanaojitegemea.

Jambo lingine ambalo litafaa lifuatiliwe kwa ukaribu sana ni uandaaji na utekelezaji wa Mikataba ya Ushirikiano (*Cultural and Technical Cooperation Protocols*). Wizara ijue makini kwa kuwa karibu ni sekta/Wizara zinazotekeleza au zinazohusika. Tathmini zifanywe mara kwa mara na kwa makini. La msingi ni kwamba nchi yetu iwe *aggressive* sana katika kutafuta teknolojia inayofaa na nafasi nzuri ya soko la bidhaa zetu. Nchi yetu ihakikishe inavutia na kubakisha wataalamu ndani ya nchi yetu.

Mwisho nampongeza Mheshimiwa Jakaya Kikwete na Naibu Waziri wake pamoja na Katibu Mkuu wake na wafanyakazi wa Wizara hii kwa kazi nzuri. Naitakia Wizara uongozi bora ili Tanzania iendeleo kushika nafasi ya uongozi Barani Afrika na duniani. Napenda kukumbusha tu kwamba hata kwenye nyanja za elimu Tanzania imeshika nafasi ya uongozi (*Chairperson MINEDAF VIII 2002 –2006*)

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja.

MHE. OMAR MJAKA ALI: Mheshimiwa Spika, kabla ya kuanza kuichangia hotuba hii ya bajeti ya Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, natumia fursa hii kumpongeza sana Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, Naibu Waziri, Katibu Mkuu, Maafisa na Watendaji wote wa Wizara hii kwa kuwasilisha Bajeti yao hii nzuri yenye upeo mkubwa sana wa hali halisi ya maendeleo makubwa ya Taifa letu hili la Tanzania. Naiunga mkono hotuba hii kwa asilimia mia.

Mheshimiwa Spika, vile vile kabla ya kuichangia hotuba hii nakupongeza sana sana Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, Mbunge, kwa kuteuliwa kwake na Chama chetu cha Mapinduzi kugombea nafasi ya Urais wa Serikali yetu ya Jamhuri ya

Muungano wa Tanzania katika Uchaguzi Mkuu utakaofanyika mnamo mwezi Oktoba, 2005.

Mheshimiwa Spika, ninamtakia kila la heri Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, katika kinyang'anyiro na ashinde vizuri sana. *Amin.*

Mheshimiwa Spika, katika ukurasa wa saba wa hotuba ya Mheshimiwa Waziri inaelezea kuwa jukumu la msingi la Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa na kuendeleza maslahi ya Tanzania na watu wake katika nchi za nje, miongoni mwa Mataifa, Serikali na mashirika ya Kimataifa.

Mheshimiwa Spika, Wizara yetu hii ikiwa chini ya uongozi wa Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, kwa kweli imeweza kutekeleza vizuri sana majukumu yake haya na kuiletea mafanikio makubwa nchi yetu katika kuipatia maslahi Tanzania kutoka nchi za nje, Serikali na Mashirika mbalimbali ya Kimataifa. Nampongeza sana Mheshimiwa Waziri kwa kuisimamia vizuri sana Wizara na kuweza kutekeleza majukumu yake vizuri sana na kwa mafanikio makubwa sana.

Mheshimiwa Spika, kutokana na kazi mzuri iliyofanywa na Mheshimiwa Waziri na Wizara hii kwa ujumla, kwa kazi mzuri iliyofanikisha kuwa nchi yetu ya Tanzania kusimamiwa na kutumainiwa sana katika miaka kumi hii ambayo imeiwezesha kung'aa sana katika medani za kimataifa. Kwa kweli Mheshimiwa Waziri na Wasaidizi wake wamefanya kazi kubwa na mzuri kuiwezesha nchi yetu kufikia hatua hii kubwa na muhimu sana kwa maendeleo ya nchi yetu na watu wake wote.

Mheshimiwa Spika, katika hotuba hii ya Mheshimiwa Waziri imeelezea juu ya kuaminika na kuheshimika kwa nchi yetu na majirani zetu. Ninaziomba nchi hizi jirani ziendelee kuiamini na kuiheshimu nchi yetu ili tuweze kuleta maendeleo ya pamoja katika eneo letu hili la ujirani ambao msingi wake ni undugu ulioanzishwa na waasisi wa nchi zetu na zaidi uhusiano wa historia yetu.

Mheshimiwa Spika, ninaipongeza sana sana hotuba hii ya Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nje kwa kuelezea juu ya kuongezeka kwa ujuzi na maarifa kwa maafisa na wafanyakazi wa Wizara hii kwa kupewa umuhimu wa juu katika miaka kumi iliyopita.

Mheshimiwa Spika, naomba Wizara kuendeleza juhudi kuongeza mafunzo mengine ambayo yanahitajika katika Wizara hii ambayo kwa hivi sasa bado hayajaanza kutolewa.

Mheshimiwa Spika, katika hotuba hii ya Mheshimiwa Waziri imeelezea juu ya mapitio ya hali ya dunia.

Mheshimiwa Spika, katika eneo hili, tunaelezewa kuwa uwiano wa maendeleo ya kiuchumi na kijamii duniani bado siyo ya kuridhisha.

Mheshimiwa Spika, hatuna budi sisi nchi yetu Tanzania kuongeza juhudi zetu kushirikiana na nchi nyingine za dunia kuichukulia hali hii kama ni vita nyingine ambayo dunia inapaswa kupigana nayo ili kuweka uwiano mzuri utakaowezesha kuwepo maendeleo mazuri na ya pamoja katika uchumi na kijamii katika dunia uwe wa kuridhisha.

Mheshimiwa Spika, katika ukurasa wa arobaini na tisa unaelezea juu ya mashirika ya kati. Tunaelezwa kuwa hali ya mashirika ya kati imeendelea kuwa ya kutia wasiwasi licha ya juhudi za kumaliza migogoro kwenye eneo hilo.

Mheshimiwa Spika, ninaiomba Wizara yetu hii ya Mambo ya Nchi za Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kushirikiana na Mataifa mengine na Taasisi zote ambazo zinashughulikia mgogoro huo wa Mashariki ya Kati.

Mheshimiwa Spika, eneo hili la Mashariki ya Kati ni eneo moja na watu wake wote ni wamoja kwa asili yao na kadhalika. Kwa hivyo Serikali, yetu ya Tanzania kwa kutumia uaminifu na ukweli wake iingie kushirikiana na Mataifa na Taasisi hizo mbalimbali kuhakikisha kuwa migogoro hii inaishia na duniani katika eneo hili la Mashariki ya Kati linakuwa moja na lenye mashirikiano ya kiundugu, kisiasa, kiuchumi na kimaendeleo. Sasa umefikia wakati kwa ndugu zetu wa Israel na Palestina kukaa pamoja kwa faida na maendeleo yao na eneo lao kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, vile vile naiomba Serikali yetu kushirikiana na Jumuiya za Kimataifa pamoja na Mataifa makubwa kuangalia ni njia gani bora zinaweza kutumika kumaliza matatizo ya Iraq pamoja na suala zima la *USAID* duniani. Dunia inahitaji kuwa katika hali ya amani na usalama ili kuweza kuwa na maendeleo yanayokusudiwa na kuhitajika. Naunga mkono.

MHE. FATMA SAID ALI: Mheshimiwa Spika, nampongeza Mheshimiwa Waziri Jakaya Mrisho Kikwete, pamoja na Naibu Waziri wake Mheshimiwa Dr. Abdulkader Shareef kwa hotuba nzuri iliyojaa shughuli mbalimbali zinazotekelezwa na Wizara hiyo. Pia naipongeza Serikali ya CCM kwa kuanzisha Kamati ya Kitaifa ya kusimamia Muafaka. Hili jambo zuri sana na nategemea amani itapatikana hasa wakati wa uchaguzi Zanzibar.

Mheshimiwa Spika, nategemea Kamati hii ya Kitaifa ya Muafaka itazipitia kanuni ambazo zimepitishwa na *SADC*, kanuni za uchaguzi na taratibu hizo ndizo zizingatiwe hapa Tanzania na hasa Zanzibar. Naomba hao *observers* wakija wasituingilie na pia wasipendeleo Upinzani tu.

Mheshimiwa Spika, naomba niwapongeze akinamama wote waliopata nyadhifa za juu. Bibi Rosebud Kurwijila, aliyechaguliwa kuwa Kamishna wa Kilimo na Maendeleo Vijijini *OAU*, Mheshimiwa Getrude Mongella, kuwa Rais wa Bunge la Afrika, Bibi Scholastica S. Kimaryo Mkuzi kuwa Katibu Mtendaji wa *SADC*.

Mheshimiwa Spika, kuhusu ombi kama inavyoonyesha sasa nchi nyingi zinachagua wanawake kuwa Makamu wa Rais katika nchi zao. Hivyo, nategemea

Mheshimiwa Waziri akiwa kwenye nafasi yake nyingine asaidie kuhamasisha mamlaka zinazohusu na sisi Tanzania tupate Makamu Rais Mwanamke. Mfano kama *South Africa*, Uganda, Zimbabwe na *West Africa*.

Mheshimiwa Spika, mwisho, napongeza AU kwa kutumia lugha ya Kiswahili.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja hii.

MHE. PROF. HENRY R. MGOMBELO: Mheshimiwa Spika, napenda kuchangia hotuba nzuri ya Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kwa kuanza kwa kumpongeza Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, kwa kuteuliwa na CCM kuwa mgombea Urais kwa tiketi ya Chama chetu. Namtazia kila la kheri katika uchaguzi mkuu wa mwaka huu.

Mheshimiwa Spika, nampongeza pia kwa kazi nzuri katika Wizara yake. Ukitembelea Balozi zetu hivi sasa unaona kuna mabadiliko mengi. Naomba juhudi hizo za maendeleo katika Balozi zetu ziendelee.

Mheshimiwa Spika, napenda kuchangia kuwa Balozi zetu sasa ziwe za kisasa zaidi kwa kutangaza nchi yetu zaidi. Kwa mfano, ukienda katika Balozi nyingi unakuta hakuna makabrasha yanayoelezea Tanzania kiuchumi, kiutalii na kadhalika. Nafurahi kuwa hivi sasa Balozi nyingi zimefungua Tovuti; kinachotakiwa sasa ni kuweka maelezo mengi juu ya nchi yetu katika Tovuti hizo.

Mheshimiwa Spika, vile vile katika Balozi zetu ni vema tukawa na Maofisa wanaoshughulikia teknolojia kwa maana ya kuchunguza zinazotufaa na kutuletea nyumbani kwetu. Hii ni muhimu sana maana hakuna haja ya ku-*reinvent the wheel*, teknolojia nyingi zipo kinachotakiwa ni kuzitumia tu.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja hii ya Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa.

MHE. LEPHY B. GEMBE: Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua nafasi hii, kumpongeza Mheshimiwa Waziri, kwanza kwa ushindi alioupata kuwa mgombea Urais kwa tiketi ya CCM, hakika sote tumefarijika na Mwenyezi Mungu amjalie ili aweze kupata ushindi wa kishindo katika Uchaguzi Mkuu utakaofanyika tarehe 30 Oktoba, 2005.

Mheshimiwa Spika, nimpongeze Naibu Waziri na Katibu Mkuu wa Wizara kwa kazi nzuri ambayo wameendelea kuifanya.

Mheshimiwa Spika, nina ushauri mdogo, kwa kuwa ushirikiano wa nchi hizi tatu, Kenya, Uganda na Tanzania umeungwa mkono na viongozi wakuu wa nchi hizo tatu na sisi wafuasi wao kwa sababu tunaelewa vizuri manufaa na faida ya ushirikiano huo, tatizo linaloliona ni taarifa na elimu ya wakati wote kwa wananchi wote wa nchi hizi

zote tatu ili wajue kwanza maana ya *East African Community*, kwa sababu hivi sasa inaonekana hili suala ni la viongozi tu, hivyo uwekwe utaratibu maalum wa suala hili kuwafikia wananchi wa kawaida.

La pili, ni namna ya utoaji wa taarifa na hatua zilizofikiwa katika umoja huu kwa Bunge letu la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Kwa sababu hivi sasa haujawekwa utaratibu maalum wa utoaji wa taarifa pamoja na kusema kunaendeshwa semina kuhusu umoja huo.

Mheshimiwa Spika, itakuwa ni faraja kwa Bunge letu kuelewa vyema kuhusu hii hatua ya mwanzo ya *East African Customs Union*. Kwa kuwa faida ya umoja wa forodha ni kwa wananchi wote na viongozi wao, basi nashauri uwekwe utaratibu wa wazi kwa wote ili wananchi waweze kufaidika.

Mheshimiwa Spika, nashukuru na naunga mkono hoja hii kwa asilimia mia moja.

MHE. HERBERT J. MNTANGI: Mheshimiwa Spika, naomba kuchukua nafasi hii kumpongeza sana Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, Mheshimiwa Naibu Waziri wake na watendaji wa Wizara hii kwa jinsi walivyoweza kujenga upya Wizara hii kutoka kiwango cha chini na cha aibu sana kufikia kiwango cha Kimataifa na cha heshima katika utendaji, uwezo wa kujitegemea kwa kuwa na ofisi, nyumba za Ubalozi wetu katika nchi mbalimbali, magari na vifaa vya kisasa vya ofisi.

Mheshimiwa Spika, ni dhahiri kwamba pamoja na Mheshimiwa Waziri sasa kuacha wadhifa wa Uwaziri katika Wizara hii kipindi kijacho 2005-2010 na kuendelea atakuwa amejenga msingi mzuri endelevu wa kuwezesha Wizara hii kuendeleza mazuri aliyosimamia. Tunampongeza kwa kuteuliwa kugombea nafasi ya Urais kwa tiketi ya Chama Tawala CCM. Uwezo wake umeonekana kwa jinsi wananchi wanavyomkubali na kudhirishwa kwa mafanikio makubwa anayoyapata wakati akisimamia *harambee* mbalimbali muda wote tangu ateuliwe.

Kwa nafasi ya pekee naomba kumshukuru sana kwa jinsi alivyoendesha *harambee* ya uchangishaji fedha kwa Maendeleo ya Elimu Wilaya ya Muheza tarehe 17 Julai, 2005 kuitikia mwaliko wa *Muheza Development Trust Fund* ambapo wastani wa shilingi milioni 235 zilipatikana.

Mheshimiwa Spika, napongeza jitihada za Wizara hasa kwa kusimamia vizuri suala la ardhi katika kuelekea kuundwa kwa Shirikisho la Afrika Mashariki kwamba sasa ardhi itaendelea kuwa mali ya nchi husika na siyo mali ya shirikisho. Pili, kwa jitihada za kuwezesha kujengwa kwa Makao Makuu ya Jumuiya Nchini Tanzania badala ya kuyahamisha kama baadhi ya wajumbe wa Jumuiya ya Afrika Mashariki walivyokuwa wakitaka iwe (hasa Rais wa zamani wa Uganda, Yusuf Lule).

Mwisho, ningependa Wizara hii ijenge hoja ya mwelekeo wa Tanzania kwa kuwa mwanachama wa *E.A.C* na *SADC*. Hizi ni Jumuiya mbili tofauti zenye lengo la kufikia

Shirikisho za nchi wanachama. Hata hivyo, kisheria nchi zote zitakuwa na muundo wa pamoja wa forodha na itakuwa vigumu kwa nchi moja kuwa mwanachama kwa zaidi ya Jumuiya moja. Je, nini mtazamo wa uanachama wa Tanzania katika Jumuiya hizi mbili wakati muda wa kukamilisha Shirikisho la *E.A.C* ukisogea mbele kwa mpango kabambe wa sasa wa *fast track*.”

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja hii.

MHE. LUCAS L. SELELII: Mheshimiwa Spika, kwanza naunga mkono hoja hii. Moja, Jumuiya ya Afrika Mashariki. Tumekuwa katika mahusiano ya *E.A.C*. na kuelekea kuwa na Shirikisho. Mbona katika mahusiano hayo *E.A.C* haijawahi kukemea tabia za Rais wa Uganda? Itakapokuwa Shirikisho Zanzibar inaingiaje kama nchi ama haimo? Kutokana na tofauti ya kiuchumi baina ya nchi na nchi uundaji wa sarafu itakuwaje?

Mheshimiwa Spika, pili kuhusu *ADB*. Benki hii ambayo ilikuwa Abijan lakini baada ya vita imehamia kwa muda Tunisia, kwa kuwa Tanzania ina uhakika na amani, kwa nini tusiombe ama kuwapa eneo ili Makao Makuu yawe Tanzania?

Mheshimiwa Spika, nampa hongera Mheshimiwa Waziri kwa kuteuliwa kugombea Urais wa Tanzania, babu zake wa Kisukuma na Kinyamwezi wanamhakikishia kiti atakikalia ila awakumbuke kwenye ufalme wake.

MHE. SIJAMINI MOHAMMED SHAAME: Mheshimiwa Spika, nina heshima na fahari kupata fursa hii adhimu sana ya kuchangia kwa kifupi katika Wizara hii na napenda kuanza kuiunga mkono hoja hii kwa asilimia mia moja. Kabla ya kuchangia nataka kwanza nimshukuru sana Mungu kwa kutupa viongozi wazuri, wenye busara na wanaofikiria thamani ya amani na utulivu mfano Mheshimiwa Rais wetu mpendwa ndugu Benjamini William Mkapa, ambaye ni kivutio maalum duniani kwa watu wa aina yote kimapato yaani walionacho na wasionacho.

Mheshimiwa Spika, naogopa kuwa mkosefu wa fadhila iwapo sitawashukuru sana viongozi wa Wizara hii wote waliosimamiwa na Mheshimiwa Waziri wetu Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, aliyekuwa ameonyesha imani sana, Mheshimiwa Dr. Abdulkader Shareef, Naibu Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, huyu amekuwa msaidizi wa Waziri wake na kwa kweli amekuwa mtetezi wa kweli kweli katika mambo yetu mengi ya Tanzania akiwa ndani na nje ya Tanzania.

Mheshimiwa Spika, mimi huwa sipendi kulumbana na wenzetu wa Upinzani ila huwa napenda tujenge amani miongoni mwetu na lazima tutafute taratibu muafaka wa kuishi na kufanya mambo yetu wenyewe, si vyema sisi wenyewe tukatafuta balaa nchini mwetu, ugomvi na hadi kuleta mauaji miongoni mwetu eti kwa kutegemea kuwa Jumuiya za Kimataifa zitatusaidia. Si kweli kuwa sisi wenyewe tunachafua sheria za nchi kuanza ugomvi hadi kuwachinja maaskari wetu kinyama na halafu miongoni mwetu tunakimbilia kuomba kwa kulaumu Serikali yetu, kuwashawishi wahisani kususia kutoa misaada ya nchi yetu hususan Zanzibar. Nani ataumia wakati hao wahisani wanaposusia kutupa misaada?

Mheshimiwa Spika, sasa wakati umewadia kuona ukweli halisi kwa hawa wenzetu Wapinzani kuacha tabia ya kujifanya wao kila siku wanaonewa na wao ndio wanayo haki kujibu chochote kinyume na utaratibu wa sheria halafu wakawa na mwanzo kupayuka kuwa Serikali inawakatili. Kwa hili namwomba Mheshimiwa Waziri au Wizara sasa wawe na mfumo wa kueleweshwa watu duniani juu ya suala hili.

Mheshimiwa Spika, demokrasia hapa Tanzania ndipo ilipoasisiwa na hatuomeshwi na wengine. Sasa si kweli kuwa Tanzania kuna kasoro ya demokrasia ila hapa ni pahali panapoasisiwa na miundombinu yake. Sasa tumo duniani eneo ambalo mola karibariki na kiongozi wetu mkuu wa nchi hii na kwa maana hiyo ninaishauri sana Wizara hii kuwa iimarisha hata mwenendo wa kuwafunza wenzetu wapinzani kutambua kuwa amani ni mali yetu sote.

Mheshimiwa Spika, nakupongeza sana wewe binafsi kwa namna ambavyo umelitumikia Bunge hili kwa kipindi nilichowahi kukuona wewe unatuongoza, wewe umefaulu sana kuonyesha njia, mwenendo na tabia ya ustaarabu uliotukuka. Mimi ninaona baada kustaafu kwako katika wadhifa huu itakuwa kazi kubwa kwa ajaye baada yako wewe kama ambavyo ninahakika kuwa Rais wetu atakayekuja atakavyokuwa na changamoto atakayoipata kutoka kwa Rais atakayestaafu hivi karibuni.

Mheshimiwa Spika, mimi nawatakia wote afya njema na kila la kheri kwa maisha yenu yote hapa Tanzania popote mtakapoamua kuishi.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hotuba hii kwa ukamilifu.

MHE. CAPT. JOHN Z. CHILIGATI: Mheshimiwa Spika, awali kabisa naunga mkono hoja hii. Natoa pongezi za dhati kwa kazi nzuri ya Wizara hii na mafanikio makubwa yaliyopatikana kutokana na utendaji mzuri na wa makini.

Mheshimiwa Spika, napenda pia kutoa hoja zifuatazo ili zifanyiwe kazi. Moja, bei aghali za pasipoti katika Balozi zetu nje. Yapo malalamiko makubwa ya Watanzania waishio nje kuhusu kupandishwa holela ada ya kupata pasipoti mpya. Ada ambayo ni dola 50 lakini huko nje kila Ubalozi umejiwekea bei zao. Wizara hii itazame namna ya kurekebisha kero hiyo.

Pili, manyanyaso ya kupata *visa* katika baadhi ya Balozi za nje. Wananchi hapa nchini wanalalamika sana kuhusu usumbufu na manyanyaso wanayoyapata wanapotafuta *visa* katika Balozi za nje, hasa *USA* na Uingereza. Diplomasia inahitajika kumaliza kero hii.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja hii.

MHE. KABUZI F. RWILOMBA: Mheshimiwa Spika, napenda nianze na kumpongeza Mheshimiwa Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa

Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, kwa ushindi wa kishindo yaani Tsunani!! Mungu amwongoze na ampe nguvu katika kuongoza nchi hii.

Mheshimiwa Spika, naomba nimwombe Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, apokee salaam na shukrani za peke kwa msaada alioutoa kwa Jimbo la Busanda. Msaada huo ulikuwa ni changamoto kubwa kwa wananchi wote wa Geita. *Ambulance* aliyotupa inatusaidia sana tena sana.

Mheshimiwa Spika, naomba Mheshimiwa Jakaya Kikwete, wakati wa kuhitimisha hoja yake basi atamke kuwa shukrani hizo nimezifikisha kwake ili nyoyo zao zisuzike. Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, hana haja ya kuja kufanya kampeni aje tu awasalimie wazee wa Kisukuma watafurahi nawe.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja hii sina sababu ya kusumbua kwani Mheshimiwa Waziri anawaza mengi ya kuisaidia nchi yetu.

MHE. JOB Y. NDUGAI: Mheshimiwa Spika, nampongeza Waziri Jakaya Mrisho Kikwete na Naibu wake Mheshimiwa Dr. Abdulkader Shareef, kwa kazi nzuri ambayo imefanywa ya kuiweka Tanzania katika ramani ya mahusiano mema duniani.

Mheshimiwa Spika, nampongeza sana Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, kwa kuteuliwa na CCM kuwa mgombea wa nafasi ya Urais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Wananchi wa Kongwa wanaahidi kutoa kura zao zote kwake na *Inshallah* Mungu amlinde na kumpa hekima na busara aongoze Tanzania kwenda katika mafanikio mema zaidi.

Mheshimiwa Spika, pia hongera Mheshimiwa Waziri kwa kuwa Mwenyekiti wa Makamu Mwenyekiti wa mchakato wa *Helsinki* tunasubiri kwa hamu ripoti husika itufikie. Hali ya Wizara na Balozi zetu nje imekuwa bora zaidi kwa kuboresha mazingira ya kufanyia kazi.

Mheshimiwa Spika, nampongeza sana Mheshimiwa Rais Benjamini William Mkapu, kwa kuifanya Tanzania iheshimike zaidi na kwa kuwezesha uchumi wetu kukua haraka na ushiriki wa Mheshimiwa Rais wetu katika mkutano uliopita wa *G8*, Scotland na kuwa Mjumbe na Mwenyekiti Mwenza wa Tume ya Tony Blair na ya *ILO*.

Mheshimiwa Spika, nampongeza sana Mheshimiwa Rais kwa kutokutaka kubadili Katiba ili ajiongezee vipindi vya Urais. Hili ni jambo jema linalotuwekea msingi imara. Angalia jinsi Uganda wanavyotia aibu kwa Rais wao Yoweri Museveni kujiongezea kipindi cha Urais.

Mheshimiwa Spika, nashauri Serikali ya Awamu ya Nne iangalie suala la Tanzania kuwemo au kutokuwemo *COMESA*, tuwe na Wizara/Waziri mahsusi wa masuala ya Afrika Mashariki, matangazo ya nafasi za ajira za Kimataifa yawafikie Watanzania, waende duniani kote wafanye kazi na kurudisha mafao nyumbani Tanzania, suala la wakimbizi wa Burundi na Kongo lithitimishwe katika Awamu ya Nne ijayo.

Ikiwezekana wakimbizi wote warudi kwao na suala la nyumba yetu London kuvamiwa na *squatters* likoje? Limeisha au bado?

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja hii kwa asilimia mia moja.

MHE. MOHAMMED RAJAB SOUD: Mheshimiwa Spika, napenda kumpongeza Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, Waziri wa Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa, pia akiwa mteule wa Chama cha Mapinduzi kwa nafasi ya Urais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Naibu Waziri wake Mheshimiwa Abdulkader Shareef, Katibu Mkuu, Wakurugenzi pamoja na wataalam wao wote kwa kuweza kuleta mbele ya Bunge lako Tukufu mawasilisho ya bajeti yao, kwa umakini mkubwa na mipango thabiti inayoonyesha namna gani inaweza kurekebisha na kufanikisha umoja na ushirikiano na nchi za jirani na Mataifa mengine yote duniani.

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ameiweka Tanzania katika mwanga mzuri na unaong'ara kwa kuifanya iaminike, ikopesheke na kupata heshima ya hali ya juu kutokana na utendaji wake. Heshima hii atakayowachilia Watanzania ni lazima ilindwe kwa thamani yoyote ile ili isipotee.

Mheshimiwa Spika, nchi yetu kwa muda mrefu inapokea wakimbizi kutoka nchi za jirani na ni vyema kuwasaidia binadamu wenzetu, lakini ni lazima kuangalia mzigo mkubwa tunaoubeba hapa nchini kwa wakimbizi. Ningesauri Wizara hii izidishe juhudi za kutoa elimu kwa viongozi wa nchi za jirani ili warekebishe matatizo ya nchi zao ya ndani kunusuru kuwa na wakimbizi wa kila mara.

Mheshimiwa Spika, ziara iliyofanyika hivi karibuni ya mke wa Rais wa Marekani Mama Laura Bush, ni ziara iliyozua mazungumzo mengi Tanzania pamoja na misaada aliyosaidia kwa waathirika wa UKIMWI Tanzania, lakini imeonyesha pia kuwa kiasi gani ulinzi wa viongozi unavyotakiwa uwe hasa kutokana na hali tuliyonayo siku hizi ya kushamiri kwa ugaidi uliokithiri hapa duniani. Ni vyema Wizara ikalionga hilo na kuzidisha tahadhari zaidi kwa viongozi na wananchi kwa ujumla.

Mheshimiwa Spika, baada ya hayo machache naomba kuunga mkono hoja hii.

MHE. PROF. PIUS P. MBAWALA: Mheshimiwa Spika, awali ya yote naiunga mkono hoja hii kwa asilimia mia kwa mia.

Pili, naomba Mheshimiwa Waziri atilie jicho au maanani pendekezo langu la kuushabikia Mradi wa Uendelezaji wa Bonde la Mto Rufiji mradi ambao tangu miaka ya 1970 hadi sasa unaendeshwa na Mamlala ya Bonde la Rufiji au Rufiji (*Basin Development Authority*) yaani *RUBADA*. Lakini kwa *style* ya kusuasua. Naamini kuwa iwapo *RUBADA* itasaidiwa na Serikali, mradi huu utakuwa na mafao ya umeme, kilimo, uvuvi, mifugo, maji na ajira tele kwa vijana kama ifuatavyo:-

Moja, kuhusu Mradi wa Umeme, Mradi huu wa umeme ukijengwa kwenye Gema (*Gorge*) la Kibesa au *Stiegler's George* utasababisha ongezeko la kupatikana wa

umeme mwingi na wa uhakika ambao utaweza kuchangia katika uenezaji umeme katika vijiji nchini (*Rural Electrification Programme*), kukuza ajira vijijini na hasa kuuza umeme wa ziada katika nchi za *SADC*.

Mheshimiwa Spika, umeme huo utatoka katika gema la *Stiegler's* kutokana na unganiko la mito mitatu mikubwa nchini yaani (a) Mto Luwegu toka Namtumbo Ruvuma (b) Mto Kilombero toka Wilaya ya Ulanga na Njombe (c) Mto Ruaha toka Wilaya za Iringa na Mbeya. Hivyo inapoungana pale *Stiegler's* au Gema la Kibesa huwa maji mengi sana na ya uhakika. Maji hayo yanakadiriwa kuwa ya kiasi cha ujazo wa meta 900 kwa sekunde moja yakipita kwenye Gema la *Stiegler's*. Asilimia 23 ya maji hayo chanzo chake ni Mtera na Kidatu lakini huathirika sana na ukame unaosababishwa na shughuli za *irrigation* huko Mbeya na Iringa. Lakini asilimia 67 ya maji hutoka mito Luwegu na kupitia *Selous Game Reserve* hivyo hauna athari za kilimo na hivyo maji hayatapungua hapo *Stiegler's Gorge* kwa sababu *selous* ina misitu minene sana hivyo kutofanya mto ukauke kutokana na matumizi mabaya ya ardhi.

Mheshimiwa Spika, mradi wa umeme wa *Stiegler's Gorge* ungekamilika ungekuwa na uwezo wa kuzalisha umeme wenye megawati 2,100. Umeme wa kiwango hicho ni mara 10 ya ule unaozalishwa na Kidatu. Utelekezali wa mradi huu wa umeme ungeweza kutekelezwa kwa awamu mbili ya miaka 10. Awamu ya kwanza ya miaka mitano utatoa megawati zisizopungua 400. Awamu ya pili inaweza ikatekelezwa katika miaka mingine mitano na ikatoa umeme megawati 1,700, kulingana na mahitaji ya umeme huo.

Mheshimiwa Spika, baada ya awamu zote kukamilika gharama ya umeme kutoa gema la *Stiegler's* au Kibesa utanunuliwa na mtumiaji umeme Tanzania kwa senti mbili za Kimarekani kwa *unit* moja ambao utakuwa umeme wa gharama nafuu sana. Umeme wa ziada utaweza kuuzwa katika nchi za *SADC* kwa senti nne za Kimarekani kwa *unit* moja na hivyo Tanzania itapata *foreign exchange* kedekede. Aidha, kwa umeme huo utarahisisha kusambaza umeme Vijijini (*Rural Electrification Programme*) iliyopitishwa na Bunge hivi karibuni.

Pili, kilimo cha umwagiliaji maji mashambani na windikati. Utafiti tayari umefanywa na wataalam mbalimbali wa *volumes* zote za umeme umwagiliaji umeainishwa vizuri sana; kwamba zipo zaidi ya hekta 80,000 za kuendelezwa kwa kilimo cha umwagiliaji maji mashambani na hivyo kuwezesha uzalishaji wa tani 450,000 za mpunga, tani 7,000 za mahindi tani 4,300 za pamba kwa mwaka. Mazao mengine ni pamoja na matunda, hasa machungwa, mapapai, paprika; kunde, maharage, pilipili, maboga na kabeji.

Mheshimiwa Spika, ili kuongeza thamani ya mazao, usindikaji utanzishwa. Aidha, kutakuwa na uanzishwaji wa matrekta ya kukodisha *tractor hire service* ili kuondokana na tabu ya kulima kwa kutumia jembe la mkono hata kuwaogopesha vijana kushiriki shughuli za kilimo. Vile vile kutakuwa na uanzishwaji wa viwanda vidogo vitakavyotoa ajira kwa vijana zaidi ya milioni moja. Viwanda hivyo vidogo vinajumuisha vinu vya kusaga na kukoboa nafaka, viwanda vya useremala na kuchomea

vyuma (*welding*). Kwenye vituo mbalimbali vitakavyoanzishwa katika Bonde la Rufiji kwa ajili ya burudani kwa vijana ikijumuisha viwanja vya michezo, Luninga katika majumba ya burudani na migahawa. Mchele mwingi nchini utazuia kasi ya njaa au umuhimu wa kuagiza chakula nje.

Tatu, Maji ya kunywa ya viwanda. Bwawa la maji la Kibesa (*Stiegler's Gorge*) ambalo lingeweza kuitwa Ziwa la Kikwete, linakadiriwa kuwa na meta za ujazo wa maji bilioni 34,000. Bwawa hili litakuwa na chanzo cha uhakika cha maji kwa ajili ya matumizi ya nyumbani na viwandani kwa Jiji la Dar es Salaam na Mji wa Morogoro pia katika Miji midogo ya Chalinze na Kibaha pamoja na Vijiji vya njiani vilivyoko kati ya Morogoro na Dar es Salaam. Maji hayo ya bwawa yangeweza pia kutumika katika kusindika maji ya kunywa kwenye chupa na yakauzwa humu nchini na hata kuuzwa katika nchi zenye ukame za Mashariki ya mbali au Uarabuni.

Nne, kuhusu uvuvi. Samaki watakaotokana na bwawa watafikia tani 20,000 kwa mwaka. Baadhi ya samaki hao wangeweza kusindikwa katika makopo na kuuzwa nje ya Tanzania kutoka katika viwanda katika bonde la Rufiji. Aidha, katika sehemu ya *Delta* ufugaji wa kaniba (*Prawns*) utaendelezwa na hivyo kutoa ajira na kuongeza mapato kwa wavuvi. Samaki hao wa kaniba watasindikwa katika viwanda na kutoa ajira kwa vijana watakaojiriwa kama wafanyakazi wasindikaji.

Tano, ni utalii. Mradi huu umo katika mbuga za *Selous* ambayo ni mashuhuri sana duniani kwa ajili ya utalii. Barabara itakayojengwa kutoka Chalinze hadi *Stielger's Gorge* yenye urefu wa kilometa 120 itakuwa ni kiungo muhimu cha watalii watakaozuru mbuga za Selous.

Sita, mtandao wa barabara. Wananchi waishio Mikoa ya Kusini hawatalazimika kupitia Dar es Salaam katika safari zao za kuelekea Morogoro na Mikoa mingine mfano, Dodoma, Tanga, Moshi, Arusha au Nairobi au Mombasa. Ujenzi wa barabara ya Chalinze hadi *Stielger's Gorge* utaongeza mtandao huo.

Saba, mazingira. Tathmini ya mazingira kusudi yasiharibiwe ilishafanywa na wataalam mbalimbali wakati wa upembuzi yakinifu wa mradi huu. Athari zinazoweza kutokea kwa sababu ya ujenzi wa mradi huu zitadhibitiwa mfano, bwawa la maji haliwezi kuwa kubwa sana sababu maji sio tu kutakuwa na *spillway* lakini maji yatasambazwa kati ya makazi yaliyoko Morogoro na Kibaha. Aidha, kutakuwepo na ufuatiliaji wa karibu sana wa athari zozote zinazoweza kujitokeza wakati wa ujenzi wa mradi na baada ya ujenzi na kusimikwa kwa mitambo ya kuzalisha umeme.

Nane, utekelezaji mradi. Mamlaka ya Uendeshaji ya Bonde la Mto Rufiji (*RUBADA*) ndiyo itakuwa mtekelezaji mkuu wa mradi huu kutokana na uzoefu mkubwa walionao katika mradi huu tangu ulipoanza kufanyiwa utafiti mwanzoni mwa miaka ya 1970.

Mheshimiwa Spika, aidha, mamlaka hii ndiyo iliyopewa dhamana kisheria ya kuendeleza rasilimali zote zinazopatikana katika Bonde la Mto Rufiji. Wapo wataalam

ambao wakitembelea mabonde mengine duniani hususan Mamlaka ya Uendelezaji wa Bonde la Tennessee la Marekani itawaimarisha katika kuboresha huduma zao *RUBADA*, lakini zaidi ni muhimu Serikali iwasaidie sio tu kwa kuwapa motisha bali kwa kuwapa mitaji wanayoihitaji. Mradi huu una uwezo wa kuleta mapinduzi ya kiuchumi na kijamii nchini na pia kuleta ajira ya uhakika kwa vijana.

Mheshimiwa Spika, naelewa fedha/mitaji ya kuwekeza nchini haipo lakini kutokana na uzoefu wa Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete, alivyoonyesha alipopata mhisani mkubwa wa maji katika Jimbo lake la Chalinze, naona anaweza kutusaidia katika mradi huo wa *RUBADA*.

Mheshimiwa Spika, hata ikibidi *tycoon Prince Alwaleed* ahamasishwe kuhusu uzuri wa mradi huo. Angalau tuanze kutekeleza mradi huu kwa awamu ya kwanza ya miaka mitano ili tupate angalau megawati 400 za umeme na mafao mengine kama nilivyopendekeza hapo juu. Kwa sasa mradi huu ni kama umekuwa *a sleeping giant*. Nawasilisha.

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kipindi cha mchana huwa tunawapa wachangiaji wawili tu, sasa yule wa pili simwoni Bungeni amekwenda Mtera. Kwa hiyo, Mheshimiwa Naibu Waziri jiandae kuhitimisha hoja.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA: Mheshimiwa Spika, kwanza kabisa, napenda nikushukuru kwa kunipa nafasi na mimi kuchangia hotuba ya bajeti ya Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa kwa mwaka wa fedha wa 2005/2006.

Mheshimiwa Spika, kabla ya kutoa mchango wangu, ningependa kwanza kabisa nitoe utangulizi mdogo, nao ni kutaka kushirikiana na Wabunge wenzangu walionitangulia kwa kutoa mkono wa rambirambi kwa ndugu zetu Marehemu waliotangulia mbele ya haki katika kipindi kilichopita. Miongoni mwa hao ni Mheshimiwa Yete S. Mwalyego, Mheshimiwa Ahmed Hassan Diria, Mheshimiwa Frank Musati, Mheshimiwa Abu Kiwanga na mwisho kabisa Marehemu Margareth J. Bwana. Mwenyezi Mungu azilaze roho zao mahali pema peponi. Amina.

Mheshimiwa Spika, pili, napenda kutoa pongezi kwa Wagombea wa Chama changu ambao wamepita na kuwa ndiyo Viongozi wetu watakaofuata kuliongoza Taifa letu na kuchukua Bendera kutoka kwa Rais Mkapa. Kwanza kabisa ni Mgombea wa Urais kwa upande wa CCM wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Jakaya Kikwete. Makamu wa Rais Dr. Ali Mohamed Shein ambaye ni Mgombea mwenza na Rais Aman Abeid Karume kwa kuchaguliwa kuwa Mgombea wa Urais wa Zanzibar. Wote hao nawaombea afya njema na ushindi mkubwa katika uchaguzi mkuu ujao. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, pia kabla ya kutoa mchango wangu na kujibu baadhi ya maswali, ningependa kuwashukuru Wanakamati kwa ujumla, wamekuwa ni changamoto kubwa kwetu sisi na msaada mkubwa wa kuweza kufanikiwa kutekeleza majukumu yetu

mazito tuliyopewa na hasa kupitia kwa Mwenyekiti wao Mheshimiwa Dr. William Shija na Makamu wake na vile vile Wenyeviti wa Kamati hiyo. Hali kadhalika napenda kuwashukuru Wabunge wote waliochangia hotuba ya bajeti yetu iwe kwa maandishi au kwa kauli.

Mheshimiwa Spika, michango mingi iliyotolewa na Waheshimiwa Wabunge inahusu pongezi au mapendekezo ya kuimarisha na kuboresha hapa na pale katika kutekeleza Sera yetu ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa. Kwa pongezi walizotoa tunawashukuru na tunawaahidi kwamba hatutakuwa kama wale wanaosema mgema akisifiwa tembo hilitia maji. Pongezi hizi zitakuwa kwetu sisi ni changamoto tu ya kutufanya tufanye kazi vizuri zaidi kwa sababu hakuna shukrani unayoweza kumpa mtu anayethamini kazi yako zaidi kuliko kutekeleza majumuku yako kwa vizuri zaidi na kwa kasi zaidi. Kwa hiyo, tunawashukuru kwa pongezi hizo na tunawaahidi tutatekeleza majukumu yetu kwa nguvu zaidi.

Kwa mapendekezo yaliyotolewa hapa na pale tutakapokuwa tunayajibu pale ambapo tutapata nafasi ya kueleza hivyo, kuna mengine yanatuhusu Wizara yetu, lakini kuna mengine hayatuhusu sisi. Yale ambayo yanatuhusu tutayashughulikia ipasavyo na yale ambayo yanahusu wenzetu wa Wizara na Sekta mbalimbali tutakaa nao kwa pamoja na kuwashauri kutafuta njia bora ya kutekeleza mapendekezo hayo.

Mheshimiwa Spika, labda nianze na baadhi ya hoja zilizotolewa na Kamati ya Wabunge na ya kwanza iliyotolewa ni kuhusu ushirikishwaji wa Waheshimiwa Wabunge katika Mikutano kadhaa ya Mabalazi ya kikanda inayofanyika huko nje.

Mheshimiwa Spika, tumeanzisha Mikutano hii ya Mabalazi wetu kikanda ili kuweza kutekeleza Sera yetu ya Mambo ya Nje kwa msukumo mmoja. Kwa sababu kila eneo Mabalazi wanakuwa na maswali mbalimbali ya kufuatalia na ndiyo maana tukawa tumeanzisha utaratibu huu. Tungependa sana Waheshimiwa Wabunge pale ambapo inawezekana, tunapotayarisha mikutano kama hiyo, waweze kushirikishwa. Kwa hiyo, tutakaribisha wazo hilo lakini itabidi tutazame vipi Wabunge na wadau hao wanaweza kushiriki katika Mikutano kama hiyo pale ambapo itawezekana kufanya hivyo maana sio rahisi na hasa Mikutano yetu hii vile vile ya Mabalazi katika kanda hufanyika baina ya miezi sita au mitatu. Kwa hiyo, tutaangalia lakini ni wazo zuri na tumelipokea.

Kuhusu suala la Mikataba kwamba Wabunge washirikishwe katika mchakato. Tatizo lililopo hapa kwa kweli ni utaratibu, kwa sababu mikataba mingi inayotayarishwa huko na Mashirika ya Kimataifa ni mikataba ambayo waliojadili na kufikia pale ilipofikia sio wale wanaokuja kuridhia na kuthibitisha. Huo ndiyo utaratibu uliowekwa. Sasa kwa baadhi ya mikataba ambayo inazungumzwa na kujadiliwa katika Mashirika ya Kimataifa iwe Umoja wa Mataifa, iwe Umoja wa Afrika ni mikataba ambayo mijadala yake inawahusisha wale wanachama wa Shirika lile na Tanzania inakuwa Mjumbe.

Nyakati nyingine tunapochukua baadhi ya Wajumbe tukawashirikisha, unaweza kusema kwamba Mbunge mmoja, wawili wameshiriki, lakini lazima tukubali utaratibu

uliowekwa kwamba mikataba ikishapitishwa kule, shughuli ya kwetu sisi hapa Bungeni kwa kweli ni kuipitia na kuridhia kwa maana ama kuikubali au kuikataa.

Lakini ipo mikataba mingine ambayo sisi wenyewe pengine tunahusika katika utayarishaji wake kama mikataba ya Jumuiya ya Afrika Mashariki. Mikataba ile Wabunge walishirikishwa mwanzoni hata wananchi nao walishirikishwa.

Kwa hiyo, ni suala la utaratibu. Kuna mikataba ambayo Wabunge na hata wananchi wanaweza wakashirikishwa. Lakini kuna mikataba mingine kutokana na utaraibu uliopo ni vigumu sana kuwashirikisha Wabunge kwa maana ya kwamba Wabunge waende wakajadili lakini bado hadhi yao na mamlaka yao makubwa ambayo ni muhimu kwa Taifa letu kuliko hata mijadala ile ya mikataba iliyokuwa inazungumwa kule. Ni kuweza wao kuipitia kwa niaba ya wananchi na kama wameridhika nayo ndiyo wanaipitisha, lakini pia wanaweza kuikataa. Kwa hiyo, tunasema pale ambapo pana nafasi ya kuwashirikisha Wabunge tutafanya hivyo.

Mheshimiwa Spika, vile vile kumekuwapo na pendekezo la kushirikisha Maafisa katika Bunge la Afrika ya Mashariki. Hili napenda kuliarifu Bunge lako kuwa tatizo hili sasa litaondoka. Hapo siku za nyuma lilikuwa kidogo lipo lakini sasa litaondoka hasa baada ya Viongozi Wakuu wa Jumuiya ya Afrika ya Mashariki kuunda Wizara ambazo zitashughulikia masuala ya Afrika Mashariki mahususi. Vile vile, kutakuwa na nafasi ya Naibu Katibu Mkuu katika Makao Makuu ya Jumuiya ambaye atashughulika na mchakato mzima wa kufikia shirikisho. Kwa hiyo, tatizo hili litakuwa limeondoka baada ya mageuzi haya.

Kuhusu Tanzania kujitoa *COMESA*, suala hili kweli limekuwa na mjadala mrefu siku za nyuma kiasi kwamba wale wale ambao walipendekeza tutoke na wakajenga hoja, sasa wengine wamebadilika wanajaribu kujenga hoja kwamba turudi. Lakini nasema suala hili halitaki kuamuliwa kichwa kichwa hasa kama Taifa baada ya uamuzi, mkafika mkatoka hamwezi muda mchache mkataka msemi mrudi tu. Kwa hiyo, ninachosema linatakiwa kufanyiwa uchunguzi wa kina, lipimwe, lizingatiwe halafu tutazame kweli, kwamba ni kurudi tu ndiko matatizo haya yataondoka au la.

Jumuiya ya Afrika Mashariki sasa hivi inazidi kuimarika na nchi ambazo sasa hivi tuna matatizo kwa sababu ya biashara kama Rwanda na Burundi nazo hatimaye zitakuja kujiunga na Afrika Mashariki. Kwa hiyo, suala sio kutaka kurudi kwa pupa katika *COMESA*, kwa sababu tuelewe, mbali na kwamba bidhaa zetu kama tunasema sufuria au mabati yanaweza kwenda yakauzwa kwa bei nafuu kule *DRC* na Rwanda, lakini pia tufikirie kuwa bidhaa za nchi nyingine kama Misri, Ethiopia na nchi nyingine ambazo ziko nje ya kuingiza bidhaa kwa uhuru zaidi, pia zitaingiza bidhaa zao hapa kwa urahisi. Sasa wasije wafanyabiashara wengine tena wakapiga kelele kwamba sasa bidhaa nyingi zinaingia kutoka Misri, kutoka Ethiopia, kutoka Sudan na inafikia kwamba tunashindwa kuuza bidhaa zetu. Kwa hiyo, suala hili linataka umakini kabisa kuzingatiwa na sio pupa.

Mheshimiwa Spika, vile vile katika utekelezaji wa Maazimio ya Mikutano Eneo la Maziwa Makuu, basi Tanzania ijitayarisha zaidi. Nimesema Tanzania itakapochukua

nafasi ya Uenyekiti wa Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa mwezi wa Januari, moja katika mikakati na mipango tuliyojiwekea ni kuanzisha mjadala wa kina kwenye Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa kuhusu eneo la Maziwa Makuu. Tutawashirikisha wadau wengi zaidi, wakubwa na wadogo na wengi wameshaonyesha nia ya kukubali kuja kushiriki katika Mkutano huo. Kwa hiyo, hilo tunalo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, kuhusu uanachama wa Tanzania kwenye Baraza la Usalama la Umoja wa Mataifa kwamba tutoe maelezo, tumeshasema kwamba Wizara itatoa taarifa kuhusu ushiriki wetu mwishoni mwa mwaka 2005 na vile vile mwishoni mwa mwaka 2006. Tutakuwa tunawaarifu Waheshimiwa Wabunge na Watanzania kwa ujumla, nini tumefanya na tumefikia wapi, tunakusudia kufanya nini katika siku za usoni na kwa nini. Kwa hiyo, tutatoa taarifa kamili na tunaishukuru tena Kamati kwa kutuhimiza kufanya jambo kama hilo.

Mheshimiwa Spika, kuhusu Tanzania kuandaa Mkutano mwingine wa Nchi za Eneo la Maziwa Makuu, nasema kwamba upo Mkutano. Baada ya Mkutano wa Viongozi ule uliofanyika Dar es Salaam, upo Mkutano ambao utafanyika mwezi wa Novemba kule Nairobi, Kenya. Lengo lake kubwa ni kutathmini utekelezaji wa Maazimio ya Mkutano uliofanyika Mjini Dar es salaam. Hivi karibuni kulifanyika Mkutano kule Lusaka, Mheshimiwa Waziri alikwenda, aliongoza kama Mwenyekiti na kule walijadili itifaki mbalimbali, walijadili mipango mbalimbali na miradi ya vipi kutekeleza yale yaliyoafikiwa Dar es salaam.

Kwa hiyo, Mkutano utakaofanyika Nairobi utakuwa kupitia itifaki hizi, mipango hii na miradi hii ya Eneo la Maziwa Makuu. Bila shaka baada ya hapo patakuwa na ufuatiliaji, kwa sababu mkishapitisha mambo kama haya, huyaachi tu yakaelea yenyewe na upepo. Lazima ufuatiliaji, lazima uyapigie kasi. Kwa hiyo, tutakuwa tukipiga kasi na kasia ili kuhakikisha kwamba itifaki hizo, programu hizo na miradi hiyo inatekelezeka na kufuatwa kama ilivyotakikana.

Mheshimiwa Spika, kuhusu Kamati ya Bunge kupata nafasi kutembelea Balozzi zetu huko nje kwa lengo la kuona utendaji kazi, ni jambo zuri. Ni pendekezo zuri sana, lakini naamini Mheshimiwa Spika, hili ni lako umelisikia, sisi tunaweza kurahisisha kwa upande wetu.

Mheshimiwa Spika, kuhusu uimarishaji wa Tume za Pamoja za Ushirikiano, suala hili tumelipokea na kwa kweli sasa hivi Wizara yangu inazingatia kwa makini sana ushauri huu kwamba tujitahidi kufuatilia utekelezaji wa makubaliano yetu yote muhimu. Vipi tunaweza kutekeleza kwa urahisi zaidi makubaliano hayo, miongoni mwake pengine ni kulenga katika maeneo machache ya kipaumbele kutoka baina ya nchi na nchi. Kuna nchi nyingine pengine maeneo ya Utalii ndiyo yanatakiwa kutiliwa mkazo. Kuna maeneo mengine katika Tume zetu, maeneo ya biashara ndiyo yanatiliwa mkazo.

Kwa hiyo, hayo ni mambo ambayo tunayafanyia tathmini na kutazama vipi tutaweza kutekeleza kwa ufanisi mkubwa zaidi makubaliano yetu ya Tume za pamoja. Kwa hiyo, pendekezo la Mheshimiwa Hamad Rashid Mohamed kwamba pawepo na

tathmini ya utekelezaji wa masuala ya Tume za Pamoja, ni swali zuri ambalo tunalifanyia kazi.

Mheshimiwa Spika, kuhusu Serikali kujenga jengo la kudumu huko Zanzibar, nasema kwamba ni swali zuri sana, ni pendekezo zuri sana, limekuwa katika mawazo yetu, katika miradi yetu ya miaka 15 na hili limo. Lakini nasema ni bora kwanza kwa hivi sasa tushughulike kutafuta majengo na kujenga nje kwa sababu yanatugharimu fedha nyingi sana. Zanzibar pale tunashukuru Serikali ya Mapinduzi imetupa jengo lile, imetusaidia bure, haitutozi kodi, ni mchango wake kwetu sisi na sasa hivi wanatayarisha hata kutupa hati.

Kwa hiyo, lile tutaendelea kulitumia kwa hivi sasa. Lakini suala la hatimaye kufikia tukajenga jengo letu zuri la Mambo ya Nje lipo, ila nasema ni vizuri tulenge nje ambako tunatozwa pesa nyingi sana kwa sababu ya kukodi majumba, pango ni kubwa. Kwa hiyo, tumelipokea hilo. Lakini sio kwa sasa hivi, tunalo kichwani mwetu.

Mheshimiwa Spika, kuhusu Wabunge kushirikishwa katika ununuzi wa majengo ya Wizara huko nje, ni pendekezo zuri. Lakini nasema vile vile kwamba hata sisi hili lina utaratibu wake na Hazina, Ujenzi na wakati mwingine na sisi ndiyo wanafanya mambo kama haya. Lakini ikifika mahali wakawezeshwa Wabunge kwenda kufanya kazi kama hiyo, sisi tutakaribisha sana. Lakini kwetu sisi itakuwa ni vigumu kwa sababu ina utaratibu wake.

Mheshimiwa Spika, kuhusu kuendesha Semina na Warsha kwa Waheshimiwa Wabunge na makundi mengine kuhusiana na Mambo ya Nje na utandawazi, haya ni mambo ambayo tunayafanya, tunakubaliana sana. Tumekuwa tukiyafanya, tutaendelea kuyafanya na hasa kwa Bunge jipya litakalokuja itabidi turudie tena mambo kama haya kwa sababu kutakuwa na Wabunge wapya pengine.

Lakini vile vile, tunapenda kusema kwamba jambo la kwanza tutakalolifanya ni kutayarisha Semina kwa Wabunge wapya kuhusu mbinu na tabia za itifaki. Mtu unafanya nini unapokaa na wenzio, unavaa vipi na wakati wa kula unakaa vipi. Haya ni mambo ambayo yana taratibu zake. *(Makofi)*

Kwa hiyo, sisi tutafanya hiyo kuwapa mwongozo wenzetu wapya hata wa zamani, wakati mwingine inahitajika kupigwa pigwa msasa kidogo. Kwa hiyo, tunaweza tukayafanya hayo, lakini hata pale Chuoni tuna Mtaala Maalum unaohusiana na mambo ya itifaki.

Kwa hiyo, mtu asisubiri kwamba mpaka tutayarisha Semina maalum. Kama mtu anaona nataka kwenda kidogo pale akapigwe brashi kuhusu vipi mtu anavaa suti namna gani, anakaa vipi, anamsalimia mtu vipi, anasimama upande gani, yote haya yapo unaweza ukayapata, usisubiri Semina ya Itifaki lakini Semina kama hiyo tunaweza tukaifanya na tutaifanya. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kuhusu Serikali kuteua Waziri maalum atakayeshughulikia Jumuiya ya Afrika Mashariki; kama Mheshimiwa Waziri alivyosema katika hotuba yake, suala hili limeshaamuliwa kabisa kwamba kutakuwa na Waziri maalum anayeshughulikia mambo ya Afrika Mashariki pekee.

Lakini pengine jambo ambalo sio busara kwa hivi sasa kwa Rais wetu aliyeko kumteua Waziri kama huyo. Ni kwamba anaweza akamteua halafu Bunge linavunjwa. Likishavunjwa, sio Waziri tena. Kwa hiyo, ni busara kuachia Rais atakayekuja na Serikali yake kufanya kazi hiyo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kuhusu Kamati Maalum ya Kitaifa ya Kueneza na Kukuza Lugha ya Kiswahili Duniani na Afrika kwa ujumla; hili ni jambo ambalo Mheshimiwa Amir Seif yumo na mimi nimo na sasa hivi tumo katika kulitayarishia taratibu ambazo Kiswahili kitakuzwa kwa haraka na kwa ufanisi mkubwa na Tanzania ishike hatamu, siyo kuwaachilia watu wengine. Tumelianza sisi, tutaendelea nalo na anayetaka kushirikiana na sisi tunamkaribisha kwa mikono miwili.

Mheshimiwa Spika, vile vile suala la kupeleka Walimu nje, tunaamini kwamba Walimu wengi wa Kiswahili wapo Tanzania tena wazuri na tumelipokea. Tutakaa na wadau wenzetu wanaohusika na maswali kama haya ili kutafuta njia za haraka za rahisi na nyepesi kupatikana Walimu wa kwenda katika nchi mbalimbali nje kusomesha Kiswahili kama alivyosema Mheshimiwa Hamad Rashid Mohamed na Kambi ya Upinzani vile vile na pia Kamati yetu kwamba hili suala la ajira ni suala ambalo linatupa sisi fahari kubwa.

Mheshimiwa Spika, Tanzania Kiswahili ndiyo kilichopamba moto. Sasa isiwe kimezaliwa hapa, kinapamba moto hapa, lakini watu wakakivalia njuga wengine huko. Tutawakaribisha lakini na sisi lazima tushike hatamu na nashukuru Bunge lako Tukufu kwa kutupa msukumo mkubwa kwamba Kiswahili sasa hivi kinatambulika, kinaheshimika na kinaimarika siku hadi siku.

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Rais katika hotuba yake hivi juzi alipokuwa anawaaga wenziwe, aliandika kwa Kiswahili tena fasaha, cha juu kabisa na kwa bahati nzuri ilitolewa si katika Kikao cha ndani cha Marais, lakini katika Kikao cha Kufunga ambacho kilikuwa *live* kinaonyeshwa Dunia nzima. Kwa hiyo, watu walikisikia Kiswahili kinazungumzwa pale na Tanzania ilishika hatamu. Tutaendelea na suala hilo.

Mheshimiwa Spika, pendekezo la kuanzishwa Vituo vya kufundishia Kiswahili huko nchi za nje, hili ni pendekezo zuri. Pengine vizuri zaidi ni kuwa na Vituo vya Utamaduni wa Tanzania. Badala ya kuanzisha Shule, unaanzisha Vituo vya Utamaduni wa Kitanzania, yaani Tanzania *Cultural Centre*.

Katika Vituo vile ndani yake watu wanafunzwa sio mambo ya kiutamaduni na mila za Tanzania tu na kuitangaza Tanzania, lakini vile vile Lugha ya Kiswahili. Ndivyo wanavyofanya wenzetu wa Lugha ya Kifaransa, ndivyo wanavyofanya wenzetu wa Lugha ya Kiingereza. Kwa hiyo, tumelipokea, tutakaa na wenzetu Wizara inayohusika, Wizara ya Elimu, tutazame vipi kufanikisha suala hili kwa haraka na kwa ufanisi mkubwa.

Mheshimiwa Spika, suala la Watanzania kudhalilishwa wanapokwenda kuomba *Visa* hasa katika Balozi za nchi za Magharibi, nasema suala hili kweli limekuwa sugu na hasa katika Balozi mbili. Lakini nasema tunasukumana nao, kwa upande wa Uingereza kidogo limeimarika na limepatiwa ufumbuji. Kama kuna masharti ama kuna mambo maalum yanahitajiwa mapema, tuelezeni kwa maandishi ili yule anayekwenda kuomba *Visa* ayajue yote hayo. Siyo kwamba anakwenda pale mambo mengine hayaelewi, anaambiwa tulikuwa tunataka x, y na z.

Kwa hiyo, ninachosema ni kuendelea kuzungumza nao. Marekani tumezungumza nao, lakini siyo rahisi, wanasema kwamba wamekabiliwa na vitisho vya ugaidi na gaidi wenyewe hawana sura wala picha, ni mtu yeyote tu yuke. Kwa hiyo, kidogo lazima wawe wagumu.

Ninachosema kwamba tujaribu, tunajaribu kuendelea nao na kuzungumza nao tutazame vipi tutapunguza tatizo hili. Lakini wanatukumbusha mara kwa mara kwamba nyie mna masharti yenu ya *Visa* na sisi tuna masharti yetu. Tunasema sawa, lakini basi angalau tukae kitako tutazame vipi anayekuja kuomba *Visa* asijihisi kwamba anadhalilishwa, asijihisi kwamba anabaguliwa, asijihisi kwamba anadhulumiwa, kwa mfano kama hatakiwi kupewa *Visa*, basi angalau arudishiwe fedha zake. Ikiwa sio zote basi anagalau hata nusu arudishiwe. Lakini leo anakuja mtu anaomba *Visa*, mambo mengine hamjamweleza anakosea hapa na pale halafu mnachukua fedha zake, unamwambia nenda zako hatukupi *Visa*. Hiyo kwa kweli siyo uungwana. Kwa hiyo, hilo tutaendelea kuzungumza na wenzetu waliangalie kwa jicho hilo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa rafiki yangu kabisa, Mheshimiwa Khalifa Suleiman Khalifa amesema kwamba tusijenge tabaka kwamba wengine tunawapa posho nyingi, wengine tunawapa marupurupu mazuri, mengi zaidi, wengine hatuwapi. Nakubaliana naye, wala hatutaki sisi kuonyesha tabaka, wala hatujapata, wala

hatutaonyesha tabaka, lakini napenda nimkumbushe kwamba kila nchi ina viwango vyake.

Ada ya Shule utakayolipa kwa mwanafunzi anayekwenda Shule ya Msingi Tanzania kwa mwaka siyo ada utakayolipa kwa mwanafunzi yule yule anapokwenda Shule ya Msingi Kenya au anapokwenda Shule ya Msingi Uingereza au anapokwenda Shule ya Msingi Ujerumani au Marekani. Sasa viwango unaviona vinatokana na ukweli huo na watu wetu wanaokwenda kule lazima watoto wao wasomeshwe.

Kwa hiyo, tunachofanya ni kuwaambia kwamba wakatafute Shule za bei nafuu na ambao mitaala yao bado inalingana na mitaala yetu. Lakini hatuwezi tukasema pesa anazosaidiwa mfanyakazi Tanzania hapa kuelimisha mtoto wake, kiwango kile kile ndiyo apewe mfanyakazi aliyeko Uingereza au Japan anakoenda kusoma mtoto wake. Hatujengi tabaka lakini ni *reality*, tunafuata hali halisi bila ya kupendelea.

Vile vile gharama za kujikimu ndiyo hivyo hivyo. Hii unayoiita *Employment Allowance*, unaita ***Persistence Service Allowance*** zote zinakwenda kwa mtindo huo huo. Ni viwango ambavyo vinakubalika, vimeeleweka na utakuta kama tungekuwa tunajenga tabaka la kubaguana, basi ingekuwa sisi ni watu wa ajabu sana, maana watu tunaolipwa chini kabisa ndiyo tuliopo Wizarani. Sasa iwe sisi wenyewe tupange tujibague tujiweke chini, lakini wenzetu walioko nje tukawape viwango kama hivyo! La! Hatubaguani lakini ni hali halisi ya maisha ndiyo inavyokwenda na hatuwezi kufanya vingine.

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Mbunge anasema matumizi ni makubwa kupita Bajeti yake. Ni kweli, lakini kama alivyosema, Mheshimiwa Waziri katika Bajeti yake ni kwamba gharama hizi sio kama zimekuja katika matumizi ya Wizara ambayo tumeomba hapa. Matumizi mengi yamekwenda katika kulipa ada, Mikutano ya dharura ambayo ilitokea ambayo lazima tuifanye, kufungua Balozi Mpya ambazo zilihitaajika, kununua majengo mapya ambayo lazima tununue ili kupunguza gharama. Ndiyo maana ukaona Bajeti hii pengine kidogo imekwenda zaidi kuliko ilivyobajetiwa. Lakini sio matumizi ya kuvuruga pesa.

Mheshimiwa Spika, anasema simu za mikononi gharama zake ni kubwa. Ni kweli na tunajaribu kudhibiti. Ni suala la utaratibu. Lakini Mabalozzi wetu walioko nje, chombo chao pekee cha mawasiliano ni simu. Kwa hiyo, hatuwezi kuwaambia msitumie simu. Tunajaribu kufanya suala la udhibiti. Hilo tutaendelea, lakini kusema kwamba wasitumie simu za mikononi haiwezekanai.

Tunachofanya, Balozi nyingine ni kwamba Maafisa wanawekewa pesa maalum kupewa kwa kila wiki, lakini Balozi naye vile vile amewekewa kiwango chake lakini hatuwezi kumwambia usitumie simu kwa sababu ya gharama.

Simu ndiyo mawasiliano yetu na kompyuta na *Internet*. Mengine yatapita kwa *Internet*, mengine hayapiti, mengine yanahitajiwa kwa mafumbo na kadhalika. Kwa hiyo, simu ni kiungo muhimu, lazima tuendeleo kukitumia.

Mheshimiwa Spika, naona wakati unasonga mbele. Ningependa kujumuisha mchango wangu kwa mambo mawili. Kwanza, kwa kutoa shukrani kwa Mheshimiwa Rais. Mheshimiwa Rais ndiye aliyenitoa kule London nilikokuwa Balozi, akanileta hapa, akaniteua kuwa Mbunge. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, ni Mheshimiwa Rais ndiye aliyenileta hapa akaja kuiteua pia niwe Naibu Waziri wa Mambo ya Nchi za Nje. Ninamshukuru kwa dhati kabisa kwa imani yake kubwa aliyonipa katika kipindi hiki. Ni imani yake hiyo ndiyo iliyonipa uzoefu mzuri, iliyonipa kuweza kujuana na Wabunge wenzangu wengi hapa, iliyonipa vile vile maarifa makubwa katika Bunge, katika Serikali na vile vile nje ya Bunge. Napenda kumshukuru kabisa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru Mheshimiwa Waziri Mkuu kwa mchango wake mkubwa kwa mwongozo aliokuwa anatupa kipindi chote hiki Bungeni na nje ya Bunge. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, napenda kukushukuru wewe kwa uongozi wako wa busara wa hekima na uadilifu wa hali ya juu katika kuliongoza Bunge lako. Napenda kumshukuru Mheshimiwa Juma J. Akukweti ambaye wakati wote uliomwacha hapa amekuwa akiendesha kazi kwa uadilifu, kwa uaminifu kwa busara na uhodari mkubwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, vile vile Manaibu wako wawili, Wenyeviti Mheshimiwa Anne S. Makinda na Mheshimiwa Eliakim J. Simpasa, wote wamefanya kazi nzuri sana. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, napenda kuwashukuru Waheshimiwa Wabunge wote kwa ushirikiano wenu mkubwa mlionipa katika kipindi hiki cha miaka mitano.

Napenda kuwashukuru Wanakamati kwa mwongozo, kwa ushirikiano na vile vile kwa kunihimiza kufanya kazi yangu kwa ufanisi mkubwa. Ushirikiano wenu, ushauri wenu na maelewano ndiyo ulionisaidia kufanya kazi zangu. Ninaamini nimefanya kwa uwezo wangu. Nimejenga urafiki na nyote, nimejenga urafiki na kila mtu hapa na nitautumia urafiki huo kwa maslahi ya Taifa hili.

Mheshimiwa Spika, vile vile napenda kuwashukuru Wahudumu wa Bunge hili ambao wanatembea hapa na mawasiliano bila ya wao yasingekuwa mazuri, maana hata *Internet* haiwezi kufanya kazi hiyo.

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru Mheshimiwa Waziri. Mheshimiwa Waziri, ametuongoza pale Wizarani kwa busara kubwa sana, kwa hekima kubwa sana, kwa ushirikiano mkubwa sana. Ni kiongozi ambaye ametuonyesha kwa vitendo, sio kwa maneno.

Nini maana ya uongozi bora? Nini maana ya kushirikiana na watu? Sio kwa mazito tu, lakini hata kwa madogo madogo anamshirikisha kila mtu. Ni mchapa kazi. Ni kiongozi bora, mjali watu. Mafanikio ya Wizara yetu na matokeo yote haya mliyoyaona kwa kweli kwa kiwango kikubwa ni juhudi zake. Ni mrithi mzuri wa kiongozi mzuri. Mrithi bora wa kiongozi bora. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, napenda kumshukuru Mheshimiwa Luhanjo, mchapa kazi, mtendaji bora na mtu makini sana. Napenda kushukuru wafanyakazi wote wa Wizara yetu ya Mambo ya Nje. Wizara yetu sasa hivi kama sega la nyuki, sote tunavuta juu upande mmoja. Tupo katika *full gear*. Nawashukuru Mabalazi wa Ndani na Nje. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, mwisho kabisa, uzoefu niliopata hapa, urafiki niliojenga, ushirikiano niliokuwanao, sasa na mimi nimeamua kwenda Jimboni. Kwa hiyo, nasema kwamba nimeamua baada ya ushauri wa watu wengi, baada ya kukaribishwa na wanajimbo, nakwenda katika Jimbo Jipya la Kiembesamaki. Ni mojawapo ya Majimbo Mapya Zanzibar.

Kwa hiyo, nimekwenda pale, nimezungumza na wanajimbo, nimezungumza na Wazee, nimezungumza na marafiki, nimepata ushauri wa Wabunge wenzangu, Wawakilishi ndugu zangu kule na wote wamenikaribisha kwa mikono miwili.

Kwa hiyo, nasema na mimi mniombe nipite na ninyi Mwenyezi Mungu nyote awape mafanikio katika Majimbo yenu, mrudi hapa tuendeleze kazi yetu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, nchi hii haiwezi kuwa na amani na utulivu wa uhakika ila kwa mhimili wa CCM. CCM ndiyo mhimili wa amani, utulivu katika nchi hii. Tumethibitisha katika miaka iliyopita, tutaendelea kuthibitisha miaka inayokuja. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, CCM ndiyo *Rolls Rose*, injini ya *Rolls Rose* ya maendeleo ya nchi hii. Kama unataka kwenda kutafuta injini za gari nyingine, shauri yako, lakini kama unataka injini inayotupeleka msukumo wa mbele, *Rolly Rose*, Chagua CCM. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, naunga mkono hoja asilimia mia moja. Ahsante sana. (*Makofi*)

WAZIRI WA MAMBO YA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA:
Mheshimiwa Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi hii ili nijaribu kutoa majumuisho ya hoja mbalimbali zilizotolewa na Waheshimiwa Wabunge wenzangu kwa lengo la kusaidia Wizara yangu kutekeleza majukumu yake ipasavyo.

Mheshimiwa Spika, la jumla niseme tu kwamba, kama miaka yote Wabunge wenzangu wamekuwa wanatoa hoja ambazo zimekuwa zinatusaidia kutuimarisha. Kama nilivyoeleza kwenye hotuba yangu ile kubwa, maana hii ya nusu saa inakuwa ngumu kidogo, utaona tumepata mabadiliko makubwa katika Wizara. Lakini mafanikio yale yanatokana kwa kweli na mchango mkubwa wa Waheshimiwa Wabunge. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, kwa kweli mmetutetea sana na ninashukuru wenzetu wa Wizara ya Fedha wamewasikia. Mheshimiwa Daniel Yona na baadaye Mheshimiwa Basil Mramba, wametusaaidia sana. Kwa hiyo, wakati wote, hata pale mnapotukosoa kwa ukali kabisa, nawaambia wenzangu tusikasirike, maana kiongozi usipende kusikia jema tu, ukipenda kusikia jema tu, basi watakuwa wanakueleza mambo mazuri tu kumbe mambo yako yanaharibika. Kwa wakati wote tumewashukuru sana, hata pale mlipokuwa *critical*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, Waheshimiwa Wabunge waliochangia ni wengi kiasi, wako ishirini na moja waliochangia kwa maandishi na wako tisa waliochangia kwa kuzungumzia humu Bungeni, jumla ni Wabunge wenzetu thelathini.

Mheshimiwa Spika, naomba niwatambue kwanza wale waliochangia kwa maandishi, Mheshimiwa Lucas Seleli, Mbunge wa Nzega, Mheshimiwa Profesa Pius Mbawala, Mbunge wa Namtumbo, Mheshimiwa Aziza Sleyum Ali, Mbunge wa Viti Maalum, Mheshimiwa Leonard Shango, Mbunge wa Iramba Magharibi, Mheshimiwa George Malima Lubeleje, Mbunge wa Mpwapwa, Mheshimiwa Semindu Kisange Pawa, Mbunge wa Morogoro Kusini Mashariki, Mheshimiwa Lephy Gembe, Mbunge wa Mpanda Kati, Mheshimiwa Dr. Pius Yasebasi Ng'wandu, Mbunge wa Maswa, Mheshimiwa Fatma Said Ali (Mchumo), Mbunge wa Mlandege na Mheshimiwa Paul Kimiti, Mbunge wa Sumbawanga Mjini. *(Makofi)*

Wengine ni Mheshimiwa Omar Mjaka Ali, Mbunge wa Vitongoji, Mheshimiwa Herbert Mntangi, Mbunge wa Muheza, Mheshimiwa Aggrey Mwanri, Mbunge wa Siha, Mheshimiwa Kabuzi Rwilomba, Mbunge wa Busanda, Mheshimiwa Sijamini Mohamed Shaame, Mbunge wa Kitope, Mheshimiwa Job Yustino Ndugai, Mbunge wa Kongwa, Mheshimiwa Bernard Membe, Mbunge wa Mtama, Mheshimiwa Profesa Henry Mgombelo, Mbunge wa Tabora Mjini, Mheshimiwa Mohammed Rajab Soud, Mbunge wa Jang'ombe, Mheshimiwa *Captain* John Zephania Chiligati, Mbunge wa Manyoni Mashariki na mwisho Mheshimiwa Dr. Hassy Kitine, Mbunge wa Makete. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, waliochangia hapa Bungeni ni Mheshimiwa Dr. William Shija, Mwenyekiti wa Kamati ya Mambo ya Nje, Mheshimiwa Khalifa Suleiman Khalifa, Mbunge wa Gando, Mheshimiwa Balozi Getrude Mongella, Mbunge wa Ukerewe, Mheshimiwa Hamad Rashid Mohamed, Mbunge Kuteuliwa, Mheshimiwa Dr. Amani Kabourou, Mbunge wa Kigoma Mjini, Mheshimiwa Mohamed Abdully Ali, Mbunge wa Kwahani, Mheshimiwa Eliachim Simpasa, Mbunge wa Mbozi Magharibi, Mheshimiwa mama yangu Rhoda Kahatano, Mbunge wa Viti Maalum na mwisho kabisa swahiba yangu Mheshimiwa Kilontsi Mporogomyi, Mbunge wa Kasulu Magharibi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, napenda kumtambua Mheshimiwa Dr. Abdulkader Shareef, aliyefunga dimba ambaye pia amenisaidia kufafanua mambo mengi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, hoja za Waheshimiwa Wabunge ni nyingi, nitajitahidi na Naibu Waziri ameshazielezea nyingi. Imekuwepo hoja inayohusu kwamba ilikuwa vipi hadi nyumba yetu huko London ikavamiwa na watu wasiokuwa na makazi?

Mheshimiwa Spika, hii ndiyo nyumba yetu ya kwanza kununua pale London kwenye miaka ya 1960, imechakaa, imechoka. Kwa hiyo, tumekuwa na mjadala juu ya nini cha kufanya. Tukafikiria kwanza tuikarabati, lakini baadaye tukafikiria kwamba kwa kweli tuibomoe na tujenge *block flats* pale. Tupate *flats* nane ambazo zitakuwa na uwezo wa ku-*accommodate* watu wengi zaidi. Sasa, katika *process* hiyo ndiyo kukatokea hizo *delays*, ikawa haina mtu, watu wakavamia. Lakini baada tu ya kutoka kwenye vyombo vya habari kwamba wamevamia, wale watu asubuhi yake wakaondoka wenyewe. Kwa hiyo, hakuna mtu pale. Sasa tumejaribu kuweka utaratibu tu wa ulinzi ili tatizo lile lisitukute tena. (*Kicheko/Makofi*)

Mheshimiwa Spika, imekuwepo hoja ya kwa nini mpaka sasa hatujakamilisha uundaji wa Bunge la *SADC*. Ni kweli imechukua muda mrefu, lakini kwa sababu kuunda Bunge kunahusu gharama za fedha, kila wakati suala hili lilipokuwa linakuja kwenye vikao vya Baraza la Mawaziri limekuwa kwa kweli lina uzito kwa maana ya michango, kwa sababu pale *SADC* tunachanga karibu dola 3,000,000 hivi kwa mwaka. Sasa watu wanajaribu ku-*imagine* ukianzisha Bunge unaongezeka tena mchango. Kwa hiyo, imekuwa kidogo suala hilo lina uzito, lakini uzito wenyewe hasa unatokana na gharama. Lakini naamini kikao kijacho tutakwenda kuzungumzia tena, huenda tukapata uamuzi.

Mheshimiwa Spika, suala la matumizi makubwa ya bajeti ameshaeleza vizuri Mheshimiwa Naibu Waziri. Lakini kama alivyosema Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge, mtaona kwamba gharama kubwa zinatokana na majengo tunayonunua, maana lile jengo la London tumenunua shilingi 8,500,000,000. Sasa tungekuwa na *Development Budget* maswali haya yasingekuwepo. Lakini tulichohakikishiwa na Hazina tu ni kuwa, pamoja na kwamba hatutakuwa na Bajeti ya Maendeleo, lakini kukitokea matumizi ambayo ni lazima yafanyike, tumehakikishiwa kwamba shughuli hazitakwama na ndiyo imekuwa ikitusaidia kila wakati kununua majengo.

Mheshimiwa Spika, tumefanya hivyo kwa jengo ambalo tumelinunua pale London, sasa hivi tunajenga jengo pale New Delhi, India ambapo pia tutajenga na *flats* nne za kuishi Maofisa na tumepata pesa nyingine. Hivi karibuni wametupatia shilingi bilioni 3 kwa ajili ya kununua jengo New York, hizo ni za kuanzia. Kwa hiyo, katika utaratibu huu ambapo Wizara zetu hizi hazistahili kuwa na fungu la *development*, basi kila wakati hizi zitajitokeza kwenye bajeti, lakini ni matumizi halali na matumizi ya lazima kwa Serikali.

Mheshimiwa Spika, kuhusu matumizi ya simu za mikononi, *point* mliyosema ni ya kweli, kwamba tunawapa simu za mikononi kwa ajili ya kazi, lakini sasa matumizi

yakiwa makubwa mno nayo itakuwa ni tatizo. Mmetupatia jambo la kufanyia kazi, pengine ni muhimu tuangalie kuweka ukomo wa bajeti, maana isije kuwa mtu anapiga simu mpaka inafikia dola 5,000 na unajua kupiga simu Ulaya ni bei nafuu sana, kwa maana yake anapiga simu nyingi kuliko ilivyo kawaida. Kwa hiyo, ni jambo ambalo tutalifanyia *certain kind of regulation*.

Mheshimiwa Spika, limeulizwa swali linalohusu Ubalozi wa Riyadh, kwamba mbona mwaka wa jana ilikuwa shilingi bilioni moja, mwaka huu inakuwa shilingi bilioni 8, sababu ni nini? Sababu ni kwamba, Rais amefanya uamuzi tufungue Ubalozi Oman, tulihamishia pesa za kufungua Ubalozi wa Oman, Riyadh kwa sababu ndiyo Ubalozi uliopo sasa na Oman ilikuwa chini yake. Kwa hiyo, sasa hivi maadam ule Ubalozi umekwifunguliwa sehemu ile yote ya fedha za Oman zimehamishiwa kule. Kwa hiyo, ndiyo sababu ya kuonekana hizo fedha pale.

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Khalifa Suleiman Khalifa, alizungumzia migogoro inayoletwa kutokana na uvunjifu wa demokrasia na haki za binadamu, ame-*quote* msimamo wa Rais. Baada ya kutokea tatizo la mwaka 2001 ambapo kwa mara ya kwanza Serikali imeua, Polisi wameua raia, Rais alichosema ni hii ni aibu kwa Taifa, ni doa kwa Taifa. Dhamira yetu ni kwamba, lisitokee tena. Amezungumza katika *context* hiyo.

Mheshimiwa Spika, ghasia zinazosababisha fujo zina sura mbili, ama namna ya kuepuka matatizo haya ni mambo mawili. Kuna dhamana ya vyombo vinavyohusika na kusimamia ukaguzi (*Electoral Commissions*), ambavyo ni *National Executive Commission* na *Zanzibar Electoral Commission*. Vyombo hivyo vikitimiza wajibu wake vizuri, vikisimamia vizuri, kutakuwa hakuna manung'uniko wala hakuna matatizo.

Lakini iko sura ya pili, ni sura ya tabia ya Vyama vya Siasa na Wanasiasa. Wakati mwingine unaweza kusingizia Vyama vya Siasa, lakini kumbe ni tabia za wanasiasa tu, kwamba kama mimi nikiomba kura ya maoni pale Chalinze nikikosa basi tena, unaanza kulaumu chama gani hiki, watu gani hawa! Basi, mnaingia kwenye mtafaruku! (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, nasema hata haya wakati mwingine ni tabia yetu sisi wanasiasa na ndiyo maana ni muhimu tu kujua katika vitu hivi unapoingia kuna kupata, kuna kukosa. Jiandae kwa matumaini kwamba utashinda, lakini jua kwamba maadam nafasi ni moja, pamoja na *mabravali* unayopiga nitashinda, lakini ndani ya moyo wako unajua inawezekana nikashindwa. Lakini huwaambii watu kwamba unajiandaa kushindwa. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, vyama vya siasa pigeni kampeni tu kwamba tutashinda mwaka huu hawatuwezi hawa, lakini pia lazima mjue kwamba inawezekana ukashindwa na ukishindwa usianzishie vagi. (*Kicheko/Makofi*)

WABUNGE FULANI: Vagi maana yake nini?

WAZIRI WA MAMBO YA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA:

Vagi ni vurumai. Kiswahili labda ni cha Kikwere kidogo, lakini basi tumeshaelewana. *(Kicheko/Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kwenye suala la ugaidi Mheshimiwa Khalifa Suleiman Khalifa, ameeleza ni vizuri kujua chanzo. Ni kweli, kuna kitu kinachowa-*drive* watu kufanya ugaidi. Kitu kibaya kwenye ugaidi ni kuua wasiohusika. Mfano umekasirishwa, halafu unakwenda kwenye treni pale Uingereza unalipua bomu linaua watu ambao kwa kweli hawakuhusika. Mtu ameamka asubuhi anakwenda zake kazini anachokikuta huko linalipuka bomu anakufa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, nasema zipo sababu zinazoweza kufanya mtu akafikia kitendo hicho, lakini kwa nini basi usipambane na huyo! Unaamua tu kwa hasira yako uende kwenye basi halafu kila mmoja aliyepo kwenye basi anakufa. Mwingine ukimtajia hiyo nchi ya Iraq hata kuijua haijui! Kwa kweli nasema hapa hapa ndiyo kuna kitu ambacho ni kibaya kuhusu ugaidi na ndiyo maana tunasema kwamba ile *indiscriminate killing, that's the bad side of terrorism* ambayo nadhani haina *justification*. Huwezi ukieleza kwamba, kwa sababu aliniudhi basi nakwenda kuua watu wote walioko pale Kariakoo. *(Makofi)*

Kwa hiyo, ni vizuri kuchukua hatua ambazo zitazuia watu wasipate kishawishi cha kufanya vitendo vile. Lakini kitendo kile kwa anayefanya bado nadhani na yeye pia hana maelezo. Huwezi kusema Kikwete kaniudhi, kwa hiyo, nakwenda pale Chalinze kwenda kulipua watu. Unakwenda kulipua watu hata si ndugu zangu. Nasema hilo nadhani ndilo tatizo la ugaidi.

Mheshimiwa Spika, kuhusu Mfuko wa Pamoja wa Jumuiya ya Madola kuwasaidia waathirika wa Januari 26 na 27, Mfuko huu bado haujaanza, lakini mazungumzo kati ya *Commonwealth* na Serikali yanaendelea. Wakati mwingine Taasisi hizi ni *very, bureaucratic*.

Katika ule muafaka wa kwanza, mazungumzo ya *Commonwealth* ambao mimi nilikuwa shahidi, waliomba Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar ikubali kuwafidia wale watu wa Saateni, nadhani kwenye ile *power station* na wakubali wale watu ambao wanawekwa kwenye *category* ya kwamba waliondolewa kazini kwa sababu za kisiasa ama walizuliwa nafasi za kusoma kwa sababu za kisiasa. Walisema kubalini, sisi tutasaidia kutafuta fedha za kuwafidia.

Mheshimiwa Spika, Moses Annaf, aliyekuwepo akaondoka, hao waliokuja wanasema, hatuna kumbukumbu hizo! Serikali ya Mapinduzi ilikubali ku-*undertake* ile kwa sababu kuna mtu aliahidi kwamba kubalini tutatafuta *fund*. Yule aliyekubali anasema, mimi sikumbuki. Sasa, wakati mwingine nayo ina matatizo. Nimejitahidi sana kuwakumbusha wanakwenda, wanarudi, wanakwenda, wanarudi, lakini tunaendelea kuyafuatilia na wakati mwingine wananchi waelewe tu kwamba kuna watu wanaotuahidi, lakini wale watu hawatimizi ahadi zao. Siyo matatizo ya Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar.

Mheshimiwa Spika, kuhusu hali ya uchumi, ameeleza mambo mengi, nadhani Mheshimiwa Dr. Abdallah Kigoda, yupo ameyasikia, wenzetu wa Wizara ya Fedha wapo wameyasikia. Sisi tunapenda sana hapa ndani tusiyazungumze sana mambo ya ndani, *unless* ni lazima, kwa sababu kila moja hapa ndani lina mwenyewe. Lakini nikiwa London nikiulizwa hili nitajibu, kwa sababu kule sasa mimi ninamsema kila mmoja. Kwa hiyo, ningependa sasa yale yasiyo yetu sana tunapoya-*skip* msidhani kwamba hatukuyajibu, ila ni kwa sababu tungependa wayazungumze wenyewe waliopo, wamesikia.

Mheshimiwa Spika, kuhusu suala la *NEPAD* mmeuliza, je, tutanufaika vipi na mikopo? Tumeshawasilisha miradi tayari kwenye Sekta ya Elimu, Sekta ya Afya, Sekta za Mawasiliano, sasa tunasubiri la *SADC Secretariat* katika ule mgao wa fedha na sisi watatugawia kiasi gani.

Mheshimiwa Spika, kuhusu michezo na Ushirikiano wa Kimataifa, ni kweli sisi tunaweza kutafuta makocha wa mpira, lakini wakati mwingine ni vizuri uanze kwa wale wanaohusika wakakuambia hebu fuatilia. Unaweza ukaenda ukafanya mpango ukaleta makocha wakakuambia sisi hatuwahitaji hapa, Kibadeni anatosha. Sasa unafanyaje? (*Kicheko/Makofi*)

Mheshimiwa Spika, sisi mkitutuma tutawafanyia kazi yoyote tu, ni kazi yetu kufanya, wala huna haja ya kwenda kule, ukiutuma Ubalizi Ujerumani pale utakwenda utazungumza na *German Football Federation*, ukiuambia Ubalizi wetu pale Geneva, utakwenda *FIFA* pale utazungumza nao kwa niaba ya nchi, lakini wanaohusika waki-*raise* na sisi, sisi tutalifuatilia.

Mheshimiwa Spika, kuna suala la kwamba Wizara ifuatilie haki za Watanzania walioko nje, hususan wanaohusika vifungo na wazamiaji. Suala la wazamiaji sina hakika sana tutafanyaje, nawapeni *experience*. Wakati mmoja tulikwenda Angola, tulivyokwenda Angola tukapewa kijana mmoja alikuwa gerezani, baharia kampiga nahodha Lobito pale, akateremshwa akafungwa jela. Sasa alikuwa na mwenzake Mreno, yule kijana mwenzake Mreno alipotoka akampa anuani ya mama yake, mtaa wa Swahili pale Dar es Salaam. Yule kijana akamwandikia mama yake kusema kwamba: “Mwanao yuko gerezani Angola.” Wizara ya Mambo ya Nje ika-*take-up* na Serikali ya Angola ikamtoa. Tulikwenda kule tukakabidhiwa yule kijana. Tumelala Lusaka asubuhi kijana yule katoroka. Anasema: “Aah, unajua mama tu ana wasiwasi, mimi nilikuwa nataka ajue tu niko wapi, lakini ingekuwa nikimaliza kifungo pale ningetafuta meli nyingine kuendelea na safari.” (*Kicheko*)

Mheshimiwa Spika, yaani mpaka nikasema, kazi yote ile tuliyofanya haina maana. Kumbe yeye alikuwa anangoja amalize kifungo halafu achukue tena meli pale aendelee na safari yake. Naona kwamba hawa sasa wana ugumu kweli wa namna ya kuwahudumia. Kwa hiyo, kutoka pale Lusaka nadhani ame-*trek* tu amekwenda zake Maputo, ameendelea na safari yake ya kutafuta meli. (*Makofi/Kicheko*)

Mheshimiwa Spika, lakini hili suala la Watanzania walioko kwenye magereza, nadhani wako karibu 300 sasa hivi.

WABUNGE FULANI: Eeh!

WAZIRI WA MAMBO YA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA: Yes, wako wengi na wengi hawa ni wa biashara ya dawa za kulevya. *Okay*, sasa, iko Serikali kama ya Thailand na Mauritius wamekuwa wanatuomba tuchukue watu wetu. Hata nilipokwenda Doha nikakutana na yule Naibu Waziri Mkuu ambaye ndiyo *in charge* wa *Foreign Affairs* tumekaa naye akaomba tukutane akasema: “Bwana, wako watu wenu kwenye magereza pale, sisi tunaomba muwachukue waje kutumikia vifungo huko kwenu.”

Mheshimiwa Spika, tatizo letu la kwanza lilikuwa ni kwamba, ndani ya nchi sheria zetu za magereza hazipokei mfungwa aliyefanya uhalifu nchi nyingine. Maana huwezi kufanya uhalifu Uingereza ukasema mimi naomba kwenda kufungiwa nyumbani. Gerezani pale ni lazima mtu aende na hukumu, karatasi lile kwa taratibu za kawaida.

Kwa hiyo, ndiyo ikapitishwa sheria hapa Bungeni inayoweza kuruhusu sasa kupokea watu wa aina ile. Nadhani taratibu zitakapokuwa zimekamilika za kuweza kuwapokea ndipo tunapoweza kuwapokea hawa vijana. Lakini wale wa Mauritius kila siku wako pale na ndugu zao wanakuja pale wanasema, ooh, unajua nyie Serikali watu wabaya, kule wamesema waondoke nyie hamtaki. Nawaambia lakini akiondoka hapa akija atakuja gereza gani?

Mheshimiwa Spika, lakini nashukuru kwa hilo. Kuna wengine wanaomba tu kwamba, mtu akifungwa sisi twende tukamtetee. Sasa hivi ukienda pale Sweden, wako Sweden pia wamefungwa, tena wengine baadhi ya watoto wa Wabunge.

WABUNGE FULANI: Eeeh!

WAZIRI WA MAMBO YA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA: Ndiyo, mengine tuachieni wenyewe siri zetu. (*Kicheko*)

Sasa ukienda pale Sweden ukaanza kusema kwamba huyu mtoto wa Mbunge mwenzangu, naomba jamani muachieni. Sweden wakiniuliza, hivi nyie kwenu mtu akiwa anafanyabiashara ya dawa za kulevya mkimkamata mnamuachia? Hivi unajibu nini!

WABUNGE FULANI: Huna jibu.

WAZIRI WA MAMBO YA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA: Huna jibu! Ndiyo maana tukiwa nje tunawahimiza sana Watanzania kule waishi kwa kuheshimu sheria za nchi hizo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, huwezi kufanya biashara ya dawa za kulevya ukakamatwa kule, halafu unataka Serikali ikutetee. Lakini ukikamatwa na dawa za kulevya mtaa wa Kongo unafungwa jela miaka 30. Yule aliyekamatwa Sweden mnatakiwa mwende

mkamwombee atolewe kwa sababu yuko nje! Nadhani haiko sawa sawa. Hili haliko sawa sawa na ndiyo maana kila tunapokwenda tunawaambia Watanzania, jamani eeh, huku mliko ni ugenini, ishini kwa kuzingatia sheria, msipoheshimu sheria tutapata ugumu wa kuwatetea.

Mheshimiwa Spika, kwa hiyo, nasema kwa hawa nadhani taratibu zitakapokamilika *we may be able to handle* hizo kesi za Mauritius na kesi za Thailand ambao *formally* Serikali zao zimetuomba na hizi Serikali ni *almost ya breathing on our necks*, kwamba jamani chukueni watu wenu, chukueni watu wenu waende wakatumikie kifungo huko kwenu.

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Mohamed Abdully Ali, amesema Serikali iombe Afrika Kusini kuwahudumia wale vijana walioko pale ambao wanaishi maisha magumu. Hilo nalo ni gumu kwa sababu hata vijana wao wa ndani ya Afrika Kusini waliokuwa na ajira Serikali haiwahudumii. Hatuwezi kwenda kuomba iwahudumie wale Watanzania tu. Wamekwenda kule kutafuta riziki, riziki hazipo, nasema wale wanaowafahamu wawashauri tu warudi. (*Makofi*)

Lakini ndiyo kama huyu kijana tuliyempata kutoka Angola, ukimshauri anaona kama vile wewe unampotezea muda, ana matumaini kwamba labda kesho na kesho kutwa atafanikiwa. Kwa hiyo, jamani wakati mwingine majibu yake siyo rahisi na sioni urahisi wa Serikali kuomba Serikali ya Afrika Kusini itoe msamaha.

Mheshimiwa Spika, kuhusu suala la Wizara ya Mambo ya Nje kwamba kulikuwa na Ofisi Zanzibar, nadhani limekwishaelezwa. Mheshimiwa Mohammed Rajab Soud, amesema tuwashauri viongozi wa nchi jirani waongoze Serikali zao kwa utulivu na amani ili kuepuka migogoro. Hiyo ndiyo jitihada tunaifanya kila siku kwenye mikutano hii, tunaamini wanasikia.

SPIKA: Mheshimiwa Waziri, nilisahau kukwambia kwamba Rais ajaye hawezi kupigiwa kengele. Kwa hiyo, wewe endelea tu kwa wakati huu. (*Makofi/Kicheko*)

WAZIRI WA MAMBO YA NCHI ZA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA: *Inshallah*, kauli yako iwe ya kheri mzee. (*Kicheko*)

Mheshimiwa Spika, Mohamed Rajab Soud, anauliza, je, Serikali yetu imejifunza mambo gani kutokana na ziara ya Mama Laura Bush aliyoifanya hapa nchini hivi karibuni?

Nadhani jambo kubwa ambalo tumepata faraja sisi ni kwamba, naye anajali matatizo yetu, maana mtu anapokuja kwa ajili ya wale watu ambao wako kwenye hali ya chini, hali ya matatizo na dhiki kama wa UKIMWI na *orphans*, ni kuonyesha kwamba kumbe hata wakiwa mbali wanajali. Lakini la pili, Tanzania inao marafiki wengi, maana mke wa Rais wa Taifa kubwa kama Marekani hawezi kwenda kwenye nchi ambayo si rafiki. Lakini la tatu kwetu sisi, Tanzania iko salama. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, moja ya tatizo ambalo tumekuwa nalo kila wakati kuna vitu vinavyoitwa *Travel Advisories*, hasa wanaotoa sana ni *State Department, Foreign Office* ya Uingereza na *Foreign Office* ya Australia. Kutoa yale maneno ya Tanzania siyo salama. Kwa hiyo, watalii wanawaambia, mkienda huko nendeni *at your own risk*. Kuja kwa mke wa Bush ni uthibitisho kwamba wasiwasi kuhusu usalama wa Tanzania nchini Marekani haupo. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, tahadhari zipo na wataendelea kuwa nazo tu kwa sababu kama nilivyosema, gaidi yeye anachagua *high profile target* ili apeleke *message* yake, siyo kwamba wale waliopo wanahusika. Kwa hiyo, kwetu sisi mambo hayo matatu ndiyo mambo makubwa tuliyojifunza kwenye ziara hii na tuliposikia kwamba anakuja tukafurahi sana. Mwaka ujao Rais wa Marekani atembelea Afrika, sijui kama atatembelea Tanzania au vipi. Tungeshukuru sana kama atatembelea, maana naye akitembelea basi ndiyo angekuwa anatumaliza na watalii wa Marekani watakuwa wanakuja kwa wingi. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, kuhusu suala la kwamba Serikali kwa kuangalia mfano wa Serikali ya Marekani iinue kiwango cha ulinzi kwa viongozi wake kwa kuzingatia kwamba wimbi la ugaidi linazidi kuongezeka duniani, ulinzi wa viongozi unategemea na tishio. Kama liko tishio ambalo vyombo vya usalama vinaamini kwamba lipo, wanaongeza ulinzi wa viongozi. Lakini katika mazingira ambapo tishio halina hakika hakuna haja ya kuongeza ulinzi. Nadhani tunaweza tukafika mahali viongozi wetu wakaacha hata kufikiwa na watu kwa sababu kila mtu akimsogelea sasa unasema *suicide bomb*. Eeh, kwa hiyo, hampi mkono mtu, hasalimii wananchi, haendi vijijini na kadhalika. Nadhani nazo hizo ni vizuri tukawa na tahadhari nazo. Lakini tahadhari za ulinzi nadhani zilizopo kwa sasa zinatoshwa, kama kutakuwepo na ushahidi wa kuongeza ulinzi naamini wanaohusika watafanya hivyo. *(Kicheko)*

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Fatma Said Ali Mchumo, anaomba watazamaji wa Kimataifa wakija kuangalia chaguzi wasituingilie, wasipendelee upande wa Upinzani tu. Taratibu za uchaguzi za *SADC* ndizo zinaelekeza hivyo, kwamba wanapokuja wale wanakuja kuona mambo yanavyokwenda, siyo kuingilia kutaka yafanyike kama wanavyotaka wao. Wao waangalie yanavyokwenda, kama wana maneno watasema baada ya hapo. Nasema hizo ndiyo taratibu na wakiingia tumewaingiza wenyewe tu, tusipowaruhusu hawawezi kuingia.

WABUNGE FULANI: Kweli.

WAZIRI WA MAMBO YA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA: Watakuja kuangalia, lakini kukuingilia mpaka uwaambie, ingieni jikoni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, lipo pendekezo hapa la kufanya tathmini ya Tume za Pamoja na kuunda kitengo Wizarani pale, ni pendekezo na tumelipokea. Tathmini tunafanya kila wakati na ndiyo maana mtaona kwenye taarifa yetu kuhusu Tume za Pamoja tumejitahidi sana kushughulika na zile ambazo muda mrefu hazijakutana.

Mheshimiwa Spika, limeulizwa swali kwamba, je, Tanzania ina msimamo gani kuhusu hoja ya mageuzi katika Baraza la Usalama? Msimamo wetu ni msimamo wa Afrika. Tulikutana nchi za Afrika, *Ezwiline Swaziland*, tuka-*develop* msimamo. Tukakubaliana kwamba tunaomba viti viwili katika Baraza la Usalama vyenye kura ya *veto* na tunaomba viti vitano visivyokuwa na kura ya *veto*, kura ya turufu. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, huo ndiyo msimamo tuliokwenda nao Sirte na ukakubalika. Pale Sirte walikuwepo wakubwa wengi wakitu-*lobby* tuache ule msimamo. Makubaliano yamekuwa ni hayo ya Afrika, ikaundwa Kamati ya nchi 18. Nchi hizi 18 zimepewa *mandate* sasa ya kwenda ku-*negotiate* bila kupata hizo nafasi, sasa *negotiation* zilivyokuwa zinaendelea na inaonekana kuna ugumu wa yeyote atakayeingia kupewa nafasi ya kura ya *veto* zinaweza kupatikana nafasi za *permanent* lakini za *veto* inasemekana kwamba wawe *permanent* kwa miaka 15 halafu baada ya miaka 15 ndiyo iweze kufanyika *review*. Sasa Rais Obasanjo ambaye ni Mwenyekiti, ameitisha kikao cha dharura cha wakuu wa nchi wa *AU* mwezi Agosti, kutoa taarifa za *negotiations* zimefikia wapi. Tarehe imekaa vizuri maana tarehe 4 ya Chalinze pale. (Makofi/Kicheko)

Mheshimiwa Spika, halafu Mheshimiwa Profesa Henry Mgombelo, ametushauri tuwe na maafisa wanaohusika *transfer of technology*, ni moja tulichokifanya katika hii tunatafuta masoko, tunatafuta mitaji, tunatafuta teknolojia, sasa hatuna maafisa maalum pale wanaohusika na hizo lakini ni jambo ambalo tutaliangalia namna gani bora kufanya vizuri shughuli yetu hiyo. (Makofi)

Halafu Mheshimiwa Profesa Pius Mbawala, ametoa mapendekezo kwamba Serikali ya Awamu ya Nne, kuhusu uendelezaji wa Bonde la Mto Rufiji, ili liweze kuleta manufaa. Hoja hizo tunazipokea tutazifikisha kwenye Wizara inayohusika. Amezungumzia vitendea kazi ambalo nadhani tumelieleza vizuri. Gari la Afisa wa Addis Ababa kwa kweli ni chakavu, nadhani ina zaidi ya miaka kumi na mitano *Benz* ile ya *representation*. Lakini kama mmeona kwenye hotuba yetu ya kitabu Addis Ababa ni mojawapo ya miji ambayo tutaipatia magari katika mwaka huu wa fedha. Nadhani hiyo problem tutakuwa tumei-*sort out* maana kwa kweli ukienda unauliza hivi Balozi huna gari nyingine?

Lakini nilikwenda mimi nilikuta *service car* ile *Volkswagen* mpaka nikauliza hii kama mnakodisha kwa nini mnakodisha gari iliyochakaa? Wakaniambia Waziri hiyo ndiyo gari ya Ubalozi basi nikanyamaza. Maana kwa kweli mlango ule hauwezi kufunga, ukiufunga unadondoka, basi mnakwenda mko kwenye gari mnatembea mlango uko wazi. Lakini *it can now well happen in African Countries*. Maana Ulaya isingeruhusiwa kutembea. (Makofi/Kicheko)

Lakini matatizo hayo sasa hivi hayapo tena. Uliza Balozi zetu tuna utaratibu mzuri kabisa wa ulinzi, tunao sisi wenyewe lakini pia hata nchi ambazo zina wenyeji wana taratibu za kulinda Balozi.

Mheshimiwa Spika, juu ya kuboresha maslahi ya wafanyakazi nimelieleza vizuri kwamba tunaangalia upya *foreign services allowances*, tumeangalia upya maslahi yao

kwa hiyo nadhani mwaka huu wa fedha kutakuwa na nafuu kuliko ilivyokuwa miaka mingine. Majengo tumeendelea kuongeza na kama nilivyoeleza tuna mipango kabambe. (Makofi)

Halafu Mheshimiwa Dr. Amani Kabourou, amezungumzia kesi ya jengo la Ofisi ya Bujumbura. Kweli tulikuwa na jengo pale la Ofisi mali yetu, tulipofunga Ubalozi pale jengo hilo liliuzwa katika mazingira kwa kweli ya kutatanisha. Lakini waliouza ni maafisa wetu wa Wizara. Akauziwa mtu, tulikuwa tunaendesha hiyo na kwa sababu hata *documents* upande wetu hatuna, kwa kweli kesi yenyewe imekuwa ngumu sana namna ya kuiendesha, maana hata ukienda kwa *Attorney General* anakuambia lakini Waziri sasa hili tunaanzia wapi? Kwa kweli imekuwa ngumu. Lakini mnasema hawa maafisa mnawachukulia hatua gani, bahati mbaya sana Mwenyezi Mungu amepitisha hukumu yake, maafisa wawili wale wote wametangulia mbele ya haki. Kwa hiyo, hayupo hata mtu wa kuzungumza naye kwa kweli angalau. Kwa hiyo, *it bad dept* kama ingekuwa ni vitabu vya hesabu hatuna hakika kama kwa kweli ni kesi ambayo tunadhani tusihangaika kuifuatilia. Tutatafuta majengo mengine pale la Ofisi kwa ajili ya Ubalozi wakati mwingine tunakula hasara hiyo. (Makofi)

Halafu Mheshimiwa Eliachim Simpassa, amesema Balozini hawana kifungu cha kuhudumia Watanzania wanaopatwa na matatizo, hapo zamani kilikuwepo. Ni wazo zuri ngoja tuendeleo kulifanyia kazi lakini tatizo la kweli. Kama mtu anakuja pale *destitute* kabisa hamwezi kumfukuza pale Ubalozi. Kwa hiyo, maafisa wale ndiyo wanaochanga ili yule kijana ale. Nadhani ni jambo ambalo tuna haja ya kuona namna gani tunaweza kuliangalia. Ilikuwepo huko zamani iliondolewa kwa sababu nao watu waligeuza ndiyo pa kupunguzia ukali wa upungufu wa maisha. Nayo ilikuwa ina tatizo lake la manejimenti. (Makofi)

MBUNGE FULANI: MKUKUTA na MKURABITA. (Kicheko)

WAZIRI WA MAMBO YA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA: Pia Mheshimiwa Mama Rhoda Kahatano, ametupa ushauri mwingi, kwanza kuhusu kutokuwa na haraka sana katika kwenda kwenye Shirikisho. Nimeeleza viongozi wamesema wananchi wachangie na ndiyo maana nimeeleza kwamba tuwaombe wananchi wetu wajitokeze kuchangia kwa sababu hapa yanatakiwa ni mawazo, maana wenzetu walikuwa wanataka tuamue siku ile Novemba 30 kuwe 26 Novemba, 2004 ile Tume ilipokabidhi ripoti. Rais ndiyo akasema jamani hata kuisoma hatujaisoma tupeana muda tuisome. Alitegemea kwa kweli tukija hapa tutakuwa tumemaliza. Lakini bado tukawaomba wenzetu tuhusishe wananchi na wamekubali kwa maombi yetu.

Sasa mimi nilikuwa naomba kwamba sisi ambao tumeomba *great involvement* ya *population* basi sisi watu wetu wajitokeza kwa wingi kama yatatokea mawazo maana iko ratiba pale. Sasa yakitokea mawazo kuhusu ile ratiba nadhani tunaweza tukaifanya kazi ya *negotiations* tunaweza tukajaribu ku-*negotiate* juu ya lini tufikie *stage* ya Shirikisho. (Makofi)

Mheshimiwa Spika, juu ya umuhimu wa kuwapatia mafunzo, mahusiano bora ya viongozi wapya watakapoteuliwa nadhani Naibu Waziri amelieleza kwa Bunge linakuja, tutakachoanza nacho ni *diplomatic etiquettes*, tafrija gani ukialikwa uende, zipi usiende. Maana si kila ukialikwa uende kwa sababu wakati mwingine kuna mtego. Kuna mtu anaweza kukuita pale anataka kwenda kutafuta maoni sasa ya Wabunge, siyo kila ukialikwa ujue huyu mtu amenipenda sana. (Makofi)

Sasa taratibu gani tunatakiwa tufanye lakini kama unakwenda mavazi unafundishwa ukisimama ufunge kifungo, ukikaa fungua. Sasa hayo ni mambo ambayo ni kipuuzi puuzi, lakini ndiyo taratibu zenyewe za dunia. Sasa ni vizuri ukajua ndiyo utaratibu wenyewe unaotumika. Pengine tutafanya hili halafu tutaendelea na mengine. (Makofi/Kicheko)

Halafu Mheshimiwa Mohamed Abdully Ally, Wizara, iangalie uwiano wa watumishi kati ya Bara na Zanzibar, ni jambo la kweli Wizara ya Mambo ya Nje ni ya Muungano, lazima sura ya Muungano ionekane na hili jambo tumekuwa tunalizingatia sana. Tulikuwa na matatizo huko nyuma kidogo lakini nadhani sasa yale tumeyamaliza. Kwa sababu ya uchache wa watu wenye Elimu (wasomi) imekuwa vigumu sana kupata watu kutoka Zanzibar, mnayemtaka na Serikali pia inamtaka. Lakini baada ya majadiliano makubwa mwaka huu wametukubalia saba. Kwa hiyo, mwaka huu tunaajiri saba. (Makofi)

Lakini nalo hilo pia ujue kwa Zanzibar *is big sacrifice* kwa sababu watu wenyewe ni wachache. Pale ukichukua mtu ambaye ana elimu ya chini ya elimu ya Chuo Kikuu hawezi. Wakati walituletea orodha, niliwaambia jamani sikilizeni huyu mtu atakuwa hana *future*. Leteni mtu ambaye ataiona *future* yake na *progress* kwenye Wizara kwa sababu pale unatakiwa Waziri Mkuu anakutana na Balozi wewe uende pale afisa uka-*take notes*, Balozi anazungumza kiingereza lazima uje uandike kiingereza kizuri, siyo tena ukija pale Waziri akisoma ile aanze kazi ya kusahihisha kiingereza. (Makofi)

Kwa hiyo, pale kazi yenyewe siyo kazi rahisi sana. Ingawa tunadhani kwamba kazi yenyewe ni kwenda nje tu, lakini hata ukienda nje kule si uwe na uwezo wa ku-*communicate*. Uweze ku-*communicate* kule ili uweze kuiwakilisha nchi. Kwa hiyo, tukasema jamani hawa ambao hata kwa mfano tukiwa kwa upande wa bara huku kama mtu hana elimu ya Chuo Kikuu haajiriwi Wizara ya Mambo ya Nje, ndiyo masharti ya kazi. Wewe ukisema umlete mtu wa elimu ya chini, hawezi. Kwa hiyo, nikawaambia jamani hawa mkiwalete Wizarani hapa watakuja kuwa chanzo cha manung'uniko, watasema Wazanzibar tunabaguliwa watakuwa hawana *future*.

Kwa hiyo, tukasema vizuri tulete watu wanaoweza kuwa na *future*. Mimi nashukuru safari hii tumepata vijana 7 wazuri, safi kabisa, wamepita Chuo cha Diplomasia pale wamepata mafunzo na wamefaulu vizuri wote. Kwa hiyo, nasema hili tunalizingatia, tulikuwa na matatizo huko nyuma, naamini sasa tunaelekea kuelewana. (Makofi)

Halafu Mheshimiwa Dr. Amani Kabourou, ameulizia juu ya *Southern Corridor* aliyoisoma kwenye *The East African*, ni mradi wa *COMESA* na Tanzania si wanachama wa *COMESA*. Sasa lile Ziwa Tanganyika tutaona namna tutakapoweza na sisi kuona kama tunaweza tukachota kutoka huko na pengine kama hatimaye tutaamua kurudi *COMESA* basi manufaa yetu yatakuwa ya moja kwa moja.

Halafu Mheshimiwa *Captain* John Chiligati, amezungumzia masuala yanayohusu *passport*, nadhani haya tutayazungumza kiofisi. Mheshimiwa Job Ndugai, ametoa ushauri mwingi ambao kwa kweli tunaupokea na tunamshukuru. Watanzania kuwa na moyo wa kizalendo katika utatuzi wa matatizo huo ni ushauri wa Mheshimiwa Sijamini Mohammed Shaame, ni ushauri mzuri.

Mheshimiwa Spika, nimalizie kwa watatu/wanne waliobakia Mheshimiwa Herbert Mntangi, chini ya utaratibu wa kuhakikisha mali ya shirikisho ya ardhi isiendelee chini ya himaya ya nchi wanachama. Hili limezungumzwa vizuri na limewekwa wazi kwamba ardhi na masuala ya ajira yatakuwa chini ya mamlaka ya nchi husika. Kwa hiyo, tutayazungumza yote lakini hili la ardhi litakaa pembeni. (*Makofi*)

Pia Mheshimiwa Hamad Rashid Mohamed, ametushauri kwamba ni vizuri kuoanisha taratibu za uchaguzi wa Rais na kutofautiana sana si vizuri wengine wanaoondoa vipindi kabisa na wengine wana ukomo. Hata huko Uganda wenyewe bado wanazungumza, basi mimi nadhani kwanza tuliache lakini tumesikia.

Mheshimiwa Herbert Mntangi tena anasema nini msimamo wa Tanzania kuhusu wanachama kwenye *SADC* na Jumuiya ya Afrika Mashariki? Mimi nadhani hatuna tatizo la msimamo huo na hatutakuwa sisi wa kwanza, Kenya wako *COMESA*, wako *East Africa Community* hatuna matatizo. Tatizo linaloweza kujitokeza *at some point* namna ya kutumia hivi viwango. Lakini pia liko tatizo la Kanuni za Kimataifa, akina Mheshimiwa Idd Simba, wanajua *WTO* inakataza nchi kuwa mwanachama wa *customers union* mbili. Sasa lakini tutaangalia mbele ya safari huko kwa sababu hata katika mazingira haya ya *WTO* bado kuna nafuu zinatolewa. Nadhani tunaweza tukapewa huruma lakini hii inaweza isiendelee kwa muda mrefu. Ndiyo yako mambo mengi lazima tupate nafasi ya kuyatafakari vizuri. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, halafu Mheshimiwa Lephy Gembe, ufahamu kuhusu Jumuiya ya Afrika Mashariki nadhani itafanyika wakati wa mjadala kufahamisha watu vizuri uandaaji wa utaratibu wa upashanaji taarifa shughuli za Afrika Mashariki tutafanya. Kuhusu Afrika Mashariki, mbona Jumuiya haijawahi kukemea tabia ya Rais wa Uganda anataka kubadili Katiba? Mimi nadhani tuwaachie wananchi wenyewe wa Uganda wana uwezo wa kulimaliza. Lakini tukianza kuingia kukemeana maadam linakwenda *through ile process ya referendum* na vitu gani tuone wenyewe wataamua tu wanaweza kukataa kama hawalitaki walitakubali kama wanalitaka. (*Makofi*)

Hii *EAC* itakapofikia shirikisho Zanzibar itaingiaje kama nchi au haimo? Itakayoingia ni Tanzania. Lakini wenyewe ndani tuzungumze juu ya namna gani tutaingia katika mazingira tuliyokuwa nayo sisi. Hayo sasa yasicheleweshe wengine hayo

ni sisi mazungumzo ambayo hatuna budi tuyafanye tuelewane vizuri kabla ya kwenda kwenye hatua inayofuatia. *(Makofi)*

Kwa hiyo, kutokana na tofauti za kiuchumi za nchi za Jumuiya ya uanzishwaji wa sarafu moja utakuwaje? Ikiwa shilingi ya Afrika Mashariki ndiyo itakuwa ya Afrika Mashariki. Sasa thamani yake itakuwaje haya ni masuala ambayo wakati huo yatashughulikiwa na wana hakika utatengenezwa utaratibu ambao utatunufaisha sote. Hili la Waziri maalum kwa ajili ya Afrika Mashariki nadhani limeshaelezwa. Kuhamisha Makao Makuu ya *Africa Development Bank*, kuomba Makao Makuu haya yaje Tanzania tuone kama inawezekana maana *ADB* walikuwa Abijan kwa migogoro ile wameshinda kuishi sasa hiyo kwenye makao ya muda pale Tunis.

Sasa kama pale Tunis watasema jamani mmefika ndiyo hapa hapa tena au watachagua mahali pengine kwa kweli sisi Tanzania tuko tayari. Kwa sasa moja ambacho sasa hivi kinatupa tunakuwa tunafanya kazi kwenye Wizara yetu ya Mambo ya Nje, ni namna gani tutatumia majengo ya *AICC*, lakini siyo. Majengo lakini ile Mahakama ya Rwanda inamaliza mwaka 2008 na mwaka 2010 wanatakiwa wamalize rufaa. Kwa hiyo, baada ya 2010 uchumi wa Arusha utapungukiwa na watu wenye uwezo wa kifedha wasiopungua 1,000 pale. Sasa tunajaribu kuona ni shirika gani la Kimataifa tulipeleke pale. Kwa hiyo, tumekuwa na mazungumzo mengi, Umoja wa Mataifa kila mahali tunajaribu kunusanusa, tunajaribu kwa mfano tumeomba na sisi hii *African Court of Justice* tuihamishie pale Arusha na wenzetu wa Mauritius wanataka, tuna-*negotiate* nao lakini tunawambia *infrastructure* iko tayari nyie mnataka kujenga. Lakini kwa kweli ni moja tunajaribu kufanya pasitokee pengo ili uchumi ule usiteremke. Sasa kama tungepata *ADB* itakuwa safi sana na *facility* pale Arusha ipo kwa kweli. *(Makofi)*

Halafu Mheshimiwa Paul Kimiti, amezungumza lugha ya Kiswahili, ambayo nadhani amekwishayazungumza vizuri Naibu Waziri. Mheshimiwa Semindu Pawa, amesema kwa nini nchi zenye vurugu Afrika zisitengwe na Mataifa huru ya Afrika? Tunao utaratibu kama Serikali imeingia kijeshi haikuingia Kidemokrasia inatengwa mpaka mambo yatakapokaa sawa sawa, hili linafanyika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, halafu Mheshimiwa Aggrey Mwanri, ametuelezea juu ya mpiga kura yake aliyelipa dola 12,000 lakini bidhaa alizoagiza hajaletewa hili tukae tuzungumze tujue ni nani na tuona namna ya kumsaidia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Spika, bado ninao watatu naomba niwamalize wote ili mtu asiseme kwamba hatusema, Mheshimiwa Omar Mjaka Ali, kuhusu mgogoro wa Mashariki ya Kati, Wizara imezingatia ushauri wako na itaendelea kushauriana na Mataifa na Taasisi ulizozitaja ili kupata ufumbuzi wa kudumu wa mgogoro huo. Mashariki ya Kati bado ni tatizo, yako majaribio yanayofanyika kila wakati hayajafanikiwa, safari hii Waziri Mkuu wa Israel Mheshimiwa Sharon, ameamua waondoke Gaza na matatizo na walowezi wa Kiyahudi, ni hatua mojawapo ingawa ni bado kwa maana ya jumla ni kwamba lazima liwepo taifa la Palestina, ambalo ni viable. Kwa hiyo, ziko jitihada mbalimbali zinazoendelea na kunakukwama hapa na pale. Sisi tulipokuwa tunaomba pande zinazohusika zirudi kwenye meza ya mazungumzo ili watatue matatizo yao. *(Makofi)*

Vile vile juu ya Tanzania inafaidika vipi? Nadhani nimelieleza kuhusu *NEPAD*. Mheshimiwa Balozi Profesa Pius Ng'wandu, amezungumzia mchango kuhusu diplomasia ya elimu na ushirikiano katika nyanja za utamaduni na ufundi, ushauri wako mzuri tumeuzingatia na tutaushughulikia. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, nadhani ya yale ya kaka yangu Mheshimiwa Dr. Hassy Kitine, nimeyagusia humo humo kwa sababu nayo yalikuwa yanahusu Afrika ya Mashariki na maeneo mengine. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, nawashukuru sana Waheshimiwa Wabunge wenzangu kwa mchango wenu nimejitahidi kadri nilivyoweza kufafanua hoja mbalimbali. Samahani katika hotuba yetu tumewasahau watu wawili kuwataja ambao wamefanikiwa mmoja ni Profesa Anna Tibaijuka, ambaye ni Mkuu wa *HABITAT* anafanya kazi vizuri sana, *she is doing a tremendous job*.

Mheshimiwa Spika, lakini wiki mbili zilizopita Balozi Kateka amefanikiwa kuchaguliwa kuwa Jaji. Kwa hiyo, tunashukuru sana, nilidhani tuwataje hawa, ilikuwa ni *oversight* ili wasije wakanung'unika kwamba hatutambui kwamba wapo. Ahsante sana. (*Makofi*)

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja. (*Makofi*)

(*Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa*)

KAMATI YA MATUMIZI

MATUMIZI YA KAWAIDA

Fungu 34 - Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa

Kifungu 1001- <i>Administration and General</i>	3,688,583,200/=
Kifungu 1002 - <i>Finance and Accounts</i>	424,576,000/=
Kifungu 1003- <i>Foreign Affairs Office Zanzibar</i>	223,695,000/=
Kifungu 1004 - <i>Policy and Planning</i>	597,362,100/=
Kifungu 1005 - <i>International Cooperation</i>	1,649,512,800/=
Kifungu 1006 - <i>Europe and America</i>	271,512,600/=
Kifungu 1007 - <i>Asia and Australia</i>	258,946,800/=
Kifungu 1008 - <i>Africa and Middle East</i>	2,377,155,100/=
Kifungu 1009 - <i>Regional Cooperation</i>	6,069,604,200/=
Kifungu 1010 - <i>Protocol</i>	3,957,314,000/=
Kifungu 1011 - <i>Legal Services</i>	200,250,900/=

(*Vifungu vilivyotajwa hapo juu vilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote*)

Kifungu 2001 - Embassy of Tanzania - Addis Ababa...	813,219,500/=
Kifungu 2002 - Embassy of Tanzania - Berlin...	1,045,643,700/=
Kifungu 2003 - Embassy of Tanzania - Cairo...	613,857,100/=
Kifungu 2004- Embassy of Tanzania - Kinshasa ...	650,592,800/=
Kifungu 2005 - High Commission of Tanzania - Abuja ...	614,905,400/=
Kifungu 2006 - High Commission of Tanzania - London ...	1,464,243,500/=
Kifungu 2007 - High Commission of Tanzania - Lusaka ...	734,433,200/=
Kifungu 2008 - Embassy of Tanzania - Maputo ...	539,404,300/=
Kifungu 2009 - Embassy of Tanzania - Moscow ...	1,023,152,100/=
Kifungu 2010- High Commission of Tanzania - New Delhi. ...	823,008,200/=
Kifungu 2011- Permanent Mission to the UN - New York ...	4,222,109,400/=
Kifungu 2012 - High Commission of Tanzania - Ottawa ...	984,847,800/=
Kifungu 2013 - Embassy of Tanzania - Paris ...	1,103,614,700/=
Kifungu 2014 - Embassy of Tanzania - Beijing ...	771,088,300/=
Kifungu 2015 - Embassy of Tanzania - Rome ...	1,106,463,300/=
Kifungu 2016 - Embassy of Tanzania - Stockholm ...	923,718,400/=
Kifungu 2017 - Embassy of Tanzania - Tokyo ...	1,378,604,700/=
Kifungu 2018 - Embassy of Tanzania - Washington ...	1,254,919,800/=
Kifungu 2019 - Embassy of Tanzania - Brussels ...	939,073,900/=
Kifungu 2020 - Permanent Mission to the UN - Geneva ...	1,706,163,100/=
Kifungu 2021 - Embassy of Tanzania - Kampala...	623,209,700/=
Kifungu 2022 - High Commission of Tanzania - Harare ...	520,880,900/=
Kifungu 2023 - Embassy of Tanzania - Nairobi ...	951,715,000/=
Kifungu 2024 - Embassy of Tanzania - Riyadh ...	1,676,653,800/=
Kifungu 2025 - Embassy of Tanzania - Pretoria ...	762,197,000/=
Kifungu 2026 - Embassy of Tanzania - Kigali ...	525,784,300/=
Kifungu 2027 - Embassy of Tanzania - Abu - Dhabi...	681,293,900/=
Kifungu 2028 - Embassy of Tanzania - Bujumbura ...	644,922,700/=
Kifungu 2030 - Embassy of Tanzania - Lilongwe ...	554,973,100/=

(Vifungu vilivyotajwa hapo juu vilipitishwa na Kamati ya Matumizi bila mabadiliko yoyote)

SPIKA: Balozi zote zimeshaidhinishwa. *(Makofi)*

(Bunge lilirudia)

T A A R I F A

WAZIRI WA MAMBO YA NJE NA USHIRIKIANO WA KIMATAIFA:
Mheshimiwa Spika, naomba kutoa taarifa kwamba baada ya Bunge lako Tukufu kukaa kama Kamati ya Matumizi na kupitia kifungu kwa kifungu Makadirio ya Matumizi ya fedha kwa mwaka 2005/2006 kwa ajili ya Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa

Kimataifa na kuyapitisha bila ya mabadiliko yoyote. Naomba kutoa hoja kwamba Makadirio ya Matumizi hayo sasa yakubaliwe.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja. *(Makofi)*

WAZIRI WA MAJI NA MENDELEO YA MIFUGO: Mheshimiwa Spika, naafiki. *(Makofi)*

(Makadirio ya Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Kimataifa yalipitishwa na Bunge)

SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kama nilivyoeleza mapema katika Mkutano huu kesho ndiyo siku ya mwisho ya kazi za Bunge, kwa hiyo, kama kawaida jioni Mheshimiwa Waziri Mkuu, atatoa hotuba yake ya kuhitimisha Mkutano wa Bunge kama ambavyo amekuwa akifanya kwa Mikutano yote. Hatujajua itakuwa saa ngapi lakini itategemea jinsi tutakavyokamilisha kazi zitakazokuwa zimepangwa kwenye *Order Paper* ya kesho.

Baada ya maelezo hayo sasa naahirisha Bunge mpaka kesho asubuhi saa tatu asubuhi.

(Saa 12.44 jioni Bunge liliahirishwa mpaka siku ya Alhamisi Tarehe 28 Julai, 2005 saa tatu asubuhi)